

T. C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

1950'LERDE TÜRKİYE'DE KADININ SOSYAL STATÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif ONUR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA

Bilecik, 2019

10140000

T. C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

1950'LERDE TÜRKİYE'DE KADININ SOSYAL STATÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif ONUR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA

Bilecik, 2019

10140000

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSIS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: S.İ. ANIL
Anabilim Dalı : Tarih
Programı : Yüksek Lisans
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Selma GÖKTÜRK GETİNKAYA
Tezin Özgün Adı : 1950'lerde Türkiye'de Kadının Sosyal Statüsü
Tezin İngilizce Adı : The Social Status of women in Turkey in the 1950s

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 10 / 04 / 2019

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Tamam Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selma GÖKTÜRK GETİNKAYA

S. G.

Üye Doç. Dr. Dilsen İNCE ELDOĞAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Dilek USLU

Üye :

Üye :

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... / ..... / 20.... tarih ve ...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

“1950’lerde Türkiye’de Kadının Sosyal Statüsü” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali niversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Elif ONUR

ÖNSÖZ

Hazırlanan bu çalışmada Demokrat Parti'nin iktidarda bulunduğu 1950-1960 yılları arasında kadınların sosyo-kültürel durumuna, siyasi ve ekonomik yaşam içerisindeki varlık ve haklarına dair incelemede bulunularak sosyal statülerinin ne ölçüde gelişme gösterdiğine dikkat çekmek istenmiştir. Tez hazırlanırken Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, tutanaklar, süreli yayınlar ve literatürde yer alan tez, makale ve kitaplardan istifade edilmiştir. Tezin hazırlık aşamasında her türlü desteğini benden esirgemeyen, çalışmanın her aşamasında göstermiş olduğu sabrı, anlayışı ve alakası ile bana yardımcı olan, örnek aldığım bir kadın olan değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA 'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca sadece bu zorlu sürecimde değil, hayatımın her döneminde her an yanımda olan biricik annem Kadriye ONUR, sevgili babam Ekrem ONUR, kardeşim Engin ONUR, yengem Merve ONUR ve halasının bir tanesi Eylül ONUR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Elif ONUR

ÖZET

Modern dönemle birlikte kadınlara toplumsal hayat içerisinde daha fazla yer edinme imkânı doğmuştur. Bu dönemde kadınlar kimi zaman şahsi çabalarıyla kimi zaman toplumsal destekler ile sahip oldukları statü ve hakları daha geniş alanlara yayabilmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu reformlar neticesinde kadınların birçok alanda söz sahibi olmaları için adımlar atılmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinin en önemli siyasi figürlerinden olan Demokrat Parti'nin iktidarı döneminde kadınlar daha önceden sahip olmuş oldukları hak ve statülerini korumuş ve daha fazlası için çabalamışlardır.

Hazırlanan tez, 1950-1960 yılları arasında kadınların sosyal statüsü başlığı ile üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde kadınların sosyo-kültürel durumları ana başlığı kapsamında eğitim, spor, kadın dernekleri ve sanat içerisinde kadınları temsil eden önemli şahıs ve kuruluşlar ile birlikte sağlık alanından istifadeleri ve giyim kuşam anlayışları ele alınmıştır. İkinci bölümde siyasi yaşam içerisinde kadın başlığı altında, parlamentoda temsil edilme oranları, Demokrat Parti'de kadına bakış ve kadın milletvekilleri ve Meclis içerisindeki çalışmaları, muhalif partilerin gözünde kadın ve muhalif kadınlar, Türk Kadınlar Birliği'nin siyasetteki yeri ve etkisi ile dönemin kadın politikaları üzerine yapılan çalışmalar başlıklar halinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise kadınların iş hayatı içerisinde gerek kamu kuruluşları olsun gerek özel sektör alanındaki istihdamları araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, kadın, eğitim, sağlık, hukuk, giyim, siyaset

ABSTRACT

With the modernity, novel opportunities had arisen for women to participate in social life. In this period, they had enlarged the domain of their rights and status, both by their own efforts and by the support coming from the society. As a result of the reforms that had been undertaken after the proclamation of the Republic of Turkey, by Mustafa Kemal Atatürk, new steps were achieved for women to have a voice in a variety of areas. During the rule of Democrat Party, one of the most prominent political figures of the Early-Republican era, women have maintained their rights and status and endeavored for the further.

This study is comprised of three chapters under the title of social status of women in between the years 1950-1960. In the first chapter, under the main title of socio-cultural conditions of women, the prominent individual figures and institutions, which had been representing women in the fields of education, sports, arts and in woman associations; together with the way in which they benefitted from the healthcare system and their perceptions of dressing styles have been discussed. In the second chapter, under the title of women in political life, representation rates in parliament, attitudes toward women in the Democrat Party, women deputies and their role in the parliament; women in the eyes of opposition parties and women that are in opposition; the position and effects of The Turkish Women Union in the political arena and the studies on the policies regarding women have been scrutinized under different sub-topics. In the third chapter, employment of women in both public and private sectors have been analyzed.

Keywords: Democrat Party, woman, education, health, law, clothing, politics

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KADININ SOSYO- KÜLTÜREL DURUMU

1. 1. TOPLUMSAL YAŞAMDA KADINLAR VE GELENEKSEL ROLLERİ	4
1. 2. EĞİTİM SAHASINDA KADININ YERİ.....	9
1. 2. 1. Demokrat Parti'nin Eğitim Kurumları Üzerinde Çalışmaları	16
1. 2. 1. 1. İlköğretim	16
1. 2. 1. 2. Ortaöğretim	18
1. 2. 1. 3. Mesleki ve Teknik Eğitim	19
1. 2. 1. 4. Üniversite	20
1. 2. 1. 5. Köy Enstitüleri	22
1. 3. SPORDA KADIN VE KADIN İÇİN SPORUN ÖNEMİ.....	25
1. 4. KADIN SAĞLIĞINA YÖNELİK GELİŞMELER	33
1. 5. KADINLARIN GİYİM KUŞAM VE MODA ANLAYIŞI.....	38
1. 5. 1. 1950-1960 Yılları Arası Giyim Kuşam.....	40
1. 5. 2. Güzellik Yarışmaları.....	44
1. 6. DÖNEMİN KADIN DERNEKLERİ.....	47

1. 6. 1. Türk Kadınlar Birliği(1924-1960)	49
1. 6. 2. Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği	54
1. 6. 3. Üniversiteli Kadınlar Derneği	56
1. 6. 4. Kadın Haklarını Koruma Derneği	57
1. 6. 5. Soroptimist Kulübü (Meslek Kadınları Yardım Cemiyeti)	59
1. 6. 6. Türk Kadınlar Konseyi	60
1. 7. SANATTA KADININ YERİ	61
1. 7. 1. Sanatta Kadının Etkisi	66
1. 7. 2. Demokrat Parti Dönemi Kadın Sanatçıları	71

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE SİYASİ YAŞAM İÇERİSİNDE KADIN

2. 1. SİYASAL YAŞAMDA KADIN	80
2.1.1. Türkiye’de Kadınların Parlamentoda Temsil Edilme Oranları.....	90
2. 1. 2. Demokrat Parti’de Kadına Bakış	95
2. 1. 3. Demokrat Parti Döneminde TBMM’de Kadın Milletvekilleri	97
2. 1. 3. 1. 1950 Seçimlerinde TBMM’ne Giren Kadın Milletvekilleri ...	99
2. 1. 3. 2. 1954 Genel Seçimlerinde TBMM’ne Giren Kadın Milletvekilleri.....	102
2. 1. 3. 3. 1957 Seçimlerinde TBMM’ne Giren Kadın Milletvekilleri .	105
2. 1. 4. Demokrat Parti Döneminde Kadın Milletvekillerinin Faaliyet ve Söylemleri.....	107
2. 2. MUHALİF PARTİLERİN GÖZÜNDE KADIN VE MUHALİF KADINLAR	125
2. 2. 1. CHP’nin Kadın Politikası ve DP Döneminde Gösterdiği Tepkiler .	125
2. 2. 2. Türk Kadınlar Birliği’nin Siyasetteki Yeri ve Etkisi	128

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ÇALIŞMA HAYATI İÇİNDE KADIN

3.1. CUMHURİYETTEN DEMOKRAT PARTİ'YE KADAR İŞ HAYATI İÇİNDE KADIN.....	132
3.1.1.Özel Sektörde Kadın.....	140
3.1.2.Tarımda Kadın.....	145
3.1.3.Bürokratik Hayatın İçinde Kadın	150
3.1.4.Akademik Camiada Kadın.....	154
3.2.DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BASINDA KADIN.....	162
3.2.1.Kadın Gazeteciler ve Kadınlar İçin Dergiler.....	164
3.3.HUKUK SAHASINDA KADIN.....	171
3.3.1.Suç İçerisinde Kadın ve Hukuksal Mücadelesi.....	177
3.3.2.Kadına Yönelik Şiddet.....	180
SONUÇ.....	184
KAYNAKÇA.....	188
EKLER.....	218
ÖZGEÇMİŞ.....	249

KISALTMALAR

AA:	Anadolu Ajansı
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
Av.:	Avukat
Bkz.:	Bakınız
CA:	Cumhuriyet Arşivi
BM:	Birleşmiş Milletler
CMP:	Cumhuriyetçi Millet Partisi
C.:	Cilt
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DP:	Demokrat Parti
GİŞKAD:	Girişimci İş Kadınları Derneği
HP:	Hürriyet Partisi
HSYK:	Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
KASAUM:	Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
İTÜ:	İstanbul Teknik Üniversitesi
KBB:	Kulak Burun Boğaz
KHF:	Kadınlar Halk Fırkası
KİT:	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KTÜ:	Karadeniz Teknik Üniversitesi
MP:	Millet Partisi
ODTÜ:	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
PTT:	Posta Telgraf Telefon
S. :	Sayı
ss. :	Sayfa sayısı

TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK:	Türk Ceza Kanunu
THM:	Türk Halk Müziği
TKİ:	Türkiye Kömür İşletmeleri
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD:	Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
TRT:	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TC:	Türkiye Cumhuriyeti
TKB:	Türk Kadınlar Birliği
TTK:	Türk Tarihi Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyete Göre Okuryazarlık Oranı.....	11
Tablo 2: 1950-1960 Yılları Arası Öğretmen ve Öğrenci Sayıları.....	13
Tablo 3: Demokrat Parti Döneminde İlkokullardaki Öğrenci Sayısında Görülen Gelişmeler.....	17
Tablo 4: Cinsiyete Göre Orta Okullarda Gelişmeler	19
Tablo 5: Demokrat Parti Döneminde Yüksek Öğrenim Öğrenci Sayısında Görülen Gelişmeler.....	22
Tablo 6: Köy Okulları Tarafından Açılan Akşam Okulları	25
Tablo 7: V. Yasama Döneminde (1935 seçimi ve 1936 ara seçimi ile) TBMM’de yer alan kadın mebusların isimlerini ve seçildikleri iller.....	87
Tablo 8: TBMM’de 1935 Yılından 2008’e Değın Kadınların Temsil Oranları	92
Tablo 9: V. Dönemden XXII. Döneme kadar TBMM’nde kadın milletvekilleri	93
Tablo 10: Kadınların İş Gücüne Katılma Ve İşgücü İçindeki Oranları Verilmiştir. ..	136
Tablo 11: Türkiye Nüfusunun Sektörel Dağılımı (1945-1950).....	137
Tablo 12: Türkiye Nüfusunun Sektörel Dağılımı (1950-1955).....	138
Tablo 13: Ev İşlerinde Çalışan Kadınlara Verilen Ücretin 1950’li Yıllar İçin Ortalaması	143
Tablo 14: Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Tarım Kesimindeki Ücretlilerin Cinsiyete Göre Dağılımı (1955-1965).....	148

GİRİŞ

Mustafa Kemal Atatürk'ün “milletimiz güçlü bir millet olmaya azmetmiştir. Bunun gereklerinden biri de kadınlarımızın her konuda yükselmelerini sağlamaktır. Bundan dolayı kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından geçeceklerdir” (GİSKAD, 2015: 4) sözlerinde de ifade olunduğu üzere Türkiye'nin ve Türk toplumunun kalkınması kadınların gelişimiyle ilgilidir. Bu bilinçle devlet politikalarında kadınlara yönelik hareketlilik kimi zaman ivme kazanmıştır. Bazı dönemlerde ise kadınların geri planda kaldığı gözlemlenmiştir. Buradan hareketle Türk kadınının sosyal statüsünün dönemsel olarak incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal hiyerarşide bireyin konumunun belirlenmesi olarak değerlendirebileceğimiz sosyal statü; kişiye haklarını, özgürlüklerini, sorumluluklarını sunmaktadır. Ancak bu statü bazen bireyin kendi çabasıyla hak etmesine dayanırken bazen de devlet yahut toplum tarafından verilmektedir. Türkiye'de toplumsal yaptırımların ağırlığı göz önünde bulundurulacak olursa ferdi yaşantının yönlendirilmesindeki güçlü etkisi hissedilecektir. Böyle olmakla birlikte özellikle kadının hayatındaki yönlendirmenin daha da fazla olduğu muhakkaktır.

Doğumundan ölümüne kadar kendisine biçilen pek çok rolle hayatında maddi ve manevi kısıtlamalara maruz kalan kadın, kimi zaman bu akışa kapılarak bir değişikliğe gitme gereksinimi duymamış, kimi zaman da değişikliğe gitme istek ve azminin önünde durulmuştur. Öte yandan devletin, sivil toplum örgütlerinin, çeşitli derneklerin destek ve teşviğiyle gücünün farkına varan kadınların varlığından da söz etmek gerekir. Ancak bu desteği görüp önemsemeyen kadınların olduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Tüm bunların ötesinde kendi arzusuyla ve tüm engelleri aşarak sosyal statüsünü yükselten kadınlar da vardır ki onlar genellemelerin dışında kalıp isimleriyle anılır hale gelmişlerdir. Hazırlanan tez içinde böylesi kadınların isimlerine, çalışmanın ele aldığı dönemin dışına pek çıkmamak kaydıyla, yer vermeye gayret edilmiştir.

Hazırlanan tezin kapsamında, tarihsel süreç göz ardı edilmeden, kadınların sosyal statüsünün gelişimi Demokrat Parti (DP) iktidarı dönemi içinde incelenmiştir. 14 Mayıs

1950 Genel Seçimleriyle iktidara gelen DP, 27 Mayıs 1960'a kadar bu mevkiini korumuştur. Dolayısıyla, neredeyse 10 yıllık bir süreçte Türk toplumuna dair tüm gelişmelerden sorumlu olan parti konumundadır. Tezin başrolünde olan kadınlara dair yaşananlar da yine DP politikaları çerçevesinde şekillenmiştir. Elbette önceki dönemlerin politikalarından bu sürece sirayet edenler olmuş yahut bu süreç bir sonraki devre etki etmiştir. Buradan hareketle DP Dönemi olarak anılan 1950'li yıllarda kadının toplumsal konumu kronolojik bir kurgu içerisinde verilmeye çalışılmış; sosyal ve gündelik yaşamda var olan durumu ve değişimleri somut veriler doğrultusunda ele alınmıştır.

Gerek çok partili hayata geçilmiş olması, gerekse İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile toplumsal bir rahatlamanın gözlemlendiği 1950'lerde Batı yanlısı politikalarla demokrasi kavramının fazla anılması da bu dönemde kadının statüsünde nasıl bir değişim yaşandığı sorusunu akıllara getirmektedir. Bu soruya cevap bulmak gayesiyle hazırlanan tez, tarafsız bir bakış açısıyla DP'nin kadınlarla ilgili görüş ve icraatlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle ortaya koymaya çalışmıştır. Sadece siyasi yönden değil; sanat, spor, eğitim, bürokrasi, tarım, hukuk, sağlık, moda gibi pek çok farklı sahada kadınlara dair gelişmeler önceki ve sonraki dönemlere atıflarda da bulunularak ele alınmıştır.

Kısaca hazırlanan tezde, tarihsel perspektif ile kadına dair var olan az ve dağınık bilgiler bir araya getirilerek 1950li yıllardaki sürece bakılmıştır. Tezde ellilerin kadını her alanda incelemek esas alınmıştır; çünkü dar bir kalıba sokarak inceleme yapmak, DP dönemi kadını anlamaktan ve yaşadığı şartları görmekten uzak bırakacaktır. Kadına dair konularla ilgili literatürde pek çok kaynak bulunmakla beraber 1950-1960 yılları arasındaki gelişmeleri anlatan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalar da toplumsal bir konu olması hasebiyle daha çok toplum bilimciler tarafından incelenmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada resmi ve süreli yayınlar, tetkik eserler, makaleler ve tezler incelenmiştir.

Tezin hazırlanması sürecinde pek çok araştırma yönteminden istifade edilmiştir. İlk olarak niteliksel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemler içinde anabilim dalına uygunluğu hasebiyle Tarihi Araştırma Metoduna öncelik ve ağırlık verilmiştir. DP Döneminde kadının yaşamına dair pek çok farklı gelişmeyi ve değişik alanlarda kendini ispat edebilmiş kadınları araştırmada öne çıkaran bu metot ile neyin hangi şartlar altında ve nasıl gerçekleştiğini anlama noktasında oldukça fayda sağlanmıştır. Tezde birinci ve ikinci elden kaynaklarla işlenen Tarihi Araştırma Metodu ön plana çıkartılırken

Etnografik Araştırma Metodu ile Anadolu kadınının yaşam koşulları, aile mefhumu, geleneksel yapının kadın üzerindeki olumlu ve olumsuz tesirleri incelenmiş ve 1950’li yılların toplumsal gerçeklerine değinilmiştir. Bu bağlamda sosyolojik bir çalışmaya da örnek teşkil edebilecek içerikte olan tez konusu, disiplinler arası çalışma ile Türkiye’nin bir dönemine ışık tutmayı hedeflemiştir.

Niceliksel araştırma yöntemlerinden ise Gelişimci Metodun kullanımıyla önceki ve sonraki sürece dair etkilenmelere ışık tutulmuştur. II. Meşrutiyet Dönemi itibariyle kadın haklarıyla alakalı gelişmelerin yaşanmaya başladığı yakın tarihimizde Cumhuriyet’le birlikte kadın ön plana çıkmaya başlamış, II. Dünya Savaşı sürecindeki ağır yaşam koşullarından tüm toplum gibi etkilenmiştir. Bu gelişmelerle ilgili pek çok çalışma yapılmış olmasına karşın sonrasındaki dönem atıl kalmış, bu durum sadece ellilerdeki toplumsal tarihi kısır bırakmakla kalmayarak günümüze değin kadınlarla ilgili yapılacak çalışmalarda kopukluğa sebep olmuştur. Bu kopukluğu gidermek, yine tezin hazırlanmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmıştır. Dolayısıyla Gelişimci Metottan bu noktada istifade edilmiştir. Bağıntısız Metot ile kadına yönelik tutumun kentli ve kırsal toplum içindeki değişkenliğine yer verilmeye çalışılmıştır. Kadınların kendini geliştirebildiği ortamların toplumun bakış açısıyla bağlantılı olduğu gerçekliğinden hareketle kadının anne, eş, çocuk olarak yüklendiği misyonlardaki farklılığa da yer verilmeye çalışılmıştır.

Kullanılan araştırma metotları, tarihsel yöntemle işlenerek kaynakların bulunması tarama usulüne uygun gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet Arşivindeki belgeler, TBMM Zabıt Tutanakları, Resmi Gazete ile resmi kaynaklara yer verilen tezde süreli yayımlar gazete ve dergi bazında kullanılmıştır. İstatistiksel veriler tablo olarak sunulmuş ve tezde görselliğe dikkat edilmiştir. Bunun için Ekler kısmında da pek çok fotoğrafa yer verilmiştir. Farklı sahalarda yapılmış ve kadınlara dair konuları işlemiş tetkik eserlerden de yararlanılan tezde web sayfaları da kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KADININ SOSYO-KÜLTÜREL DURUMU

1. 1. TOPLUMSAL YAŞAMDA KADINLAR VE GELENEKSEL ROLLERİ

Cumhuriyet'in ideal kadın imajı; toplumda, ailede ve devlet idaresinde erkekler ile aynı imkânlarla sahip, kamusal alanda kendini gösteren, kılığı kıyafetiyle çağdaş ve asıl görevinin analık olduğunun farkında olup özel alandaki rollerini de yerine getiren şekilde çizilmiştir (Bakacak, 2009: 628-637). Toplumun aile içerisinde kadın ve erkeğe sunduğu rollerin geçmişten gelen bir düzeni yani geleneksel bir sistemi yansıttığı görülmektedir. Bu anlayış kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını ve geleneğin ötesine geçebilmesini engellemiştir (Çelikel, 1993: 78). Kadının annelik vazifesi, çocuğunun yanında olma durumu onu dar bir alanla sınırlandırmış, gelenekler ve kanunlar kadının aleyhinde olmuştur. Bu durumu kabullenen ve normalin bu olduğunu düşünen kadının üzerinde güç oluşturan ve eşit haklar tanımayan etmenlerin ailesi, eşi, eşinin ailesi, çocuğu olması bu kabullenışı kolaylaştırmıştır (Taşkiran, 1973: 9). 1950'li yıllarda kadına yüklenen misyonlarda erkeğe hizmet etme, ona saygıda kusur etmeme ve gönlünü hoş etme halinin ön plana çıkması; kadının toplumda daha çok eş olarak kabul ve saygı görmesi; sosyal yapıda ailenin devamlılığından ve birliğinden sorumlu olması sınırlarının başkaları tarafından çizildiğinin göstergesidir. İçinde yer aldığı sosyal yapı tarafından uyması gereken belli başlı kuralların defalarca hatırlatıldığı kadın dikiş nakış bilmeli, evini temiz tutmalı, erkeği eve bağlamak için fiziksel bakımına dikkat etmeli, erkeğe karşı sonsuz saygı ve sabır göstermeli, adab-ı muaşeret kurallarına uymalıdır. Bu yaptırımlar kendisine dönemin dergi, gazete ve kitapları tarafından da empoze edilmeye çalışılmıştır (Koçer, 2009: 104).

Bu durum sadece magazin içerikli yayınlarda değil, ders kitaplarında da gözlemlenmiştir. Örneğin 1945'ten itibaren ders kitapları, anneyi mutfakta ve ev işlerini

mutlulukla yaparken resmetmiştir. Annenin asıl işinin ev içi hizmetleri olduğuna dair örnekler ders kitaplarında yavaş yavaş artmıştır. 1945-1956 yılları arasında okutulan birinci sınıf Hayat Bilgisi (K1Ş) ders kitabında “Evin Mutfağında” başlıklı yazının altında anne ve küçük kızı mutfakta yemek hazırlarken gösterilmiştir. Resimdeki anne oldukça şık giyinmiş, yüksek topuklu ayakkabılarıyla ve düzgün taranmış saçlarıyla ne tümüyle mutfığa ait olabilmiş ne de tamamen mutfığın dışında kalabilmiştir. 1950 sonrasında ise kitaplarda anneye yaptırılan işler tek tek sayılarak görsellerde bunları yaparken takındığı mutlu yüz ifadesi ortaya çıkarılmıştır (Doğançay, 1999: 87). Daha da ötesi, dışarıda bulunan anneye eleştiriler yağarken gazete ve dergilerde evde yaşanan herhangi bir sorunun sebebi olarak kadının dışarıda olması gösterilir hale gelmiştir. Netice itibariyle kadın, birincil görevi olan anneliği ile yüceltilmiş ve kendisinden ev merkezli işleri vazife edinmesi istenmiştir. Anne olarak da Batı eksenli modelden yararlanılması uygun görülmüştür. Bu dönemin kadınına, çocuğun eğitiminden sorumlu ve onun toplumsal normlara uygun hareket etmesindeki rehber olan anne modeli çizilmiştir. 1950’lerdeki örnek kadın, çocukları ve eşinin mutluluğu için sakin ve sabırlı olup onlara ilgi göstermelidir (Keskin, 2016: 26).

Bu yıllarda, geçmişten gelen bir öğreti olarak, geçimi sağlamakla mükellef olan “evin reisi” erkektir ve kadın sadece evin içinde kendisine, ailesine ve evine bakan kişidir. Kadın erkeğin himayesindedir, erkek ise ailesini koruma görevini gerçekleştirir ki dönemin yayınlarında kadın genel olarak güçsüz ve saftır. Örneğin Yedigün dergisinde “Efendim! Kadın zayıf mahlûktur sinirlerine de hâkim değildir” yazısı da kadının daima korunmaya muhtaç, zayıf, duygusal olarak görüldüğünün işaretidir. (Yedigün, 1934: 5). Tüm bu düşüncelerin doğrultusunda yüzyıllar boyunca süregelen ataerkil yapı içerisinde, ikinci planda kalan, kendini ifade etme fırsatı bulamayan, başkaları için fedakârlık ettikçe değer kazanan kadın, eşine karşı itaatkâr ve bağlılık sergileyerek kıymetlenmiştir. Kentte bu manevi baskılarla yaşamını şekillendiren kadının kırsaldaki halinde daha da negatif bir hal vardır. Kırsalda gebe haliyle tarlada çalışan, bebeğini kucağından fazla sırtında taşıyan ve bu haliyle tarlaya giden kadın motifi oldukça yaygındır. Gerek kırsalda gerekse kentte olsun kadının toplum içerisindeki statüsünde değişimler sağlamayı amaçlayan reformlar zaman zaman kendisini göstermektedir. Burada hedef eğitim düzeyi düşük, siyasette yeri olabildiğince sığ, çalışma hayatında katılımı ise az olan kadının statüsünü yükseltmektir. Cehaletin, fedakârlığın, çalışkanlığın ve bağlılığın sembolü olan

geleneksel kadın ile modern kadın arasındaki mesafeyi kapatabilmek; zamanla oluşan muhafazakâr ve laik kadın ayrımını ortadan kaldırmak da hedefler arasında yer almaktadır. Oluşan kutuplaşma ile hor görülen, ailesine sadık ve geri kalmış simgeleyen alt sınıf kadın ve eğitilmiş, hak ve özgürlüklerinin farkında, kamusal alanda görünen üst sınıf kadın kavramları meydana gelmiştir (Üşür Sancar, 2017: 11). Toplumun zaman içinde biçtiği rollerle sosyal statüleri farklılaştırılan, üst ve alt sınıf kavramları içine yedirilen ve hemcinsiyetle karşı karşıya getirilen kadınların arasındaki uçurumu ortadan kaldırmak da yine kendileri tarafından gerçekleştirilmesi gereken bir hareket olarak kabul edilmelidir.

Geleneksel-kırsal yaşam içindeki Türk kadını kendi içinde kapalı bir dünyayı temsil etmektedir. Kırsal kesimde geçimi sağlamak adına ailesiyle beraber tarımla uğraşan kadın, evinin temizliği ve bakımı dışında tam zamanlı olarak tarlada çalışmaktadır. Tarımsal üretimde katkısı büyük olmakla birlikte kırsal kesimdeki erkeklerin egemen olduğu bir yapı içinde onu yücelten şey çocuk doğurması ve hamaratlığı olmuştur. Makal’ın ifadesiyle “Köy erkeğinin indinde kadının hiçbir kıymeti yok gibidir. Yalnız yeni evlendiği zamanlar belki dişilik tarafı onu biraz ilgilendirir. Buna karşılık kadın erkeğine kul köle olur. Bir dediğinden dışarı çıkmaz...” Kocasının gözüne doğurma yeteneği ve cinsel doyum sağlama yeterliliği, itaati ve hizmeti, dışarıda üretime katılması, davranışlarında ağırbaşlılığı ile girebilen kadının buna karşılık kocasından beklediği, kendisine kıymet göstermesidir. Kadın evlilik mahremiyetinde kalmaya, evin içinde oturmaya, beslenip bakılarak korunmaya değer olduğunu kabul etmelidir ki bu beklentiler karşılanmadığı zaman erkek tarafından dayakla cezalandırılabilir ya da evliliği bitirilebilir (Caporal, 1982: 587). Bu durum karşısında dahi, asıl görevi ailesini devam ettirmek olarak görülen kadın şiddet bile görse üzerine düşen misyonun içerisinde kalmalıdır (Ekal ve Taylı, 2016: 7).

Ailesinin devamlılığı kapsamında karın doyurma görevi de kendisinde olan kadının günümüzde azalmış olmakla birlikte yakın zamana kadar ekmeğini de yaptığı bilinmektedir. 1960’ta dahi % 79,8’inde içme suyu bile bulunmayan köylerde metrelerce uzaktan suyu getirmek de kadınların ve çocukların vazifesi olarak görülmüştür. Atalarımızın “kadın her şeyi, erkekler de geri kalanı yapar” (Caporal, 1982: 45) sözünde anlatmaya çalıştığı durum, Türkiye’de kadının yerini ve görmezden gelinen değerini ifade

etmekte oldukça önemli görülmelidir. Kadının evinin dışında yaptığı işlerde de değerinin maddi karşılığını göremediğini söyleyebiliriz. Örneğin 1969 yılında tarımda çalışan nüfus içerisinde 1000 kişiden 497'si kadın iken kadınlara ücretsiz işçi gözüyle bakılmış, üretimde sağlamış olduğu katkı karşılıksız kalmış ve göz önünde bulundurulmamıştır (Abadan Unat, 1982: 24). Kadınların zirai alanda katılımının en fazla olduğu dönem, II. Dünya Savaşı süreci ve sonrasındaki on yıldır. Köydeki kadın 1940-1955 yılları arasında, önce silah altına alınan ve sonrasında endüstriyel sahada çalışmaya başlayan erkeklerin açtığı boşluğu tarımda doldurmuştur. Örneğin 1950'de zirai alanda 4.388.832 erkek çalışırken tarım ile uğraşan kadın sayısı ise 4.580.614'dür (İnan, 1968: 120). Genel nüfusa oranla kırsal kesimdeki kadın çoğunluğu oluşturmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren erken saatlerde kalkıp tarlaya giden, güneşten yüzü yanan, elleri çalışmaktan nasır tutan köy kadınının "sabah erken kalk, sütleri kaynat ve mayala, evi temizle, söküklere yamala, yemekleri yap, tarlaya git"lerle yoğun geçen ömründe evdeki huzuru sağlamak da ayrıca görevleri arasındadır. Bundan ayrı vatandaşlık görevinde oyunu bile erkeğinin istekleri doğrultusunda kullanan kırsaldaki kadın, kentli kadınların pek çoğunun kendisinden bihaber yaşadığının farkındadır. Öte yandan köylere bilimin ışığını götürmeye, uzağındaki kadına hak ve özgürlüklerini öğretmeye ve ezilmişlikten kurtulması adına aydınlığa çekmeye çalışan kadınlar da vardır (Velidedeoğlu, 1990: 56).

Kendi içinde farklılık arz eden kasaba kadını ise, fakir aile ferdiyse köy kadınıyla benzer kaderi paylaşmaktadır. Geriye kalanlardan statüsü yüksek olanlar kasabaya sonradan gelen avukat, doktor, subay gibi memur eşlerinin sayesinde bu grubu temsil etmektedir. Arada kalan kesim ise kasabanın esnaf kesimin eşleridir. Evde pek fazla vakit geçirmeyen kocalarının dışarıdaki hayatlarına katılma şansı olmayan esnaf eşlerine nazaran memur eşleri kocalarıyla birlikte sinema salonlarına, ev ziyaretlerine, pikniklere birlikte katılabilmektedirler. Esnaf ailelerinde kadın vaktinin çoğunu oturduğu yerin sokağında, ev oturmalarında geçirmektedir. En yakın arkadaşı, varsa kızıdır. Ancak çocuğun erkek olması hevesi bu aile tipinde daha fazladır. Erkek evladın iş kurması, evlenmesi, gelin getirmesi aileyi büyütecektir ki gelinin de değeri erkek çocuğu dünyaya getirdiğinde artacaktır. Çekirdek/memur ailelerde ise kadın erkek dayanışması daha fazla olup bu durum eşitliği simgelememekle birlikte aradaki farklılığı kaldırma adına atılmış önemli bir adımdır (Abadan Unat, 1982: 341-343).

Kentsel orta sınıf kadınlarda ise 1950'lerde gelişme gösteren endüstrileşme ile beraber kadın iş gücüne var olan ihtiyaç da artmış; pek çok kadın ekonomik sıkıntılar sebebiyle iş hayatına katılmıştır. Bu doğrultuda toplumda daha özgür düşünceye sahip, kendi ayakları üzerinde durabilen, siyasetle ilgilenen kadın sayısı gün geçtikçe artış göstermiştir. Kadının tek başına var olma ve özgürce çalışabileceğini kanıtlama çabasını bu kesimde görmekteyiz ki bu kesimde kadın kamusal alanda da hissedilmektedir (Binol, 1992: 58). Bu durum dönemin basınında da yer bulmuştur. Örneğin Resimli Hayat dergisinde “Güzeller Çalışıyor” isimli bir başlık atılarak “Eski devrin kadın telâkkisi, uzakta kalmış bir hayâl. Kadın çalışıyor, didiniyor. Evinin dışında da erkeğine desteği oluyor. Gayretinin mükâfatını görüyor. Çorba da onun da tuzu var artık. 1954'ün güzelleri de kendi sahalarında çalışıyor, uğraşıyorlar” ifadelerine yer verilmiştir (Resimli Hayat, 1955: 58). Görüldüğü gibi 1950'lerde kentlerde kadın artık daha fazla çalışır ve kendi ayaklarının üzerinde durmak için çaba sarf eder olmuştur.

Öte yandan 1950 itibariyle kentlere eğitimsiz veya az eğitim almış insanlar gelmiş, hizmet ve sanayi sektörü fazla gelişmediği için bu kesimin istihdamı adına gerekli olan alt yapı bulunmadığından iç göç sorunu yaşanmıştır. Zaman içinde, Menderes Hükümetlerinin kentsel yatırımlarıyla da, 1960'lardan sonra gecekondular kesim iş yerleri açar hale gelmiş; hızla gelişen olanaklar eşliğinde kadınlar da iş olanaklarına kavuşmuştur. Bununla beraber kırsal kesimden kentlere doğru nüfus akımları gerçekleşmiştir. Türkiye'de şehirleşme, sanayileşme, göçler ve sosyo-ekonomik değişimlerle beraber boşanma rakamları da artmıştır. Geçimsizlik, kötü muamele, dayak, kuma, imam nikahı gibi haller, kentsel kesimde boşanmaların en önemli nedenini oluştururken köylü kadınlarda bu tür davranışlar günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir (Arıkan, 1988: 9). Kırsalda zaman içinde normalleşen psikolojik yahut fiziksel şiddet, kente göç ile kabul edilemez olmaya başlamıştır. Bu düzelmede, göçüp kente gelen kadının burada yaşayan hemcinsinin farkına varması kadar ekonomik gücünü eline alması yahut erkeğin kentte hayatını idame ettirmek için kadınının çalışmasına gereksinim duyması da önemli rol oynamıştır. Bunun farkında olan kadın zamanla kendisinin varlığını göstermeye, görülmediğinde de yokluğunu hissettirmeye başlayacaktır.

Bu bağlamda, Türkiye'de 1935 yılında 2.257 boşanma olayı tespit edilmişken 1955'te bu rakam 10.455'e çıkmıştır. 1935'te evli nüfusun 6.466.000, 1955'te de

10.213.000 olduğu düşünülürse boşanmalardaki artış miktarının fazlalığı fark edilecektir. Yukarıda bahsedilen gerekçeler bağlamında boşanmalar daha çok kentlerde gerçekleşmiştir. Evlenmelerde % 207'lik bir artış olurken boşanmalardaki oran ise % 343 düzeyinde gözlemlenmiştir. 1958 yılında 1,012 oranıyla en fazla boşanma vakası İzmir'de görülmektedir. İzmir'i İstanbul, Ankara ve Bursa takip etmiştir. Ayrılık sebepleri arasında geçimsizlik ve zina başta gelmekte olup (Kırkpınar, 1999: 274) bunun yanı sıra evini bırakıp bir daha haber alınamayan erkeklere boşanma davası açan kadınlara da sık rastlanmıştır (İlanlar [1950], *T.C. Resmî Gazete*, 13 Şubat. İlanlar [1954], *T.C. Resmî Gazete*, 22 Şubat). 1950'lerde çoğalan boşanma davaları günümüze değin giderek artış göstermiştir. Kuşkusuz bunun altında eğitim düzeyinin artması, kadınların ekonomik özgürlüğünü eline alması ve sorunlu evliliklere tahammül etme eğiliminin azalması gibi pek çok sosyo-kültürel faktör yatmaktadır (Çaha ve Aydın, 2014: 105). Türkiye'de Cumhuriyet rejimi ile birlikte gerçekleştirilen reformlar, aile hayatında ve bu kapsamda kadının yaşantısında yeni politika ve duyarlılıkları beraberinde getirmiştir. Lakin geleneksel yapının kırılma noktası o kadar da kolay olmamıştır. Medeni Kanun ve diğer devrim niteliğinde reformlar eşliğinde aile yapısında kadının itibarı kazanılmaya çalışılmış ve erkeğin kadının hayatına müdahale etme payı büyük iken kadının neden bundan yoksun olduğu sorgulanmaya başlanmıştır.

1. 2. EĞİTİM SAHASINDA KADININ YERİ

Kadının toplumsal yaşam içerisinde konumunun daha iyi seviyede olması ve kendi ayakları üzerinde durabilmesi açısından eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra toplumda kadın eğitiminin ilk sırada yer alması sağlanarak yeni neslin iyi yetiştirilmesinin önünün açılması gerekmektedir. Çocuğun ilk eğitimini annesinden almaya başladığı realitesinin getirdiği bu zorunluluk, elbette eğitim kurumlarının seviyesinin yükseltilmesi durumuyla amacına ulaşacaktır (Keskin, 2016: 5). Bu doğrultuda Cumhuriyet döneminde kadının statüsünde değışim amaçlanarak belli başlı çalışmalar yapılmıştır. Eğitim içerisinde okuma yazma bilen kadınların oranının artırılması ve bununla birlikte toplum içerisinde kadının yerinin iyileştirilmesi planlanmıştır (Ereş, 2006: 43). Kadınların eğitimi ile alakalı Cumhuriyet döneminde yaşanan gelişmelerde Atatürk'ün fikirlerinin büyük rol oynadığı muhakkaktır. 1 Mart

1922’de TBMM’de yaptığı konuşmasında Türkiye’de eğitime verilecek yönü “Kadınlarımızın da erkeklerle aynı dereceyi tahsilden geçerek yetişmelerine atf-ı ehemmiyet olunacaktır” diyen Atatürk, bir yıl sonrasında aynı konu hakkında “Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımız da alim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecatı tahsilden geçeceklerdir” demiştir. Mustafa Kemal Atatürk’e göre eğitim, Türk kadını için oldukça önemli bir mevzudur. Çünkü çocukların ilk öğretmeni olan kadınlar kendilerini iyi yetiştirmelidir: “Kadınlarımız erkeklerden daha çok münevver, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. Eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar” (Çetin, 2003: 1).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlayan eğitim reformları, 1950-1960 yılları arasında da devam etmiştir. Bu dönemde eğitimle ilgili yapılmış olan en büyük değişiklik ise 1954’te Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının birleştirilmesi olmuştur (Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun [1954], *T.C. Resmi Gazete*, 6234, 4 Şubat). CHP’nin uygulamış olduğu eğitim politikalarından farklı bir yol izleyen DP, il, ilçe ve köylerdeki ilkokul, ortaokul, lise ve enstitü, yüksekokul gibi okulların sayısını artırmasından ayrı öğretmen ve öğrenci sayısını da artırmaya çalışmıştır. Bu durum, okur-yazar oranında büyük bir artışı beraberinde getirmiştir (Yüce, 2008: 36). Ayrıca 1940’lı yıllarda eğitime ayrılan pay %6 ila 7 arasındayken 1950’lerde bu oran %13’lerin üzerine çıkmıştır (Karakök, 2013: 97).

Tablo 1: Cinsiyete Göre Okuryazarlık Oranı

Sayım Yılı	Okuryazarlık Durumunun Toplam içindeki Oranı (%)						Okuryazarlık Durumunun Kendi İçindeki Oranı (%)			
	Okuma Yazma Bilmeyen			Okuma Yazma Bilen			Okuma Yazma Bilmeyen		Okuma Yazma Bilen	
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1940	75,45	63,80	87,08	24,55	36,20	12,92	42,22	57,78	73,64	26,36
1945	69,78	56,33	83,16	30,22	43,67	16,84	40,27	59,73	72,08	27,92
1950	67,18	54,26	80,15	32,37	45,34	19,35	40,45	59,55	70,16	29,84
1955	58,83	43,94	74,14	40,87	55,79	25,52	37,87	62,13	69,22	30,78
1960	60,44	46,33	75,11	39,49	53,59	24,83	39,08	60,92	69,18	30,82

Kaynak: Filiz Çetin (2003), Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitimi, Milli Eğitim Dergisi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı:160, Güz 2003

Atatürkçü eğitim sistemi göz önünde bulundurularak hareket edilen DP döneminde, şartlar doğrultusunda yapılan yenilenme ile eğitimin maddi ve manevi tek parça olduğu düşünülerek temelinde ilköğretim olduğu vurgulanmıştır. Bu dönemde ayrıca farklı anlayışlara sahip öğretmen yetiştirmekten ziyade tek kaynaktan beslenen, aynı seviye ve ruha sahip öğretmen yetiştirme fikri benimsenmiştir (Yüce, 2008: 36).

Bu dönemde iki Milli Eğitim Şurası toplanmıştır. İlki 5-14 Şubat 1953'te gerçekleşen V. Milli Eğitim Şurası'dır ki burada özellikle ilköğretim ve okul öncesi eğitim ile özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların durumuyla ilgili konular görüşülmüştür. 18-23 Mart 1957'de ise VI. Milli Eğitim Şurası toplanmıştır. Bu şurada, kırsaldan kente doğru yaşanan göçle birlikte artan sosyal ve teknik istekler, sanayileşmeye yönelik hareketlenme neticesinde teknik elemanların yetiştirilmesi, erkek ve kız teknik okullarının müfredatının yenilenmesi, halk eğitiminin temellerinin sağlamlaştırılması gibi meseleler konuşulmuş ve konuyla ilgili dört komisyon oluşturulmuştur. Halk ve ticaret eğitimleri ile ilgili komisyonlardan ayrı kız ve erkek teknik öğretim komisyonları da kurulmuştur (Taşdöven, 2013: 45-50). Bu şuralarda üniversite kademesinde kararlar alınmamışken özellikle öğrenci ve öğretmen sayılarının artırılması istenmiş; ilkokul öğretmenleri arasındaki farklılıklarının yok edilmesi, üniversite özerkliğinin elde edilmesi, Doğu Anadolu'da bir üniversite açılmasına dair hedefler belirlenmiştir (Özkan

Demirtaş, “Demokrat Parti Dönemi Türkiye’de Sosyal Politikalar”, <http://ozkandemirtas.com> [Erişim: 20 Mart 2018]). Sait Dinç, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Milli Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (5-14 Şubat 1953)”, www.academia.edu [Erişim: 21 Mart 2018]).

DP döneminde din derslerinin ilk ve orta öğretim seviyesindeki okullarda ders saatlerinin arttırılması ve bununla beraber İmam Hatip Liselerinin açılması, din derslerini verebilecek öğretmenleri yetiştirme adına Yüksek İslam Enstitüsü açılması hedeflenmiştir. 1951 yılında İmam Hatip Okulları açılmaya başlamıştır, lakin imam olmaları mümkün değilken bu okullara kızlar da alınmıştır. Din dersi 21 Ekim 1950’de alınan kararlar neticesinde ilkokulların 4 ve 5. sınıflarında zorunlu kılınmıştır (Taşdöven, 2013: 39). 13 Ağustos 1956 tarihinde ise ortaokullara din dersi getirilmiştir. DP’nin bu uygulamaları ana muhalefet partisi CHP tarafından çok eleştiri almıştır. Batı tarzında modern araç gereç kullanımı da bu dönemde yaygınlaştırılmıştır (Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihimizde III. Milli Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (2-10 Aralık 1946), <http://turkoloji.cu.edu.tr>, [Erişim:4 Mart 2018]).

1950-1960 yılları arasında geçen süreçte nüfus artışına binaen öğretmen ve öğrenci sayısı da artmıştır. Erkeklerin okullardaki oranı kadınlara göre daha fazla artış göstermiştir. 1950 yılında ilkokul düzeyinde toplam erkek sayısı 1.016.951 iken kız öğrencilerin sayısı ise 599.711’dir. 1960 yılına gelindiğinde ise erkek öğrenci sayısı 1.582.798’e, kız öğrenci sayısı ise 931.794’e ulaşmıştır. Kırsal kesimde okullaşma oranı artması gerekirken azalmıştır. Nitekim 1938-1950 yılları arasında kırsal kesimde ilköğretim seviyesinde kız öğrenci oranı %208,77; erkeklerde %130,39 iken bu sayı 1950-1960 yılları arasında kızlarda %35,45’e, erkeklerde ise %45’e inmiştir. Kırsal kesimin oylarının pek çoğunun DP’ye gitmesine rağmen köylünün eğitimi ihmal edilmiştir. Bunun altında yatan neden ise eğitimsiz köylülerin bulunmasının büyük toprak ağalarının faydasına olacağına düşünülmesindedir. Okuyan kesim ağalara karşı geleceğinden ve bu feodal sisteme uygun olmadığından dolayı köylü kesimde eğitime gereken önem verilmemiştir. Bu dönemde köyde kızların okula gönderilmemesine karşı da hoşgörülle yaklaşmıştır. Tüm bunlar da kız çocuklarının okullaşmasına karşı politikayı gözler önüne sermektedir. 1950 yılından 1985 yılına kadar geçen sürede ilkokullarda %44’den %45’e yükselen seviye, ortaokullarda %42’den %45’e;

yüksekokullarda %32'den %43'e çıkmıştır (Arıkan, 1988: 8). 1955 yılındaki istatistiksel veriler, okuma yazma oranına yaşlara göre bakıldığında, en büyük oranın 11 yaşındaki kızlarda %61,6 ile en yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. 19 yaşındakilerde %43,8 iken 0-24 yaşları arasında oran %28,4'e düşmüştür. En düşük oran ise 65 yaşından yukarı olanlarda %5,8'dir. Hâlbuki bu yaşta erkeklerde %26,0'dır (İnan, 1968: 114).

1945-1950 yılları arasındaki kitaplarda daha çok modern bir insanı temsil eden kadının erkekle rolleri eşittir. Kadınlar mutfaktan ziyade dışarıdadır, yani çalışma hayatı içerisindeyler. 1950'li yıllarda ise kadın ev içi rolleri ile sınırlandırılmış olup kadın ve erkeklerin rolleri keskin bir şekilde ayrılmıştır. 1928 yılı sonrasında kadın öğretmen sayısında düzenli bir artış yaşanmış, 1948-1949 yılında %45, 17 oranına yükselmiştir. 1950 yılı sonrası bu oran düşüşe geçerek 1959-1960 arasında %33,80'e inmiştir. 1949-1950'de %18, 32 olan kız öğrenci sayısı iki yıllık süre içinde yükseliş gösterir gibi olsa da 1959'da %17.32'ye düşmüştür (Koçer, 2009: 78).

Tablo 2:1950-1960 Yılları Arası Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

Öğrenim Yılları	Okul	ÖĞRENCİ			ÖĞRETMEN			DİPLOMALI		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1950/1951	17.458	35 871	26 714	9 157	1 616 626	1016 915	599 711	145 899	102888	43 011
1951/1952	17 417	36 510	27 022	9 488	1 643 034	1035 328	607 706	122 592	107718	14 874
1952/1953	17 763	37 561	27 612	9 949	1 692 135	1066 739	625 396	148 843	105989	42 854
1953/1954	17 948	37 932	27 542	10 390	1 762 351	1104 477	657 874	170 033	119227	50 806
1954/1955	18 393	40 035	29 230	10 805	1 866 666	1164 616	702 050	175 712	121891	53 821
1955/1956	18 724	42 169	31 011	11 158	1 983 668	1238 327	745 341	186 980	128351	58 629
1956/1957	19 390	44 700	33 124	11 576	2 140 347	1335 704	804 643	212 512	143680	68 832
1957/1958	20 030	47 322	35 017	12 305	2 260 451	1412 228	848 223	230 358	154137	76 221
1958/1959	20 656	49 757	37 081	12 676	2 402 855	1507 248	895 607	257 206	172105	85 101

Kaynak: Sabit Dokuyan, 1945-1950 Yılları Arasında Türkiye, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul-2013, s.57.

DP döneminde öğretmen okullarından mezun olan kişi sayısı toplumun öğretmen ihtiyacını karşılamaktan çok uzaktır. 1950'li yılların sonuna gelindiğinde Türkiye'de 52

öğretmen okulu mevcuttur. 1950'deki Köy Enstitüsü ve öğretmen okulu sayısı ile 1960 yılına gelinceye kadar açılan öğretmen okulları sayısı sorulduğunda, Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu 6 Ocak 1960 tarihli Meclis oturumunda 1950'de 21 yerde beş sınıflı Köy Enstitüsünde 150'si kadın, 447'si erkek olmak üzere 597 öğretmen olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu okullarda 773'ü kız, 13.322'si erkek toplam 14.095 öğrencinin olduğunu söylemiştir. Benderlioğlu 1950'de Bolu, Diyarbakır, Sivas, Edirne, Erzurum, Trabzon'da erkek; Adana ve Konya'da kız olmak üzere sekiz vilayet merkezindeki üç sınıflı öğretmen okullarında 45 kadın, 100 erkek toplam 145 öğretmenin ve 754'ü kız, 1457'si erkek olmak üzere de 2211 öğrencinin olduğunu açıklamıştır. 1950 yılından sonra Bursa, Elâzığ, Kastamonu, Manisa, Denizli, Muğla, Kahramanmaraş, Niğde ve Yozgat'ta üç sınıflı yatılı; Kayseri'de üç sınıflı gündüzlü birer kız ilk öğretmen okulu ve Balıkesir, İstanbul'da okullar vardır (Özer, 2013: 296).

DP dönemindeki çarpıcı gelişmelerden biri de 1955 yılında askeri okullara kız öğrencilerin alınmasıdır. Kızların okullaşma oranı düşerken erkeklerin daha çok yer aldığı askeri kurumlara kız öğrencilerin kabulü önemli bir detaydır. Netice itibariyle orduda kadınlar da kariyer yapma imkânı bulmuşlardır. 1957 yılında teğmen-doktor rütbesiyle Askeri Tıbbiyeyi bitiren Ülkü Sema Aydın ilk kadın subaydır. Harbiye'ye giren ilk üç kız öğrenci ise İnci Arcan, Türkan Ustaoglu, Muzafferiye Şener'dir. İnci Arcan başlangıçta askeri okula girebilmek için dilekçe vermiş fakat kabul edilmemiştir. Daha sonra bizzat Milli Savunma Bakanlığı tarafından aranmıştır. İlgi Yener (Öztuncer) ise deniz subayı kadınlarının öncüsüdür. Yener, 12 Ağustos 1958'de Deniz Kuvvetleri Komutanı olan Necdet Uran'ın emir subaylığına atanmıştır (İpekeşen, Erdal, "Türkiye'nin İlk Kadın Subayları", (<http://www.hurriyet.com.tr/> [Erişim: 10 Ekim 2018])).

1932-2001 yılları arasında yaşamını sürdüren Leman Bozkurt Altınçekiç ise 1958'de jet pilotu brövesini almış ve farklı türde jet uçaklarını da kullanmıştır. Türk Hava Kuvvetleri'nden kıdemli albay rütbesiyle emekli olmuştur (Kokpit, 2016: 44). 1938'de doğumlu Şenay Günay da Altınçekiç gibi 1955'te başladığı İzmir Hava Harp Okulu'ndaki eğitimini 1957'de tamamlayarak asteğmen olmuştur. 1958'de jet eğitimlerini tamamlayan iki kadın subayımız ayrıca NATO'nun ilk kadın jet pilotları olmuşlardır (Baykal, 2016: 44). İzmir ve Eskişehir'de aldığı eğitimler neticesinde Türkiye'nin ilk

kadın savaş pilotu olan Günay, 23 yıl görev yaptıktan sonra albay rütbesiyle emekli olmuştur (Bütün, 2012: 80). 1920 Erzincan doğumlu Edibe Kutucuoğlu, Sabiha Gökçen'den feyz alarak pilot olmaya karar vermiştir. Yurtiçi ve yurtdışında pek çok akrobasi gösterilerinde Türkiye'yi temsil eden Kutucuoğlu, 1957'deki uçak kazası sonrasında pilotluğa veda etmiş, 2011 yılında bakımevinde hayatını kaybetmiştir ("Edibe Subaşı Kutucuoğlu", <http://www.kokpit.aero/t>, [Erişim:9 Eylül 2018]).

Cumhuriyet döneminde Batının eğitim politikasını öğrenebilmek adına yurt dışına öğrenciler gönderilerek raporlar istenmiş ve Batıdan uzmanlar ülkemize davet edilmiştir. 1923-1960 yılları arasında Türkiye'ye 123 yabancı eğitim uzmanı getirilmiştir. DP döneminde ise davet edilen uzmanların 44 tanesinin 41'i Amerikalıdır (Sulubulut, 2014: 3-4). Eğitimin iyileştirilmesi adına ülkeye getirilen uzmanlar dışında milletvekilleri tarafından Mecliste eğitim sistemi adına teklifler getirilmiş ve iyileştirmeler de konuşulmuştur. Bu konuşmalardan birini yapan DP Milletvekili Hilâl Ülman, eğitimin herkes için bir birlik cephesi olduğunu, değişen şartlara ve politikalara göre değil, istikrarlı ve belirli bir temele dayandırılması zorunluluğu üzerinde durmuştur:

Siyasi düşüncelerimizin ayrılıkları ne olursa olsun, ilim, teknik ve sosyal sahalarda modern dünyanın süratle tekâmül etmesinden dolayı gençliğe sağlam bir terbiye ve tahsil vermenin gitgide artan ehemmiyeti karşısında maarif davasının bütünlüğünü, azametini elbirliğiyle düşünmek zorundayız. Bu münasebetle maarif müesseselerimizin günlük politika faaliyetlerinin daima dışında ve üstünde tutulmasını politikacıların bu mukaddes çatı içine el uzatmamalarını ve şahsi ihtirasları için bu zümreyi zedelememelerini istemek en büyük millî vazife telâkki olunmalıdır.

Aliye Temuçin'in eğitim ile ilgili yaptığı konuşmada ise

Eğitim yüzyulumızda ferdi beşikten alıp mezara kadar takip etmektedir. Bir milletin maddi hayatı ile eğitimi eşit bir şekilde ilerlememiş ise bunun hiçbir faydası yoktur. İstikbâlimizin bekçisi ve istiklâlimizin koruyucusu olan Türk gençliğini yetiştirmek, onların millî görgü, şeref ve kültürlerinin arttırılarak programlı, metotlu ve azimli olarak çalışmalarını sağlamak gerekmektedir

diyerek gençlerin eğitilmesi ile ilgili isteklerde bulunmuştur. Halide Edip Adıvar da öğretmen yetiştirmenin önemine değinerek öğretmen yetiştiren Köy Enstitülerinin bozulduğundan bahsetmiş ve çağdaş, millî ve faydalı bir eğitim politikası izlenmesini, Millî Eğitim bütçesinin savunma bütçesinden sonra en yüksek bütçe olması gerektiğini söylemiştir (Kaplan, 1998: 212). 1950-1960 yılları arasında öğretmenlerin birlik ve beraberliği adına dernekler de kurulmuştur. Bunlardan biri Türkiye Öğretmen Dernekleri Birliği'dir (Zafer, "Türkiye Öğretmen Derneği Milli Birliğinden", 17 Eylül 1950: 6).

Öğretmen derneklerinin yanı sıra Cumhuriyet döneminin öncü öğretmenleri ise; Fatma Refet Angın, Nimet Zerrin Tüzün, Aliye Temuçin Coşkun, Sıdika Avar olmuştur (Yılmaz, 2015: 79).

1. 2. 1. Demokrat Parti'nin Eğitim Kurumları Üzerinde Çalışmaları

1. 2. 1. 1. İlköğretim

Cumhuriyetin ilanı sonrasında koyulan hedeflerden biri de ilköğretimin yaygınlaştırılması olmuştur. Harf İnkılabıyla beraber eğitim alanında yapılan çalışmalar hız kazanmış, eğitim zorunlu ve ücretsiz hale gelmiştir. Köy Enstitüsü mezunlarının yeteri kadar eğitim almadığı, buralarda sol eğilimli, bölücü anlayışa sahip kişiler yetiştirildiği gerekçesiyle bu kurumlar 1954 yılında kapatılmıştır (Taşdöven, 2013: 70). Öte yandan DP döneminde ilköğretim konusuna daha da ağırlık verildiği görülmektedir. Bunun altında yatan en büyük sebep ise CHP'nin iktidarken halktan ilköğretim alanında çok eleştiri almasıdır. Çünkü CHP iktidarında köy okul binaları yapılırken halk beden işçisi olarak çalışmıştır (Kaplan, 1998: 225). DP döneminde bu tarz zorunluluklar kaldırılmış, 5210 sayılı yasa, 8 Ağustos 1951 tarihli ve 5828 sayılı yasayla (5210 Sayılı Kanunun 1'inci Maddesinin Değiştirilmesi ve 5, 6 ve 7nci Maddelerinin Kaldırılması Hakkında Kanun, [1951], *T.C. Resmi Gazete*, 5828, 11 Ağustos) şu şekilde değiştirilmiştir:

Köy okulu binaları ve müstamilâtı ile öğretmen evlerinin ve köy sağlık memuru ve köy ebeleri için bölge merkezlerinde kurulacak evlerin inşası, Milli Eğitim ve Bayındırlık Bakanlıkları tarafından tespit veya tasdik edilecek tip plânlara ve Milli Eğitim Bakanlığınca iller için hazırlanacak inşaat programlarına göre özel idare bütçelerinden ayrılan ödenek ve genel bütçeden 11 özel idarelerine bu maksatla, yapılacak yardımlarla veya bu yardımlar karşılığında temin olunacak ayniyat ile valilerce sağlanır.

Bu maddede de görüleceği üzere DP döneminde köylere ilköğretimi götürebilmek için ödenekler fazlalaştırılmış; 1951 yılında 5 milyon TL olan köy okulları için ayrılan ödenek, Doğu illerine harcanmak üzere 4 milyon TL arttırılmıştır (Yüce, 2008: 143). Ancak önceki dönemde bu ödeneklerin kısıtlı olmasında¹ İkinci Dünya Savaşı sürecine

---

¹ 1947'ye kadar köy okulu inşaatı için ödenek konulmamıştır. 1947'de 4.200.000, 1948'de 10.000.000, 1949'da 10.280.000 lira ödenek ayrılmıştır. 1950'de DP 8.000.000 liralık ödenek devralmış; bu miktar

denk gelinmesinin önemli rol oynadığını düşünerek değerlendirmek gerektiği belirtilmelidir. DP Döneminde iktidar ile muhalefet arasında eğitim konusuyula ilgili rakamsal noktalardan da tartışmalar yaşanmıştır. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin 26 Aralık 1952 tarihli TBMM oturumundaki konuşmasında ifade ettiği üzere 1939-1950 arasında şehir ve kasabalarda 6830 okul açılmıştır. 1939-1944 yılları arasında öğretmenli okullarda 239 azalma yaşanmış, 1943-1950 arasında her ders yılı için açılan okul sayısı ise 705'te kalmıştır. 1947 itibariyle azaltılmaya başlanan köy okulları bu tarihte 6533 iken 1949-1950 ders yılında 4467'ye indirilmiştir. 1952'de 15.873 köyde okul olduğunu söyleyen Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Köy Enstitüleri meselesiyle ilgili olarak gelenek ve göreneklere aykırı hareket edenler tarafından baskıya maruz kalan kızlardan da bahsetmiştir. Ayrıca bu dönemde yaşanmış bir gelişme de 1952'de Trabzon Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün Kız Köy Enstitüsü'ne dönüştürülmüş olması ve buradaki erkek öğrencilerin diğer enstitülere gönderilmesi olmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, (9 Temmuz 1953), Dönem IX, Birleşim 105, C: 18, ss. 437-444).

Tablo 3: Demokrat Parti Döneminde İlkokullardaki Öğrenci Sayısında Görülen Gelişmeler

YILLAR	ÖĞRENCİ SAYISI					
	ŞEHİR		KÖY			
	E	K	Öğretmenli		Eğitmenli	
			E	K	E	K
1950-1951	269.373	184.124	681.119	373.229	373.229	58.712
1951-1952	277.463	192.020	705.470	381.665	381.665	44.325
1952-1953	296.803	208.133	727.281	388.292	388.292	33.107
1953-1954	317.651	225.862	746.079	404.221	404.221	30.967
1954-1955	352.645	253.637	773.885	422.102	422.102	27.531
1955-1956	386.007	280.240	816.292	439.871	439.871	24.947
1956-1957	428.445	310.818	827.077	468.862	468.862	23.497
1957-1958	467.930	339.048	910.424	484.602	484.602	21.657
1958-1959	505.546	365.186	968.331	506.240	506.240	20.382

1951'de 8.800.000, 1952'de 10.000.000 olmuştur. Bu ödenekle 1951'de 570, 1952'de 568 okul inşa edilmiştir. Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, (9 Temmuz 1953), Dönem IX, Birleşim 105, C: 18, s. 439.

1959-1960	538.007	388.403	1.012.309	5.203.368	520.368	19.006
-----------	---------	---------	-----------	-----------	---------	--------

Kaynak: Okan Yaşar, Türkiye’de kadın eğitimi, kadınlara ait diğer göstergeler ve Çanakkale ili örneği, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 1 Yıl: 2007, ss.7

1. 2. 1. 2. Ortaöğretim

Ortaöğretim kurumlarının programları ve eksiklikleri CHP döneminde eleştirilen konulardandır. Fakat DP döneminde de yine aynı politikaya devam edilmiştir. Dördüncü Milli Eğitim Şurasında 1949 yılında ortaokul projelerinin incelenmesine ve daha öncesinde üç yıl olan lisenin de dört yıllık süreyle verilmesine karar kılınmıştır. 1952-1953 yılları arası uygulamalar neticesinde Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri liselerdeki dördüncü yılı üniversiteler için hazırlık evresi haline dönüştürmüş ve bu dönemden başlamak üzere liseler dört yıla çıkarılmıştır. 1953-1954 yılları arasında bu uygulamanın en başarılı örneğine İstanbul Atatürk Kız Lisesinde rastlanmıştır. Deneme okulları için konan ders müfredatının orta kısımlarına haftada 27 saat ana ders ve 8 saat özel ders olmak üzere toplam 35 saat ders ayarlanmıştır. 1951 yılında okulu çeşitli sebeplerle bırakanlar için akşam okulları açılmıştır. 1950’lere kadar liseler üniversitelere hazırlık için bir basamak teşkil etmiştir (Yüce, 2008: 152).

Liseler, 1950 yılına değin çoğunlukla varlıklı ve seçkin ailelerin çocuklarını gönderdikleri okullar olmuştur. Çok partili dönemle liselerin açılması vaadi seçim kampanyalarına dahil edilmiş ve 1950’den sonra sadece il merkezlerinde değil çok sayıda kasabada da okul açılmıştır. 1954-1955 öğrenim yılından başlanarak bitirme sınavları ile olgunluk sınavları kaldırılmış ve onun yerine tek sınav olarak “Devlet Lise Bitirme İmtihanı” getirilmiştir. 1954-1955 yılında ise öğretim yılı dört yıldan tekrar üç yıla indirilmiştir. Liselerdeki Fen ve Edebiyat kollarının ayrılışı lise sonda yapılırken lise ikiye indirilmiştir. Ayrıca 1950’li yıllarda çok programlı okul uygulamaları başlamıştır. 1953-1954 eğitim-öğretim yılında öğrencileri meslek okullarına ve hayata karşı yönlendirme adına deneme ortaokulları da açılmıştır (Taşdöven, 2013: 62-64).

Bu dönemde liseler arası çeşitli müsabaka ve etkinlikler düzenlenmiştir. Bunlardan biri de kız okullarındaki voleybol müsabakalarıdır. Bu müsabakalarda İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Atatürk Kız Enstitüsü, Hasanoğlan Enstitüsü, Ticaret Lisesi öğrencileri yarışmışlardır (Zafer, 19 Şubat 1950: 6). Ayrıca liseler tarafından çeşitli geziler, defileler, sergiler de düzenlenmiştir. Yeni Sabah Gazetesi 5 Ocak 1950 tarihli baskısında bu etkinliklerden birini ele almış; İzmir Kız Lisesi öğrencilerinin tarihi yerleri gezmek için İstanbul'a geldiğinden ve müdireleriyle Dolmabahçe Sarayı önünde fotoğraf çektiğinden bahsetmiştir (Yeni Sabah, 5 Ocak 1950: 3).

Tablo 4: Cinsiyete Göre Orta Okullarda Gelişmeler

Öğrenci ve Öğretmen Sayısı									
YILLAR	Öğrenci Sayıları						Öğretmen Sayısı		
	Resmi		Kolej	Muhtelif		Özel			
	E	K	E	E	K	E	K	E	K
1950-1951	46.573	15.274	-	-	-	3689	2651	2437	2091
1951-1952	51.730	16.152	-	-	-	3998	2881	2572	2157
1952-1953	57.007	17.899	-	-	-	4795	3264	2727	2294
1953-1954	63.145	20.592	-	325	33	4583	3661	2904	2407
1954-1955	76.281	25.484	-	666	107	5167	4191	3160	2534
1955-1956	90.848	30.851	333	647	125	5748	4665	3647	2738
1956-1957	111.489	37.542	679	922	153	6159	5235	4403	2893
1957-1958	134.329	44.105	842	968	158	7264	6064	5325	3224
1958-1959	154.674	51.147	993	880	139	8110	6682	6393	3465
1959-1960	181.035	56.916	1050	-	-	8780	7185	7267	3710

Kaynak: Okan Yaşar, Türkiye’de kadın eğitimi, kadınlara ait diğer göstergeler ve Çanakkale ili örneği, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 1 Yıl: 2007, ss.8.

1. 2. 1. 3. Mesleki ve Teknik Eğitim

DP döneminde mesleki ve teknik eğitime ayrıca önem verilmiştir. Bunun altında yatan en büyük neden ise ABD’den getirilen tarım araçları için mesleki eleman yetiştirmektir. Tarım Bakanlığı ve MEB’in iş birliği kapsamında üç yıllık bir kalkınma

planı gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar çerçevesinde meslek okullarına motor bölümü de dahil edilmiştir. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri öncülüğünde bu bölümün temelleri atılmıştır. DP döneminde teknik eleman yetiştirme amacıyla kurulan mesleki okullardan ilki 1953-1954 eğitim öğretim yılında açılan İzmir Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü'ndeki motor makine bölümüdür. Ayrıca İstanbul'da Matbaacılık Okulu açılmıştır. Bu dönemde yine başka bir değişim sanat okullarının ortaokula dönüşmesidir. Nedeni ise; 12 yaşına giren öğrencilerin haftada 36-44 saat ders ve atölye çalışmalarının o yaşta ağır gelmesidir. Mesleki ve teknik okullarının öğretmenleri ise büyük oranda eğitim enstitüleri bitirmiş kesimdedir (Aydın Tarihi: 18 Mart 1957).

Kız teknik ve mesleki eğitimler kız orta sanat okullarında, akşam kız sanat okullarında, kız enstitülerinde, gezici ve sabit kurslar da verilmektedir. Bu eğitimler ile olgunlaşma esnasında mesleki yetenekler elde etmişlerdir. Bu dönemde 580'i aşmış olan akşam kız sanat okulları, kız öğrencilere büyük oranda kazanımlar sağlamıştır. Bu kurumlar sayesinde geleneklerimiz devam ettirilmiş, bayanların iktisadi hayat içerisinde gelişmesine olanak sağlanmıştır. Ayrıca Yedinci Millî Eğitim Şûrası'na kadar meslek lisesi öğrencileri yalnızca meslek yüksekokullarına devam edebilmişlerdir (Aydın Tarihi: 9 Mart 1957).

Tarım, ticaret, ekonomi ve bayındırlık alanlarındaki ihtiyaçları gidermek amacıyla sanat enstitülerinde 1951-1952 yılı itibariyle gezici kurslar açılmıştır. Ayrıca 1953-1954 öğretim yılında İTÜ Maden Fakültesi kurulmuştur. 1956-1957 öğretim yılından başlamak üzere Ticaret Öğretmen Okulu açılmış ve okulun süresi 1959'a gelindiğinde dört yıla çıkarılmıştır. 1954-1955 yılları arasında ise bu yapılanmaya Akşam Ticaret liseleri eklenmiştir (Taşdöven, 2013: 72-73). Bunlardan ayrı kadınlar için dokuma, halıcılık, dikiş, nakış, çocuk bakımı alanlarında eğitim alacağı Geçici Kadın Kursları açılmıştır (Yüce, 2008: 160-163).

1. 2. 1. 4. Üniversite

DP dönemi öncesine bakıldığında üniversitelerde var olan yapı daha çok Batı eksenlidir. Üniversiteler topluma yabancı kalan bir yapılanma haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sistem değişmeye başlamış ve yeni anlayışlar ortaya çıkmıştır.

Pek çok yeni üniversite açılmıştır ki bunun altında yatan neden de üniversiteleri ülke çapında yaygınlaştırmaktır (Çataltepe, “Yüksek Öğretimdeki Reformlar”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi, Teftişi, Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı, Ankara, [Erişim: 4 Kasım 2017, education.ankara.edu.tr]).

Bu dönemde ilköğretimden yükseköğretim kurumlarına kadar değişim yaşanmıştır. Toplum içerisinde eğitimi yükseltmek ve eğitilmiş insanlar yetiştirmek amacıyla üniversite ve yüksekokullarda öğrenci sayısı arttırılmıştır. Üniversitelerde düzen niteliksel ve niceliksel olarak değişim göstermiştir. Var olan Alman stilli üniversite ekolü, yerini Amerikan eksenli kurumlara bırakmıştır. DP iktidara geldiğinde eğitim öğretim veren İstanbul Üniversitesi (1933), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944), ve Ankara Üniversitesi'ne (1946) bu dönemde dört üniversite daha eklenmiştir. Ege Üniversitesi (1955), Karadeniz Teknik Üniversitesi (1955), ODTÜ (1957) ve Atatürk Üniversitesi (1957) kuruluşunda Amerikan üniversite destekleri bulunmaktadır. Yüksekokullar ise Yüksek Öğretmen Okulu, Harp Okulu, Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Deniz Ticaret Okulu, Tekstil Teknik Yüksekokulu, Yüksek Mühendis Okulu, Yüksek Teknik Okulu'dur. Bu yüksekokulların dışında İslam Enstitüsü ve Eğitim Enstitüsü gibi eğitim kurumları vardır. Bu eğitim kurumlarının hepsi devlete aittir. Yükseköğretimde yapılan en köklü düzenleme ise yüksekokulların 1959 yılında 7334 sayılı yasayla üniversiteler dışında ayrı bir yüksek eğitim sistemi haline getirilmesidir (Ceylan, 2008: 40-48).

Tablo 5: Demokrat Parti Döneminde Yüksek Öğrenim Öğrenci Sayısında Görülen Gelişmeler

YILLAR	ÜNİVERSİTELER											
	Ankara		İstanbul		İTÜ		Ege		Atatürk		ODTÜ	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
1950/1951	5599	1215	9070	2521	1422	44	-	-	-	-	-	-
1951/1952	5780	1033	7883	2495	4547	47	-	-	-	-	-	-
1952/1953	5746	1064	8235	2365	1709	46	-	-	-	-	-	-
1953/1954	5526	1108	7113	1969	1965	61	-	-	-	-	-	-
1954/1955	6940	1119	8363	2291	1993	64	132	64	-	-	-	-
1955/1956	10.788	1883	11.200	2757	2167	84	267	118	-	-	-	-
1956/1957	10.436	1821	11.664	2847	2509	101	450	195	-	-	55	12
1957/1958	11.403	2031	10.502	2522	2719	108	665	254	-	-	149	34
1958/1959	12.200	2223	11.848	3196	2782	112	780	313	24	8	265	50
1959/1960	12.198	2640	13.983	5470	2684	114	798	315	194	30	380	193

Kaynak: Caner, Yüce (2008), *Demokrat Partinin Eğitim Politikası ve Cumhuriyet Halk Partisinin Muhalefeti*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, ss.176

1. 2. 1. 5. Köy Enstitüleri

1940 yılında açılan Köy Enstitülerinin ortaya çıkmasındaki çalışmalar CHP'nin 1931 ve 1935 kurultaylarında alınan kararlar neticesinde oluşturulan eğitim projesine kadar uzanır. Bu proje doğrultusunda ilk eğitim kursu Eskişehir Çifteler'de başlatılmıştır. 17 Nisan 1940'da kabul edilen 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu (Köy Enstitüleri Kanunu [1940], *T.C. Resmi Gazete*, 3803, 22 Nisan) kapsamında mevcut deneme okulları enstitüye çevrilmiştir. 1947 yılında Köy Enstitüleri müfredatında köklü değişimler yaşanmıştır. 1952-1953 yılında Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okulları programları birleştirilmiş ve 1954'te yürürlüğe giren 6234 sayılı kanun ile Köy Enstitüleri kapatılarak mevcut okullar İlköğretmen Okullarına çevrilmiştir (Bahadır, 2002: 284). Kapatıldığı tarihe kadar Köy Enstitülerinden 1.398 kadın, 15.943 erkek olmak üzere 17.341 köy öğretmeni diploma almış, 3 bine yakın sağlıkçı yetiştirilmiştir (Altunya, "Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış", Erişim: 5 Eylül 2018, www.serenti.org).

Kurtuluş Savaşı sonrasında % 3'ünün okuma yazması olan halkın % 80'i köylerde yaşadığı için Köy Enstitülerinin kurulması ile ilgili yasa çıkarılmıştır. Dünyada eşi benzeri görülmemiş bu uygulamanın yaratıcı ve uygulayıcı isimleri arasında Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç gibi isimler bulunmuştur. İsmet İnönü Köy Enstitülerinin önemini ifade ettiği “Köy Enstitüleri Cumhuriyetin eserleri içinde en kıymetlisi, en sevgilisi sayıyorum. Köy Enstitülerinden yetişen evlatlarımızın muvaffakiyetlerini ömrüm boyunca yakından ve candan takip edeceğim” sözleri oldukça önemlidir. Zira Köy Enstitüsü öğrencileri gittikleri her yere yaşam götürmüş, evler inşa etmiş, bilimsel tarım öğretmişlerdir (Tipi, “O Oğullar O Kızlar”, Erişim: 18 Ekim 2018, [www.youtube.com]).

Köy Enstitüleri özellikle kadınların eğitiminde çok büyük bir öneme sahiptir. Buradan yetişmiş kadın öğretmenler köylere giderek diğer kadınlara ışık tutmuşlardır. Bu öğretmenler aynı zamanda meslek sahibidirler ki köylere giderken dahi yanlarında bulunan esas araç dikiş makinası olmuştur. Köy Enstitüleriyle kız çocuklarının okuma yazma oranı artmış, ilkokul sonrasında eğitim almaları sağlanmış ve mezun olduktan sonra öğretmen de olabilmışlerdir. Böylece kadın öğretmenlerin de sayısı artmış ve köylere kadın öğretmenler gönderilmiştir. Bu sayede modern kadınlar, Cumhuriyet döneminde ülkemize kazandırılmıştır. Köy Enstitülerinde amaçlanan, kızlarımızın medeni bir yaşam için gereken tüm vasıfları taşıyan, yetenekli birey olmalarıdır. Ayrıca refah bir aile için kadınları güçlü ve donanımlı hale getirmek, eğitilmiş ve güzel yemek yapan, dikiş nakıştan anlayan, çocuk eğitimi ve ev idaresini bilen kadınlar yetiştirmektir (Keskin, 2016: 104). Köy Enstitüleri, Kız Enstitüleriyle milliyetçi eğitim politikaları açısından benzerlikler göstermektedir. Türkiye’de karma ve yatılı eğitim ilk olarak Köy Enstitülerinde baş göstermiştir. 19 Haziran 1942 tarihinde 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilatı Kanunu ile yeniden şekil almıştır. Çıkarılan bu kanunun 16. maddesi gereğince ilkokul çağında çocukları okula göndermeyen velilere para ve hapis cezası getirilmiştir. (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu, [1942], *T.C. Resmi Gazete*, 4274, 25 Haziran). Bu durum ailelerin kız çocuklarına eğitim aldirmaları konusunda yaptırım olarak karşımıza çıkan önemli bir gelişmedir. Yine de kız öğrenci sayısının fazla olmadığı gözlemlenmektedir.

Köy Enstitülerinde kız öğrenci sayısının az olmasının altında yatan nedenler ise kız çocuklarını okula göndermeye karşı bir tutum bulunması ve o dönemde ilkokulu bitiren öğrencilerin az olması, Köy Enstitülerinin yatılı ve aynı zamanda yaşadıkları bölgeden uzakta olmasıdır. Yaşam kalitesi yüksek olan aileler de kızlarını daha çok enstitülerin gündüz eğitim veren kısmına yazdırmışlardır. Bu da zengin-fakir ayrımını doğurmuştur (Yılmaz 2015: 79). 19 Haziran 1942 tarihli 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilatı Kanunu'nun 13. Maddesi gereğince ilköğretimi bitirme yaşı 16 olarak kararlaştırılmıştır. Bu madde 16 Haziran 1952 tarihli Meclis oturumunda

Her yıl Eylül sonuna kadar altı yaşını bitirmiş olanlar, 14 yaşını tamamladıkları öğretim yılının sonuna kadar ilkokula devama mecburdurlar. 14 yaşını doldurmuş olup da ilkokulu bitirmemiş bulunanlar, 16 yaşını tamamladıkları öğretim yılı sonuna kadar ilkokula devam edebilirler

şeklinde değiştirilmiştir (Özer, 2013: 290). Köy Enstitülerinde kızlara ziraat alanında dersler de verilmiştir. Okutulan derslerin %50'si kültür, %25'i tarım, %25'i teknik derslerdir (Altunya, "Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış, 12 Mart 2012, Tarih ve Siyaset" [Erişim: 5 Eylül 2018, www.serenti.org]). Bununla beraber tavukçuluk, bahçe ve meyvecilik, arıcılık, çiçekçilik, tahıl, kışlık yiyecek hazırlama yöntemleri, hayvan bakımı, konserve usulleri, yoğurt ve beyaz peynir yapımı, yağ çıkarma teknikleri gibi dersleri bulunmaktadır. İkinci sınıftan beşinci sınıfa kadar da dikiş-nakış, örgü ve dokuma dersleri verilmiştir. 1946-1947 eğitim öğretim dönemi sonlarına doğru okul binalarında öğrencilerin yapmış olduğu el işi ürünler sergilenmiştir. Bu tutum kız çocuklarını teşvik etmenin yanı sıra onları destekler niteliktedir. 9 Mayıs 1947 tarihinde çıkarılan bir genelge ile kız ve erkek çocuklarının yatakhaneleri ve sınıfları yavaş yavaş ayrılmaya başlamıştır. Kız ve erkek karma eğitim uygulaması ise 1950 yılında tamamen sonlandırılarak kız öğrenciler Kızılçullu ve Beşikdüzü Enstitülerine toplanmıştır. 1951-1952 yıllarında kız ve erkek öğrenciler farklı okullarda devam etmiştir (Kartal, 2008: 26). Kızların bulunduğu okullarda modaya ağırlık verilmiş, kızlara dikiş nakış öğretilerek yapılan güzel ürünler önemli isimlerin eşliğinde defilelerde seyirciye sunulmuştur. Yeni İstanbul Gazetesindeki bir habere göre 1950'deki enstitü defilesi 800 kadar misafirin önünde Moda mektep binasında gerçekleştirilmiştir. Enstitü ve akşam okulu öğrencilerinin hazırladıkları 1950 modeli elbise ve tayyörler öğrenciler tarafından misafirlere teşhir edilmiştir (Yeni İstanbul, "1950 Defilesi", 29 Mayıs 1950: 2).

Köy Enstitülerinin uygulamaları takdir gördüğü gibi pek çok açıdan da eleştirilmiştir. Kız çocukları ve erkek öğretmenler arasında çıkan aşk dedikoduları bu okullara karşı bir ön yargıya sebep olmuştur (Tayanç ve Tayanç, 1981: 136). İsmail Hakkı Tonguç, enstitülerde okuyan kız ve erkek çocuklar arasında aşk dedikodularının evliliğe teşvik ettiği yönünde eleştirisi köylünün olumsuz düşüncelerini daha da güçlendirmiştir. Enstitülere gelen bir diğer eleştiri ise sol eğilimli eğitim verildiğidir. Köy Enstitüsü'nde ders vermek için Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden sol görüşe sahip Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav, Behice Boran ve Mediha Berkes gibi isimler gönderilmesi de bu yönde eleştirileri destekler niteliktedir (Dokuyan, 2013: 39). Nitekim DP'nin ilk kabinesinde Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapan Tevfik İleri döneminde 27 Ocak 1954 gün ve 6234 sayılı kanun çerçevesinde Köy Enstitüleri öğretmen okullarına çevrilmiştir (Aysal, 2005: 281).

1950-1955 yılları arasında beyaz yaka olarak çalışan kadın sayısında artış yaşanmıştır ve bunun arka planında en önemli etken de eğitimidir. Kadınların az olduğu doktor, avukat, mühendis gibi mesleklerde dahi sayılarında artış yaşanmıştır (Kılıç, 1999: 76-77). Kadının toplum içerisinde arka plana atılmak yerine erkeğin yanında yerini alması için eşit ve sağlam bir şekilde her türlü olanaklardan faydalanması gerekmektedir. Bu olanakların başında da eğitim gelmektedir. Kadınların eğitim imkanlarından daha fazla faydalanabilmesi adına bu yönde gerçekçi eğitim politikaları geliştirilmelidir.

Tablo 6: Köy Okulları Tarafından Açılan Akşam Okulları

Yıllar	Okul	Öğrenci		Diploma Alanlar	
		E	K	E	K
1945-1946	9714	187599	105083	12074	3647
1953-1954	1359	22902	3832	3494	235

Kaynak: Afet İnan, Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması (Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri) Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1968, s.164

1. 3. SPORDA KADIN VE KADIN İÇİN SPORUN ÖNEMİ

Spor, toplumu oluşturan bireylerin sağlıklı, zinde ve estetik olabilmesi adına önemli bir yer teşkil etmektedir. Ülke içerisinde yapılan sporlar, devletlerin hangi ilkeler

etrafında yoğunlaştıkları, insanların bedensel değişimi, spora verilen önem gibi bilgileri elde etmemizi sağlar. Ayrıca uluslararası sahada ülkeyi tanıtabilme imkânı verir (Erdemli, “Kadın ve Spor”, <http://www.journals.istanbul.edu.tr>) [Erişim: 14 Nisan 2018]). Bu alanda da kadınlar erkeklere nazaran daha az yer edinmişlerdir (Talimciler, 2012: 17). Gazete ve dergilerde spor haberlerinde kadına çok az yer verilmiş ve verildiklerinde de daha çok cinsel özellikleri vurgulanmıştır. Kadın bedeni daha çok cinsel bir obje olarak seyircinin takdirine sunulmuştur (Tiryaki, 2014: 219-222).

Cumhuriyet döneminde sporun yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi adına atılan ilk adım 1921’de kurulan İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi’dir. Heyet içerisinde İstanbul’da bulunan spor kulüplerinin temsilcileri bulunmaktadır. 1930 ve 1940’lı yıllarda 19 Mayıs Bayramı törenlerinde akrobatik danslar, kuleler, çember gibi gösterilerde kız öğrenciler basında uzun uzun yer tutmuştur. O dönemde kırmızı ya da beyaz tişörtleri ile koşan, takla atan genç kızlar halk için tanıdık bir görüntü teşkil etmemiştir (Yarar, 2014: 211). Kız öğrencilerin akrobatik dansları halka yabancı gelse de muayyen milli günlerde toplu spor gösterilerinde kızlar önemli yer teşkil etmiştir (İnan, 1968: 120). Kadınların ilgi gösterdikleri sporlara baktığımızda voleybol, yüzme, tenis, kürek, eskrim, bisiklet ve atletizmi görmekteyiz. Su sporları ise daha çok üst tabakadan kızların uğraştığı sporlardan olmuştur. Kadınlar için pek hoş görülmeyen daha çok erkeklere uygun görülen ve sertlik isteyen ağır sporlar ise boks, güreş, futbol, uzun atlamadır. Bu yönde atılan en sert adım ise Türk Spor Dergisi tarafınca gerçekleştirilmiştir. Dergi, kadınlara uygun bulmadığı spor dallarını onlara yasaklamıştır. Sebep olarak da sertlik gerektiren spor dallarının kadının zarafetini bozacağı gösterilmiştir.² 1940’lı yıllarda daha çok yükselen spor atletizmdir. Bununla birlikte voleybol ve basketbol da ağırlık verilen sporlardandır. Hatta okullar arası voleybol turnuvaları oynanmaya bu dönemde başlanmıştır.

Spora verdiği önemle rakiplerinin önüne geçen gazete ise o dönemde Hürriyet olmuştur. 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi tarafından yayın hayatına geçen bu

---

² Futbolun ön plana çıkmasıyla birlikte, spor gazetelerine de ihtiyaç duyulmaya başlanmış ve ilk spor gazetesi 1952 yılında “Türk Spor” adıyla yayınlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aysun Köktener, Spor Gazeteciliği Örneğinde İnternet Gazeteciliğinin Geleneksel Gazeteciliğe Etkisi, c.8, Sayı:1, 5 Haziran 2013, www.dergipark.com.tr

gazete, aynı senenin ağustos ayında Londra’da gerçekleşen olimpiyatlarda çekilen fotoğrafların yayına geçmesiyle tirajını arttırmıştır (Özsoy, Selami, “Spor Basınının Tarihi ve Türkiye’de 1950’den Günümüze Yaşanan Değişim,” <https://www.academia.edu>, [Erişim:13 Temmuz 2018]).

Spor üzerine yayın yapan gazete ve dergiler bulunmaktadır ki bunlardan biri de “Türk Spor” isimli bir gazete yayınıdır (Kaya, 2002: 161). 1950 yılında yayın hayatına başlayan ve spor sayfası da olan bir diğer gazete ise Milliyet’tir. 1950’li yıllardan sonra gazetelerde spor sayfaları için daha fazla yer ayrılmıştır. Cumhuriyet döneminde ilgi alanları arasında spor da olan kadınlar birden fazla spor dalıyla ilgilenmişlerdir. Atletizmle ilgilenirken uzun atlama yapan cirit veya engelli koşulara katılan voleybol oynayabilen kadınlar da olmuştur. Örneğin Güneş Çapa, 1954 yılında Fenerbahçe’de basketbol oynamanın yanı sıra voleybolla da ilgilenmiştir (Yarar, 2014: 315).

Sağlıklı bir anne aynı zamanda spor yapan annedir düşüncesiyle yola çıkılarak kadınlar spora teşvik edilmiştir. 1930’larda her vatandaşın spor yapması devlet politikasının bir parçası olmuş ve bu durum 1940’larda da devam etmiştir. 1950’li yıllarda spor örgütlenmeleri liberal esaslara dayanarak yönetilmiş ve futbola daha çok ağırlık verilmiştir. Kadınlar ile ilgili spor haberleri oldukça azdır ve onlar da daha çok okul sonu voleybol müsabakalarıdır. 1936’da Türk Spor Kurumu genel sekreteri olan Adnan Menderes, 1937-1938 arasında bu kurumun asbaşkanı olmuştur (Ergun, 2017: 57-58). 1950-1960 yılları arasında daha çok boks ve güreş gibi spor branşları daha çok gündemde olup gazete kupürlerinde geniş yer kaplamaktadır. Özellikle gazetelerin son sayfaları spor haberleri ile kaplı olup 1955-1956’da Yeni Sabah spora arka sayfayı ayırmıştır. (Özsoy,2011:216)

1950’li yıllarda spora teşvik mahiyetinde çalışmalar olmuş ve kadınların örgütlü spora elit sporcu olarak katılmalarında artış yaşanmıştır. DP Döneminde kadının spor dalında artışı onun toplumsal hayat içerisindeki katılımında gelişmeler yaşandığının bir göstergesi olmuştur. Sporda daha aktif hale gelmesine rağmen evlilik ve çocuk gibi sorumlulukları kadınları bu alandan zaman zaman uzaklaştırmıştır. Batıda kadınlar güreş, futbol, boks gibi ağır spor dallarıyla uğraşırken ülkemizde kadının bu sporlarla uğraştığı

takdirde güzelliğinden, sağlığından, kadınlık zarafetinden olacağı yönünde söylentiler ortaya çıkmıştır. Bunları engellemek adına başarılı kadın sporculara örnek teşkil etmesi amacıyla yayın yapan basın kuruluşları da olmuştur. 1950'lerde basketbol ve voleybolda büyük ilerlemeler yaşanmıştır. Buna örnek teşkil eden olay ise 1954 yılında Fenerbahçe Kulübünün kadın voleybol kulübünü kurmuş olmasıdır. Yine bu dönemde Avrupa basınında başarılı Türk kadın sporcular yer alarak gurur kaynağı olmuşlardır. 1957 yılında İngiltere Atletizm Federasyonunun kadınlar arası düzenlediği şampiyonaya Gül Çıray ve Aycan Önel katılmıştır. İngiliz Basınında Gül Çıray'a ayrıca yer verilmiştir. Nitekim Gül Çıray 1958 yılında 800 metrede Balkan rekorunu kırarak altın madalyayı ülkemize kazandırmıştır. 100'den fazla milli forma giyen Çıray, (<http://www.cumhuriyetarsivi.com/>[Erişim: 11 Ağustos 2018]) 1960 Roma Olimpiyatlarına da katılmıştır. Başarılı isimler olmakla beraber 1952 Helsinki ve 1956 Melburn Olimpiyatlarına katılacak kadın sporcu ise bulunamamıştır. Bu dönemde tenis alanında da kadınların pek başarı kazanamadığı görülmüştür. Akis'te yer alan haberden (Akis, "Tenis", 20 Eylül 1958: 34) ancak gelir seviyesi yüksek ailelere mensup kadınların bu sporla uğraştığı yorumunu çıkarabilmek mümkündür:

Tenis Kulübü Kortlarında yapılan Türkiye Tenis Şampiyonasını, Ankara sosyetesinin en gözde hanımları takip etti. Bu arada güzelliği ve neşesi ile de şöhret yapmış olan genç bir hanım, eski futbol yıldızlarından Galatasaray ve Güneşli Rasih Minkari'nin eşi Selda Minkari, tenis kortlarında ortaya yeni de bir moda çıkardı. Çuval elbise ile tenis oynamak! Türkiye Tenis Birinciliğinin tek bayanlar arasındaki ilk maçında İzmirli şampiyon Özen Berk ikinci sette rakibi çuvalı Selda Minkari'nin sahayı terk etmesine rağmen yenik sayıldı. Böylece de Selda Minkari şampiyonaya hükmi bir galibiyetle başlamış oldu. Ne yazık ki üçüncü maçında Minkari, çuval elbisesi ile gerçekten çuvalladı ve turnuvadan elendi. Tek kadınlar finalinde İzmirli Sevim Barulay, son yılların gedikli şampiyonu İstanbullu İfakat Mergenli de hemen bütün rakipleri gibi rahatça eleyerek şampiyonluğu aldı. Gülle ve disk atmadan sonra teniste de bir birincilik böylece İzmirli'lere gitmiş oldu.

1940 ve 1950'li yıllarda kadın kürekçilerimiz sırasıyla önce serdümen Mutena ve kürekçiler Lamia ve Suad, sonra serdümen Behin ve kürekçiler Nazlı Yar ve Güzel Songülen altı sene üst üste İstanbul Şampiyonu olmuştur. Nazlı Yar, çok küçük yaşlarda yüzmeyi ve kürek çekmeyi öğrenmiştir. 1939 yılında kulübe girmiş ve ilk yarışından itibaren bütün yarışları kazanmıştır. Nimet Hanyalı, İlkan Kılıççı, Lale (Pasin) Oraloğlu, Evin Saraçoğlu ve Ünal Yaman da şampiyonluklar elde eden isimlerdir. Cahide Atakol, Lale Oraloğlu, Evin Saraçoğlu, Altan Karındaş Berin Tuç , Necla Evren , Vedat Esin , Esin Bilengil , Ayşe Vafi, Belma Öroğlu , Sevim Cön , Üner Teoman, Mesude Dinç , Özçicek Atauz, Öznur Üstüngel ,Suna Frik, Ufuk Esin, İnci Kenter, Ayseli Endürüst,

Özay Gürkem, Çolpan Karan, Nevin Hassan, Lamia Anday, Nazlı Tılabar, Nazlı Yar, Belkıs Sander, Melek Tuncer, Şükriye Paşakay, Zekiye Yalıkaya, Suzan Erdilek, Cahide Atakol, Nimet Hanyalı, Berrin Tunç, Güzel Songülen, Müşfika Raşit Kadri, Sevim Moran, Güzin, Nevzer Saner, Bekin Oruç, Azize Çelikbaş, Naşide, Zahide Marşan, Ayfer Erin, İlkan Kılıççı, İnci Kenter, Ayseli Endürüst, Çolpan Koral, Özcan Tuncel, Nuray Erkartal, Öznur Üstüngel, Esra Paşakay, Umay Erkartal, Özay Gürkem, Perihan Çiftçi, Fatma Ergüvenç, Kamuran Giritlioğlu, Nuray Erkartal o dönemin önemli kürekçilerindendir. Bu isimlerden Lale Oraloğlu ve Ünal Yaman 1950 ve 1960 yıllarda ülkemize pek çok başarı kazandırmıştır (Gürsoy, “1940’lı Yıllar”, <https://galatasaraaakurek.com/> [Erişim:26 Mart 2018]).

1953 yılında liseler arasında yetenekli jimnastikçiler seçilmiş ve bu kişiler kampa gönderilmiştir. Çünkü 1955 yılında gerçekleşecek Uluslararası Dünya Beden Eğitimi Kongresi’ne gösteri hazırlamak düşüncesi vardır. Nitekim 12 kişilik bir ekip ile gösteri düzenlenmiş ve 1959 yılında bu ekip ülkenin her yerinde gösteriler yapmıştır. Bu ekip içerisinde yer alan isimlerden biri Gönül Arcan’dır. Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Bölümü’nde alan Gönül Arcan 1953 yılında İstanbul’da düzenlenen Dünya Beden Eğitimi Kongresi’nde ritmik jimnastik ekibi ile gösterilere çıkarak milli sporcu olmuştur. Arcan’ın jimnastik müsabakalarında, denge ve yer aletlerinde Türkiye birincilikleri vardır (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Ajandası, 1990: 109) Gönül Arcan’dan ayrı bu dönemdeki kadın sporcularımız aşağıda verilmiştir.

1933 Çorum doğumlu olan Aycan Önal, 13 yaşında bir sokak koşusuyla atletizme başlamıştır. 1954 yılında antrenör ve rekortmen Cahit Önel ile (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Ajandası,1990:101) hayatını birleştirmesi sonrası eşiyile çalışmaya başlamıştır. 80 metre engelli, 100 ve 200 metre, gülle, uzun atlama, disk atma, pentatlon ve 4x100 metre bayrak kategorilerinde yarışan Önel, "Hepsinde Türkiye rekorum var. Rekorlarımın tamamı kırıldı, gülledeki rekorum 29 yıl sonra ancak kırılabilir. Roma Olimpiyatları’nın yanı sıra Dünya, Avrupa, Balkan şampiyonalarında yarıştım” demiştir (<http://www.posta.com.tr/>), [Erişim: 10 Temmuz 2018]).

15 yaşında ilk uçuşunu gerçekleştiren Edibe Subaşı ise 1938’de Etimesgut Türk Kuşu kampında öğretmen adayı olarak eğitime başlamıştır. 1954 yılında Atina’da

gerçekleştirilen bir gösteriye paraşütçü olarak katılmıştır. Bu kadar başarılı bir Türk kadını olamayacağı düşüncesiyle Rumların Edibe Hanımın başarısına şaşırdukları görülmüştür. Sonraki yıllarda Edibe Subaşı, ağır bir uçak kazası geçirmiştir. Gül Çıray Akbaş, 1939 yılında Bulgaristan'ın Vidin kentinde doğmuş olup 1950'lerin ortasında atletizme başlamıştır. 1958'de ilk kez 800 metrede Balkan rekoru kırarak ülkemize altın madalya kazandırmıştır. 100'den fazla milli formayı üzerinde taşıyan Gül Çıray, Türkiye gençler şampiyonu Teğmen Ahmet Akbaş ile hayatını birleştirmiştir. Milli atletimiz 1960 yılında da Roma Olimpiyatlarına katılmıştır. Gül Çıray, 1958 Londra Mil Koşusunda beşinci olurken 1958'de Sofya 800 Metrede Balkan Şampiyonu, 1959'da ise Belgrad Kros Şampiyonu olmuştur (<http://www.cumhuriyetarsivi.com>, [Erişim: 11 Ağustos 2018]).

1916 yılı Berlin doğumlu Halet Çambel, eskrimde 1936 Yaz Olimpiyatlarında Türkiye'yi temsil etmiş ve Suat Aşeni ile beraber olimpiyatlara katılmış ilk Türk kadın sporcu olmuştur (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/>, [Erişim: 21 Eylül 2018]). Olimpiyatlarda derece alamasa da daha sonraki yıllarda eğitimine devam etmiş olan İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Profesörü Çambel, Arkeoloji Bilim Dalı başkanlığını 1985 yılına kadar sürdürmüştür. Tezin üçüncü bölümünde Halet Çambel'den ayrıca bahsedilmiştir. 1911 İstanbul doğumlu Leyla Asım Turgut, yüzme sporuyla uğraşan ilk ve önemli isimlerdendir. 18 yaşında yüzmeye başlamış olup babasının diplomat olması sebebiyle yüzme faaliyetlerini yurt dışında devam ettirmiştir. Yurda döndükten sonra, 1934 yılında ilk yüzme milli takımına girmiştir (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Ajandası, 1990: 87). 1939'da Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümünü bitiren Turgut, bu okulda kadro alan ilk kadın mimar olmuştur. Avrupa'nın ilk kadın buz hokeyi takımı kaptanlığını yapmasının yanı sıra 1940'larda Moda İskelesi'nde Moda Su Sporları Kulübünü kurmuştur (İğüs Parmaksız ve Bolel Koç, 2009: 149-150). Leyla Asım Turgut, 1934'te Moskova'da Sovyetler Birliği'ne karşı milli forma giymiştir. Ülkemizde 100 ve 400 metrede rekor kırmış, 22 yıl bu rekorları kıramamıştır. Profesyonel olarak Fenerbahçe Spor Kulübünde yüzmeyi sürdürmüştür (<http://arsiv.sabah.com.tr>, [Erişim: 23 Ağustos 2018]).

1906 yılında İstanbul'da doğan Mesadet Saver, İsveçli hocaların açtığı kursları birincilikle bitirip “terbiye-i bedeniye muallimesi” unvanını almıştır. Edirne ve daha

sonra Konya’da öğretmenlik yapmıştır. 19 Mayıs 1928 tarihinde Taksim’de gerçekleştirilen ilk 19 Mayıs Bayramı gösterilerinde ilk komutları hoparlörsüz olarak o vermiştir. Mesleğinin 20. yılında üstün başarılı hizmetlerine karşılık takdirname ve şeref madalyasına layık görülmüştür. 1962 yılında kendi arzusuyla emekliye ayrılmıştır (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Ajandası, 1990: 48) Pilot, paraşütçü ve hosteslerden olan Muzaffer Sel’in havacılık yaşamı 1937 yılında İzmir’de başlamıştır. İzmir Halkapınar Türkkuşu havacılık kampına katılmış ve bitirdikten sonra da Türkkuşu’nun İnönü Kampındaki uçuş kurslarına devam etmiştir. 1939 yılında kendisi gibi pilot olan eşiyile evlenmiştir. 1953 yılında eşini uçak kazasında kaybettikten sonra Devlet Hava Yolları’nda baş hosteslik görevine geçmiştir. 1957 yılına kadar da bu vazifesine devam etmiştir (Kokpit, 2016: 44). Naciye Aküren, 1926’da İstanbul Çapa Kız Muallim Mektebi’nde Selim Sırrı Tarcan ve İsveçli uzman Kurt Dainas’ın başkanlığında açılan jimnastik kursuna katılmıştır. 1930’lu yıllarda 19 Mayıs Bayramı törenlerinde yönetici olarak görev almış olup kız öğrencilere jimnastiği sevdiren Naciye Aküren, Türkiye’ye 37 yıl hizmet vermiş ve 1961 yılında emekliye ayrılmıştır (<http://bgc.org.tr/> , [Erişim: 14 Temmuz 2018, Bursa Gazeteciler Cemiyeti,1997]).

3 Mayıs 1935 tarihinde Ankara’da Türkkuşu’nun Ergazi Sivil Havacılık Okulu açılmış ve bu törene Atatürk ile birlikte Sabiha Gökçen de katılmıştır. Paraşüt atlayışlarından etkilenerken eğitim alan Gökçen, Türkkuşu’nun ilk kız öğrencisi olmuştur. Paraşüt ile başladığı eğitiminden sonra planör uçuşlarına devam etmiştir (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Ajandası, 1990: 81). Dünyanın ilk kadın savaş pilotu, aynı zamanda Türkiye’nin ilk kadın pilotlarından birisi olan Sabiha Gökçen, hayatı boyunca aşağı yukarı 8000 saat uçuş gerçekleştirmiştir. Bunlardan 32’si muharebe görevidir. 1934 yılında Soyadı Kanunu ile Atatürk kendisine “Gökçen” soyadını vermiştir. 1950’de Kore Savaşına katılmak istemişse de Birleşmiş Milletler (BM) kurallarına göre kadınlar fiili olarak askeri hizmetlerde bulunamadığı için savaşa gidememiştir. O dönemlerde dünyanın ilk kadın askeri pilotlarından biri olarak oldukça ilgi gören Gökçen, 1955’te Türkkuşu öğretmenliğinden ayrılmış, 1963 yılında ise emekli olmuştur. Uçuş hayatı boyunca farklı uçak tiplerinde uçmuştur. Son uçuşunu da 1996 yılında bir Fransız pilotla Falcon 2000 uçağıyla yapmıştır. (Kokpit, 2016: 42).

1910 senesinde bir subay kızı olarak Manastır'da dünyaya gelen Sabiha Rıfat Güreyman, 1927'de ilk defa kız öğrenci alan Yüksek Mühendis Mektebi'ne bugünkü ismiyle İstanbul Teknik Üniversitesine kaydolmuştur (Konuk, 2007: 49) Kadın sporcuların erkeklerle oynamasının yasak olduğu dönemde kendisine izin çıkartılan Sabiha Rıfat, voleybol takımına girmiştir. Böylelikle ilk defa karma bir takım oluşturulmuştur. Erkek voleybol takımında yer alan ilk kadın olan Gürayman ile Fenerbahçe Spor Kulübü o sene beş erkek ve bir bayanla oynayarak tüm rakiplerini elemiştir.³ 1928 yılında Fenerbahçe Spor kulübünde bayan voleybol takımı kurulmuş ve Sabiha Rıfat da bu takıma kaptan olmuştur. "Uçan Parmaklar" lakabı takılan Sabiha Rıfat Fenerbahçe Spor Kulübünün ilk sarı meleği olmuştur. Bundan dolayı onun anısına "Uçan Parmaklar" belgeseli çekilmiştir (Konuk, 2007: 50). 1933'te mezun olarak Melek Erbul ile Türkiye'nin ilk kadın inşaat mühendisi olan Gürayman, 1945 yılında Anıtkabir'in inşaat mühendisliği için göreve atanmış (Bütün, 2012: 70), 1953'te Anıtkabir'in yapımı bitinceye kadar kontrol şefi olarak Rasat binasında kalmıştır (Boran, 2012: 142).

Üner Teoman Uysal ise 1948 yılında Londra Olimpiyatlarına katılan Türk kadın sporcu olmuştur. Londra'daki organizasyon İkinci Dünya Savaşı akabinde gerçekleşen ilk olimpiyat oyunudur ve 1948'de gerçekleştirilen bir sonraki olimpiyatlar için hazırlanan kitapçıkta iki eskrimci göz önüne alınmadan 1948 olimpiyatlarına katılacak atlet Üner Teoman'ın, Türkiye'yi olimpiyatlarda temsil edecek ilk kadın sporcu gösterilmiştir. Bunun üzerine kitapçığı gören Suat Fetgeri Aşeni, Cumhuriyet Gazetesine bir mektup yazarak ilk olma onurunun kendisi ve Halet Çambel'de olduğunu ifade etmiştir (As, 2017: 194). Atletizme 1947 yılında başlamış olan Teoman daha yedi aylık atletken Gül kupası yarışlarında 80 metreyi 12 saniyede bitirerek Türkiye rekoru kırmıştır. Bir süre Galatasaray kulübünde devam etmiş fakat antrenör yokluğu sebebiyle atletizme devam edememiştir. 1905 İstanbul doğumlu olan Vecihe Taşçı Gökçen, Fenerbahçe'nin kurucularından olan abisi Tefvik Taşçı ile beraber daha küçük yaştan

---

³ Fenerbahçe Spor Kulübü Fenerbahçe Kongre Üyeleri Eğitime Destek Komitesi, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'ne özel bir belgesel hazırlamıştır. İlk Türk kadın mühendis ve Fenerbahçe'deki ilk bayan voleybolcu unvanını sahip Sabiha Rıfat'ın yaşam öyküsünün konu alındığı "Uçan Parmaklar" adlı belgesel, Eğitime Destek Komitesi'nden Dr. Funda Sibel Pala, Sibel Kurt ve Hale Kocabaş tarafından proje ve senaryolaştırıldı. Ve Fenerbahçe Televizyonu tarafından hayata geçirildi. bkz. <http://www.sibelkurt.net/>, Sabiha Rıfat Gürayman 1.Bölüm (voleybol), Afet İnan, Atatürk ve Kadın Haklarının Kazanılması (Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri), Milli Eğitim Basımevi, Devlet Kitapları Müdürlüğü, İstanbul 1968, s.117

itibaren Fenerbahçe kulübüne gitmeye başlamıştır. Erenköy Kız Lisesi'nde okuduğu dönemde tenise başlamış ve bununla beraber kürek sporuyla da ilgilenmiştir. Vecihe Hanım 1923 yılında kortlara çıkmış ilk kadın tenisçilerimizden olup beş yıl arka arkaya tenis şampiyonu olmuştur. Spor hayatına 1960 yılında son vermiştir (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Ajandası, 1990: 45-95).

1. 4. KADIN SAĞLIĞINA YÖNELİK GELİŞMELER

Sağlık, yalnızca hastalık ve sakatlık durumunun olmamasını değil, bireyin bedensel, zihinsel ve sosyal anlamda iyi olmasını ifade eder. Kadın sağlığı üzerinde etki eden faktörlere baktığımızda; toplumsal ve aile içi faktörler, doğurganlık durumu, sağlık hizmetlerinin yeterli düzeyde olup olmaması, psiko-sosyal faktörler, kadının bireysel sağlık durumu, sosyal ve fiziksel iyi olma durumu gibi etkenler yer alır. Kadınlar erkeklere nazaran daha çok hastalık riski taşımakta, daha fazla stres ve hastalık halinde olduğu görülmektedir. Çalışma şartlarının sağlıksız olması, fiziksel ve psikolojik şiddete mahsur kalması, yaşam biçiminde ayrıca sağlıksız koşullarda çalışmaya ve şiddete maruz kalmasının yanında sağlıksız yaşam biçimi, kadınlar için büyük tehlike arz etmektedir. Kadın sağlığını yalnızca üreme sağlığı olarak gören bir bakış açısının yerini toplumsal sağlık ekseninde yerini biyolojik, genetik, çevresel, psiko-sosyal ve ekonomik faktörlerin sonucu olarak gören yaklaşım almıştır (Akın, 2008: 5).

Toplumsal sağlık adına gazete ve dergilerde sağlıklı bir birey olabilmek için gereken bilgiler ve haberlere yer verildiği bilinmektedir. Çevre sağlığı bireyin sağlığını da beraberinde getirmektedir. Ancak 1950'lerde gazete haberlerine bakıldığında pek de temiz bir çevreden bahsedilemez. Cemaleddin Bildik'in Akşam Gazetesi yazısında "kapı önlerindeki çöp yığınları. Kadıncağız açtı ağzını yumdu gözünü" başlıklı haberde evlerin ve apartmanların önlerinde çöp yığınlarının bulunduğunu, kadınların evlerin pencerelerinden yarı beline kadar sarkarak çöp kamyonlarını beklediğini, kadınların çöpleri kap kacaklara koyduğunu ve dört gündür çöp arabasının gelmediğini ifade etmiştir (Akşam, "Pencereden Yarı Beline Kadar Sarkan Kadınlar", 13 Aralık 1950: 3).

Dönemin başında anneler için sağlık önerilerinden beslenme şekline, çocukların nasıl giydirileceğinden hastalık halinde neler yapılması gerektiğine pek çok bilgi kadınlara sunulmuştur. Köylerdeki cehaletin, sağlık yönünden yol açtığı problemler eleştirilmiştir. Öneriler ise; doktorların sağlık neferleri olarak köylerde, kasabalarda ve şehirlerde çalışarak halkı bilinçlendirmesi gerektiği, Kadın Birliği'nden hayırseverlerin Anadolu'da gezilere katılarak basit hastalıklar konusunda halkı eğitmesidir. Sağlıklı olabilme adına spor yapmanın önemi vurgulanmıştır. Vücudun genç ve sağlıklı kalabilmesi için basit egzersizler önerilmiş, alkolden uzak durulması tavsiye edilmiştir (Koç, 2016: 86-88).

Sağlık sektöründe çalışan kadınların ilk adımı ebelik olmuştur. Doğum esnasında kadının örtünmesi ve erkeklerden kaçınması düşüncesiyle ebelik anadan kıza usta-çırak yöntemiyle öğrenilmiş olup bu meslek kadınlara özgü olarak kabul edilmiştir. Türk kadınları büyük mücadele vererek sağlık alanında haklarını elde etmiş ve doktor olabilmeleri mümkün olmuştur (Soydan Atasayar, 2011: 114). Gazeteler kadınların doktorluk yapabilmelerinin imkânsız olduğunu ileri sürerken kızlar büyük mücadeleye koyulmuş ve sonunda başarı elde etmişlerdir (Taşkiran, 1973: 162). Türkiye'de yabancı hekimler çalışırken Türk kızlarının tıp fakültesine alınmadığı, yurt dışına eğitim için gitmek zorunda kaldığı bir dönem geçirmiştir. 1917'de kadınların da hekimlik yapılması onaylanmış ancak 1922-1923 öğretim yılında kız öğrenciler tıp fakültesine kaydolmuştur (Yapıcı, Uğurhan ve diğerleri,2010:27) Uzun tartışmalar sonrasında kızların tıp fakültesine kabulü 1922 yılında gerçekleşmiş, ilk mezunlar 1927 yılında verilmiştir (Kurnaz, 1991: 55). Bu kapsamda ilk Türk kadın doktorlar Hatice Safiye Ali (Krekeler) (1894-1952), Hamdiye Abdürrahim (Rauf) (Maral) (1895-1975), Suat Rasim (Giz) (1903-1980), Müfide Kazım (Küley) (1899-1995), Fitnat Celal (Taygun) (1898-1985), Sabiha Süleyman (Sayın) (1903-1980), Mediha Raşit (Eldem) (1906-1975), Kamile Şevki Mutlu (1906-1987), İffet Naim (Onur) (1906-1995) olmuştur. Safiye Ali Krekeler ilk Türk kadın doktor olup eğitimini Almanya'da almıştır. Ülkemizi tıp alanında kongrelerde temsil etmiş fakat yakalandığı kanser nedeniyle Almanya'ya geri dönerek mesleğine orada devam etmiştir. Safiye Ali 1952 yılında vefat etmiştir (Soydan Atasayar, 2011: 114).

1924 yılında Amerikan Hastanesi Hemşirelik okulunu bitirdikten sonra Amerika'da New York Columbia Üniversitesi, Teachers College'e giden Esmâ Deniz, 1929 yılında da oradan mezun olmuş ve Amerika'da bir süre çalışmıştır. Esmâ Deniz, 73 yılını hemşireliğe adanmış, 1943 yılında açılan Türk Hemşire Derneği'nin kurucularından olup bu dernekte 18 yıl süreyle başkanlık görevini üstlenmiştir (Giskad, 2015: 33). Balkan ve Çanakkale Savaşları sırasında hemşire olarak görev yapan Safiye Hüseyin Elbi, Besim Ömer Paşa'nın çabalarıyla Kızılay bünyesinde İstanbul'da açılan hastabakıcılık kursuna katılarak ilk Türk kadın hemşire olmuştur. Hemşirelikle alakalı pek çok kongrelere katılmış, ödüller almış ve hayır kurumlarında faaliyetlere katılmıştır (Turgut, 1998: 64) 1932'de Tıp Fakültesini bitiren Pakize İzzet Tarzi, aynı yıllarda İstanbul Boğazı'nı yüzerek geçen ilk kadın yüzücü olmuştur. 1949 yılında Şişli'de Türkiye'nin ilk kadın doğum kliniğini açan Pakize İzzet Tarzi, 1998 yılına kadar aktif olarak çalışmıştır (Toros, 1995: 23).

Hamdiye Abdürrahim ise Türkiye'nin ilk Türk kadın dermatoloğudur. Fitnat Celal Taygun, 1946-1958 yılları arasında Zonguldak Ereğli Kömür İşletmeleri Sağlık Teşkilatı Hastanesi'nde cerrahlik yapmış; 1958 yılında emekliye ayrılmıştır. Fatma Müfide Kazım Küley, 1943 yılında Türkiye'nin ilk kadın doçenti unvanını elde etmiştir. 10 sene doçent olarak görev aldıktan sonra 1953 yılında profesör kadrosuna atanmıştır. 1945-1960 yılları arasında Türk Tıp Cemiyeti genel sekreterliği yapmış, 1961 yılında ise başkanlığına geçmiştir. 1963 yılında Dahiliye kliniği içerisinde Gastroenteroloji Bölümünü açmıştır ve böylece Gastroenteroloji Bölümünü kuran ilk kadın doktor olarak Türk Tıp tarihine adını yazdırmıştır. Fatma (Reşit) Arif Atasagun, Türkiye'nin ilk kadın doğum mütehassısıdır. 1903-1980 yılları arasında yaşamını sürdüren Suat Rasim Giz, Türkiye'de Toraks Cerrahisini kuran ilk Türk kadın doktordur. Kamile Şevki Mutlu, 1933-1935 yılları arasında ilk kadın doktor olarak Almanya'ya gönderilmiş ve yurda döndüğünde Türkiye'nin ilk kadın patalog uzmanı olmuştur. İlk olarak İstanbul Üniversitesine atanan Kamile Şevki Mutlu, 1945 yılına gelindiğinde ise Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne Histoloji ve Embriyoloji profesörü olarak atanmıştır. 1954 yılında Tıp Fakültesi Histoloji Embriyoloji kürsüsünde Türkiye'nin ilk elektron mikroskopi laboratuvarını kurmuştur. 10 Kasım 1953 yılında Atatürk'ün na'shının Anıtkabir'e taşınması sırasında muayenesini gerçekleştiren Doktor Kamile Şevki Mutlu'dur. 1955 yılında histoloji bilgileri içeren, orijinal mikrofilere yer aldığı metin olarak Türkiye'de yayına geçen ilk ders kitabı

Histolojiyi yazmıştır (Işıksoy, 2009: 26-29). Kamile Şevki Mutlu, 1959-1962 yılları arasında ABD'nin Pennsylvania Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi olarak da görev almıştır (Gürler, "Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Döneminde Meslekte Öncü Kadın Doktorlar", Ufuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Doktor Rıdvan Ege Hastanesi, [Erişim: 28 Ocak 2018, www.ankaraderm.org]). Tıp alanında adını tarihe yazdıran bu kadınların dışında 1950 yıllarında yaşamı sürdüren doktorlardan bir ismi de Akis dergisinden öğrenmekteyiz. Bu isim jinekolog kadın hastalıkları mütehassısı olan Nihal Silier'dir (Akis,"Jinekolog-Operatör", 11 Ağustos 1959: 26).

Saydığımız bu isimlerden ayrı pek çok kadın doktor 1950li yıllarda görev almıştır. Türkiye'de hekimlik hayatına giren kadınlar halk tarafından yadırganmamış, aksine her alanda güven duyulmuştur (Taşkiran, 1973: 162). 1952 yılında 510 kadın hekimden 298'i ihtisas sahibidir. Bunlardan 95'i çocuk hastalıkları, 77'si iç hastalıkları, 58'i doğum ve kadın hastalıkları, 10'u ise akıl ve sinir hastalıkları alanında uzmanlaşmışlardır. Bu kadın doktorlarımızdan biri Edremit Hastanesi başhekimisi ve operatörlüğünü yapmış, bir diğeri eşiyile birlikte sağlık yurduunu idare etmiştir. Ankara Numune Hastanesi baş operatörü de bir kadındır. Anatomi patoloji kısmında dokuz hekimimiz, göz hastalıklarında yedi, cildiyealtı, fizyoterapide bir, tıbbi kimya alanında dört, radyolojide dört, ortopedide iki kadın doktor görmekteyiz (İnan, 1968: 115-116). Böylece Türk kadınları mesleklerin en çetini olan tıp alanında da yerini alarak sayıları gün geçtikçe artmıştır.

Dönemin yaygın hastalıklara bakıldığında depresyona oldukça fazla rastlanmaktadır. Depresyona yakalanma riski fazla olan meslekler ise; PTT memurluğu, dişçilik, gazetecilik ve ev kadınlığıdır. Depresyonla ilgili dönem gazetelerinde yazılar da yayınlanmıştır. Buna göre ruhsal hastalıklarla karşılaşan kesim daha çok kadınlardır. Depresyon esasında yorgunluk hastalığıdır. Yeni İstanbul'da da bahsedildiği üzere ev hanımlarının sıklıkla karşılaştığı ufak tefek sinirlenmeler, evdeki uğraşları, günlük yaşadığı olayların hoşnutsuzlukla birleşmesiyle birlikte bünye yavaş yavaş yıpranmaktadır. Gazeteye göre evli kadın bazen kocası tarafından anlaşılmadığını zanneder, bedbahttır ve bütün meselenin süratle çözülmesini ister. Çocukları ile geçimsizliklerinin sebebini anlayamayınca çareyi psikanalizde arar (Yeni İstanbul, "Kadın ve Psikoanaliz", 16 Kasım 1950: 5). Doktorların "ruhi şok" dedikleri hayal kırıklıklarının, baskıların, aşağılık duygusunun, heyecanın, korkunun rol oynayabileceği

depresyonda yine de yorgunluğun başlıca sebep olduğu söylenebilir. Akis'e göre bazılarında bu depresyon anı sabah kalkarken bazılarında ise akşam yorgunlukla baş gösterir. Fakat hissedilen şey hep aynıdır. İnsan bütün neşesini, hatta yaşama gayesini kaybeder. Her şeyden nefret eder ve hiçbir iş yapmak istemez. Genelde bu hal çok kısa sürer, bir an meselesidir ve günlük işlere dalmamızla kaybolur gider. Yine de her şeyi karanlık ve olumsuz gözle gören nörastenikler evhamlılar, baş ağrılarından, mide rahatsızlıklarından, çarpıntıdan şikâyet edenler, fizikî ve entelektüel bir durgunluğa düşenler de vardır (Akis, "Sağlık", 11 Ocak 1958: 26).

DP döneminde anneler için sağlanan yardım ve sigortalar da bulunmaktadır. 1950 yılında 5502 sayılı kanun ile Hastalık ve Analık Sigortası oluşturulmuştur (Şeyhanlıoğlu, 2011: 261. İnan, 1968: 121). Bu sigorta kapsamında bir doktora bakılarak hastalık teşhisinin konulması, hastanelere yatış işleminin gerçekleşmesi, gerektiği takdirde tedavisi için başka bir yere gönderilmesi sağlanmıştır. Bir sigortalı kadın işçinin analık yardımlarından yararlanmaya hak kazanabilmesi için, doğumdan önceki bir yıl içinde en az 90 gün prim ödemiş olması öngörülmüştür. Sigortalı bir erkeğin karısının analık yardımlarından yararlanmaya hak kazanabilmesi için ise kocanın, doğumdan önceki yıl içinde en az 120 gün prim ödemiş olması (4772 sayılı yasa 6 ay kesintisiz prim ödeme koşulu getirmekteydi) ve doğum yapan kadınla çocuğun doğumundan önce yasal olarak evlenmiş olması gereklidir. Analık Sigortasının sağladığı yardımlar arasında gebelik sırasında gerekli tıbbi muayene ve tedavinin yapılması, doğum yardımı, maktu gebelik ve doğum yardımları, emzirme yardımı, geçici iş göremezlik ödeneği, emzirme izni vardır (Taşkın, 2007) Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu [1950], T.C. Resmî Gazete, 4 Ocak). Ayrıca emzikli kadın, doğumdan sonraki altı ay içinde ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz da denmiştir (Caporal, 2000: 51).

Doğum yardımı ise sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısının doğurması için yapılan sağlık yardımı ile gerekli ilaçların ve sağlık malzemesinin sağlanmasıyla mümkün olmuş, bir doğumevine veya sağlık müessesesine yatırılmak suretiyle doğum yardımı yapılmıştır. Gebelik, doğum, sağlık yardımlarıyla emzirme yardımlarından yahut bu yardımlar yerine para yardımından faydalanabilmek için Mecliste görüşmeler yapılmıştır. Buna göre 1953'te alınan kararlarla sağlık yardımından faydalanan memur ve müstahdemlerin eşleriyle kadın memur ve

müstahdemlerin kendilerinin doğumları görevli idare ebesi veya uzman doktor tarafından yapılır. Bunlardan birinin ya da idare hekiminin gerekli görmesi durumunda idare hastanelerine, bu mümkün değilse mahalli resmî hastanelerle resmî doğum evlerine sevk edilir. Ancak belli bölgelerde ikamet etmek, idare ebesi ya da uzman doktoru bulamamak veya onların yetişemeyeceği bir yerde bulunmak ve doğumun 180 günden evvel vuku bulmamış olması şartları ile doğum, idare dışı uzman doktorlara yaptırılabilir. Durum 48 saat içinde olursa idarenin tespit ettiği sınırlar dahilinde idarece ödenir denilmiştir (Sağlık Yardımı, [1953], T.C. Resmî Gazete, 2 Temmuz).

Görülüyor ki kadına iş sigortası, sağlık yardımları, doğum sonrası verilen yardımlar gazetelerde madde madde ayrılmıştır ve kanunlar çerçevesinde garanti altına alınmıştır. Kadına doğum sonrasında verilen yardımlara bir örnek de Akşam Gazetesinde yer almıştır. Habere göre vaktinden önce doğan çocuk için Amerikan Askeri Yardım Kurulu Kadınlar Kulübü üyeleri tarafından iki hastaneye inkübatör cihazı hediye edilmiş, bu cihaz sayesinde vaktinden önce doğan çocukların bakımı kolaylaşmıştır (Akşam, “Vaktinden Önce Doğan Çocukların Bakımı”, 5 Eylül 1952: 4). Yani devletin kanunlarla koruduğu kadınlara doğum sonrası için dernekler tarafından da yardımlar yapılmıştır.

1. 5. KADINLARIN GİYİM KUŞAM VE MODA ANLAYIŞI

Giyim kuşam, insanların korunma amaçlı kullanmış olduğu bir eşya olup bununla birlikte özellikle geleneksel dönemde yaşamış olduğu kültürün, törenin, toplumsal değerlerin taşıyıcı niteliğine sahiptir (Koca, Koç, Vural, 2015: 796). İnsanların ait olduğu topluluğunu, hangi dini inanca sahip olduğunu anlamanın yöntemlerinden biri de bu simgelerdir (Toprak, 1998: 55). Cumhuriyet ile birlikte modernleşmenin göstergelerinden biri olan kıyafetlerle topyekûn yenileşme amaçlanmıştır. Bu yenilikler dünyada var olan eğilime paralel olarak gerçekleşmiştir (Özdemir, 2003: 84). Kadınlara verilen hak ve özgürlüklerle çizilen modern kadın imajı, Batı da Türk kadınının özgürleşmesi yolunda büyük yankı yapmıştır (Acun, 2007: 97). Bu yenilikler çerçevesinde kılık kıyafet esası üzerinde durulan konulardan biri şapka kanunu bir diğeri de tesettürdür. Atatürk Ocak 1923'te yaptığı bir konuşmada tesettürün kadınlara sıkıntı çektirmeyecek şekilde sosyal hayat içerisinde erkekler ile birlikte bulunmalarını engellemeyecek şekilde basit olmasını

tavsiye etmiştir (Sarısaman, 1998: 100). 1925'de ise şapka inkılâbı için gitmiş olduğu Kastamonu'da Türkiye'nin modernleşmesi adına içinin kafa yapısının değişmesi gerektiği ve şapka inkılabıyla düşünüş biçimlerini çağdaşlaştırmayı amaçladığını belirtmiştir. Nitekim 25 Kasım 1925 tarihli ve 671 sayılı Şapka ve Kıyafet Yasası (Şapka İktisası Hakkında Kanun [1925], *T.C. Resmi Gazete*, 28 Kasım) yürürlüğe girmesiyle kadınların örtünme zorunluluğu ortadan kalkarak çağdaş bir görünüme kavuşmuştur (Persentili, 1973: 88).

Atatürk'ün bu kanunla ilgili görüşleri, kadınların yüzlerini gözlerini çok sıkı bir şekilde kapatmasının sıcaklarda ızdırap vermesi ve bu durumun nedeninin erkeklerin bencilliğinden kaynaklandığı şeklindedir (Taşkiran, 1973: 89). Türk kadınına yüzünü kapatan kıyafetleri yakıştıramadığını konuşmalarında dile getiren Atatürk, kadınların erkekler ile karşılaştığında sırtını dönerek kaçınmasının medeni bir topluma yakışan hareketler olmadığını düşünmektedir. Buna yönelik birçok ilde kadınların çarşaf ve peçe yerine modern kıyafetler takınması amacıyla çalışmalar yapılmıştır (Özcan, 2008: 72). Çarşaf ve peçenin İslamiyet'in bir gerekçesi olmadığı, iffetin de peçe veya çarşafta değil kendi benliğinde olduğu savunulmuştur. Erkeklerin şapka takarak Hıristiyan olmadığı gibi kadınların da peçe ve çarşafı çıkararak Hıristiyan olmayacağı anlatılmıştır. Öte yandan 1935 yılında CHP Kurultayında çarşafın yasaklanmasına yönelik teklif verilmiş fakat kabul edilmemiştir (Sarısaman, 1998: 104). Mustafa Kemal Derneği Gazeteciler Cemiyeti tarafından Cumhuriyetin ilanından otuz dört yıl sonra, 1958'de dernek tarafından çarşaf kanunu ön tasarısı da hazırlanmıştır (Akis, "Cemiyet", 4 Ocak 1958: 24). Bazı illerde kadınların çarşaf ve peçeyi çıkararak yerine manto giymelerine dair kararlar alınıp titizlikle uygulanırken⁴ bazı illerde peçe ve çarşaf giyilmesi yasaklanmıştır. Örneğin, Mersin'de Belediye kararıyla Trabzon'da ise valinin başkanlığında toplanan İl Genel Meclisi kadınların çarşafı bir şekilde sokağa çıkmasını yasaklamıştır. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün bu alanda başlattığı reformları eleştirenlere cezai yaptırımlar uygulanmıştır (Caporal, 1982:648).

---

⁴ Bu illerden bazıları Ordu (29 Nisan 1935), Adana (16 Mart 1935), Konya (17 Ağustos 1937) ve Afyon (27 Ağustos 1935) dur. Bu konuda bkz. Leyla Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960), Ankara: 1998, s. 182-187.

Öğretmenler arasındaki örtünme şeklinin de dindarlıktan ziyade, dönemin geleneği ile ilgili olduğunu söylemek gerekir. İlk dönemlerde şapka giyen öğretmenlerin sayısının da oldukça yüksek olması dönemin kadınları arasında başı bu şekilde örtme geleneğinin yaygın olduğunu göstermektedir (Acun, 2007: 105). Özellikle Öğretmen Okullarında 1925 yılında öğretmenlerin “Rus başı” dediğimiz önden saçların görüldüğü bir örtme biçimi tercih etmesi bu kapsamda düşünülmelidir (Zihnioğlu, 2009: 8). Dönemin modasına uygun şekilde başı örtme hali, kılık kıyafette de söz konusudur.

1923-1930 yılları arasında kadınların giyim tarzına bakıldığında daha çok geometrik desenli ve geometrik kesimli jarse kumaştan elbiseler kullanılmıştır. 1924’te kısa japone kollar, bluzan korsajlar ve boyunları saran rengârenk, dizi-dizi inciler, büyük kloş şapkalar Avrupa’da moda olduğu gibi Türk kadınları tarafından da hızlı bir şekilde benimsenmiştir. Etek boyları ve bununla beraber saçlar da kısalmıştır. Erkeksi şıklık ve hızlı giyinme devri bu dönemde başlamıştır. Cumhuriyet öncesi peçenin altında kalan çehreler gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. 1930’lara doğru ekonomik bunalım sebebiyle giyimde yeniden sadeleşmeye gidilmiştir. Kullanışlı, yıkanılabilir, dayanıklı, kırışmayan kumaşlar ile pratik elbiseler tercih edilmiştir. Partilerde elbiselere kürk kenarlı kepler ve dirseğe kadar uzun jarse eldivenler takılmıştır. Etek boyları, yaka ve kol kesimlerinde uzama bu dönemde vardır. Bu dönemin sonlarına doğru askeri renkler kumaşlarda daha çok kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı ülke ekonomisini büyük çaplı etkilemiş, rahat kullanıma sahip eşyalar kullanımına geçilmiştir. Savaş yıllarının giysilerinde pratik, rahat tarzlar yer almaya başlamıştır. Çünkü daha fazla kadın tarla ve fabrikada çalışmaya başlamıştır. Savaş ekonomisinden dolayı fazla para harcanmadan yalın giysi yapılmaya çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra ise moda da özgürlük kazanmıştır.

1. 5. 1. 1950-1960 Yılları Arası Giyim Kuşam

DP’nin uyguladığı politika tüm toplumu olduğu gibi Türk kadınına da yakından etkilemiş; bakış açısının değişmesini, daha çağdaş görünüme sahip olmasını sağlamıştır. Hafta Sonu, Kadın Dünyası, Hayat Mecmuası, Hayat Sinema Yıllığı gibi dergilerde modayı daha yakından takip edebilme imkânı elde edilmiştir (www.ayk.gov.tr, Erişim: 24 Ekim 2018 Atatürk Araştırma Merkezi). Dergi ve gazetelerde modaya dair öneriler,

yılın modası olan ürünler yer almış, defileler ve yarışmalar gerçekleştirilmiştir. Moda tasarımı ile ilgili eğitim veren enstitülerde öğrencilerin tasarlamış olduğu giysiler defileler eşliğinde sergilenmiş ve bu defilelere önemli isimler de katılmıştır. Örneğin; Yeni İstanbul'da çıkan habere göre 13 Haziran 1950'de Beyoğlu Kız Sanat Okulunda dikiş, moda, nakış, çocuk eşyalarını ihtiva eden bir sergi düzenlenmiştir. Talebelerin el emeği göz nuru çalışmaları seyirciye sunulmuştur. Okulda bazı öğrenciler nişanlı veya sözlü olduğu için kendi gelinliklerini ya da nişanlıları için gömlek, robdöşambır, çamaşır gibi eşyalar da yapmışlardır (Yeni İstanbul, "Cağaloğlu Enstitü ve Kız Sanat Okulu Sergisi", 13 Haziran 1950: 2). Bu dönemde ayrıca farklı türde müsabakalar da yapılmıştır. Saç üzerine bile müsabakalar gerçekleşmiş bunun yanı sıra haftalık fotojenik güzeller seçilmiştir. Yeni İstanbul Gazetesi uluslararası saç yarışmasına 29 Eylül 1950 tarihinde yer vermiştir. Yabancı kuaförlerin de katılımı ile yarışma İstanbul'daki Taksim Belediye Gazinosunda yapılmıştır. Yabancı devletlerden ilk olarak İtalya katılmıştır (Yeni İstanbul, "Beynelmilel Kadın Saçları Müsabakası", 29 Eylül 1950: 3). Yeni Sabah ise "fotojenik kadın" yarışması düzenleyerek gazeteye gönderilen fotoğraflar üzerinden değerlendirmeler yapmış ve her gün iki kadının fotoğrafını yayınlamıştır. Bu süreçte bazı kadınların gönderdikleri fotoğrafları geri istediği de görülmüştür (Yeni Sabah, "Fotojenik Kadın Müsabakası", 31 Temmuz 1950: 4).

Bunların dışında gazetelerde güzellik sırları da verilmiştir. Yaz günleri için kadınlara her akşam ayakların yıkandıktan sonra ponza taşı ile ovularak kremlenmesi, kaşların kremlenip aydınlık pencere karşısında çıkan tüylerin temizlenmesi gerektiği, yaz günleri cildi kırıştırdığı için her gece yüzün kremlenmesi, saçları her gün öne eğerek yüz fırça darbesiyle taranmasının faydalı olacağı, her gün tırnakların bir yere takılmaması için törpülenmesi ve geceleri tırnak etlerini içlerine doğru ittirilmesi gibi tavsiyeler çokça verilmiştir (Yeni Sabah, "Yaz Günleri İçin Kadınlara Tavsiyeler", 29 Haziran 1950: 4). Dönem gazetelerinde bu alandaki ürünlerin reklamlarını da fazlasıyla görmekteyiz. Örneğin 25 yaşından sonra kadınların aynaya daha dikkatli bakması ve cildin yağı azalacağı için Lanolin'i içeren kremler önerilmiştir. Geceleri yatmadan iki kaş ortası ve çene altı kırışıkları önlemek için krem kullanmak gerektiği, bacak kalınlıkları için de spor hareketleri önerildiği görülmektedir (Yeni Sabah, "Kadın ve Moda", 2 Ocak 1950: 5). Kışın güzel olmanın sırları yine Yeni Sabah Gazetesinde anlatılmıştır. Kışın yüzün iyice yıkanması ve nemlendirilmesi, dudaklara soğuktan dolayı yüz kızarması hasebiyle ruj

sürülmemesi gerektiği söylenmiştir. Dudakların soğukta yalanmaması gerektiği ve güzellik uğruna ince giyinilmemesi gerektiği anlatılmıştır (Yeni Sabah, “Soğuk Havalarda Güzel Olabilmek İçin”, 7 Şubat 1950: 4).

1950 senesi güzellik anlamında bazı değişimler de yaşanmıştır. Eskiden beri devam eden belirsiz makyaj usulü 1950’lerde tamamıyla demode hal almıştır. 1950 yılında kadının makyajı, yüzde istenilen hattı açıkça belli edecek şekildedir. O yıllarda yüzde en önem verilen noktalar dudak ve gözlerdir. 1950 yılının makyajı basında şu şekilde tarif edilmiştir: Yüzlerini yıkadıktan sonra krem sürerek bir pudra ile renklendiren kadınlar göz pınarından uca doğru bir kalem çekerek koyuca renkli bir dudak kalemi ile dudaklarını belirginleştirir. Dudağın alt orta kısmı daha çok belirginleştirilir ve kalemin bir açık tonu ile ruj sürülür (Yeni Sabah, “1950 Senesinde Güzellik Mefhumu”, 16 Ocak 1950: 4). Güzellik sırlarının yanı sıra moda üzerine gazetelere gelen sorulara da cevap vermeye başlanmıştır. Örneğin Yeni Sabah Gazetesinde bir okuyucunun topuklu ayakkabı giymek istediğini fakat yüksek ökçeli olduğundan yürüyemediğini, zarif görünmek için ne yapması gerektiğini sorması üzerine gazete öncelikle az topuklu olan ayakkabı ile yürümeye başlamasını, evde kafasına kitap alarak yürümeyi denemesini ve çok yüksek topuklu ayakkabıları tercih etmemesini önermiştir (Yeni Sabah, “Sorulara Cevaplar”, 25 Ekim 1950: 5).

Bu dönemde erkek ve kadın ayakkabılarının burun kısmı çok sivri kullanılmıştır. Kadın ayakkabıları sivri burunlu ve ince çelik topukları ile son derece zarif olmasına karşın aynı ölçüde de kullanışsızdır; fakat kadınlar güzelliği için buna katlanmış, bu model oldukça rağbet görmüştür. 1950’li yılların yeniliklerinden bir tanesi de keten ve ipek mantolardır. Hafif elbiseler üzerine atılmış geniş ipekten, otomandan, şantungdan, pikeden, ketenden yahut hafif yünden yapılan mantolar yeni modayı yansıtmıştır. Elbiselerin üzerine atılan emprime mantolar daha çok süs amaçlı kullanılır (Yeni İstanbul, “Moda”, 15 Mayıs 1950: 6). 1950’li yıllar hazır giyim endüstrisinin geliştiği bir dönemi teşkil etmektedir. Savaş modaya da yansımış; askeri üniforma rengi etekte, manto, bluz, elbise gibi kıyafetlerde sonra ayakkabı, şapka, eldiven hatta mendil gibi ufak çaplı aksesuarlarda kendini göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı akabinde Avrupa’da kadınlar “New Look” akımından etkilenmiş ve göğüs dekolterleri, uzayan etek boyları ile moda kadını çizgilere bürünmüştür. İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle Türk kadın giyimi

de Avrupa'daki moda akımından etkilenerek yeniden eski süslemelere dönüş yapmıştır. Fırfırlı etekler, japone kollar, bluzlar ve bolerolar kullanılmıştır. 1950'li yıllarda Rock'n Roll müziğinin popüler olduğu sıralarda genç kızlar kloş eteklerin altına kısa çorap ve düz taban ayakkabılar giymeye başlamışlardır (Ağaç, Saliha, Çivitçi, Şule, Boğday Saygılı, Başak, Cumhuriyet'ten Günümüze Kadın Giyim Kültüründeki Değişimler Üzerine Bir Araştırma: 8-11, www.ayk.gov.tr, Atatürk Araştırma Merkezi, [Erişim:24 Ekim 2018]). İlk bahar mevsiminde ise siyah beyaz piye dö pul kumaştan yapılan esvaplar ön plandadır (Yeni Sabah, "Piye Dö Pul Çok Moda", 7 Mart 1950: s.4) 1950 kış modasında ise şapkalar; küçük, kenarsız, süslü, akşam şapkaları parlak taşlı motifli veya büyük çiçekler ile süslüdür. Elbiseler düğmeli ve önde drapelidir. Akşam elbiselerinde daha çok kumaşları dantel, lame ve tafta tercih edilen bol etekler kullanılmaktadır. Eldivenlere sahte taşlardan oluşan parlak motifler veya karışık buketler takmak çok modadır. Gece elbiselerinde dar etekler, spiral tunikler ve panolar çok sevilmektedir. 1950'de metal ziynet eşyasından ziyade taşlı mücevherat tercih edilir. Çantalar küçük ve torba biçiminde, kemerler metal ziynetler ile süslü, şemsiyelerde uzun saplı olanlar modadır (Yeni Sabah, "1950 Kış Modası", 11 Ekim 1950: s.5).

1950'lerden başlayarak bir mesleği olmayan genç kızların oluşturduğu gruplar, düzenin dışladığı alt kültür grubunun Teddy boyslar, montlar, cehennem melekleriyle moda aykırı görünüşleri 1950'lerde Türkiye'ye yayılmıştır. Bu moda, kuralları tersine çevirme adına saklı bir tarzı yansıtmaktadır. Bu dönemde deri giyim tarzı, zincirler, köle kıyafetleri, mazoşist malzemeler, çengelli iğneler, jiletler de yaygınlaşmıştır (Pektaş, 2008: 6). Yine bu dönemde Rudolf Valentino, Charles Boyer, Robert Taylor gibi isimler moda öncülük eden kişiler olmuşlardır. Seçkinler Batı modasını rahatça takip etmiş Bobstil, Charleston giyimleri Türkiye'de görülmeye başlanmıştır (Binol, 1992: 49). Diğer bir kesimde Ek.14'te görüleceği üzere 1950'nin kadın giyim tarzını açıkça ortaya koymaktadır. Boğaziçi sahillerinde, Dolmabahçe Sarayı'ndan az ötede bulunan iki genç kadından birisi, siyah ve gül kuru renkte çizgileri olan ipekli bir klasik tayyör giymiştir. Diğeri ise, beyaz üzerine deniz mavisi emprime motifleri bulunan bir apremidi elbise içinde görülmektedir (Yeni İstanbul, 29 Mayıs 1950: 6).

1950'li yıllarda kadın çarşafı tekrar gündeme gelen konulardan birisi olmuştur. Çarşafın engellenmesinin yanı sıra bikiininin de engellenmesi talebi ortaya çıkmıştır.

1950'lerde çarşafli kadın kurtarılması gereken sınıfı ya da inkılap karşıtı bir sınıfı temsil eder hale gelmiştir. Çarşafli Mücadele Derneği kurularak çarşaf yerine manto giyilmesi gerektiği savunulmuştur. Bunun için de uygun fiyatta ve zarif mantolar halka dağıtılmıştır. Hakçıl'ın Kadın Gazetesi'nde 13 Ocak 1957 tarihli "Umacılar" başlıklı yazısında çarşaf kullanan kadınların çarşaf altında hırsızlık yaptıkları, erkeklerin çarşaf ile geneleve girdikleri anlatılmıştır (Kaynar, 2015: 643). 1958 yılına gelindiğinde ise kadın pantolonlarının paçaları daraltılarak yırtmaçlar eklenmiştir. Kot pantolonlar Türkiye'ye 1950'lerin sonlarında girmiştir. "Blue Jean" önce Amerikalı olduğu için, daha sonra modern giyimi temsil etmesi ve kullanım yönüyle rahat olmasından dolayı moda haline gelmiştir. Tüm dünyada revaçta olan pantolonun yanı sıra daha çok teniste kullanılan mini etekler de yaygınlaşmıştır. Bu dönemde orta yaşta kadınlar Chanel tayyörleri kullanmışlardır. Gerek renk gerek dokunuş özelliği açısından "Chanel kumaşları" modelleriyle uyum sağlamıştır. Bu tayyörlerin içerisine yakası fular şeklinde bağlanan, kol manşetleri şık kol düğmeleri ile süslü ipek bluzlar giyilmiştir. Tayyörlerde ayrıca yaka, kol, ceket kenarlarında bulunan harçlarla, cep ve düğmeleri de dikkati çekmiştir (Acun, 2007: 804).

1. 5. 2. Güzellik Yarışmaları

Güzelliğin kamuoyuna çıkışı, güzellik yarışmalarının başlamasıyla olmuştur. İlk güzellik yarışması Cumhuriyet Gazetesi öncülüğünde düzenlenmiş olup 1928 yılında memleketin en önemli meselesi olarak manşetlere çıkmıştır. Çağdaşlaşmanın bir simgesi şeklinde görülen güzellik yarışması kadının hürriyetinde adım olarak görülmüştür (Özdemir, 2003: 84) Bahsi geçen yarışma çeşitli eleştiriler olsa da büyük ölçüde desteklenmiştir. "Türkiye'nin en güzel bayanı kimdir?" sorusu gündeme gelmiş ve Türkiye güzeli 1929 yılında Feriha Tevfik, 1930 yılında ise Mübeccel Namık olmuştur. 1931 yılına gelindiğinde yarışmanın üçüncüsü düzenlenmiş ve öğretmen olan Naşide Saffet birinci olmuştur. 1932'de Keriman Halis'in dünya güzeli seçilmesiyle güzellik yarışması ulusal bir boyut kazanarak Türk kadınlarının Batı kadınlarından farksız olduğunu dünyaya göstermiştir (Özer, 2015: 215). Yarışmanın ardından Mustafa Kemal Paşa "Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu bildiğim için Türk kızlarından birinin dünya güzeli olmasını tabii buldum. Bununla beraber asıl uğraşmamız gereken

analarımızın, atalarımızın oldukları gibi yüksek kültürde ve yüksek fazilette dünya birinciliğini tutmaktır” şeklinde açıklamada bulunmuştur (www.trtarsiv.com [Kapılar Açılınca 3.Bölüm, 1996, Erişim:14 Mart 2018]). 1933’de modayı ve güzelliğini tescilleyen Nazire Hanım olmuş, Türk kadını da idoller arasında yer almıştır. Fakat yarışmalarda şike oluyor iddiasıyla 1951 yılına kadar dışarıda güzellik yarışması düzenlenmemiştir.

28 Ağustos 1950’de Türkiye’de gerçekleşen güzellik yarışmasında (Cumhuriyet, “Türkiye Güzeli Bugün Seçiliyor”, 28 Ağustos 1950: 1) ilk eleme 25 Ağustos 1950’de yapılmış; yarışma için Saray Sineması’nda toplanan 100’e yakın yarışmacıdan ilk üçü belirlenmiştir (Cumhuriyet, “Türkiye Güzeli İçin İlk Eleme Dün Yapıldı”, 26 Ağustos 1950: 1). 19 yaşındaki, topuklu ayakkabı ile boyu 1.72 olan “iyi bir sporcu ve ev kızı” Güler Arıman 99 hakemin 70’inin seçimi ile kraliçe seçilmiştir. Yarışmanın ikincisi Ayten Ulubatlı ise “18 yaşında uzun boylu, mevzun vücutludur”. Üçüncü olan Şükran Angün de 18 yaşındadır (Akşam, “1950 Türkiye Güzellik Kraliçesi Dün Seçildi”, 29 Ağustos 1950: 1. Cumhuriyet, “Kraliçe 99 Hakemden 70’inin Onayını Aldı”, 29 Ağustos 1950: 1). Bu güzellik yarışması ile ilgili pek çok gazetede haber yapılmıştır. Akabinde güzellik kraliçesine tebrik telefonları yağmıştır ki 1932 yılı güzellik kraliçesi Keriman Halis tarafından şu telgraf gelmiştir: “Muvaffakiyetinizi tebrik eder, bütün kalbimle iyi şanslar diler, gözlerinden öperim” (Cumhuriyet, “Güzellik Kraliçesine Tebrik Telgraf ve Mektubu Yağıyor”, 31 Ağustos 1950: 1). Gazetelerde Güler Arıman’ın çok nazik, mükemmel aile görgüsüne sahip ve terbiyeli olduğu yazılmıştır (Cumhuriyet, “Güzellik Kraliçemiz İtalya Seyahatine Hazırlanıyor”, 30 Ağustos 1950: 1). 1 Ekim 1950 tarihli Zafer Gazetesi haberine göre Güler Arıman Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın huzuruna kabul edilmiştir. Bu ziyareti sırasında ona Cumhuriyet Gazetesi Ankara temsilcisi Mekki Sait Esen ve gazete yazarlarından Metin Toker eşlik etmiştir (Zafer,” Cumhurbaşkanı Doğuya Gidiyor”, 1 Ekim 1950: 1). İtalya’daki yarışma için ise onu giydiren ünlü terzi Sevim Emre olmuştur. Arıman’ın İtalya’ya hareketi 3 Eylül 1950’de gerçekleşmiştir. Yeşilköy havalimanında Güler Arıman, İtalya’da ülkemizi temsil edeceğini öğrenen halk tarafından büyük tezahüratla uğurlanmıştır (Yeni İstanbul, “Güzellik Kraliçesi Dün Hareket Etti” 4 Eylül 1950: 1).

1951 yılında yeniden düzenlenen yarışmada ise Günseli Başar birinci seçilmiştir. 1952 yılında İtalya’da düzenlenen güzellik yarışmasında Günseli Başar Avrupa güzeli seçilmiştir. 1952’nin Türkiye güzeli ise Gelengül Tayfuroğlu’dur. 1953’te Ayten Akyol, 1955’de ise Suna Soley Türkiye güzeli seçilmiştir (Özer, 2015: 215). Güzellik yarışmaları İkinci Dünya Savaşı’ndan önce başlamış ve bir komite tarafından Dünya Güzelleri seçilmiştir. Savaş başladığında ise yarışmalara ara verilmiştir. Dünya Güzellik yarışmalarına Türkiye’nin de katılması güzelliğin de milli bir mesele haline geldiğinin kanıtıdır (Keskin, 2016: 90). Türk kadınının güzelliği ulusal platformlardaki yarışmalar sayesinde taçlandırılmıştır. Günseli Başar’ın Avrupa güzeli seçilmesinin ardından Türk kadınının dünyanın en güzel kadını temsil ettiğini vücut tipinin de ideal kadını gösterdiği söylenmiştir (Koçer, 2009: 147). Gazetelerde her geçen gün daha fazla Günseli Başar hakkında haber çıkmış, fotoğrafları verilmiş, özel hayatına ve günlük yaşamına dair bilgiler sunulmuştur. Örneğin 25 Ocak 1958’de kocası Kutsi Beğdeş’ten ayrıldığı haberi verilirken ayrılma nedeni “ruhi ve fikri imtizaçsızlık” olarak gösterilmiştir (Akis,” Cemiyet”, 25 Ocak 1958: 29).

Düzenlenen güzellik yarışmalarına pek çok eleştiri gelmiştir ki eleştirenlerden biri de Kemalettin Şenocak olmuştur. Güzellik yarışmasından ziyade çıplak vücut pazarı olduğunu bu müsabakalarda derece alanlarında bir meta gibi filmlere mal edilmekte ya da evlilik vaadiyle akıbetlerinin ne olduğunun belirsizliğini savunmuştur. İnsanların ahlakını bozmak için düzenlenen bir oyun olduğunu ve bu şekilde milletlerin hayatı üzerinde yara açacağını, onların tek yaptıkları şeyin nerdeyse çıplak denecek bir halde jüri önünde vücutlarını sergilemektir. Onların bu hallerinin kasabın çengele takılı etinden, vitrin mankeninden farkı olmadığını savunarak güzellik yarışmalarını ağır eleştiriye tutmuştur (Şenocak, 1958: 14). Nitekim güzellik yarışmaları hakkında pek çok dedikodu çıkmış ve gerçek olaylar yaşanmıştır. Çıkan en önemli olay ise yarışmalara katılan birkaç genç kızın randevuevinde çalışıyor olmasıdır. Bu konu Yılmaz Çetiner’in anılarında (Çetiner, 2005: 90-92) şöyle kaleme alınmıştır:

Yine 50’li yıllar... Güzellik yarışmasının organizasyonunu Cumhuriyet Gazetesi gericilerin baskısıyla bıraktı. Vatan organize ediyordu. Tutucu çevreler öylesine bastırıyor, gazetelerinde öyle yayınlar yapıyordu ki bazı hocalar, o zamanlar bile dini törenlerde ve birçok yerde, genç kızlarımızın güzellik yarışmalarında kötü yola sevk edildiklerinin yaygarasını kopartıyorlardı. Yükseköğrenim gören iyi aile kızları böyle yarışmalara girmeye cesaret edemezlerdi. İzin veren aileler bir elin parmakları kadar azdı. Gazete sahiplerinden tutun başyazarlara, muhabirlere kadar herkes tanıdık eş dost kızlarını yarışmayı kabul etmeleri için ikna etmeye çalışıyorlardı... Gelelim yarışmaya...

Yarışmaya katılan üç genç kız randevuevinde çalışıyormuş. Peki ne arıyorlardı burada? İlk elemelerde farkına varılmamış mıydı? Herkes şaşkındı. Ahlak zabıtası baş komiseri vermişti bu bilgiyi. Meşhur randevucu Lüks Nermin ile Ayşe Nimet'in evinde çalışıyorlarmış! İnsan inanamıyordu. Jüri üyeleri hem üzüntü hem tereddüt içinde oylarını kullandılar ve bu güzel kızları seyircilerin protestoları arasında dördüncü ve beşinci ilan ettiler. Bahsi geçen iyi aile kızı da kraliçe oldu. Yarışmadan birkaç ay sonra, emniyet ahlak zabıtası Beyoğlu'nda Zambak Sokak'ta Ayşe Nimet'in randevuevine bir baskın yaptı. Kızların ikisi bu baskında yakalandı. Zabıta bültenlerinde bile vardı baskın olayı nedense! Kızlar Ahırkapı Emrazı Zühreyi Hastanesi'ne sevk edildiler. Başka bir cezası yoktu. Sadece fişlenip rezil oluyordu o kadar! Gazetelerin çoğu bu olayı yazdı.

1. 6. DÖNEMİN KADIN DERNEKLERİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra kadın dernekleri geniş katılımlar eşliğinde kadınların konumlarını iyileştirmeye yönelik istekler doğrultusunda ortaya çıkmışlardır. Meşrutiyetin ilanıyla dergi ve dernekler etrafında toplanan kadınlar Cumhuriyet'in kurulmasıyla siyasal isteklerini sesli bir şekilde duyurmaya başlamışlardır. Kadınların siyasal haklarını savunanlardan Nezihe Muhiddin, Latife Bekir, Şükûfe Nihal 1923'te kurulan Kadınlar Halk Fırkası etrafında toplanmışlardır (Sarıtaş ve Şahin, 2015: 629, Persentili, 2013: 47). Yönetimde ayrıca görev alan isimler ise veznedar Matlube Ömer, muhasebeci Saniye Hanım, üyeler Nesime İbrahim, Zaliha, Tuğrul ve Faize Hanım olmuştur (Toprak, 1994: 7). Kadınlar Halk Fırkası, kuruluşuna hükümetin izin vermemesi üzerine, kurucuları tarafından tüzüğündeki kadınların siyasal haklarının kazanılmasına dair madde çıkarılarak "Birliğin siyasetle alakası yoktur" ibaresiyle 15 Şubat 1924'te Türk Kadınlar Birliğı adını almıştır. (Zihnioğlu, 2009: 8, Yılmaz, 2016: 280). Türk Kadınlar Birliğı'nin resmi yayın organı, "Kadınlarımızın düşünce, görüş, duyuş ve isteklerine hizmet etmek için çıkıyoruz" sloganıyla haftalık olarak çıkan Kadın Gazetesidir. Nitekim bu dönem Kadın Sivil Toplum Örgütlerinin yeniden açılmaya başladığı dönemdir. Türk Kadınlar Birliğı de dönemin açılan ilk derneğı olma özelliğine sahiptir (Persentili, 2013: 125).

Türkiye'de ve dünyada kadınlar haklarının araştırılması ve korunması adına kadın dernekleri ve organizasyonları ile bazen kendi ülkelerinde bir araya gelerek çalışmalar yapmış bazen de komşu ülkelerin teşkilatlanmaları ile uluslararası çalışmalara yönelerek kuvvetlenmeye gayret göstermiştir (Göksel, 1998: 33). 1946 yılından itibaren kurulmaya başlayan kadın birliklerinin Türk kadınının çalışma hayatına katılmasında, modernleşme

yolunda daha bilinçli adımlar atmasında, sosyal yardımlaşmayı arttırma adına büyük etkileri olmuştur. Türkiye'nin pek çok yerinde açılan yardım dernekleriyle Türk kadınlığının fedakârlığı anlatılarak diğer insanlar da teşvik edilerek daha geniş kesime ulaşması amaçlanmıştır. Ülkemizde halkın birlik beraberliğini pekiştirecek olan yurt çapında açılan derneklerin yanı sıra bir de devletlerarası kültürel, sosyal ve hatta siyasi faaliyetleri arttıracak dernek ve cemiyetler açılmıştır (Semiz, 2010: 65-66).

1950'li yıllar XIX. yy. sonu kadın örgütlenmeleri açısından dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Bu dönemde önemli ölçüde toplumsal değişimler yaşanmıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte demokratikleşme sonucunda kadın derneklerinin yeniden kuruluşu için uygun bir ortam hazır hale gelmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk Cemiyetler Kanunu olan 3512 sayılı 28 Haziran 1938 tarihli yasa kadınlara aile, cemaat, ırk, cins ve sınıf esasına dayalı dernek kurulmasını yasaklarken (Cemiyetler Kanunu [1938], *T.C. Resmi Gazete*, 3512, 14 Temmuz) bu durum 1946 yılında son bulmuştur (Kaynar, 2015: 632). 5 Haziran 1946 tarihinde kanunun (Cemiyetler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun [1946], *T.C. Resmi Gazete*, 4919, 10 Haziran) 9. Maddesindeki "cins" ifadesi kaldırılmıştır⁵. 1945-1950 yılları arasında tek partili sisteme son verilirken dönemin ideolojileri, açılan kurumları, uygulamaları da eleştirilmiştir. Örneğin tek parti döneminde kadın dernekleri açılmazken CHP'nin kendisiyle bağlantılı tek teşkilatı ve geçiş süreci örgütlenmesi olan Halkevlerini DP iktidara gelince kapatmıştır (Ediz, 1994: 39-40).

DP döneminde kadın örgütlenmesinde bir canlanma olmuş, derneklerin sayısında bir artış yaşanmıştır. Yardım dernekleri dışında, meslek ve kadın hakları savunucusu dernekler bu özgürlük ortamından yararlanarak ortaya çıkmıştır. DP döneminde faaliyetleriyle boy gösteren çok sayıda dernek bulunmaktadır. Bunların en önemlileri ise Türk Kadınlar Birliği, Kadın Haklarını Koruma Derneği, Üniversiteli Kadınlar Derneği, Yardım Sevenler Derneği, Türk Kadınlar Konseyi (Tatlı, 2008: 84), Kadının Sosyal

---

⁵ Kanundaki değişiklikte devletin mülki bütünlüğünü ve siyasi ve milli birliğini bozma amacı güden; din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan; aile, cemaat, ırk esasına veya adına dayanan; gizli tutulan veya gayesini saklayan dernekler ve bölgecilik amacı güden veya bölgeci bir unvan taşıyan siyasi derneklerin kurulması yasak hale gelmiştir. Bkz. Cemiyetler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun [1946], *T.C. Resmi Gazete*, 4919, 10 Haziran.

Hayatını Tetkik Kurumu, Kadınlar Dayanışma Birliği, Türkiye Milli Kadınlar Konseyi, Türk Anneler Birliği, Türk Amerikan Kadınları Kültür ve Yardım Derneği, Yardım Sevenler Derneği, Yoksulları Koruma Derneği, Çocuk Dostları Cemiyeti, Hemşireler Derneği, Ebeler Derneği, Kadın Terziler Derneği, Soroptimist Kulüpleri, Meslek Kadınları Derneği, Ankara Çocuk Sağlığı Derneği, Ankara Çocuk Dostları Derneği, Çocuk Hakları Müdafaa Derneği, Çocuk Zekasını Koruma ve Geliştirme Derneği, Çocuk Sevenler Derneği, Türk El Sanatları Tanıtma Derneğidir (Kaynar, 2015: 633). Kadınları Kalkındırma Derneği, Türk Kadınlar Konseyi Derneği (Özer, 2015: 236), Türk Pakistan Kadınlar Derneği, Türk-Japon Dostluk ve Kültür Derneği, Çamlıca Kız Liseliler Derneği, Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği, Köy Öğretmenleri ile Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği, Türk El Sanatları Tanıtma Derneği, Türk Kadınları Kültür Derneği, Okul Öncesi Eğitimini Geliştirme Derneği'dir.

1950 yılı itibariyle Türkiye-Amerika arasında diplomatik yakınlaşma sonucunda dostluk ve dayanışmayı arttırma adına da çok sayıda dernek açılmıştır. Bunlar arasında Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği, Türk Amerikan Ev Kadını Yetiştirme Derneği, Türk Amerikan Üniversiteliler Derneği, Türk Amerikan Dostluk Derneği vardır (Kaplan, 1998: 172). Özellikle 1950 yılında Kadın Haklarını Koruma Derneği, Türk Anneler Derneği, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Türk Kadınları Kültür Derneği, Ev Ekonomisi Kulübü gibi pek çok örgüt kurulan Türk Kadınlar Birliği ile hemen hemen aynı misyonu taşımaktaydı. Çünkü bu dernekler kadınları geliştirmekten ziyade kadınların eksiklerini giderme yolunda ilerlemişlerdir (Koçer, 2009: 71).

1. 6. 1. Türk Kadınlar Birliği(1924-1960)

Kadınlar seslerini duyurabilmek, fikirlerini topluma yayabilmek, iktidara sorunlarını iletebilmek ve kendi haklarını savunabilmek için dernek çatısı altında toplanmışlardır (Koçer, 2009: 70). Türkiye'de kadınların siyasi anlamda örgütlenişi Millî Mücadele ertesine denk gelir. Cumhuriyet döneminde kadınların siyasi içerikli ilk örgütlenmesi Nezihe Muhittin ve arkadaşlarının öncülüğünde 1923 Haziranı'nda Kadınlar Halk Fırkasını (KHF) kurmalarıyla başlamıştır (Komsuoğlu, 2008: 93). KHF kurulma kararı ise Darülfünun da bir kadın şurasının toplantısında çıkmıştır (Kaplan,

1998: 140). KHF kadınların haklarının savunulmasını ve toplumsal konumlarının yükseltilmesini amaç edinmiştir. Her ne kadar fırka adını taşımış olsa da ana hedef siyasetten öte kadının toplumsallaşması ve eğitimidir (Toprak, 1988: 158). Fakat fırkanın kurulmasında onay alınamamış program maddeleri değiştirilerek ve birliğin siyasetle ilgisi yoktur ibaresiyle Türk Kadınlar Birliği 15 Şubat 1924'te Nezihe Muhittin'in öncülüğünde kurulmuş olup (Zihnioğlu, 2009: 132. Dişbudak, 2008: 5) Atatürk'e bir buçuk saatlik ziyaretleri dahi olmuştur (Taşkıran, 1973: 128). 1924 yılında kurulan bu birlik 1935 yılına kadar aktif olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1935 yılında tüm hakların kazanılması gerekçesiyle kendini feshetmesinin ardından on dört yıllık süre zarfında kapalı kalmıştır. Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılmasının ardında ise CHP'nin olduğunu Zafer Toprak şu sözlerle ifade etmiştir: “Emir yüksek yerden gelmişti, CHP, Türk Kadınlar Birliği'nin kendini feshetmesini istiyordu” (Dişbudak, 2008: 66). Kapatılan birliğin eşyalarının CHP'ye devrine, var olan paranın ise çocukları koruma ve hastabakıcılık kurumlarına bırakılma kararı çıkmıştır (Tatlı, 2008: 88).

1935 yılında kapatılan birlik 13 Nisan 1949 yılına gelindiğinde Latife Bekir ve arkadaşlarının öncülüğünde bağımsız ve siyaset dışı bir örgüt olarak tekrar açılmıştır. 13 Nisan 1949-9 Aralık 1950 yılları arasında Letife Bekir Çeyrakbaşı başkanlığında faaliyet gösteren birlik içinde 1950'li yıllardan itibaren kentte eğitim görmüş kadınlar yine bir araya gelmiştir. Ama artık amaç Atatürk inkılaplarını ve eğitimi yaygınlaştırmak olmuştur. Kurtulmuş ve kurtarılmayı bekleyen kadınlar vardır ki bunların başında kırsal kesimin kadınları gelmektedir (<http://www.trtarsiv.com/>, Erişim:18 Mart 2018). İkinci kez açılan birlik bu defa İstanbul'da değil, Ankara'da kurulmuştur. İkinci kuruluşunda hazırlanan tüzük dört ana maddede toplanmıştır ki bunlar Türk inkılabının kadınlara sağladığı hakları korumak, kültür alanında yükselmesini sağlamak, Türk demokrasisinde hak, vazife, mesuliyet anlayışını geliştirmek, kadınlık alemindeki manevi yaraların önüne geçmektir. 5 Şubat 1950'de birliğin İzmir şubesi açılmış ve başkanlığa Müjgan Ağaoğlu getirilmiştir. Giderek şube sayısını arttıran birliğin, açılmasından yedi ay sonra şube sayısı 11 olmuştur (Persentili, 2013: 137).

Şube açtığı şehirlerin farklı semtlerine kutu asarak kadınların dilek ve sorunlarını öğrenebilmek için yaratıcı bir yöntem geliştirmiş olan (Cumhuriyet, “Kadınlar Birliği

Birçok Şehrimizde Şube Açtı”, 23 Ağustos 1952: 3) Türk Kadınlar Birliği’nin üyeleri, 1950 yılında gerçekleştirdiği ilk büyük kongresinin ardından çay toplantıları da gerçekleştirmişlerdir. Örneğin 11 Aralık 1950’de, samimi bir ortam içerisinde devam eden toplantıda Mebrure Aksoley ve İffet Halim Oruz gibi isimler tarafından şiirler okunmuş, Türk kadınına layık olduğu yerin verilmediği, bunu elde etmek için mücadele edilmesi gerektiği konusu ele alınmıştır (Ulus, “Kadınlar Birliğinin Dünkü Çay Toplantısı”, 12 Aralık 1950: 3). 30 Nisan 1950 tarihinde gerçekleşen ilk kongresinde ise seçim, partilerde az kadın olması, daha fazla sayıda kadın milletvekili seçilmesi, kadın hakları, çalışan kadınların fazla olduğu yerlere çocuk yuvaları, çocuk bakım evleri açma girişimleri, fabrikada çalışan kadınlara aydınlatıcı konferanslar verilmesi konularından bahsedilmiştir (Dişbudak, 2008: 81). 8 Mayıs 1950 tarihli Milliyet Gazetesinde yer alan haberde yine kadın milletvekillerinin azlığından dolayı şikâyet edilmiştir. İffet Halim Oruz, TBMM’de kadın vekillerin az olmasından dolayı dünya kadınlık aleminden utanç duyduğunu, bir iki vekille kadın davasının müdafaa edilemeyeceğini belirtmiştir (Milliyet, “Kadınlar Birliği”, 8 Mayıs 1950: 5).

9 Aralık-18 Nisan 1953 yılları arası Türk Kadınlar Birliği’nde Mualla Anıl dönemidir. Latife Bekir hastalığı ve işlerinin yoğun olmasından dolayı çekilmiş ve genel başkanlığa Mualla Anıl seçilmiştir. Türk Kadınlar Birliği, 14 Nisan 1951 tarihli İstanbul toplantısında İffet Halim Oruz tarafından Türk kadınının Cumhuriyet rejimiyle kazandığı haklarını kullanmakta bizzat yetkili olduğunu ve bu hakları bir elbise gibi hazır bulmadığını belirtmiştir. Oruz’un ardından Mediha Gezgin, Mediha Oral kadın hakları ve çalışan kadınlar üzerine konuşmalar yapmışlardır. Bu toplantıda üniversiteli genç kızların Türk Kadınlar Birliği’nin şubasını açmak için hazırladıkları haberi alınmıştır (Ulus, Kadınlar Birliğinin Toplantısı”, 14 Nisan 1951: 4). 1952 yılına gelindiğinde Türk Kadınlar Birliği Gençliğinin İstekleri yayımlanır ki bu istekler arasında suçlu gençler için ayrı mahkeme, kimsesiz çocuklar için ayrı kurum, genç kız veya çocuklara tecavüzlerin cezasının arttırılması vardır (Dişbudak, 2008: 83). Türk Kadınlar Birliği 11 Eylül 1952 tarihinde ise on altıncısı düzenlenecek olan Millet Arası Kadınlar Birliği Kongresi kapsamında Napoli’ye gitmiştir. Ankara’dan hareket etmiş olan heyet içerisinde birliğin genel merkez başkanı olan Mualla Anıl, İstanbul merkez başkanı İffet Halim Oruz, Prof. Afet İnan, Sabiha Güreyman, Zafer İnce ve Esmâ Nayman yer almıştır. Mualla Anıl ve

İffet Halim Oruz konferansa giderken “Türkiye kadınları namına katılacağımız bu kongreye, kadınlarımız için büyük mesuliyetler yüklenerek gidiyoruz” şeklinde basın açıklaması yapmışlardır (Cumhuriyet, “Kadınlar birliği Napoli’ye Gitti”, 6 Eylül 1952: 5).

1953 yılına gelindiğinde ise Pakistan Kadınlar Birliği tarafından Lahor’da düzenlenen konferansa Türkiye’den kadın kuruluşlarını temsilen Süreyya Ağaoğlu ile Esmâ Nayman katılmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, bu konferansla ilgilenerken ülkemizi temsilen giden kadınların masraflarının karşılanmasını sağlamış; Türkiye-Pakistan arasında dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi adına da bir adım olarak değerlendirilmiştir (Tatlı, 2008: 94). Türk Kadınlar Birliği 12-16 Nisan 1954 tarihleri arasında olağanüstü toplantısını gerçekleştirmiş; amacı ve üye olabilmeye şartları ile ilgili olarak tüzüğünde değişikliklere gitmiştir. Ayrıca 10 Nisan 1954 tarihli ve 2734 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile birlik Kamu Yararına Çalışan Dernek statüsü kazanmıştır (Persentili, 2013: 152. Türk Kadınlar Birliğinin Umumi Menfaatlere Hadim Cemiyetlerden Sayılmasının Tasdiki Hakkında Kararname [1954], *T.C. Resmî Gazete*, 2734, 7 Mayıs). 20 Haziran 1954’te genel kongresini toplayan birliğin genel başkanı ise değişmiş ve bu makama DP İstanbul Milletvekili Nazlı Tlabar seçilmiştir. Birliğin 1946’dan itibaren aylık gazetesi olan “Kadın Sesi” isimli yayın organı, 1953’e kadar Ankara’da yayımlanmıştır. 1955 yılından itibaren pazar günleri Türk Kadınlar Birliği tarafından radyo yayınlarına başlanmıştır. Pazar sabahları saat 10.00’da gerçekleştirilen radyo yayınlarında ev ekonomisi, çocuk bakımı ve eğitimi, sağlık, görgü kuralları, sosyal meseleler, ailevi sorunlar, ev idaresi, başarılı kadınların hayat hikayeleri ve yaşam sırları gibi meselelere yer verilmiştir. Kadınlara erkeklerden geri olmadıkları, her meslekte başarılı olabilecekleri yönünde konuşmalar ile cesaret vermeye çalışılmıştır (Koçer, 2009: 72). Aynı zamanda çarşafın yasaklanmasına yönelik çabalar da bu döneme denk gelmiştir. Nitekim Cumhuriyet Gazetesi 10 Temmuz 1952 tarihli sayısında bu meseleye yer vermiştir. “Çarşaf ve Peçe ile Mücadele” başlıklı yazıda birliğin, kadınları yeniden peçelemeye yeltenen geri cereyanlarla mücadele ettiği, bazı yörelerde kadınların çifte peçe taktığı, bugünün medeni dünyası içerisinde Türk kadınının kıymetini zedelemeye çalışanlara karşı koyulacağı belirtilmiştir. Siyah peçe altında adeta öcü haline sokulduğu dönemin arkada bırakıldığı, buna meyleden gruplarla mücadelenin en başlı umdeleri

arasında yer aldığı ifade edilerek bununla ilgili düzenlenecek mitingden bahsedilmiştir (Said: 1952: 5).

Cemiyetin üyelerinden olan milletvekili Aliye Timuçin ve arkadaşları tarafından Meclise çarşafın yasaklanması için bir kanun teklifi de sunulmuştur (Dişbudak, 2008: 86). 1952 yılında, birlikten 19 kişi istifa etmiştir ki bu da birliğin içerisinde yer alan fikir ayrılıklarını ortaya koymaktadır. Bu kişiler birliğe siyasetin karıştığını düşünerek istifa eden insanlardır. Birliğe siyasetin karıştığına dair bazı yayınlarda iddialar da yer almış; bu teşekkülün iktidarın bir nevi yayın organı olarak kullanıldığı düşüncesi ortaya çıkmaya başlamıştır. Birliğin başkanı ise bu konudaki iddiaların doğru olmadığını dile getirmiştir (Cumhuriyet, “Kadınlar Birliğinin Siyasi Faaliyetlerde Bulunduğu İddiaları”, 21 Ekim 1952: 5). 1953, anlaşmazlıklar, fikir ayrılıkları, ikilikler ile kongrelerin gürültülü geçtiği bir yıl olmuştur. Vatan Gazetesinin 26 Nisan 1953 tarihli haberinde de buna örnek teşkil eden bir olay anlatılmıştır. Habere göre seçimlere illerden gelen delegelerin mi yoksa kongrede bulunan fakat illerden temsilci olarak gönderilmeyip kongreye katılan üyelerin mi katılacağı konusunda dahi Mualla Anıl ve İffet Halim Oruz arasında şiddetli tartışma yaşanmıştır (Vatan, “Kadınlar Birliği Kongresinde Gürültü”, 26 Nisan 1953: 5. Bağlum, 1953: 1). 10 Şubat 1954 tarihinde Kıbrıs’ta yaşanan deprem nedeniyle Mükerrerem İrdal, İffet Halim Oruz ve Halide Ahıska’dan oluşan heyet Kıbrıs’a giderek 1.000 liralık yardım yapmış ve birliğin olaydan ötürü yaşadığı üzüntüyü dile getirmiştir. 20 Haziran 1954-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında ise Nazlı Tlabar dönemi yaşanmıştır (Persentili, 2013: 157).

Türk Kadınlar Birliği, anneler günü konusunu da ele almış, dünya çapında kutlanan bu günü 1955 yılında kutlamaya başlamış ve o yıl 98 yaşında olan Nene Hatun’u Türkiye’de yılın annesi seçmiştir (Tatlı, 2008: 103). 1957 yılında ise genel seçimlerde yönetim kurulundaki kişiler dahil olmak üzere pek çok Türk Kadınlar Birliği üyesi, farklı partilere milletvekili adaylıklarını koymuşlardır. Türk Kadınlar Birliği’na üye kadınlardan CHP’den aday olan Mebrure Aksoley ve Ubeyde Elli, DP’den adaylığını koyan Nazlı Tlabar, Ayşe Günel, Perihan Arıburun, Adile Ayda, Halide Nusret Zorlutuna seçimlere katılmışlardır. Seçimleri kazanan isimlerden Tlabar ve Elli iki farklı partiden oldukları halde aynı yönetim kurulunda görev alabilmişlerdir. Öte yandan “birlik partiler siyasetine alet edilemez” maddesi çiğnenmiştir. Nitekim her geçen yıl yönetim kuruluna

daha fazla DP'ye mensup kadın girmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da DP'nin birlik üzerinde ağırlığı giderek artmıştır (Dişbudak, 2008: 87). 1958 yılına gelindiğinde Türk Kadınlar Birliği'nin şube sayısı 40'a ulaşmıştır. 1959 yılında ise Nazlı Tlabar yeniden genel başkan seçilmiş ve 22 Mayıs 1960'da 100 delegenin katılımıyla gerçekleşen kongrede de bir kez daha Tlabar başkan olmuştur. Türk Kadınlar Birliği, DP'nin kadın kolları gibi çalıştığından 27 Mayıs 1960 sonrasında birçok şubesi kapatılmıştır (Ediz, 1994: 52-53).

1. 6. 2. Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği

ABD'nin Türkiye üzerinde etkisinin arttığı 1950'lerde (Koçer, 2009: 71) her iki kültürün kaynaşması adına (Özer, 2015: 170) Nermin Abadan Unat tarafından Türk Amerikan Kadınları Kültür ve Yardım Derneği Ankara'da kurulmuştur. Derneğin amaçları arasında her iki memleket kadınları arasında birlik ve dostluk sağlamak, gelenekleri hakkında birbirlerine fikir vermek, kültürel alış veriş, yabancılara Atatürk ve Türkiye'yi tanıtmak vardır (Ediz, 1994: 175-177). Hürsöz Gazetesinde (Hürsöz, "Ankara'da Türk Amerikan Kadınlar Derneği Kuruldu", 3 Ocak 1950: 1) derneğin amaçları şöyle anlatmıştır:

Türk ve Amerikan kadınlarını birbiriyle tanıştırmak ve yaklaştırmak, iki memleket arasında mevcut olan dostluk ve yakınlık çerçevesi içerisinde kültürel münasebetlerine kuvvetlenmesine zemin hazırlamak ve iki memleket kadınlarına muşeret ve gelenekleri hakkında fikir vermek maksadı ile şehrimizde bir Türk-Amerikan Kadınlar derneği kurulmuştur.

On altısı Amerikalı olmak üzere toplamda 37 kurucu üyesi olan derneğin kurucuları Perizat Banguoğlu, Emine Barlas, Zekiye Dranas, Nezihe Türegün, Vasfiye Erdelhun, Adnan Eseniş, Faize Bekata, Leyla Uşaklıgil, Alageyik Lostar, Bülent Sokullu, Esmâ Nayman, Leyla Çamlıbel, Melek Erbilin, Leman Yolaç, Nermin Abadan, Mrs. Russel Dorr, Bertel E. Kuniholn, Mrs. E. M. Dean'dır. Derneğin en aktif olarak çalıştığı dönem 1950-1960 yılları arası olmuştur. Dernek 1953 yılında itibaren üniversite öğrencilerine burs vermiş, gecekondular yerleşkelerinde okulların araç gereç ihtiyacını karşılamış, amaçları doğrultusunda çeşitli konferans ve etkinlikler düzenlemiştir (Ediz, 1994: 175-177). Bu dönemde Kadın Gazetesinde Amerika'ya dair pek çok haber yer

almış; Amerika'ya giderek büyük başarılar kazanan kadınlardan, Amerika'nın eşitlikçi anlayışla kadınların yüksek mevkilere gelmesine müsaade ettiğinden, Celal Bayar'ın Amerika ve Eisenhower'ın Türkiye ziyaretlerinden bahsedilmiştir. Süreyya Ağaoğlu dahi otobiyografisinde Amerikan kadınlarının çocuk yaptıktan sonra iş hayatından tamamen çekilmediğini, kısa süreliğine iş hayatına ara verdiğini, istedikleri kurumlarda çalıştıklarını kaleme almıştır. Pek çok dergi ve gazete mutlu Amerikalı kadınları işlemiştir (Kaynar, 2015: 664). Türk ve Amerikan kadınları karşılaştırılmış ve Amerikalı kadınlar ile görüşmeler yapılarak Türk kadınları hakkında fikirleri alınmıştır. Amerikalı kadınlar Türk kadınlarını kendileri kadar samimi bulmayıp daha çekingen ve resmi bir duruşa sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Zafer, "Ankara'daki Amerikalı Kadınlarla Üç Mühim Mülakat" ,3 Ocak 1950, s.4).

Derneğin çalışma programına göre her ay müşterek konular üzerinde konferanslar düzenlenmiştir. Bunların başında tarih, arkeoloji, edebiyat, sosyal yardım, müzik ve ev kadınlığı gibi konular yer almıştır. Türk Amerikan Kadınları Derneği tamamıyla kültürel bir dernek olup siyasi hiçbir bağlantısı yoktur. Derneğe katılabilmek için Türk ya da Amerikalı olmak, medeni haklara sahip olmak ve az çok İngilizce bilmek gerekmektedir (Ulus, "Türk Amerikan Kadınları Derneği Kuruldu", 7 Ocak 1950: 4). Dernek 14 çalışma koluna ayrılmıştır ve yemek derslerinden halk oyunlarına kadar birçok programlara yer verilmiştir. 9 Ocak 1957'de Ankara Palas Pavyonunda toplanan ve toplantı masalarında Türk-Amerikan dostluğunu temsil eden sembolik resimler, küçük bayraklar kullanılmıştır. Her masada Türk ve Amerikalı kadınlar karşılıklı oturmuşlardır (Akis, 19 Ocak 1957: 24). Türk Amerikan Kadınlar Derneği'nin düzenlediği bir diğer etkinlik de iki ülke kadınlarının birlikte pasta yapmayı öğrenme çalışmaları olmuştur (Özer, 2015: 170). Derneğin ikinci aylık toplantısı ise Ankara radyosu sanatkarlarından Neriman Altındağ ve saz arkadaşlarının katılımı ile gerçekleşmiştir. Türk ve Amerikan kadınının günlük yaşantısından bahsedilmiş, köylü kadınının ekonomideki rolü Fazilet Ete tarafından anlatılmış, Amerikalı E. M. Dean ise meslek sahibi Amerikan kızlarından bahsedip Türk çalışma hayatı içindeki kadına yer vermiştir (Zafer, "Türk Amerikan Kültür Derneğinin İkinci Aylık Toplantısı", 11 Ocak 1950: 5).

Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği, üçüncü ay toplantısını ise Milli Kütüphanenin büyük okuma salonunda Nermin Abadan'ın başkanlığında, 16 Şubat 1950

tarihinde gerçekleştirmiştir.⁶ Afet İnan, Amerika'nın en eski haritasını yapan Türk Amirali Piri Reisi anlatmıştır. Toplantıya 300'e yakın Türk ve Amerikalı kadın katılmıştır (Ulus, "Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği Üçüncü Toplantısı, "16 Şubat 1950: 4). Türk Amerikan kadınları arasında, derneğin Arkeoloji Grubu 26 Ocak Perşembe günü ilk toplantısını Türk Tarih Kurumu salonunda kalabalık bir dinleyiciyle yapmıştır. Bu konferansta Afet İnan Anadolu'da tarihten önceki devirler konusunu projeksiyon yardımıyla anlatmıştır. Arkadaşlık havasında geçen bu grup çalışması her iki tarafa da faydalı bilgiler verme imkânı sağlamıştır (Ulus, "Türk Amerikan Kadınları Grup Çalışmaları", 1 Şubat 1950: 5). 18 Şubat 1950 tarihinde birliğin Gezi Kolu, otuza yakın bir kabile ile Ankara Doğumevini ziyaret etmiş, hastane hakkında bilgiler almış, Başhekim Dr. Zekai Tahir Burak Doğumevi hakkında açıklamalar yapmıştır (Ulus, "Türk Amerikan Kadınları Gezi Kolu Doğumevini Ziyaret Etti", 19 Şubat 1950: 3). Eskişehir'deki su baskını dolayısıyla da dernek tarafından yardım kampanyası düzenlenmiş ve bir gün içinde 2000 liradan fazla para yardımı ile 60 sandık giyecek eşya toplanmıştır. Bu ilk yardımı götürmek üzere Dernek Başkanı Nermin Abadan ve ikinci başkan Mrs. Russel Dor Eskişehir'e gitmiştir (Ayın Tarihi, 14 Şubat 1950).

1. 6. 3. Üniversiteli Kadınlar Derneği

1949 yılında üniversiteli kadınlar arasında dayanışma ve iş birliğini sağlamak adına Sara Akdik öncülüğünde İstanbul merkezli kurulan bir dernektir. Bu derneğin üyeleri arasında Süreyya Ağaoğlu, Nüzhet Gökdoğan, Türkan Rado ve Tezer Taşkiran (Kaynar, 2015: 635), Fazıla Şevket Giz, Fü Küley, Nebahat Karaosman, Remziye Hisar, Pakize Tarzı gibi önemli isimler bulunmaktadır (Ediz, 1994: 70). Derneğin kurucularından Sara Akdik 1947-1948 yıllarında yurt dışında gerçekleştirilen toplantılara katıldığında Türk olmasından ötürü dikkat çekmiş ve "Türkiye'de böyle yüksek öğrenim görmüş, meslek sahibi, akademik kariyerli kadınlar var mı?" sorularıyla karşı karşıya geldiğinde büyük utanç duymuştur. Mesleğinde ilerlemiş kadınlara sorduğu "Biz burada

---

⁶ Zafer Gazetesinde üçüncü ay toplantısı 16 Şubat 1950 tarihi verilmişken Ayın tarihinde bu toplantı tarihi 7 Şubat 1950 olarak verilmiştir. Ayrıca toplantı saat 17.00 da yapılmış olup Derneğin aylık grup çalışmaları hakkında verilen izahatı müteakip Mrs. Gillespie Evans "George Washington'dan önceki 150 Yıl" adlı bir konferans verildiği bilgisine ulaşılır. bkz. Ayın Tarihi, 8 Şubat 1950.

bu kadar üniversiteli kadınız, Cumhuriyetin kuruluşundan beri çabalıyoruz, bunu dış dünyaya nasıl duyuracağız” sorusuna yanıt olarak Türk kadınının örgütlenmesi yanıtını almıştır (Ediz, 1994: 67). Nitekim alınan karar neticesinde bu birlik kurulmuştur. 23 Ocak 1950 tarihinde Kadın Gazetesi’nde yer alan haberde derneğin kuruluş amacı şu şekilde ifade edilmiştir: “Üniversiteli Kadınlar Derneği adı verilen bu kurulun amacı üniversite ve yüksek ilim okul ve müesseselerini bitirmiş kadınlar arasında fikir mübadelesi dostluk, birlik beraberlik anlaşması, yardımlaşma ve kültür hareketlerinin inkişafını sağlamaktır” (Tatlı, 2008: 108).

Derneğin ilk şubesi 1959’da Ankara’da açılmıştır. Daha çok üniversite olan şehirlerde açılan bu derneğe üye olmanın da belli başlı kuralları olmasından dolayı üyeleri azdır. Derneğin yönetmelik maddeleri arasında kadınları yüksek kültür seviyesine çıkarmak, kadınlar ile ilgili her türlü çağın gerisinde kalan fikirler ile mücadele etmek yer almaktadır. 1955 yılında bu dernek Uluslararası Üniversiteli Kadınlar Federasyonu’na üye olmuştur. Derneğin ulusal alanda yapmış olduğu en iyi çalışması üniversitede okuyan kız öğrencilere burs vermesidir. Ayrıca cezaevinde bulunan kadınlara okuma yazma dersi imkânı sağladıkları gibi Halk Eğitim Merkezinin desteğiyle el becerisi kazandırmak için dersler verilmiştir. Antalya’nın Ahlatlı Köyünde başlatılan “Ahlatlı Danışmanlık Projesi” ile köy kadınlarının hukuki sorunlarına, ev ekonomisi, sağlık ve çocuk bakımı, el becerisi gibi konularda danışmanlık yapmıştır (Ediz, 1994: 71-72). 1955 yılında çocuk kulüpleri açması da başarılı çalışmaları arasında yer almıştır (Tatlı, 2008: 108).

1. 6. 4. Kadın Haklarını Koruma Derneği

Kadın Haklarını Koruma Derneği İstanbul’da 1954 yılında Mediha Gezgin tarafından İstanbul merkezli kurulmuştur. Derneğin öncelikli amaçları arasında barınacak yeri dahi olmayan, erkekler tarafından tuzağa düşürülen, yardıma muhtaç kadınlara ev açmak yer alır ki bu doğrultuda kampanyalar dahi düzenlemişlerdir (Kaynar, 2015: 635). Fuhuşla da mücadele etmiş olan dernek, bunun temel nedeni olarak imam nikahını

görmüştür (Sancar, “Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar” İletişim Yayınları, <https://books.google.com.tr> , [Erişim: 19 Eylül 2018]).

Kadın Hakları Koruma Derneği, Bakanlar Kurulu kararıyla kamuya yararlı dernekler içerisine alınmıştır. Derneğin belli başlı amaçları; kadının bugüne kadar elde ettiği hakları korumak, Türk kadını dünyaya kadınlarına tanıtmak için Paris’te bulunan kadınlar ile iş birliği yapmak, her alanda hak ve eşitliğin sağlanması için mücadele etmektir. Kadın Hakları Koruma Derneği sosyo-kültürel ve sanatsal çalışmalarda bulunmuştur. Laiklik karşıtı eylemlerde bulunanlara karşıt güç oluşturmak için diğer dernekler ile iş birliği yaparak mücadele etmiş, kadınlara erkekler gibi askerlik getirilmesi için çaba sarf edilmiş, kadınlara okuma yazma öğretmek için kurslar açılmış, kız öğrencilere burslar vererek üniversite okumalarına olanak sağlanmıştır, Ekonomik meselelere de eğilen dernek, tüm kadın örgütlerini sebze meyve pahalılığını boykot için birliğe davet etmiştir. 1959 yılında Kadın Haklarını Koruma Derneği, sosyal çalışmalarının yanı sıra sanatsal ve kültürel faaliyetlerde de bulunmuştur. Türk kadının sanatta da ismini duyurmak için yurt dışındaki kadınlarla iş birliğine geçerek yurtiçi ve yurt dışında sergiler açmıştır. 1959’da kurulmuş olan derneğin kadın sanatkarlar grubunun 50’ye yakın üyesi vardır (Ediz, 1994: 84). 1957 yılında yapılan toplantıda dernek başkanı Mediha Gezgin binaya ihtiyaçları olduğunu, bina eksikliği yüzünden derneğe başvuran düşkün kadınlarla ilgilenemediklerini belirtmiş maddi açıdan desteğe ihtiyaçları olduğunu bildirmiştir (Tatlı, 2008: 106). Mediha Gezgin Kadın Haklarını Koruma Derneği’ni kurduktan sonra politik hayatta kadınların aktif olarak yer alması adına dernek ile aynı dava peşinde olan Kadınlar Partisi kurmayı da düşünmüş ve bunun için girişiminde bulunmuştur (Ediz, 1994: 88). Bu dönemde kadın partisi kurma girişimi ilk olarak 1954 yılında Kadın Hakları Koruma Derneği tarafından yapılmıştır. Mediha Gezgin bir basın toplantısı düzenlemiş kadınlara siyasi partilerde çok az yer verildiği, 1958 yılı seçimlerine⁷ kadın partisinin de katılarak partilerin gösterdiği kadar kadın aday göstereceklerini ve broşür yayınlayacaklarını bildirmiştir (Sancar, “Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar” İletişim Yayınları, <https://books.google.com.tr>, Erişim: 19 Eylül 2018]). Uzun tartışmalar sonrasında ancak

---

⁷ 1958 Genel Seçimleri bir yıl öne çekilerek 1957’de gerçekleştirilmiştir. Bkz. Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s. 232-233.

1972’de kurulabilen Türkiye Ulusal Kadınlar Partisi’nin varlığı uzun sürmemiş ve 1981 yılında, 12 Eylül sonrasında tüm partilere uygulandığı üzere kapatılmıştır (Bora, “Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler”, <https://books.google.com.tr>, [Erişim:20 Mart 2018]).

1. 6. 5. Soroptimist Kulübü (Meslek Kadınları Yardım Cemiyeti)

En iyiyi amaçlayan kadınlar anlamı taşıyan bu kulüp ilk olarak 1948 yılında yazar Müfide Ferid Tek tarafından kurulmuştur. 14 Mayıs 1951 tarihinde Ankara’da tekrar kurulmasının ardından Türkiye Soroptimist Kulüpler Birliği ismiyle 1953 yılında faaliyete geçmiştir ve kamu yararına çalışan derneklerden biridir (Koçer, 2009: 73). Uluslararası bir dernek olan Meslek Kadınları Yardım Cemiyeti’nin ilk kurulduğu yer ABD’dir. Türkiye’de ise İstanbul merkezli kurulan bu dernek 14 Eylül 1956 tarihli 4/7947 sayılı İcra Vekilleri Heyeti kararınca Uluslararası Soroptimist Kulüpleri Avrupa Federasyonu ile iş birliği içerisindeyken 1980 sonrası Avrupa Federasyonu’na üye olmuştur. Amaçları ise; kadınların ufkunu genişletmek, kadınlar arasında yardımlaşmayı arttırmak, aynı veya farklı meslek grubunda olan kadınlar arası fikir alışverişi çoğaltmak, kadınların mesleklerinde ilerlemesini sağlamak ve yeni kulüpler açmaktır (Ediz, 1994: 64). Ayrıca iş hayatında meslek ilkelerine bağlı kalmak, kadının mevkiinin yükseltilmesini ve tüm soroptimist kulüplerin iş birliği kurmasını sağlamak, milletlerarası anlaşmaya yardım etmek de amaçlar arasında yer almaktadır (Ferit Tek ve Tek, 1962: 1). Yalnızca kadınların üye olabildiği ve bu üye olanların başka derneğe üye olamadığı Soroptimist Federasyonu’nun İstanbul kurucu isimleri Müfide Ferit Tek, Sara Akdik, Bihterin Hotinli, Fahire Akman; Ankara temsilcileri ise Melahat Ruacan, Bedia Çobanoğlu ve Güzide Alpar’dır (Ediz, 1994: 65).

Dernekle ilgili Akis’te çıkan bir haberde 1957 senesinin ilk günlerinde Soroptimist kadınların isim ve mesleklerinin yazılı olduğu rozetleriyle Ankara Palas’ta yaptıkları çaylı toplantısından bahsedilerek Ankara’da kız yurdu açmayı planladıkları anlatılmıştır. Ankara milletvekili Aliye Timuçin ve İstanbul milletvekili Nazlı Tlabar’ın da davetliler arasında yer aldığı bu toplantıda, okumak isteyen kız öğrencilerin çok az

paralarla bu yurttta kalabileceğinden, kendi işlerini kendileri görecekları için hem masrafların azalacağından hem de okuyan kızların ev işlerinden uzaklaşmayacağından söz edilmiştir. Kızların okumasına destek olmakla amaçlanan, kadınların eşlerine ekonomik yönden de destek olabilmesini sağlamaktır (Akis, “1957’ye Girerken”, 12 Ocak 1957: 25).

1. 6. 6. Türk Kadınlar Konseyi

1959 yılında Ankara’da kurulmuş olan iç ve dış yapılanmalı bu dernek, içeride KDB yani “Kadınlar Dayanışma Birliği” ismiyle ifade edilirken dışarıda Türkiye Kadınlar Konseyi ismiyle anılmıştır. Derneğin bu iki isimli kullanımı 1967 yılına değin devam etmiştir. 3 Aralık 1967’den 1973 yılına kadar Kadınlar Konseyi Derneği ifadesi kullanılmış, 1973 yılı sonrasında Türk Kadınlar Konseyi’ne çevrilmiştir. Amaçları çalışan kadın başta olmak üzere tüm kadınların problemlerini araştırmak, kadın dernekleri arasında dayanışmayı sağlamak, kadınlığı ilgilendiren konular hakkında çalışmalarda bulunmak, yoksul ve muhtaç kadınlara yardım etmek, kadının eğitimi için kurslar açmak, kadınlara yönelik ayrımların kaldırılması için çalışmak, uluslararası barış için ilişkiler kurmak olarak sıralanabilir (Koçer, 2009: 71. Ediz, 1994: 100-101). Kadın Gazetesinde bu derneğin kuruluş amacı şu şekilde ifade edilmiştir:

1888 yılında, ileri gelen birkaç Amerikalı ve Avrupalı kadın tarafından tasavvur olunan ana fikir, muhtelif kadın teşekkülü arasında istişare ve fikir teatisine fırsat yaratmıştı. Ele alınan konular, kadın, aile ve ferdin etrafında temerküz edip kadının menfaatleriyle ilgili mevzular hakkında öz memleketleri halkı ve hükümeti ve hatta bazen milletlerarası uzuvlarının ne şekilde hareket etmeleri gerektiği hususunda teklif ve tavsiyelerde bulunmayı gaye edinmişti.

Derneğin öncü isimleri arasında Adile Ayla, Avukat Ayhan Timurtaş⁸, avukat Şeminur İnanç, Bursa Milletvekili Hilal Ulman, Divanı Muhasebet Azası Fahrünissa Yetmen vardır (Tatlı, 2008: 113). Türk Kadınlar Konseyi’nin kamu yararına çalışan derneklerden sayılmasına Bakanlar Kurulu tarafından 31 Ağustos 1976 tarihinde karar verilmiştir

---

⁸ Ayhan Timurtaş Refik Koraltan’ın kızıdır. Timurta, Yassıada Mahkemelerinde babasının avukatlığını da üstlenmiştir. Bkz. Kamil Maman, *Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali’ne Demokratlar, DP’nin Kurucusu Anlatıyor Refik Koraltan*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul 2013, s. 13.

(Kararnameler, [1976], *T.C. Resmi Gazete*, 7/12445, 14 Ekim). Hala aktif olarak çalışan bu derneğin 21. Şubesi Rize’de açılmıştır. Açılışa katılan derneğin Avrupa Başkanı olan Cosima Schenk’in Atatürk’ü Süpermen olarak tanımlayarak “Süpermeniniz sizlere haklarınızı önünüze sundu, çok şanslısınız” ifadeleri önemli görülmelidir (Hürriyet, Türk Kadınlar Konseyi Rize Şubesi Açıldı”, www.hurriyet.com.tr, Erişim: 10 Ekim 2018).

1. 7. SANATTA KADININ YERİ

1950 genel seçimleri ile iktidarda yaşanan değişim yalnızca siyasi kadro değişimi olarak kalmamıştır. Ülkede eğitimden sanat hayatına, ekonomik yaşantıya kadar sosyo-kültürel her alanda değişim yaşanmıştır. Batı’daki sanatsal gelişmeler de yakından takip edilmeye başlanmış, özellikle resim ve heykel sanatında soyut akımların etkisi daha fazla olmuştur. 1950’lerdeki sanat anlayışını bir nevi arayış dönemi olarak değerlendirebiliriz (Uzun, 2014: 7). Farklı görüşlerdeki sanatçılar hiçbir şeye bağlı kalmadan kendilerine has üsluplarıyla sanatlarını icra etmeye çalışmışlardır (Öztürk, 2013: 9). 22 Mayıs 1950’de kurulan I. Menderes Hükümeti döneminde kendinden önce gelen hükümetlerin kültür ve sanat politikaları eleştirilmiş, özellikle manevi duygulara önem verilmediği üzerinde durulmuştur. Bu dönemde 1952 yılında Fransa ve 1957’de İngiltere’yle kültürel anlaşmalar yapıldığı görülmektedir. Fransa ile kültürel bağların gelişmesi adına atılan adımlar arasında Louvre Müzesi’nde 1953 yılı Şubat ayında iki ay sürecek Türk Sanat Sergisi açılması ve Türkiye’ye 100 Fransızca kitap gönderilmesi vardır. İngiltere ile Türk-İngiliz Dostluk Derneği açılması, bir hafta süreli Türk-İngiliz Kültür Haftası kutlanması, Kraliyet Operası sanatçılarından Nadia Nerina ve Alexis Rassine’nin, Türk Devlet Operası sanatçıları ile temsiller yapması, Çağdaş İngiliz Edebiyatı konulu konferans verilmesi gerçekleştirilen adımlar kapsamındadır. Türkiye’de 1950’lerde “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” ile “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Yasası” kabul edilmesi de sanat eserlerinin korunması için yapılan çalışmalar arasındadır. IV. Menderes Hükümeti döneminde Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü’ne bağlı bölge tiyatroları kurulmaya başlanmıştır (Katrancı Kasalı, 2015: 162-168).

30 Eylül 1949'da Devlet Tiyatro ve Operası Genel Müdürlüğüne Muhsin Ertuğrul getirilmiş ve iki yıl görevini işa ederek 1951 yılında istifa etmiştir. 1951-1954 arasında Cevat Memduh Atar dönemi sonrası 7 Ekim 1954 tarihinde Devlet Tiyatrosunda sancılı dönem yaşandığından Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü'ne Muhsin Ertuğrul ikinci defa getirilmiştir. Görevi süresince Muhsin Ertuğrul Devlet Tiyatrosuna pek çok yenilik kazandırmıştır. 1959-1978 yılları arasında bu görevi üstlenen isim Cüneyt Gökçer olmuştur (Sucuoğlu,2018:50,51,52,53,57). 19 Ağustos 1955 tarihinde ise Haldun Dormen tiyatrosu kurularak oyunlarını İstanbul'da açık hava tiyatrosu şeklinde oynamıştır. İçlerinde Ayfer Feray, Zerrin Arpad, Mihriye Ertom gibi kadınlarda bulunmaktadır (Sucuoğlu,2018:72).⁹

Basının sanatsal aktivitelere dikkat çekecek kadar çok yer verdiği 1950'lerde, tiyatro oyunları ve turnelerinden de okuyucular sıklıkla haberdar edilmiştir. Örneğin İstanbul Şehir Tiyatrosu Komedi kısmının 1954 yılının 22 Mayıs tarihinde turneye çıktığı haberini yapan Akis, grubun üç oyunla on dört gün İzmir'de, on dört gün Ankara'da temsiller verdiğinden bahsetmiştir (Akis, "Bir Yaz Gecesi Rüyası", 29 Mayıs 1954: 28). Benzer şekilde Ankara'daki Devlet Tiyatrosu'nun Büyük Tiyatroda dört, Küçük Tiyatroda ise beş eser sahneye koyarak 1954 yılı Mayıs ayı ortalarında kapılarını kapattığını dönemin basınında görebilmek mümkündür (Akis, "Sanat Dünyası", 5 Haziran 1954: 30). 1957 ve 1960 yılları arasında Devlet Tiyatrosu'nda çıkılan turnelerin toplamı 1.997'dir.

1950'lerde tiyatrodaki bunlar yaşanırken sinemada daha çok Amerikan film tekniği ve Fransız şiir etkisi gözlemlenmiştir. Ayrıca filmleri daha çok seyirciyle buluşturmak için festivaller düzenlenmiştir. Örneğin Film Dostları Derneği tarafından düzenlenen festivalde "Mahallenin Namusu", "Ölüm Saati", "Öldüren Şehir", "Altı Ölü", "Edi ile Büdü Tiyatrocu", "Leylâklar Altında", "Salgın" ve "Bir Şehrin Hikâyesi" filmleri gösterilmiştir. En iyi senaryo "Bir Şehrin Hikâyesi" isimli kısa dokümanter filme verilmiştir. Ancak milletlerarası usullere göre, kısa filmlerin uzun metrajlı ve mevzulu filmlerle yarıştırılmaması gerekmektedir. Yine "en iyi artist" seçilen Lale Oraloğlu'nun (20. Asır, 21 Nisan 1955: 29) filmde seslendirme sanatçısı tarafından seslendirilmesi de milletlerarası kurallara uygun değildir (Akis, "Festivalin Fiyaskosu", 22 Mayıs 1954: 28).

---

⁹ 1950'li yıllarda müzik-tiyatro-sinemaya dair daha kapsamlı bilgi için bkz. Elif Sucuoğlu (2018), Demokrat Parti Döneminde Sanat (Müzik-Tiyatro-Sinema), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik.

Bu durum Türk sinemasının henüz gelişme döneminin başında yer aldığını, uluslararası boyuta gelemediğini ve izleyici merkezli olduğunu göstermektedir.

1950'lere değin Türk sineması üretim ve sanat açısından istenilen boyuta ulaşamamıştır. DP dönemi, sinema tarihi açısından bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Türk sineması tiyatrodan uzaklaşarak kendine ait bir dil oluşturmuştur ve bu sayede sinema salonlarının sayısında %600 oranında bir artış yaşanmıştır. Örneğin 1949 yılında açık olan sinema sayısı 20 iken bu rakam 1953'te 103'e çıkmıştır. 1960'ta ise 119'ya yükseldiğini görmekteyiz. Bu dönemde sinema seyircisinde de artış yaşanmıştır. Yine 1950'ler sinemasında ülkenin içerisinde bulunduğu siyasi ortam ve diğer devletlerle olan ilişkiler de filmlere yansıtılmıştır. Türkiye'nin NATO'ya üye olmak için Kore'ye asker göndermesi Seyfi Havaeri'nin 1951 yapımı "Kore'de Türk Kahramanları" ve "Kore Gazileri" filmleriyle anlatılmıştır (<http://www.sinematurk.com/>, Erişim: 10 Aralık 2018. Güngör, 2017: 102-105).

Sanatın halka ulaşmasını ve tarihsel boyutta gösterimini sağlayabilmek adına önemsenmesi gereken müzelere Demokrat Parti döneminde ayrı bir önem verilmiştir. Nitekim bu dönemde pek çok müzenin açıldığını görmekteyiz. Örneğin 1952'de Tanzimat Müzesi ve Köşk Tarihi Müzesi, 1953'te İstanbul Mozaik Müzesi, 1954'te Van Müzesi, 1956 yılında Burdur, Ankara, Anıtkabir, Urfa, Konya Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, 1959 yılında ise Aydın, Kars, Kütahya ve Erdemli Müzeleri açılmıştır (Katrancı Kasalı, 2015: 162-168). Cumhuriyet Dönemi'nin ilk müze binası özelliğine sahip olan Ankara Etnografya Müzesi de 1956 yılında gerekli değişiklikler yapılarak halka açılmıştır. 1950 yılında müzelerin temel amacı müzeler ve müzeciler arasındaki iş birliğini sağlamak, müzecilik standartlarını oluşturmak, uluslararası ilişkiler çerçevesinde diğer kurumlarla işbirliği yaparak bilgi alış verişini sağlamaktır (Keleş, 2003: 5). 1957 yılında çıkarılan 7044 sayılı kanun ile hemen hemen bütün eserlerin Türk mimari anıtlarının bakım ve onarımları Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir (Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun [1957], T.C. Resmi Gazete, 7044, 13 Eylül).

Demokrat Parti öncesinde başlayan sanat merkezinin Ankara'ya doğru yavaşça kayması bu dönemde de devam etmiş ve Devlet Bale Okulu, İstanbul'dan Ankara'ya taşınmıştır. 1956 yılında ise Ankara'da üçüncü Devlet Tiyatrosu hizmete girmiştir.

1954'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Sanat Tarihi Enstitüsü kurulmuş ve yine aynı fakültede bu kez 1958 yılında Tiyatro Enstitüsü açılmıştır. Bu dönemde yeni tiyatrolar, yeni üniversiteler, kütüphaneler, sergiler, festivaller ile karşılaşmaktayız. Bu dönemde komünizm karşıtlığı çerçevesinde birtakım adımlar da atılmıştır. “Komünist yuvası” olarak görülen halkevleri ve köy enstitüleri kapatılmış, komünist şüphesi bulunan birtakım sanatçılar soruşturmaya alınırken eserleri de toplattırılmıştır. 1950 yılı sonlarına yaklaşırken Devlet Tiyatrosunda, öğrenci ve memura indirimli biletler satılmış ve halk geceleri düzenlenmiştir (Katrancı Kasalı, 2015: 162-168).

1950'li yıllarda resim sanatına gelindiğinde Türkiye'nin sanat anlayışında non-figüratif resimler ses getirmiştir. Modern kelimesi yerini “non figüratif”e, “ulusal” ise “milliye” sözcüğüne bırakmıştır. 1950'den itibaren Türk resim sanatı farklı görüşlerin yan yana ve iç içe gelişme gösterdiği bir döneme girmiştir. 1940 yılında Yeniler Grubu adı altında birleşen Levy Atölyesi öğrencilerinin oluşturduğu grup 1952 yılında dağılma kararı almıştır (Limon, 2008: 52,70). Resim sanatı 1950 yılına kadar nitelik ve nicelik açısından birikim sağlamış ve bu dönemde bunlara eklemeler yapılarak iyi bir noktaya getirilmiştir. Dönemin sanat anlayışını yansıtan özel sanat galerileri ve sergiler açılmaya başlanmıştır. Çağdaş sanatın gelişmesinde önemli yere sahip olan Maya Sanat Galerisi bu galerilerin başında gelmektedir. Türkiye'nin ilk kadın galeristi olan Adalet Cimcoz (<http://www.chronicledergisi.com/>, [Erişim:22 Eylül 2018]) 25 Aralık 1950'de çağdaş sanatın gelişimine katkı sağlamış, Maya Sanat Galerisi'ni, bir apartmanın birinci katında açarak 1955 yılındaki kapanışına kadar yöneticiliğini sürdürmüştür (<http://www.istanbulkadınmuzesi.org/>, [Erişim: 22 Eylül 2018]).

Türkiye'nin en uzun soluklu ve kurucusu kadın olan ilk özel sanat galerisi olma özelliği taşıyan Maya Sanat Galesi, ülkedeki şartların yetersiz olması ve galeriyi ayakta tutabilecek sanat ortamının oluşmamasından dolayı, açıldıktan yaklaşık beş sene sonra kapatılmıştır. (<http://www.istanbulkadınmuzesi.org/>, [Erişim:8 Kasım 2018]). 1950'lerde İstanbul Şehir Galerisi açılmıştır fakat sistem oturmadığından belirli süre ressamlar sergilerini burada açamamışlardır (Akis, İstanbul Şehir Galerisi”, 15 Mayıs 1954: 27). Akabinde açılan özel galeriler ise Küçük Galerisi (1952), Çevre Sanat Galerisi (1955), Ethem Galerisi (1956), İDE Sanat Galerisi (1958), Ankara Helikon Sanat Galerisi (1952), Karaburçak Sanat Galerisi (1956), Milar Galerisi'dir (1957) (Limon, 2008: 79). Yine

1950’lerde “Yeni Dal” isimli grup oluşturulmuş ve bu grup üyeleri resimde toplumsal gerçekliği savunmuşlardır. Ayrıca bu dönemde diğer ressam grupları şunlardır: Tavan arası Ressamları (1951), Ressamlar Derneği (1954), Ondört Genç Ressam (1956), Yeni Dal Grubu (1959), Ankara Ressamları (1959), Soyutçu Yediler (1959), Türk Kadın Sanatçıları (1960) gibi gruplarda vardır (Limon, 2008: 2). Resim sanatında bu dönemde kübizmin izleri görülmektedir. 1953 yılında Adnan Çoker ile Lütfü Günay’ın sergilemiş olduğu figürsüz eserlerde bu akım kendini daha çok göstermiştir. Ancak bu sanatı eleştirenler de oldukça fazladır. Nurullah Berk bu soyut sanatı eleştiren isimlerden sadece bir tanesidir. “Yeni Bir Anlayışa Doğru” başlıklı yazısında soyut sanatın amaçsız olduğunu, herhangi bir düşünce iletme kaygısı taşımadığını belirtmiştir. 1950’li yıllar Türk sanat ortamında bir başkaldırı süreci olarak değerlendirilebilir. 1950’lerde yaşanan soyut sanat ve non-figüratif tartışmaları yaşanmış ve bu tartışmalar geçmiş kültürleri gözden geçirme olanağını sağlamıştır (Yasa Yaman, www.sanalmuze.org, Erişim: 25 Eylül 2018, Köksal, 2012: 2-3. Öztürk, 2013: 10-11). 1950’li yıllar, resimde düş gücünün belirgin olarak yaşandığı, özgür ifade biçimlerinin geliştirildiği, kendi düş dünyalarının görsel aktarımını yaptıkları, bazı sanatçıların masalsı bir anlatımı benimsedikleri bir dönemdir. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cihat Burak, İbrahim Balaban, Nuri Abaç, Burhan Uygur, Can Göknil, Mevlüt Akyıldız, Onay Akbaş’ın sanat hayatı süresince masalsı anlatımı benimseyen isimler olmuşlardır (Öztürk, 2018: 310). Kadın sanatçıların isimlerini pek görmemekle birlikte tablolarında kadın konusunun işlendiği ve kadın figürüne yer verildiği Ek 20’de de görülmektedir.

Heykel sanatına 1930’lardan sonra ilgi artmış ve 1950’lere gelindiğinde Rudolf Belling¹⁰ Atölyesi öğrencileri soyut sanatın etkisiyle plastik değerleri tekrar yorumlamışlardır. Zühtü Müridoğlu ve A. Hadi Bara, Belling’in yerini alan non- figüratif anlayışa sahip isimler arasında yer almıştır (<http://www.sanalmuze.org>, Erişim: 19 Nisan 2018,). Bu dönemde Anıtkabir yapımı hız kazanmış ve Anıtkabir’in heykel ve rölyefleri

---

¹⁰ Dünyaca tanınan heykel sanatçısı Rudolf Belling, 1937-19559 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi Heykel bölümünün başına getirilmiş ve Türk heykel sanatının gelişimine çok önemli bir katkı sağlamıştır. Belling’in, uygulamış olduğu heykel eğitimi programında, modern sanat akım uygulamalarına yer vermemekle birlikte, akademizme de kapılmayan, çağın gelişmelerine açık tavrıyla, Türk heykel sanatında yeni bir dönemin kapısını aralamış, kendi uygulamalarıyla da kendinden sonrakiler için örnek oluşturarak, pek çok öğrenci yetiştirmiştir. R. Belling’in doğanın plastik yorumuna öncelik veren eğitim anlayışını, hemen hemen bütün öğrencilerine yansıtmıştır. bkz. Mustafa Bulat, Serap Bulat, Önder Yağmur, Barış Aydın, Modern Türk Heykel Sanatının Doğuşu, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2/2, Haziran 2014, s. 363-374.

Belling'den eğitim alan kişiler tarafından yapılmıştır. Anıtkabir'in heykelleri dahi Atatürk'ün hayatından kesitler sunmuş daha çok Kurtuluş Savaşı Dönemi ve Cumhuriyet Tarihi ele alınmıştır. Çalışmalar Türk heykeltıraşlar tarafından yapılmış olup Türk heykel tarihi açısından önemli bilgiler sunmaktadır (Koçer, 2010: 5, Yaman, 2011: 34). Fakat buna rağmen DP döneminde Atatürk anıtlarında azalma olmuş daha çok büyük boyutlu turistik otel, banka, işhanı gibi yapı inşaatları artmış, anıtsal yapıların süslenmesinde sanatçı işlerine ağırlık verilmiştir. Bu dönemde bina cephelerinin ve içlerinin mozaik, fresko, rölyeflerle değerlendirilmesinde artış yaşanmıştır (Yasa Yaman, 2011: 78-82). 1951'de Paris'te kurulan bir sanatçı birliği 'Groupe Espace'ın anlayışını benimseyen Ali Hadi Bara, İlhan Koman ve mimar Tarık Carım gibi isimler tarafından sanat adına bir adım olarak 1953 yılında Türkiye'de Espace Grubu kurulmuştur. 1955'de kent, mimari ve plastik sanatların sorunlarını gündeme getirerek önemli bir duruş sergilemişlerdir (Yasa Yaman, 2011, 78-82).

1. 7. 1. Sanatta Kadının Etkisi

Atatürk devrimleri ile beraber pek çok hak kazanan kadın, bilgi ve beceresini, emeğini, yeteneğini sanat da dahil her alanda göstermiş ve başarı elde etmiştir (Şener, 2014: 31). Dünyada kadın, sanatın içerisinde ilk çağlardan günümüze kadar temsil edilmiş (Hosseinnehadmoghammad, 2016: 2) ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte ev işlerini kısa bir sürede yapabilmiş, bunun verdiği rahatlıkla topluma katılımı, erkeğin yanında yer alması daha kolay hale gelmiştir. Kadının toplumda giderek daha fazla yer edinmesiyle sanat yaşamında da başarılı yapıtlar ortaya çıkmıştır (Acil, 2017: 673). Fakat sanat camiasında kadınların sayıları giderek artsa da toplumun getirdiği bir takım değişmez kalıplar sebebiyle bu sektörde de erkekler kadar çoğunluk sağlayamamışlardır. Her alanda olduğu gibi sanat dalında da kadın hak ettiği değeri görmemiştir. Kadın kendi varlığını kanıtlamak için sürekli çabalamış; toplumda var olan bakış açısını değiştirmek için durmamış ve sonunda daha iyi bir konuma gelmiştir (Gülaçtı, 2012: 86-89).

Siyaset, bilim, felsefe ve edebiyata nazaran sanat daha feminen bir görünüm içerisinde. Edebiyatta kadın özellikle roman sanatında kendini daha fazla ifade etme

imkânı bulmuştur. Sahne sanatlarında ise zor bir dal olmasına karşın kadınların daha zarif olmaları itibarıyla bu alanda kabul görmeleri kolay olmuştur (Şimşek, 2004: 13). 1950'lerde her sahada erkeğin yanı başında yer alan kadınların hazırladıkları sanat eserleri, İstanbul Şehir Galerisinin hemen hemen bütün salonlarında sergilenmiştir. Bu sergilerden biri de Ülker Özerdem'in sergisi olmuştur. Özerdem'in tahta heykelleri yanında bakır üzerine, emaye ve seramik üzerine çalışmaları sergide yer almış; özellikle "İnsan ve Kaderi" isimli heykeli ve "Dünyanın İnsanları" adlı tepsisi ilgi çekmiştir. Ülker Özerdem'in heykel sergisinin karşısındaki salonda ise Gülgün Poyraz'ın eserleri sergilenmiştir. 1956 senesinde Akademinin kumaş desenleri bölümünden mezun olan Poyraz'ın sergisinde kumaş desenleri resim sergisini andırmıştır. Poyraz'ın en ilgi çekici çalışması, kilim motiflerinden hazırladığı perdelik kumaşlar olmuştur. Eskiye isyan eden Poyraz, daima koyu renkle çalışan kapalı Türk kadınına, eski bir devrin Türk kadınına zamanın aydınlığını götürmek istemiş; renkleri açabildiği kadar açmıştır. Kendisine bunun sebebinin sorularına "koyuluğu yenmek istedim" (Akis, "Her Yerde Kadın", 17 Ocak 1959: 25) şeklinde verdiği cevap bu dönemin kadınının görüşlerine dair genel kanıyı ortaya koyması yönünden önemli görülmelidir.

Cumhuriyet ile beraber kadın sanatçıların sayısında da artış yaşanmış, özellikle resim alanında eğitilmiş kadınların var olması bu sektörde gelişmeleri hızlandırmıştır (Karadağ, 2008: 35). Bu alanda yer alan önemli isimlere baktığımızda ilk olarak Müfide Kadri Hanım karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin ilk kadın ressamlarından olan Müfide Kadri'nin eserlerini babası bile sergilendiğinde ancak fark etmiştir. "Kırda Kadınlar" tablosu, onun sağlam desen bilgisini ve yeteneğini kanıtlar niteliktedir (Can, 2016: 1020). Bir diğer isim olan özgün bir üsluba sahip Fahrünnisa Zeyd, Türk resim sanatının çağdaş temsilcileri arasında seçkin bir yer ve ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. 1950'li yıllarda dahi soyut sanat anlayışının hâkim olduğu Paris'te sanat alanında saygın kişiler arasına girmiştir. Resim alanında yer alan önemli diğer kadınlar ise Sabiha Bozcalı, Melek Celal Sofu, Güzin Duran, Nazlı Ecevit, Belkıs Mustafa, Zahide Özar, Meliha Hanım, Emine Naciye ve Müfide Esat, Emine Fuat Tugay, Vildan Gizer, Celile Hanım, Mihri Müşfik (Karadağ, 2008: 91-102), Leyla Gamsız, Fürümet Tektaş, Bedia Gülyüz, Eren Eyüboğlu, Ernestin Letoni, Maide Arel, Şükriye Dikmen'dir (Bayav, 2011: 25-26). Bir diğer resim sanatçısını olan Selma Arel ise Amerika'da, Rockefeller Vakfının davetlisi

olarak elektronik musiki sahasında çalışmalar yapan besteci Bülent Arel'in karısıdır. Selma Arel, bir eserinin Fleischmann Galerisine kabul edilmesiyle profesyonel ressamlık sahasında yeni bir adım atmış ve çağdaş Türk resminde adı artık önemle geçmesi gereken ressamlardan biri olduğunu ortaya koymuştur (Akis, "Ressamlar", 30 Aralık 1959: 33). Ayrıca Selma Arel resim sanatçılarından oluşan Siyah Kalem Grubunun kurucu üyelerindedir (Limon, 2008: 75).

Dönemin müzikle ilgili gelişmelerine baktığımızda, Ev İş Dergisinde de belirtildiği gibi kadınlara en uygun sanat dalı musiki görüşüyle hareket edildiğini görmekteyiz. Bu dergiye göre kadın ve musiki ayrılmaz bir bütün olup birbirini tamamlayan iki güzelliştir. Kadınların fiziksel yapılarından dolayı onlara göre çalınabilecek en uygun enstrümanın da keman olduğu ileri sürülmüştür: "Bayanların çalabileceği sazlar umumiyet itibariyle başta piyano olmak üzere keman, gitar, mandolin, harp gibi Garp musiki aletleri ile alaturka musiki aletlerinden de ut, tanbur, kemençe, santur gibi sazlardır." Ağırlığı bakımından akordeonun narin bir yapıya sahip olan kadın sazı olmaktan uzak olduğu da belirtilmiştir. Bu dönemin kadın ses sanatçıları ise Semiha Altın, Cevriye Ceyhun, Hamiyet Yüceses, Müzeyyen Senar, Sabite Tur, Mualla Mukadder, Mefharet Yıldırım, Nevin Demirdöven, Saima Sinan, Berrin Erbay, Behiye Tetiker, Meffaret Birtan, Melahat Pars, Şen Kardeşler, Nigar Uluerer, Selma Köprülü, Melek Tokgöz, Suzan Yakar, Mualla Yakar, Suzan Güven, Mualla Gökçay, Safiye Ayla, Zehra Bilir (Keskin, 2016: 108-110), Safiye Ayla, Tülay German (Sucuoğlu, 2018: 16-29), Müzeyyen Senar, Perihan Altındağ Suna Kan, Selma Emiroğlu (Akis, "Musiki", 1 Şubat 1958: 29) ve Leyla Gencer'dir (Akis, "Opera", 14 Şubat 1959: 32). Leyla Gencer dışında diğer kadın opera sanatçıları ise; Belkıs Aran, Azra Gün, Fevziye Bartu, Çağlayan, Muazzez Gökmen, Neriman Esi, Rezzan Sökmen, Sabahat Tekebaş, Sevda Aydan, Suna Korad, Müveddet Günbay, Müşerret Soyak, Işık Kurt, Hikmet Sesar, Ferhan Onat, Ayhan Aydan, Atıf Usmanbaş gibi isimlerdir (Sucuoğlu, 2018: 33-35). Ayrıca keman sanatçısı olan Ayla Erduran da bu dönemin ilgi çeken isimleri arasında yer almıştır (Akis, "Konserler", 7 Mart 1959: 29):

Ayla Erduran'ın çalışkanlığının, mesleğine olan sevgisinin ve daha üstün seviyelere yükselmek hırsıyla gösterdiği gayretlerin semeresi ve deliliydi. Bu gayretli musikişinasın keman çalış tarzı, şahsi zevklere göre, hoşça gitsin veya gitmesin, ulaştığı profesyonel seviyenin yerli ve yabancı pek çok genç kemancıyı imrendirecek yükseklikte olduğu inkâr edilemezdi.

Radyonun etkinliğinin artmasıyla beraber Türk Sanat Müziğinin popülerlik kazandığı dönem olan ellili yıllara (Güngör, 2017: 107) ait kadın sanatçılarla ilgili verilerden bir kısmını Faruk Yener'in Radyo Televizyon Günlüklerinden öğreniyoruz: "Sabahın köründe Yeşilköy, Ankara'da eski televizyon binası ve stüdyo konuşmacılarından biri Özdemir Erdoğan, bir başkası halk müziği sanatçısı Nida Tüfekçi" Yener'in Ankara Radyosu'nda ismini zikrettiği diğer kadın sanatçılar ise Perihan Altındağ Sözeri, Müzeyyen Senar, Mefharet Yıldırım, Radife Erten, Afife Ediboğlu, Yıldız Dağdelen, Handan Şardağ, Sabahat Akyol, Güher Güney, Alis Manukyan, Sabite Tur Gülerman, Semahat Özdenes'dir. Faruk Yener anı kitabında (Yener, 1999: 75-77, 96) şarkıcı Sabite Tur Gülerman ile olan hatırasını şöyle anlatmıştır:

Rastladığım zaman ilgiyle dinlediğim bir "Türk musikisi" sanatçısı. Bilgisi ve güzel bir dramatik soprano sesi var. Bir gün bir imza için odama geldi. Kendisine bu önceliklerini anımsattım ve "Güzel, dramatik bir soprano sesiniz var, hem güzel, hem boyutlu. Batı'da olsaydınız, çok aranan bir opera sanatçısı olurdunuz" dedim. Kadın başlamaz mı ağlamaya: "Neden daha önce söylemediniz?" Ona Batıda opera için yalnız ses niteliğinin değil, daha başka özelliklerin de gerekli olduğunu anlattım, uzun eğitim yıllarından söz açtım, yatıştırdım. Sonra gerçekten de böyle dış evrenden habersiz, daha nice nitelikli insanımızın olduğunu düşündüm...

Pek çok sanatçının yeteneklerinin çok da farkına varamadığı bu dönemlerde kendisini güvenceye alanlar da olmuştur. Örneğin 1950'lerde Ankara'nın sevilen sesi olan ve "Büyük Yıldız" olarak kabul edilen Sevim Çağlayan sigorta şirketiyle anlaşma yaparak sesini 300 bin liraya sigortalatmıştır (Akis, "Cemiyet", 24 Ocak 1959: 28. Akis, "Büyük Yıldız", 7 Mart 1959: 28).

Geleneksel halk oyunları alanında ise sosyo-kültürel ve dini inançların etkisiyle kadının erkeklerle birlikte olmasının doğru olmadığı düşüncesi, 1950'li yıllardan sonra halk oyunlarını sahneleme çabası içinde kadın ve erkeğin birlikte yer almaya başlamasıyla azalmıştır. Başlangıçta aynı sahnede bulunsalar da oyunlar kadın ve erkek oyunları olarak ayrı ayrı sergilenmiş ve ortak sahne alınan çalışmalar zamanla artmıştır (Ötken, 2010: 50). Bu dönemde heykel sanatında da yer alan kadın sanatçılar vardır. Bunlardan önemli bir kadın isim de Zerrin Bölükbaşı'dır. Profesyonel sanat yaşamının başladığı 1957 yılından itibaren heykel alanında sürekli üreten ve bu ürettiklerini sergiler sayesinde seyirciyle paylaşan bir sanatçıdır. İlk sergisini 1957 yılında Beyoğlu Şehir Galerisi'nde açan Bölükbaşı, yurtiçi ve yurt dışında başarılı sergiler açmıştır. İlk kişisel

sergisini 1957 yılında Beyoğlu Şehir Galerisi'nde açan sanatçı, sanat yaşamı boyunca yurtiçi ve yurtdışında eserlerini sergilemiştir (İgüs, 2014: 500).

Sanat dalları arasında kültür birikimi, emek, yetenek ve sürekli ilgi isteyen uğraş haline geldiğinde zayıflayan bir alan olan edebi yazarlık içinde oyun yazarlığı daha fazla emek gerektirdiğinden bu alanda sivrilmek oldukça zordur. Kadınlar önce roman, sonra öykü türlerini denemiş ve öykü alanında daha çok başarı elde etmişlerdir. İlgi alanı, görüş açısı, ifade özelliği bakımından benzerlik göstermeyerek çeşitli türlerde eser veren kadınlardan oyun yazarı olanlara baktığımızda karşımıza çıkan başarılı isimler Nudiye Nizamettin, Nezihe Araz, Perihan Zorlu, Adalet Ağaoğlu, Seniha Cemal Kanbay, Nihai Karamağralı, Aysel Kılıç, Gülten Dayıoğlu, Sevgi Sanlı, Beki Bahar, Gülten Akın, Pınar Kür, Nezihe Meriç, Ülker Köksal, Nihai Karamagrah, Aysel Kılıç, Havva Pınar, Vecihe Karamehmet, Cahit Uçuk olmaktadır. Bunlardan Sevgi Sanlı'nın oyunu olan Dilsizlerin Dili, 1950-1951 yılları arasında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanmıştır. Yazar bu oyunda yolsuzluklarla mücadele eden bir ülkücüyü anlatmıştır. Adalet Ağaoğlu'nun da ilk oyunu Sevim Uzgören ile birlikte yazmış olduğu “Bir Piyas Yazalım”dır ve 1950-1951 yılları arasında Devlet Tiyatrosu'nda oynanmıştır. Perihan Zorlu'nun 1957-1958 sezonunda “Günah Gecesi”, 1959-1960 sezonunda ise “Son Yağmur” adlı oyunları Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. 1950'lerin diğer kadın yazarları arasında; Peride Celal, Kerime Nadir, Muazzez Tahsin Berkand, Halide Edip Adivar, Güzide Sabri ile birlikte Nezihe Meriç de yer almaktadır. Eserlerinde kadınların yaşantısına ve iç dünyalarına özellikle yer vermeye gayret eden Nezihe Meriç (Erenci, 2011: 1), öncelikle bir öykü yazarıdır. Bozbulanık (1953), Topal Koşma (1956), Menekşeli Bilinç (1965) adlı öykü kitapları bulunmaktadır. “Korsan Çıkmazı” adlı romanı Türk Dil Kurumu tarafından 1972'de roman ödülüne layık görülmüştür ve “Sular Aydınlanıyordu” isimli oyunu Ankara Devlet Tiyatrosu'nda 1969 yılında sahnelenmiştir (Şener, 1973: 31-35. And, 1978: 196). Edebiyat alanında ayrıca Türk kadın şairlerimizin 1920-1960 yılları arasında çıkan şiir kitabı sayısının 133 olması da oldukça sevindiricidir. Aynı dönem içerisinde 30 tiyatro eseri, 327 roman, 36 mektup, hatıra, deneme gibi eser ortaya koyan Türk kadın edipler, şiir ve romanda bütün edebi akımları başarıyla izlemişlerdir. Ayrıca 1920-1960 yılları arasında 408 çevirmen Türk kadını 1013 eseri Türkçeye çevirmiştir (Taşkıran, 1973: 165).

1. 7. 2. Demokrat Parti Dönemi Kadın Sanatçıları

1903 Büyükkada doğumlu olan Aliye Berger, yazar Halikarnas Balıkcısı ile ressam Fahrelnisa Zeid'in kardeşi, seramik sanatçısı Füreya Koral, tiyatrocu şirin Devrim ve ressam Nejat Devrim'in teyzesidir. Türkiye'nin ilk kazıma ve oyma gravür sanatçılarından biridir (Can, 2016: 1027). 1951 yılında ilk kişisel sergisini İstanbul'da açmış olup 140 parça gravür bulundurmıştır (Gül, 2016: 157). 1954 yılında Yapı Kredi Bankası'nın düzenlediği “*İş ve İstihsal*” konulu yarışmada “Güneşin Doğuşu” isimli ilk yağlıboya çalışması ile birincilik, 1955'te de II. Tahran Bienali'nde ikincilik ödülleri almıştır (Bayav, 2011: 24). Aliye Berger yağlı boya ve desenli resimler yapmış olsa dahi daha çok dışa vurumcu oyma baskıları ile tanınmış ve oyma baskılarında siyah ve beyazın ara tonlarında eserler vermiştir (Can, 2016: 1028). Büyükkada'ya Son Vapur (1949), Surdibi (1959), Odun Taşıyanlar (1959), İç Mekanlar İç Peyzajlar, Boğaz Köprüsü, Balıkcı onun eserleri arasında yer almaktadır (Gül, 2016: 160-161). Yapı Kredi Bankası'nın onuncu kuruluş yılı için düzenlediği “*İş ve İstihsal*” konulu yarışmalı sergisi, Türkiye'nin iktisadi yaşamından çeşitli üretim çalışmalarını ele almış kongre üyelerinden oluşan üç kişilik seçici kurul tarafından 38 katılım içinden 10 yapıt seçmiştir. Yarışmada gravür sanatçısı Aliye Berger'e birincilik ödülü verilmiştir (Limon, 2008: 74).

Beklenen Şarkı (1953), Paydos (1954), Yaşlı Gözler (1955), Son Beste (1955), Gülmeyen Yüzler (1955) filmlerinde rol alan Bedia Muvahhit, ilk iki Müslüman kadın oyuncudan birisidir (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org> [Erişim: 4 Ekim 2018]). Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün isteğiyle sahneye çıkan Bedia Muvahhit (Kurnaz, 1991: 97), ayrıca Türk ordusunun İzmir'e girişi kutlanırken bu kutlamalara katılan tiyatroculardan birisi olmuştur. “Ateşten Gömlek”te oynamış olduğu Ayşe, Bedia Muvahhit'in ilk rolüdür ve Türk sahnesinde dram, operet, komedi, vodvil türlerinde başarılı olmuş sanatçılardandır (Taha Toros Arşivi, earsiv.sehir.edu.tr TT.583298, Dosya No: 20, 1984). Ateşten Gömlek'teki rolü çok beğenilerek Bedia Muvahhit'e 100 lira gibi

o gün için yüksek bir meblağ ödenmiş ve beğenin artmasıyla 50 lira daha verilmiştir. Cumhuriyetin ilanından 38 gün sonra İstanbul'da Türk Tiyatrosunda kadın çağını başlatacak olan perde açılmıştır. Bedia Muvahhit "Desdemona"yı, Münire Eyüp Neyyire Neyir "Emilia"yı canlandırmıştır (Davaz ve Öztürk, 2017: 12). Milliyet Gazetesi (Milliyet, "Atatürk'ün İsteği", 15 Mart 1987: 4) Bedia Muvahhit'in İzmir'de sahne alışı esnasında yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

-Siz İzmir'de sahneye başörtüsüyle mi çıkmıştınız?

-Hayır... Ama Atatürk, "ilk defa Türk kadını sahneye çıkıyor. Başınız açık olmasın" dedi. "Ne yapalım Paşam?" dedim. Bana dönüp, "Ne renk elbise giyiyorsan, o renkten bir türban sar başına" dedi. "Böyle böyle alıştıralım" dedi. Birkaç yerde taktım, ama sonradan o kadar çabuk alıştılar ki... Türbanı da başımdan attım. O kadar iyi karşılandım ki, bir kişi aleyhime tepki göstermedi.

1948 yılında ilk resmi sinema yarışması Yerli Film Yapanlar Cemiyeti tarafından düzenlenmiş olup Cahide Sonku en iyi kadın karakter seçilmiş ve Muhsin Ertuğrul tarafından keşfedilen sanatçı "Söz Bir Allah Bir" oyunuyla sinema tarihine geçmiştir. İlk yıldız oyuncu ödülünü "Bataklı Damın Kızı" oyunuyla almış, 1953 yılında "Beklenen Şarkı" filminde Zeki Müren ile birlikte oynamıştır (Öncü Kadınlar, 16.11.2015, <https://m.youtube.com>, [Erişim: 8 Haziran 2018]). Türkiye'nin ilk kadın film yönetmeni ve film yapımcısı olan Cahide Sonku, 1949 yılında Sırrı Tulpar ile Güneş Film Şirketi'ni, 1950 yılına gelindiğinde ise tek başına Sonku Film Şirketi'ni kurmuştur. Fedakâr Ana (1949), Gülüdağlı Cemile (1951), Vatan ve Namık Kemal (1951), Günahını Ödeyen Adam (1952), Kahpenin Kızı (1952), Beklenen Şarkı (1953), Bozkurt Obası (1954), İlk Ve Son (1955), Büyük Sır (1956), Kara Çalı (1956) filmlerinin yapımcılığını yapmıştır. 1951 yılında Yıldız Dergisi tarafından en iyi kadın oyuncu ödülü (<http://www.istanbulkadınmuzesi.org/>, [Erişim:12 Haziran 2018], 1979 yılında ise Sinema Yazarları Derneği hizmet ödülünü almıştır (Türker, Barışık, 2018: 68).

1915 İstanbul doğumlu Cahide Tamer Aksel, 1943 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nden mezun olmuştur. 1943-1956 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan Restorasyon Kontrolü Yüksek Mimarı olarak İstanbul Rölöve Bürosu, İstanbul Ayasofya Müzesi, Topkapı Sarayı ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde görev almıştır. 1956-1974 yılları arasında İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü bünyesinde çalışan Cahide Tamer Aksel hizmet süresince çok sayıda eser vermiş; cami, medrese, külliye, saray, hisar, sur, kale, su kemeri, türbe, tekke, imaret, kervansaray, sıbyan mektebi, kilise, sebil, hamam gibi

çeşitli türde yapılar ortaya koymuştur (Aydemir, 2015: 39). 1948 yılında Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nda Arif Hikmet Koyunoğlu ile birlikte çalışmış ve kontrol mimarlığı görevini üstlenmiştir. 1955'de Fatih Kulesi kontrolörü olarak görev almıştır (Özer, "Kubbelerde Yüksek Ökçeler: Cahide Tamer ile Röportaj", www.yapi.com.tr, [Erişim: 13 Haziran 2018]). İlk kadın restoratörün Yedikule Restorasyonu 1958'de başlayıp 1970'de son bulmuş olup 12 yıl sürmüştür. Cahide Tamer Aksel konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org> [Erişim:13 Haziran 2018]):

Kapsamlı olduğu kadar o günkü koşullarda olanaklarımızı zorlayarak, yeni teknikler yaratmaya çalıştığımız bir iştir. (...) Bu iş şiir yazmak gibidir. (...) Hissedeceksiniz. Ben bir eski eseri tamir öncesi gördüğümde bunu nasıl restore ederim diye, hayal ederim (...). Önemli olan sizden sonraki tarihçilere işi dejenere etmeden ulaştırmaktır. Ve aynı zamanda da iklim koşullarından korumaktır. Restorasyon tarihimizin büyük çaplı ve önemli çalışmalarından biri Rumelihisarı onarımıdır. 1955'te ben Fatih Kulesi, Selma Emler de Halil Paşa Kulesi kontrolörü olarak görevlendirildik. Rumelihisarı'nda Zağanos Paşa Kulesi'nden Halil Paşa Kulesi'ne kadar olan kısım ile Fatih Kulesi yanındaki sur kısmı Mualla Eyüboğlu tarafından, bunlar dışındaki bütün bölümler benim tarafımdan onarıldı. 6-7 Eylül 1955 olaylarında tahrip edilen Şişli'deki Metamorfozis Rum Ortodoks Kilisesinin, Karaköy'deki Surp Pırgiç Ermeni Kilisesi'nin ve Heybeliada'daki Papaz Yani Manastırı'nın keşif ve onarım kontrolörlüklerini de yaptım. "Yaptıklarımı sevgiyle nakış gibi işledim.

1901 doğumlu Fahr el-Nissa Zeid, Halikarnas Balıkcısı'nın ve Aliye Berger'in kız kardeşi, II. Abdülhamit dönemi sadrazamlarından Cevat Paşa'nın yeğeni, Füreya Koral'ın Teyzesi, Ressam Nejad Devrim'in ve tiyatrocu Şirin Devrim'in annesidir. Soyadını dönemin Irak büyükelçisi olan Emir Zeid'le evliliği sonrasında almıştır. Daha 14 yaşında resim yapmaya başlamış olan Zeid, işgal yıllarında Sanay-i Nefise'nin ilk kadın talebelerindendir (Can, 2016: 1025). 1942 yılında D grubuna katılmış ve portrelerin yanı sıra bir dönem soyut eserler vermiştir. Heyecanın hissedildiği lirik soyutlama tarzına sahip eserler ortaya koymuştur. 1964'lere geldiğinde Ankara Hitit Müzesi'nde büyük çapta sergi açmıştır (Bayav, 2011: 23). Resim eğitimini Türkiye'de Güzel Sanatlar Akademisi Namık İsmail Atölyesi'nde ve Paris'te Ranson Akademisi Stalbach Atölyesi'nde almıştır. 5 Eylül 1991 yılında yaşamına veda eden Fahr el-Nissa Zeid, eserlerini son olarak 1988'de İstanbul'da, 1990'da Fransa ve Almanya'da sergilemiştir. Kendine özgü resim dili olup üç dönemde incelemek mümkündür. Erken dönem; minyatür kurgusuna uygun şekilde inşa edilmiş uzamı ve figürlü kompozisyonları, olgunluk döneminde geometrik soyutlama ve soyut kompozisyonları geç dönem ise portrelerden oluşan dönemidir. Erken dönem desen çalışmalarında figüratif nitelikte, anıtsallık kaygısı olan ve iç mekân tasvirlerinin ağırlıktadır. 1940'ların sonuna doğru

soyut kompozisyonlara yöneldiği, ışıklı renklerin hâkim olduğu, yoğun lirizm içeren eserleri vardır. Ayrıca dış ülkelerde çok fazla sayıda eser sergilemiş ilk Türk kadını (Karadağ, 2008: 103) olan Fahr el-Nissa Zeid sanata bakış açısını şöyle özetlemiştir (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/> [Erişim:19 Haziran 2018]):

Ben kendim de her resim yaptığımda bütün canlılarla, yani varoluşun sessiz çeşitliliğinin toplamı olan evrenle bir çeşit yekvücut olma haline girdiğimi fark ederim. O zaman kendim olmaktan çıkar, kaya ve lav püskürten bir volkan gibi, o resimleri püskürten benlikten arınmış bir yaratma sürecinin parçası olurum...

Çinicilikle ilgilenen Fureya Kılıç ise bu yıllarda birçok sergi açmıştır. 1954'te İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde açtığı sergisinde 145 parça eser teşhir etmiş olup aralarında 36 guaj parça vardır. Geri kalanlar tabak, desti, tepsi ve pano halinde çinilerdir (Akis, "Çinicilik", 22 Mayıs 1954: 29). Teşhir ettiği 145 parça eserden 85 tanesi satılmıştır. Ziyaretçiler arasında bulunan bir kasap ile Fureya Kılıç arasında geçen konuşma sonrası Kılıç eserine indirim yaparak kasaba satmıştır (Akis, "Kasap ve Ressam", 29 Mayıs 1954: 29). Büyük başarı kazanan çini ve guaş sergisini kapattıktan sonra, Füreya Kılıç atölyesinde dostlarını bir araya getiren bir kokteyl düzenlemiştir. Bu kokteyl, Sanat Dostları Cemiyeti'nin toplantılarına benzer bir biçimde, bütün manasıyla bir sanat toplantısı olmuştur (Akis, "Füreya Kılıç'ın Kokteyli, 19 Haziran 1954: 30). Türk Sanat Müziği'nin önde gelen isimlerinden olan Hamiyet Yüceses ise küçük yaşlarında sesinin güzelliği ile dikkatleri üzerine toplamıştır. Hafız Burhan hayranı olan Hamiyet Yüceses babasının işleri bozulunca 11 yaşında¹¹ sahneye çıkmıştır. 1932 yılında Beyoğlu'nda ünlü Londra Birahanesi'nde Safiye Ayla'nın kadrosunda gazino çalışmalarına başlamış ve yine 1932 yılında Kadıköy Mısırlıoğlu Bahçesi'nde düzenlenen yarışmada Türkiye Ses Kraliçesi seçilmiştir. "Kırpıklarının Gölgesi", "O Dudaklar", "Yasemen" gibi plakları ile satış rekorları kırmıştır. 1940 yılında bir deniz astsubayı olan Fethi Yüceses ile evlenmiştir. Fethi Yüceses'i 14 Temmuz 1942 tarihinde Atılay Faciası'nda kaybetmiştir. Yaşadığı bu acıyla söylemiş olduğu "Gitti de Gelmeyiverdi" şarkısı çok meşhur olmuştur. Seslendirmesi oldukça zor olan "Makber" adlı şarkıyla şöhreti katlanmıştır. 1944 yılında Kemal Mollaoğlu ile evlenmiştir. Aynı yıl İstanbul

¹¹ Hamiyet Yüceses'in Makber adlı şarkısını söyleme hikayesini ve ilk sahneye çıkışını www.trtarsiv.com da Altan Erbulak'ın 1979 tarihli programında anlatmıştır. Makberi ezberlemiş evin bahçesinde akasya ağacı altında makberi söylerken yoldan geçenlerin durup onu dinlemesi hoşuna gidermiş. 11 yaşında dışarıda şarkı söylemeye başlamış ve 16 yaşında Balcı Şevket onu Londra Birahanesi Gazinosuna istemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.trtarsiv.com, Erişim:25 Haziran 2018)

Belediye Konservatuvarı Türk Müziği İcra Heyeti'nde görevlendirilmiştir. 1946 yılında Hacı Arif Bey'in "Bakmıyor Çeşm-i Siyah"¹² şarkısına gazel ilave ederek okuması çok ilgi çekmiştir (Soydan Atasayar, 2011: 92). Yüceses, 1950 yılında radyodan verilen ücreti üniversite öğrencilerine bağışlamıştır. Üniversite Talebe Birliği tarafından düzenlenen Edebiyat Yarışması'nda "Hamiyet Mükâfati" isimli ödüller dağıtılmıştır. ABD, Suriye Lübnan, Kıbrıs, İsrail, Almanya gibi ülkelerde konserler vermiştir. Maksim Gazinosu, Taşlık Gazinosu, Küçük Çiftlik Parkı, Kristal Gazinosu gibi en ünlü gazinolarda assolist olarak sahneye çıkmıştır (Soydan Atasayar, 2011: 92). Yüceses, 1950'lerin filmlerinden olan İstanbul Geceleri'nde de rol almıştır (Güngör, 2017: 105).

Türkiye'nin ilk profesyonel THM kadın koro şefi olan Neriman Altındağ Tüfekçi, stajyer sanatçı olarak Ankara Radyosu'na stajyer sanatçı olarak girdiğinde 16 yaşındadır. İhtisas alanı THM olan ilk sanatçı olup 1957 yılında Kadınlar Korosu'nu kurup yönetmiştir ("Sanatçı Neriman Altındağ Tüfekçi Vefat Etti", www.hurriyet.com.tr, Erişim: 28 Haziran 2018). THM dalında ders veren ilk ve tek kadın sanatçı-öğretmen ve en geniş THM repertuarı olan bir solist, akademik eğitim almış ilk THM kadın solisti vasıfları vardır. 1949 yılında THM Yurttan Sesler Korosunda Şef yardımcısı, 1953'de THM öğretmeni, Ankara Radyosu sanatçısı, 1957'de ilk THM Kadınlar Korosu'nun kurucusu ve yöneticisi, 1959 yılında da İstanbul Radyosu THM solisti vazifesini yürütmüştür (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org>, [Erişim:29 Haziran 2018]). TRT arşivinde Bilgi Tamer'in Neriman Altındağ Tüfekçi ile yaptığı röportajda ablası Perihan Altındağ Sözeri olduğundan ona da küçük Perihan dendiğini ve notalar üzerine çok çalıştığını anlatmıştır (www.trtarsiv.com, Hey Gidi Günler 3.Bölüm, 1993 [Erişim: 1 Temmuz 2018]). Perihan Altındağ Sözeri ise 1939'da 14 yaşında Ankara Radyosu'nda stajyer sanatçı olmuş, 1949'da İstanbul Kristal Gazinosu'nda sahne almaya başlamıştır. 1951'de Münir Nurettin Selçuk ile Üçüncü Selim'in Gözdesi" filminde oynamıştır (<http://www.turizmhaberleri.com/>, [Erişim: 20 Kasım 2018]).

---

¹² "Bakmıyor çeşmi siyah feryade
Yetiş ey gamze yetiş imdada,
Gelmiyor hançeri ebru dâde,
Gel ne korkarsın ecel, simayı zerdimden benim
Kurtar Allah aşkına dünyayı derdimden benim
Yetiş ey gamze yetiş imdada..." (20. Asır Haftalık Resimli Mecmua", S: 140, C: 6, 21 Nisan 1955:
Nebioğlu Yayınevi, İstanbul: 29).

Türk basınının ilk profesyonel gezi ve savaş fotoğrafçısı olan Semiha Es'in fotoğrafları Nisan 1950 Hayat Dergisi birinci sayısında, eşi Hikmet Ferudun Es'in Malatya röportajında kullanılmıştır. Hollywood'dan Afrika kabilelerine, Kore ve Vietnam Savaşlarından Ruanda'daki olaylara kadar geniş bir alanda çektiği fotoğraflar vardır.

Hayat Dergisinde Malatya, Kongo, Hollywood yıldızları. Kadın gözü ile Tahran gibi foto röportajlarım çıktı. Daha sonra Kore savaşının başlaması ile Hürriyet Gazetesi, beni savaşı görüntülemem için görevlendirdi ve eşimle birlikte Hürriyet adına çalışmaya başladık. Savaşta yaşadıklarım ve gördüklerim, özellikle insani açıdan çok derinden etkiledi beni. Siyasilerin çıkar çatışmaları arasındaki o savaşta, sivillerin düştüğü durumu ve zulmü görmek çok zor ve acı bir tecrübeydi benim için (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/>, [Erişim:10 Temmuz 2018]), Türker ve Barışık, 2018:72)

Sevim Madra 1950'li yılların ressamlarından. Taksim Fransız Konsoloshanesinin resim sergilerine ayırdığı salonda Sevim Madra da ilk sergisini açma imkânı bulmuştur. Bu sergiye yağlı boya ve desen olmak üzere altmışaltı eserle katılmıştır (Yeni İstanbul, “Sevim Madra'nın Sergisi”, 14 Mayıs 1950: 6). 1949-1950 dönemindeki son sergisini yine Taksim'deki Fransız Konsoloshanesi salonunda açmıştır. Dağılmış olan Yeniler Grubunun kadın ressamı Ayşe Azra İnal'ın portreleri ise karakterleri, manzaraları, renkleri ile farklılık göstermiştir (Yeni İstanbul, “Azra İnal, Fethi Karakaş Sergisi”, 18 Haziran 1950: 6). Devlet güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim alan İnal, Nuri İyem gibi isimlerin de yer aldığı ressamlarla Beşiktaş'ta stüdyo kurarak resimlerini burada yapmıştır (<http://adalilar.adalarmuzesi.org/>, [Erişim: 12 Aralık 2018]).

1936 yılı Adana doğumlu olan Suna Kan, beş yaşında keman dersleri almaya başladığında fark edilmiştir. 1948 yılında 5245 sayılı özel kanun gereğince devlet tarafından Paris'e gönderilmiştir. Paris Konservatuvarında Gabriel Bouillon ile çalışmış olup 1952 yılında burayı birincilikle bitirmiştir. 1954'de Cenevre'de yapılan keman yarışmasında birincilik ödülünü, 1955 yılında Viotti Keman Yarışmasında birincilik ödülünü, 1956 Münih Keman Yarışmasında ikincilik ödülünü, 1957 Marguerite Long - JacquesThibaud Yarışmasında Paris şehri ödülünü kazanmıştır (Sezginsoy, Burcu, Güven, Elif, “Piyano ve Keman Alanındaki Harika Çocuk: İdil Biret-Suna Kan”, Elementary Education Online, 9 (1), 128-135, 2010. İlköğretim Online, 9 (1), 128-135, 2010. [Online]: http://ilkogretim-online.org.tr,s.130_ [Erişim: 16 Nisan 2018]).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün talimatı ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in ilgisiyle 5245 sayılı "Harika Çocuk Kanunu" isimli yasa çıkartılmıştır. Bu yasa neticesinde İdil Biret ve Suna Kan'ın Paris Konservatuvarında müzik eğitimi almaları için olanak tanınmıştır (İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun [1948], *T.C. Resmi Gazete*, 5245, 12 Temmuz). 1956 yılında film prodüktörü Ahmet Üstel ile evlenmiş olan Suna Kan hakkında 1958 yılında kemana gereken önemi vermediği, günlük çalışma saatlerini azalttığı ve konserlerini asgari seviyeye indirdiğine dair haber çıkmıştır (Akis, "Sanatçılar", 20 Eylül 1958: 33).

Türkiye'nin ilk profesyonel kadın halk türküleri solisti Zehra Bilir ise kendinden şöyle bahsetmiştir:

1943'te, o günlerde Beyoğlu Postanesi'nin üst katından yayın yapan İstanbul Radyosu'nda Halk Türküleri solisti olarak çalışmaya başladım. Küçükçiftlik Parkı gazinosu ve Tepebaşı'ndaki Novotni Gazinosu'nda sahneye çıktım. Böylece ilk profesyonel halk türküleri sanatçısı oldum... Sahibinin Sesi Plak Şirketi'yle 1939'dan 1955 yılına kadar 31 adet 78 devirli plak doldurdum.

Zehra Bilir, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarında 1990'lı yıllarda Halk Türküleri bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/>, [Erişim: 15 Temmuz 2018]). Cumhuriyet döneminin ilk kadın türkücülerinden "Türkü Ana" lakabıyla tanınan Zehra Bilir'in asıl adı Eliz Surhantakyan'dır. 1930'larda Darülbedayi'de balerin olarak çalışmış, besteci ve kanun sanatçısı Artaki Candan Bey'den nota, usul, solfej dersleri almıştır. 1943'te türkü programlarına katılmış, 1944 yılında profesyonel assolist olarak sahneye çıkan ilk halk musiki sanatçısıdır (Binboğa, 2007: 4) "Hophop nanay, kız nanay" şarkısı ile hit olmaya başlamış ve türküleri sahneye getirirken klasik sazlar kullanmıştır (www.trtarsiv.com (Hey Gidi Günler Hey, 2.Bölüm,1993 Erişim:16 Temmuz 2018). Ders almadan sahneye adımını atmamaya karar vermiş, öyle de yapmıştır. Yaşamındaki önemli noktaları gününe kadar hatırlayan Zehra Bilir, 1939 yılının 11 Şubat günü solfej dersine başlamış ve nota öğrenmiştir: "Sahneye mendili ben getirdim. Tabi şalvarı, cepkeni, işlemeli terliği de. Çekemeyen kişiler sahnede oynadığımı söylediler. Oysa hiç ilgisi yoktu oynamakla. Sadece hareketliydim, o kadar. 'Ha bu diyar, ha bu diyar' derken de insan başka türlü olabilir mi? demiştir.¹³ Yurt dışında da konserler veren Zehra Bilir'in Amerika'da

¹³ Zehra Bilir için Milliyet Gazetesi diğer haberleri için bkz. Milliyet 9 Ocak 1969," Her Akşam Maksim Büyük Programını Kıvançla Sunar", ss.6, Milliyet, "Bir Zamanların Ünlü Sesi Halk Jürisiydi", 4 Kasım

vereceği konser hakkında şöyle haber çıkmıştır: “Ses sanatkarlarımızdan Zehra Bilirle Hakkı Derman pek ya kında Amerika’ya gideceklerdir. Amerika’da bir turne yapacak olan Zehra Bilir, Amerika’nın muhtelif büyük şehirlerinde konserler verecek, kendisine de Hakkı Derman refakat edecektir.” (Hürsöz, “Zehra Bilir Amerika’da Konser Verecek”, 3 Ocak 1950: 1). Bilir ile Ulus’ta yapılan röportajda ise sanatçının zararsız dedikodulardan hoşlandığı, uzun saç modasına taraftar olduğu, ani misafirlerden hoşlanmadığı, saçlarına kıvrıcık olduğundan düzeltmek için limon sürdüğü, mücevher takmaktan hoşlanmadığı bilgilerine yer verilmiştir (Ulus, “Zehra Bilir’e Göre”, 17 Ekim 1950: 4).

İlk Türk kadın opera sanatçısı olan Semiha Berksoy, İstanbul Konservatuvarı’nda ve Güzel Sanatlar Akademisi Namık İsmail Atölyesi Resim ve Tiyatro Okulu’nda eğitim görmüştür. Devlet bursu ile Almanya’da Berlin Devlet Yüksek Müzik Akademisi Opera Bölümü’nde eğitim almış ve okulu birinci olarak bitirmiştir. Opera yaşantısına 1934 yılında başlamış olan Semiha Berksoy Türkiye, Almanya ve Portekiz’de sahneye çıkmıştır. 1939’da Richard Strauss’un Ariadne Auf Naxos isimli operasındaki Ariadne rolü ile Avrupa’da sahne alan ilk Türk opera sanatçısı olarak tarihe geçmiştir. 1941 yılında Tosca operasında Karl Ebert yönetiminde oynayan Semiha Berksoy, 1946 yılında Ankara Devlet Operası’nın kurulmasında Carl Ebert ile birlikte görev almış ve Carl Ebert’in reji asistanı olarak görev yapmıştır. (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org>, [Erişim: 27 Eylül 2018]). 1949’da Ankara Devlet Opera ve Tiyatrosu Genel Müdürü Muhsin Ertuğrul tarafından Ankara Devlet Operasına yeniden atanan Berksoy, 1950’de Pietro Mascagni’nin Cavalleria Rusticana Operası’nda Santuzza; 1951’de ise Eugen d’Albert’in “Tiefland-Çukurova Operası”nda Martha rolünü oynamıştır. Aynı sene içinde Ankara Devlet Operası ses kadrosu jüri heyeti Berksoy’u “Birinci Sınıf Opera Sanatçısı” olarak değerlendirmiştir. 1952’de Mozart’ın “Fidelio” Operasında Leonore rolünü oynamış Semiha Berksoy, Ankara Devlet Opera ve Balesinde Opera sanatının başlıca yapıtlarının ilk temsillerindeki ilk seslendirmeleri yapmıştır. 1953’te Ankara Devlet Konservatuvarı’nda Piyano Bölüm Başkanı Mithat Fenmen’le “Wagner Konserleri” düzenlemiştir. 1954 yılında müdür olarak göreve başlayan Mithat Fenmen tarafından Ankara Devlet Konservatuvarı sahnesinde oynanan “Hansel ve Gratel Operası”nda Anne

---

1973 ss.7, Milliyet,” Türkü Anaya Bakan Desteği”, 19 Ocak 2007, ss.2, Milliyet,30 Haziran 2007,” Türkü Ana Vefat Etti”, ss.4, Milliyet 15 Temmuz 2007,” Mendili Kaldı Yadigâr”, ss.10.

rolünü oynamıştır. 5 Nisan 1955 tarihinde Mönih’te Sanat Severler Kulübü etkinliğinde şan resitali vermiştir. 1956-1959 arasında Bayreuth Festivallerine katılmıştır (Tunçdemir, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Opera Sanatında Bir Öncü Kadın Sanatçı ve Ressam: Semiha Berksoy (1910- 2004), Bildiri, Tabuları Aşmak, 26- 28 Nisan 2006, 2. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları Ve Eğitim Merkezi, Gazimagusa, Kıbrıs, Türk Cumhuriyeti, <http://www.muzikegitimcileri.net/>, [Erişim:5 Kasım 2018]).

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE SİYASİ YAŞAM İÇERİSİNDE KADIN

2. 1. SİYASAL YAŞAMDA KADIN

Siyaset içerisinde yer almasında tarih boyunca aleyhine eşitsizlik yapılan kadının sosyo-kültürel alanda gerçekleştirdiği çarpıcı ilerleme, aynı etkiyi siyasette gösterememiştir. Kadınların yerel yönetimlere, siyasi partilere, sendikalara, parlamentolara, üst düzey bürokratik görevlere katılımları da bu bağlamda yetersiz kalmıştır (Çaytaş, 2015: 77). Kadınların siyasi kurumlarda istenilen seviyede yer alamayışının ve karar merkezlerinde rol oynayamayışının cinsiyetin yüklediği ‘misyon’ ile ilgili olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra özel hayatın dışında kamuda erkeğe oranla kadına daha az yer verilmesi; siyasete karşı ilgi eksikliği, eğitim seviyesinin düşük olması, aile içerisindeki görev ve sorumlulukları, ayrımcı cinsel yargılar, siyasal alan ile yeterince bağ kuramamaktan kaynaklanmaktadır. Çocuklarını yetiştiren, evi ile alâkadar olan anne, siyasi meselelere karşı ilgisiz kalmıştır. Kadınlar seçimlerde dahi erkeklerin etkisinde kalarak oy kullanmışlardır ve bu gerçeklik azalmakla birlikte hala devam etmektedir. Bunun sebebini, ataerkil yapılanmadan dolayı, kadının siyasi kararlarında da erkekten etkilenmesi olarak değerlendirmek mümkündür. Yine ataerkil yapılanma sebebiyle güçlü olanın yanında yer alma hissi, parti lideri olan adayın kişiliğini de mühim hale getirmekte; lider profili, kadınları parti programı ve ideolojisinden daha çok etkilemektedir (Çağlar, 2011: 56). Bu doğrultuda toplumun erkeği daha güçlü kabul etmesi hali, liderlerin de genel itibariyle kadın olmaması neticesini doğurmuştur. Siyasetin içinde olanlar dahi genel itibariyle bu fikrin savunuculuğunu yapmışlar ve liderlik pozisyonu üstlenmek isteyen hemcinslerine sıcak bakmamışlardır.

Siyasi ve sosyal hayat içinde kadınların arka planda kalmasının sebeplerini sıraladığımızda; kadının eğitimsizliği, ekonomik yetersizlik, erkek egemen toplum yapısı, kadına verilen cinsiyet rolleri, yasal düzenlemelere rağmen kadına bakışın değişmemesi, namus cinayetleri, çocuk yaşta evlilikler ve zorla evlendirmeler, başlık parası ile kadına

fiyat biçilmesi en yaygın olanlarıdır. Kadın vekillere, kadınların siyasete neden uzak kaldığı sorusuna verilen cevaplarda kadınların siyaset ile ilgili olduklarını fakat siyaset yapmayla ilgili olmadıklarını düşündüklerini söylemişlerdir. Diğer sebepler ise, kadının eğitimsizliği, siyasetin erkeklere ait bir alan olduğuna inanılması, siyasetin para işi olduğunun, siyasetin kadına göre bir alan olmadığı düşünülmesidir. Bu sebepler siyaset dışı kadınlar ile parlamenter olan kadınların siyasetteki görünürlüğünün düşük olmasının arka planı konusunda aynı şeye denk gelmektedir. Kadın vekiller de bu sorunların giderilmesi için mutlaka seçim ve siyasi partiler yasasında değişiklik yapılmasını, yerel ve ulusal bazdaki seçimler için kota uygulaması getirilmesini, eğitimsizlik ve ekonomik güçsüzlük gibi sorunların giderilmesini, cinsiyete dayalı pozitif ayrımcılık uygulamalarına son verilmesini ve partilere kadın vekil sayısına göre yardımlar yapılmasını önermişlerdir.

Kadın vekiller ayrıca Türk kadınının güncel olayları izleme konusunda ilgili ama politika yapma konusunda ilgisiz olduğu konusunda hemfikirdirler. Türk kadınının televizyonda gördükleri ile sınırlı kaldığını, politikayla ilgili olumsuzlukları konuştuğunu fakat bu düzenin değişmesi konusunda bir refleksleri olmadığını belirtmişlerdir. Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne kadar Atatürk'ün gösterdiği amaçlar doğrultusunda, ülkenin kalkınması için her alanda çaba sarf eden fakat yönetici pozisyonuna gelmekte çekingen kalan kadınlarımız inanç ve değerlerine saygılı, yeniliğe açık, siyasi olaylarla ilgili fakat politikanın aktif aktörleri olmaktan uzaktır (Minibaş, 1996: 124). Kadınların toplumsal olaylardaki çekingenliğinin siyasal alanda da devam etmesi ve sosyal hayattaki rolleri sebebiyle politika fırsatlarının bulunmadığı; bu sebeple de kadınlara eşitlik sağlandığı takdirde politikaya da katılımlarının artacağı düşünülmektedir. Kadının sosyal hayattaki çekingenliği kamu hayatında da devam etmektedir. Hatta parlamentoda olan kadın milletvekillerinin dahi karar alma mekanizmalarında yer almadığı belirtilmektedir (Tekeli, 1996: 220).

Kadınların siyasi yaşam içerisinde diğer sahalarda olduğu gibi erkekler ile eşit seviyede olmak istediklerini ve yasalarla siyasi haklar tanınmış olsa da bunun daha çok kâğıt üzerinde kalmış olduğu için uygulamada noksanlıklar yaşandığını düşünen bir

kesim de vardır. Buna göre toplumda nüfusun yarısını oluşturan kadınların¹⁴ bu hakları kullanma konusunda yetersiz kalmasının sebepleri arasında ise; gelenekçi yapılanma, dini baskı, toplumsal değer ve normlar, eğitimsizlik, kadınların ekonomik özgürlüğünü elde etmemiş olması ve çevre baskısı yer almaktadır (<http://www.ksgm.gov.tr>, [Erişim: 10 Ağustos 2018]). Türk toplumundaki geleneksel aile yapısını incelediğimiz zaman; kadının eşlerin, çocukların ve yaşlıların, aslında tüm ailenin ev içindeki ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olmasından ötürü, dışarıda ve bilhassa kamuda yer edinmesi mümkün olmamaktadır. Bu durum siyaset için de geçerlidir ve kadının bu ağır sorumluluğunun kendini politik alanda göstermesine mâni olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kadınların çoğunluğu siyaseti kirli ve erkek işi olarak görmektedir (Deniz, 2007: 7) ki bu bakış açısı da siyasi yapılanmanın karşı cins ağırlıklı olmasına sebep olmaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de siyasal yaşam erkeklerin değerleri, yaşam koşulları, söylem ve diliyle belirlenmektedir. Siyasette egemen olan erkek söylemi, kadınları kendileriyle eşit koşullarda yarışmaya çağırmaktadır. Oysa kadınlar siyaset dışı yaşamda hiçbir zaman erkeklerle eşit koşullarda yaşamamaktadırlar. Siyaset kadından, aile sorumlulukları ve çocukları yokmuş gibi davranmasını istemektedir. Böylesi bir ortamda oyunu erkek kurallarına göre oynamayı öğrenmiş ya da böyle bir fırsatı olan az sayıdaki güçlü kadının başarılı olması sonucunu getirmektedir. Genel itibari ile kadınların çok büyük bir kısmı siyasetin dışında kalmaktadır. Kadınların faaliyet gösterdiği sivil toplum örgütleri yanı sıra kendi cinsiyet rollerinden kaynaklanan sorunlarla mücadele etmek için siyasal güçlenme yollarını araması gerekir. BM üyesi ülkelerdeki kadın politikacılar üzerine yapılmış bir araştırmada dünya parlamentolarına girmeyi başarmış kadınların % 33’ü sivil toplum örgütleri ve kadın hareketi desteğiyle, % 18’i sendika deneyimlerine dayanarak ve % 78’i siyasal partilerin içindeki çalışmaları sayesinde seçildiklerini belirtmektedirler (TÜSİAD, 2000: 220).

Kadınların siyasal temsili önündeki engeller; seçim sisteminin, siyasal kurumların özellikle de siyasi partilerin yapısı ve işleyişinden kaynaklanmaktadır. Bu alanda kadının güçlenmesi sağlanmadan, erkeklerin eksik temsiline dayalı mevcut siyasal temsil ve karar verme mekanizmalarını değiştirmenin gerekliliğine ve acilliğine ikna etmeden bir

---

¹⁴ 2000 yılı genel nüfus sayımı veri tabanına göre 67.803.927 toplam nüfusun 33.457.192’si kadın, 34.346.735’i erkektir. Bkz. <http://www.tuik.gov.tr>, [Erişim: 10.08.2018].

değişim mümkün görünmemektedir. Diğer alanlarda olduğu gibi, siyasal yaşamda da kadın erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi yolundaki çabaların yoğunlaştırılması gerekmektedir. Kadın kuruluşlarının bu konudaki çabaları toplumun diğer kesimlerince de desteklenmelidir. Bu bağlamda, siyasi partiler başta olmak üzere, her kesimin yoğun çabasına ihtiyaç vardır (Tuncer, 2006: 66).

Kadınların siyasi karar alma süreçlerine katılımı konusunda öncelikle kadın-erkek eşitliğini desteklemek gerekmektedir. Kadın kuruluşları arasında hedeflerde ve faaliyetlerde irtibatın kurulması, farklı siyasi partilerin kadın kolları ve diğer teşkilatları arasında işbirliği sağlanması, kadın sivil toplum örgütleri ile siyasi partilerin özellikle kadın kolları arasında ilişki kurulması ve bu konuda eğitim programları uygulayacak oluşumlara gidilmesi önem taşımaktadır. Siyasi partilerin kadın teşkilatları güçlendirilmelidir. Partilerin kadın kollarını, kadınların siyasete katılımını artırmak görevini yerine getirebilmesi için gerekli yetki ve güç verilmelidir. Kadın kolları yöneticilerinin siyasi partilerin genel karar organlarında temsili sağlanmalıdır. Böylece kadın üye, kadın kollarında çalışma ve kadın yönetici olma ilişkisi kurulacak ve kadın kollarından parti yönetimine geçiş süreci güçlenecektir (TÜSİAD, 2006: 253). Türkiye’de kadınların Mecliste temsil edilme oranları ortalama olarak % 2,5’dir. Kadınların toplam milletvekili sayısı içindeki oranı, kadınların ilk seçildikleri 5. Dönemdeki % 4,5 oranını geçememiştir.

Türkiye’de kadınların gerek sivil toplum örgütlerine, gerekse siyasi partilere katılımları güçsüz olup, siyasal süreçlere kendi toplumsal sorunlarını temsil edecek bir düzeyde katılmaları mümkün görülmemektedir. Ülkemizde siyasi partilerin yapısı ve kadın kollarının güçsüzlüğü de kadınların siyasal süreçlere katılımını engelleyen önemli bir etkidir. Partilerin kadın erkek eşitliğine bakışı, kendi ideolojileri doğrultusunda gerçekleşmekte ve iki yaklaşım görülmektedir. Bunlardan ilki, kadını aile kurumu ile özdeşleştiren ve kadın haklarına ailenin gereksinimleri çerçevesinde bakan “aile merkezli” bir anlayıştır ki bu anlayışta siyasette kadına düşen görev, sosyal faaliyetlere gönüllü katılarak siyasete destek olmaktır. İkincisi ise kadın erkek eşitliğine inandığını belirten, kadınların toplumsal yaşama katılımını çağdaşlığın, demokrasinin, gelişmişliğin gereği sayan toplum merkezli anlayıştır (TÜSİAD, 2006: 210). Ancak bugüne kadar, bu yaklaşımlar kadın erkek eşitliğinin gerçekleştirilebilmesi yönünde bir siyasi iradenin

oluşmasına yol açmamıştır. Seçimlerde, kadınların aday olmasını engelleyen en önemli nedenlerden birisi bilgi yetersizliği ve özgüven eksikliğidir. Kadınlar yeterli bilgi ve tecrübeleri olmadığından siyasi ve kültürel ortamdan kaynaklanan engelleri aşamayacaklarına inanmakta ve siyasetten uzak durmaktadırlar. Seçim dönemlerinde partilerin genellikle kadın adaylarına ilişkin önceden hazırlanmış bir çalışması olmadığından ve kadın adaylar son anda belirlendiğinden, bu adaylara güven azalmakta ve kadınların temsil yeteneklerini azaltmaktadır (TÜSİAD, 2006: 217).

Türk siyasi hayatında kadınların siyasal yapılanma içerisinde ilk adımları, Milli Mücadele sonrasına tekabül etmektedir. 15 Haziran 1923'te "Kadınlar Halk Fırkası" adıyla ilk kadın partisi kurulmuş ve örgütlenmeye başlamıştır. Bu partinin başlıca hedefi Anadolu'da kadınların aydınlatılması olmuştur. Ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra halkı tek çatı altında toplamak maksadıyla KHF'nın kapatılması istenmiştir. KHF da bazı değişimlerle 1924 senesinde Nezihe Muhittin'in ön ayak olması ile "Kadınlar Birliği" adını almış ve bir derneğe dönüştürülmüştür (Yıldız, 2012: 20). Türk Kadınlar Birliği kadınları çağdaş bir seviyeye ulaştırma emeli ile yola çıkmış, 1927'de tüzüğüne eklemeler yaparak kadınlara siyasi haklar vermeyi hedeflemiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası adına 1927 seçimlerinde bir kadın aday gösterilmesi konuşulurken 1924 Anayasası'nda seçime katılacakların erkek olması gerekliliğinin vurgulanmış olması bunu imkânsız kılmıştır (Toprak, 1994: 57). Anayasanın "On sekiz yaşını ikmal eden her erkek Türk mebusan intihabına iştirak etmek hakkını haizdir" şeklinde kaleme alınan 10. Maddesi ise ancak 5 Aralık 1934'te değişikliğe uğrayacaktır (<http://www.anayasa.gov.tr>, [Erişim:10.08.2018]).

1934'e kadarki dönemde Türk kadınına yönelik siyasi haklarla ilgili düzenlemeler 1930'ta başlamış, bu sene içinde Belediyeler Kanunu'nda kadınlar lehinde önemli bir değişikliğe gidilmiştir. Türk kadını siyasal hayatta ilk adımını, Cumhuriyet'in yedinci yılında, 1930 yılı Nisan ayında atmıştır. 1930 öncesi ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan kadınlara¹⁵ oy hakkı verilmesi yönündeki düşüncenin gittikçe güçlenmesi ve milletvekilleri arasında taraftar bulması üzerine TBMM'ye sevk edilen "Yeni Belediyeler

---

¹⁵ 1927 yılı Genel Nüfus sayımına göre toplam nüfus 13.648.270 olup kadın nüfusu 7.084.391, erkek nüfusu ise 6.563.879'dur. Buna göre kadın nüfusun toplam nüfusa oranı % 51,9'dur. Bkz. İstatistik Göstergeler 1923-2009, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara 2010, s.10.

Yasası” ile kadının siyasette bilfiil rol alması süreci başlamıştır. Bu doğrultuda 1930 yılında 1580 sayılı yasa¹⁶ ile Türk kadınına ilk kez Cumhuriyet rejimi Belediye Seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanımıştır (İnan, 1968: 256). Siyasal kazanım mücadelesi, 30 Nisan 1930’da kadınlara bir defaya mahsus olarak Belediye Seçimlerinde oy hakkının tanınmasının ardından 26 Ekim 1933’te Köy Kanunu’nda yapılan değişiklik ile kadınlara Köy Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyeti Seçimlerinde seçme seçilme hakkı verilmiştir. Bu yenilikle Türkiye’de seçilme hakkını kullanan ilk kadınlar, köy muhtarlıklarına ve ihtiyar heyetlerine seçilen köylü kadınlar olmuşlardır. Aydın’ın Demircidere Köyünde¹⁷ yapılan seçimler sonrasında, Türkiye’nin ilk kadın muhtarı olma özelliğine sahip olan Gül (Übbül) Hanım¹⁸, Türk kadınının yeteneklerini, siyasal haklarını ve siyasi yaşamdaki yerini sergileyebilmesine dair iyi bir örnektir. Muhtarlığı iki yıl süren Gül Hanım’ın yaptığı çalışmalarından en dikkat çeken Çine-Karpuzlu arası ulaşımın daha rahat olması amacıyla taş döşemeli yol ve köprü yaptırması olmuştur. Yolun açılışına, hayranlık duyduğu Atatürk’ü de davet etmiştir. Atatürk daveti kabul etmiş fakat işlerinin yoğunluğu nedeni ile katılamamıştır (Genç Acar, 2007: 23).

Kadınların siyasi yaşamda adından bahsettirmeye başladığı bu süreçten kısa süre sonra, 1934 senesinde aydın bir kadın topluluğu, TBMM’ye kadar bir gösteri yürüyüşü yaparak kendilerine tüm siyasi hakların verilmesini talep etmeleri üzerine, Atatürk "Arkadaşlar, kadınlarımız Mecliste görev isteğinde haklıdır. Hemen kanun tasarısı için çalışmalara başlayınız" direktifini vermiştir. Bunun üzerine Başbakan İsmet İnönü ve arkadaşlarının verdiği teklifle ve oylamaya katılan 258 milletvekilin oy birliği ile 5 Aralık 1934 günü 1924 Anayasasının 10. ve 11. Maddelerinde yapılan değişiklikler çerçevesinde genel seçimlerde de kadına seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Buna göre kadın erkek 30 yaşını dolduran her vatandaş mebus, 22 yaşını dolduran her Türk vekil seçilebilecektir (Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10 ve 11 inci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun [1934], *T.C. Resmi Gazete*, 2599, 11 Aralık. TBMM Tutanak Dergisi, [5 Aralık

---

¹⁶ Yasanın belediye seçimlerinde oy kullanma ve Belediye Meclisine üye olma şartlarını kapsayan 23 ve 24. maddelerindeki kadın-erkek ayrımı kaldırılmıştır. Belediye Kanunu’nda Kadınlarla İlgili Değişiklik İçin bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, (Nisan 1930), Devre 3, İçtima 3, C: 17, ss.3-10.

¹⁷ Köyün adı 19 Haziran 1971 tarihinde Belediye Teşkilatının kurulmasıyla “Karpuzlu” olarak değiştirilmiştir. Bkz. <http://www.karpuzlu.bel.tr> [Erişim:11.08.2018].

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Derya Genç Acar, *Aydın Tarihinde Kadın (1923-1996)*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisan Tezi, Aydın 2007, s. 20-26.

1934], Dönem 4, Birleşim 12, C: 25, ss. 82-85. Konan, 2011: 167-168). Yapılan değişikliğin ardından Türk kadınının katıldığı ilk milletvekili seçimi 8 Şubat 1935 tarihinde yapılmıştır. Ankara’da 40.860 seçmenden 37.542 kadın ve erkek vatandaş, ikinci seçmenlere oy vermiştir. 1935 yılı seçim sonuçlarına göre, seçilen 399 vekilden 17’si kadındır ve 4’ü azınlık olmak üzere 13 de bağımsız aday seçilmiştir (Sezer, 1998: 896). Seçim sonrasında 1 Mart 1935’te çalışmalarına başlayan V. Dönem TBMM’nde ilk söz alan kadın milletvekili 7 Mart’ta kürsüye gelen Erzurum milletvekili Nakiye Elgün olmuş ve şunları söylemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, (7.3.1935), Dönem 5, Birleşim 2, C: 1, ss.32):

Bugüne kadar Türk, bütün olarak her sahada yan yana, el ele çalışmıştı. Fakat bu güne kadar Türk milletinin en yüksek, en onurlu bir mevki olan burada ilk defa yer almış bir kadın sayılabilmek itibari ile bunu verenlere karşı duyduğumuz hazzı ifade ederken yine bu büyük onurun içinde Türk Hükümetine itimat beyan eden arkadaşlar arasında bulunmak şerefine bize verilmiş olmasından dolayı duyduğumuz sevinci ifade etmeğe çalışırken belki söz bulamıyorum. Fakat bütün dünya bilsin ki Türk milleti dün olduğu gibi bugün de, bugünden sonra da hiç eksiksiz bir bütün olarak çalışacaktır. Ve bütün dünyaya bu suretle muvaffakiyetini, eserini, hüsnü niyetini göstermiş olacaktır.

1936 yılı başında boşalan milletvekillikleri için yapılan seçimde Çankırı milletvekili olan emekli öğretmen Hatice Özgenel ile kadın milletvekilleri sayısı 18’e çıkmıştır. Parlamentoda bu oran, tüm milletvekillerinin % 4,5’ine tekabül etmektedir. 1935 yılı seçimleri, Türk tarihi açısından kadınların siyasal hayatının başlamasında bir mihenk taşı olmuştur (Arıkoğlu Ündücü ve Türk, 2012: 44). Ulus Gazetesinin 10 Mayıs 1950 tarihli baskısında yer alan bir haberde verilen bilgiye göre Pakistan Büyükelçisinin eşi Mian Ahmed’in de katıldığı Ankaralı kadınların toplantısında, konuşmacılardan Emel Gürler Türk kadınlarına 1934 yılında Atatürk inkılabıyla bütün haklarının verildiğini belirtmiştir (Ulus, “Ankara Kadınlarının Büyük Toplantısı”, 1950: 4). Batı ülkelerinde kadınlar toplumsal ve siyasal hayat içerisinde kısıtlı haklara sahipken ülkemizde kadının seçme ve seçilme hakkına sahip olması kadın hakları açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (Tuncer, 1989: 171). Ulus Gazetesinin 10 Mayıs 1950 tarihli haberi de bu yorumu destekler niteliktedir: “İngiltere’de kadınların seçme ve seçilme hakkı uzun mücadeleden sonra kabul olunmuştur. İsviçre’de henüz seçme ve seçilme hakkı da yoktur. Fakat bu ülkelerin de en eski hürriyet ve demokrasi memleketlerinden biri olduğundan şüphe edilemez” (Ulus, “Kadınların Seçilme Hakkı”, 1950: 2).

Ülkemizdeki tüm bu gelişmelere rağmen ataerkil yapılanmayı aşmak noktasında zayıf kalmıştır (Deniz, 2007: 4). Bu yapılanmanın özellikle siyasi hayattaki ağırlığı, çözüm noktasında da sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Tüm dünyadaki kadınların siyasette oranına bakıldığında Türkiye’de yer alan oranın az gelişmiş ülkelerden dahi geride kaldığı söylenmektedir (Koray, 1992: 102). Ancak konuyla ilgili 1950 yılına ait bir haberde Türkiye, erkekler ve kadınların eşit haklara sahip olduğu ülkeler arasında sıralanmıştır: “Müsavi hak tanıyanlar, kadınlar şu memleketlerde erkek ile eşit haklara sahiplerdir! Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Türkiye...” (Ulus, “Kadınlara Oy Hakkını Hangi Memleketler Tanımış Hangileri Tanımamış”, 1950: 4). Aslında kadınlara oy hakkı tanınması, eşit haklara sahip olunduğu anlamına gelmemektedir, fakat bunun izah edilmesi kimi durumlarda güç olabilmektedir. Kadınlara seçme seçilme hakkının verildiği 1934’ten sonraki sürece bakıldığında bunun anlaşılması kolaylaşacaktır.

Tablo 7: V. Yasama Döneminde (1935 seçimi ve 1936 ara seçimi ile) TBMM’de yer alan kadın mebusların isimlerini ve seçildikleri iller

Milletvekilleri	Seçildikleri İller
Hatı Çırpan (Satı Kadın)	Ankara
Emine Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar
Ayşe Sabiha Erbay Gökçül	Balıkesir
Hatice Sabiha Görkey	Sivas
Saadet Türkan Baştuğ Örs	Antalya
Şekibe İnel	Bursa
Huriye Öniz	Diyarbakır
Fatma Memik	Edirne
Nakiye Elgün	Erzurum
Fakihe Öymen	İstanbul
Ferruha Güpgüp	Kayseri
Bediz Morova	Konya
Mihri İffet Pektaş	Malatya
Ayşe Meliha Ulaş	Samsun

Esmâ Nayman	Seyhan
Ayşe Seniha Hızal	Trabzon
Benal Zübeyde Arıman	İzmir
Hatice Özgener	Çankırı (Ara seçim)

Kaynak: TBMM Albümü, C: 1 (1920-1950), 2010, 2. Baskı, TBMM Yayınları, ss. 259-324.

1935-1946 yılları arasında CHP'nin tek parti olduğu dönemde Meclis'te % 4,55 ile % 3,67 arasındaki kadın milletvekili oranı, 1946-1960 yılları arasında % 1,97 ile % 0,61 arasındaki oranlara düşmüştür. 1946 yılından itibaren tek dereceli seçim sistemine göre gerçekleştirilen milletvekili seçimlerinde, kadın adaylar tamamen serbest rekabet koşulları altında politikaya girmeye zorlanırken kadınların ideolojik açıdan erkeklerin egemenliğindeki politikada yabancı oldukları kuralları uygulamak zorunda kalmaları Mecliste nicel açıdan anlamlı bir yere ulaşabilmelerini güçleştirmiştir. Ayrıca, siyasal partilerin Mecliste daha fazla sandalye elde etmek için giriştikleri rekabet ortamı da kadınların aleyhine bir sonuç yaratmıştır. Bu doğrultuda çok partili hayata geçiş sonrası kadınların Meclisteki % 4,5 oranında azalmalar baş göstermiştir (İçke, 2014: 52).

1945'te Türkiye'de Çok Partili Döneme geçilmiş ve ilk olarak 18 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ'ın liderliğinde Milli Kalkınma Partisi kurulmuş (Toker, 1998: 102), bu partiyi 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar önderliğinde, Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan tarafından kurulan DP izlemiştir. CHP çok partili sisteme geçişle normalde 1947 yılında yapılması gereken seçimleri öne aldırılmıştır (Toker, 1998: 111). 1946 Genel Seçimleri öncesi kanunlar değiştirilmiş, 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı kanunla tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir (Milletvekilleri Seçimi Kanunu (1946), *T.C. Resmi Gazete*, 4918, 6 Haziran). Bu geçiş, kadınlar aleyhine bir rekabet alanı meydana getirmiş, dolayısıyla kadın parlamenterlerin sayısında gözle görülür bir artış yaşanmamıştır. Hatta Tek Partili Dönemde Mecliste kadınların sayısının Çok Partili Döneme nazaran daha yüksek olduğu, çok partili sistemle sayının düştüğü bilinmektedir. 1945'te çok partili sisteme geçişle birlikte siyasal yaşamda kendi haline terk edilen Türk kadınlarının parlamentodaki yeri 1946'da % 1,97'ye, 1950'de % 0,61'e, 1954'de % 0,74'e ve 1957'de % 1,31'e gerilemiştir (İçke, 2014: 53). Seçim sonuçlarına baktığımızda 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde 472 milletvekilinin sadece 3'ünün, 2 Mayıs 1954 Genel Seçimlerinde 535 milletvekilinin 4'ünün ve 27 Ekim 1957 Genel Seçimlerinde ise

587 milletvekilinin sadece 8'inin kadın vekil olduğunu görmekteyiz. Tekeli'ye (Unat,1982:376-381) göre, Çok Partili Dönemle beraber kadınlar, Tek Parti Döneminde ellerinde bulundurdukları seçilme şanslarını kaybetmişlerdir. Buna sebep olarak Tekeli, DP'nin tutucu siyasetini göstermektedir. Ancak tek dereceli seçim sisteminin rolünün göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Tekeli'nin (1979: 378) tespitlerine göre, Tek Parti Döneminde kadın vekillerin büyük bir bölümü izleyici konumundayken küçük bir kısmı ise partinin aktif siyasetinde yer almıştır (Gençkaya, 2010: 10). DP'de 1950 seçimlerinde meclise sadece bir tane kadın sokarken IX. Dönemde TBMM'deki diğer iki kadın vekil ise Bağımsız vekil Halide Edip Adıvar ile CHP'den Tezer Taşkıran'dır (Kurt Güveloğlu, 2016: 11). 1950-51 yılları arasında 3 kadın vekil ile 0,61 oranıyla kadınlar Mecliste çok düşük sayılarla temsil edilmiştir (Sezer, 1998:42).

1957 yılı genel seçimlerinde kadın vekillerin artışı gözle görülen bir gerçektir. XI. Dönemde Mecliste oturan kadın sayısı sekize ulaşmıştır. 1957-1960 arası dönem, DP'nin iktidarda olduğu süreç içerisinde en fazla kadın vekile sahip olduğu yıllardır. Bu dönemde Mecliste Bursa Milletvekili Hilal Ülman beş kez, İstanbul Milletvekili Nazlı Tıbar iki kez, İzmir Milletvekili Perihan Arıburun (TBMM, 1962: 390) iki kez, Ankara Milletvekili Übeyde Elli bir kez (TBMM, 1962: 426), İzmir Milletvekili Nuriye Pınar üç kez, İstanbul Milletvekili Necla Tekinel bir kez söz almıştır (<https://www.tbmm.gov.tr> [Erişim:17.08.2018]). 1950 ile 1960 seneleri arasında Meclisteki kadın oranı % 0,6 ile % 1,3 arasında geçmiştir. Ayrıca Çok Partili Dönemde kadınların Mecliste söz alma konusunda daha başarılı oldukları gözlemlenmektedir. Kaplan da kadınların Çok Partili Dönem ile birlikte siyasi hayattan çekildiklerini, DP döneminde kadınların daha az konuşmaya başladıklarını ve Mecliste pasif dinleyici olarak kaldıkları için kadınları temsil etme konusunda yetersiz kalıp sorunları pek fazla dile getiremediklerini ifade etmektedir. Muhafazakâr kesim içinde kadın milletvekillerinin bulunduğu partilere oy kullanılmaması gerektiği ve kadınların oy kullanmaması gerektiğini savunurken partiler kadın vekil adayları listelerine almaktan korkmuşlardır (Koçer, 2009: 83). 1954 seçimleri öncesinde DP'nin Kadınlar Kolu kurulmuş ve aynı zamanda "Demokrat Kadın" isimli dergi çıkartılmıştır (Kaplan, 1998: 199). Bu dönemde; Adviye Fenik, Saadet Teke ve Filyet Arman Meclis Üyesi olarak görev alan kadınlardan bir kaçıdır. Belediye Meclisinde bulunan kadınlar arasında bu süreçte ev kadınlarını da görmekteyiz. Bunlar

daha çok seçkin ailelere mensup insanlardır. 1956 senesinde Zekiye Midyat Hanım, Midyat'tan Belediye Başkanı seçilirken Jale Bora da Gölcük'ten Belediye Başkanı seçilmiştir (Kaplan, 1998: 196-197).

DP, iktidarı döneminde uluslararası düzeyde gelişmeleri takip etmiş ve dünya konjonktürünün içerisinde yer edinmeye çalışmıştır. Çok Partili Dönem ile başlayan bu hareketlilik sonraki süreçte de devam etmiştir. Kadınlar da üzerlerine düşen vazifeleri bu noktada yerine getirmişlerdir. Örneğin; New York'ta toplanacak olan BM İktisadi ve İçtimai Konseyinin "1947 Tarihli Kadınların Hakları Komisyonuna Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini temsil etmek üzere CHP eski milletvekillerinden Mihri Pektaş'ın katılması ve kendisine 75 lira gündelik verilmesi; Dışişleri Bakanlığının 20 Ocak 1947 tarihli ve 69990 /18 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 23 Ocak 1947 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır (CA, [24.12.1947]: Dosya 115.77.3). Ekonomik ve Sosyal Kadın Hakları Komisyonu tarafından hazırlanıp 31 Mart 1953 tarihinde New York'ta BM VII. Genel Kurul toplantısında "Kadınların Siyasal Haklarına Müteallik Sözleşme'nin imzalanması hususunda BM nezdinde Daimî Delegemiz Büyükelçi Selim Sarper'e salahiyet verilmesi; Dışişleri Vekaletinin 4 Eylül 1953 tarihli ve 57852/309 sayılı yazısı üzerine, icra vekilleri heyetince 11 Eylül 1953 tarihinde kararlaştırılmıştır." Bu metin ile kadınların siyasal haklarına müteallik sözleşmenin imzalanması hususunda verilen salahiyet hakkındaki icra vekilleri heyeti kararnamesinin sureti sunulmuştur (CA, [11.09.1953]: Dosya: 133.71.15) BM Genel Kurulu'nun kadın haklarının himayesi hakkındaki kararı ile ilgili olarak; 15-30 Eylül tarihlerinde Moskova'da Kadın hakları meselelerinin tatbikat ve tecrübeleri mevzuunda tertiplenecek toplantıya Türkiye'yi temsilen Tezer Taşkiran'ın katılması ise Hariciye Vekaletinin 11 Eylül 1956 tarihli ve 67429-515 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 14 Eylül 1956 tarihinde kararlaştırılmıştır (CA, [14.09.1956]: Dosya: 144.78.0).

2.1.1. Türkiye'de Kadınların Parlamentoda Temsil Edilme Oranları

Türkiye'de kadın sorununa gereken önemin yeterince verilmediği var olan bir gerçektir. Kadınların eğitim alma, sağlık imkânlarından yararlanma, çeşitli meslek gruplarına katılma rakamlarında ağır da olsa bir artış söz konusuysa siyasal yaşam

içerisinde bundan pek söz edilemez. Türk kadınları, dünyadaki pek çok ülkede kadınlar seçme ve seçilme hakkına sahip değilken bu hakkı elde etmesine rağmen siyasi katılım oranlarında ivme elde edememiştir (Gökçimen, 2009: 19).

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi akabinde, 1935 Genel Seçimlerinde 18 kadın vekil seçilerek parlamentoya girebilmiştir. O dönem şartlarında bu netice, oldukça iyi değerlendirilmektedir. Türk parlamentosunda kadın ve erkek temsil edilme oranlarına yukarıdaki tablodan baktığımızda 1950 Genel Seçimlerinde kadın temsil edilme oranlarının yüzde 0,61'e kadar indiği görülmektedir (<http://www.ksgm.gov.tr> 1994: 5). 1935'den 2007'ye kadar TBMM'ye (Temsilciler Meclisi, Danışma Meclisi ve 1961-1980 seneleri arasında Cumhuriyet Senatosu'nu da içine alacak şekilde) toplamda 143 kadın vekil seçilmiştir. Bu vekillerin de 35 tanesi birden çok kez milletvekilliğine getirilmiştir (Gençkaya, 2010: 15).

Tablo 8: TBMM’de 1935 Yılından 2008’e Değın Kadınların Temsil Oranları

Yıllar	Dönem	Kadın Milletvekili	Toplam Milletvekili	Oran (%)
1935-1939	V	18	395	4.55
1939-1943	VI	16	400	3.75
1943-1946	VII	16	435	3.67
1946-1950	VIII	9	455	1.97
1950-1954	IX	3	487	0.06
1954-1957	X	4	535	0.74
1957-1960	XI	8	610	1.31
1961	Temsilciler Meclisi	4	258	1.55
1961-1965	XII	3	450	0.66
1965-1969	XIII	8	450	1.77
1969-1973	XIV	5	450	1.11
1973-1977	XV	6	450	1.33
1977-1980	XVI	4	450	0.88
1981-1983	Danışma Meclisi	5	160	3.12
1983-1987	XVII	12	400	3
1987-1991	XVIII	6	450	1.33
1991-1995	XIX	8	450	1.77
1995-1999	XX	13	550	2.3
1999-2002	XXI	22	550	4
2002-2007	XXII	24	549	4.3
1961-1980	Cumhuriyet Senatosu			
Toplam		193	8934	2.1

Kaynak: Yasama Dergisi, Sayı: 10, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2008 s. 40.

Kadın parlamenterlerden ikisi beş defa (Işıl Saygın ve İmren Aykut), üçü dört kez (Sümer, 1999: 99), (Fakihe Öymen, Emine Mebrure Aksoley ve Benal Nevzad Arıman), on ikisi ise üç defa (Sümer, 1999: 61-67) yirmi vekil ikişer kez ve 105 vekil de sadece birer defa seçilmiştir. 1935-2007 arasında seçilen kadın vekiller 48 ili temsilen (illerin % 60’ı) Meclis’te yer almışlardır. Fakat seçilenlerin % 62’si Ankara, İstanbul ve

İzmir adayları olmuştur. En az kadın vekile sahip iller Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindedir (Gençkaya, 2010: 15). V.-XXII. Dönemler arasındaki süreçte kadın parlamenterlerin partiler içerisindeki dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9: V. Dönemden XXII. Döneme kadar TBMM’nde kadın milletvekilleri

MECLİSTE TEMSİL EDİLEN PARTİ	KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI
Cumhuriyet Halk Partisi	59
Anavatan Partisi	14
Adalet ve Kalkınma Partisi	13
Demokratik Sol Parti	13
Adalet Partisi	9
Doğru Yol Partisi	9
Demokrat Parti	8
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	4
Halkçı Parti	4
Milliyetçi Demokrasi Partisi	3
Milliyetçi Hareket Partisi	2
Fazilet Partisi	2
Türkiye İşçi Partisi	2
Yeni Türkiye Partisi	1
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi	1
Millet Partisi	1
Demokratik Parti	1
Bağımsız	1

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-1991, TBMM Genel Sekreterliği, Ankara, 2003.

1961 Temsilciler Meclisi ile birlikte 1983 Danışma Meclisi ve Cumhurbaşkanı tarafından seçilen Kontenjan Senatörlerinin de katılımıyla 12 kadın parlamenter daha görev almıştır. Temsilciler Meclisinde CHP temsilcisi olarak yer alan kadın üyeler, parti dağılımında sayılmamıştır. Bunlardan üç parlamenter, farklı yasama dönemlerinden ve iki farklı partiden olup bir tanesi ise üç farklı partiden TBMM'ye seçilmiştir. Son olarak, Kontenjan Senatörlerinden bir tanesi ve iki Danışma Meclisi Üyesi daha sonra siyasal partilerden aday seçilerek TBMM'ye girmiştir. Görüldüğü üzere Türkiye'de kadınların Parlamentoda yer alma oranları ortalama % 2,5'dir. XXIII. Döneme kadar kadınların toplam vekil sayısı içerisinde kadınların ilk olarak seçildikleri V. Dönemde % 4,5 oranını geçememiştir. Tüm bu veriler Türkiye'de kadının siyasal yaşam içinde büyük oranda aktif olarak katılımına mâni olan çeşitli faktörler, siyasi, ekonomik, kültürel nedenler bulunduğunu göstermektedir.

Bu nedenlerin başında ise şüphesiz ataerkil aile yapılanması gelmektedir. Kırsal kesimde düşük eğitim düzeyine sahip kadınlar üzerinde kocalarının, babalarının, erkek kardeşlerinin hatta oğullarının baskıları devam etmekle beraber kadının politikaya aktif olarak katılımı için teşvik edilmesi şöyle dursun oy kullanma konusunda bile engellenmektedir. Bu da demokrasinin işleyişindeki noksanlıkları, kadınlara karşı “despot yaklaşımı” sunmaktadır (Çağlar, 2011: 56-79). Türkiye'de 1935 senesinden bugüne değin TBMM'de seçilen 9134 vekilin sadece 236'sını kadınlar temsil etmektedir. TBMM'de en yüksek kadın oranına 2007 seçimleri akabinde % 9,1 ile ulaşılmıştır. Meclis'te en az kadın vekil ise, üç kadın vekil ile 1950-1954 arasındaki dönemde ve 27 Mayıs 1960 sonrasındaki süreçte, 1961-1965 döneminde olmuştur (Çadır, 2011: 58). 1950-1960 yılları arası kadın vekil sayılarında düşüş yaşansa da kadınların seçimlere katılma oranının fazla olduğu belirtilmelidir. Akis Dergisinde Tülya Memlük (Akis, “Kadın ve Siyaset”, 15 Mayıs 1954: 5), 1954 yılını kadınların seçimlere olan katılımı hususunda şu şekilde yorumlamıştır:

Millet vazifesini hakkiyle ifa etmiş, halkımız seçimlere yüzde doksana yakın bir nispetle iştirak etmiştir; iftihar ile gurur ile söylüyoruz, zira bu öyle bir nispettir ki ancak en medenî memleketlere nasip olur. Bununla da iktifa etmedik. Kadınlarımız seçimlere karşı çok büyük bir alâka göstermişlerdir. Gazetelerde hep okuduk, resimlerini gördük, şartları ne olursa olsun, yaşları ve sıhhatleri müsait olsun olmasın, hiçbir zahmet Türk kadını haklarını kullanmaktan men edemedi; 90'lık bir

nine, emzikli bir kadın, ayakta duramayacak kadar hasta bir kadın sandık başında saatlerce beklemekten çekinmemişlerdir.

Bu yazıda da dikkat çekmektedir ki kadının seçimlere gösterdiği ilginin büyük olmasından yana mutluluk duyulmakla birlikte seçilme değil seçme hakkını kullanmasına dair bir beklenti ve buna ulaşmışlık söz konusudur. Kadın bir yazarın dahi bunları ifade etmiş olması, toplumda kadınları siyasette görmenin olağanlaşmamasının sadece erkeklerle bir ilgisinin olmadığını göstermektedir.

2. 1. 2. Demokrat Parti’de Kadına Bakış

DP döneminde dini uygulamalarla ilgili yeni uygulama ve düzenlemelere yoğunluk verilmiş, dini eğilimli serbestlikler tanınarak özellikle din eğitimi genişletilmiştir (Özer,2015:68).Özellikle İmam Hatip Okullarının açılması NATO ülkelerinden gelen baskıyla gündeme gelen bir konudur(Dilipak, 1990:14) Medeni Kanunun kaldırılarak şeriatın getirilmesi yönünde istekler ortaya çıkmış ve eski düzenin yeniden canlandırılması ele alınmıştır (Caporal, 1982: 223).Hafta tatilinin Cuma günü olması, tekke ve zaviyelerin açılması (Koçer,2009:54), Arapça yazıya dönülmesi, hatta fes, peçe ve çarşafın yeniden hayata sokulması, çok eşliliğin önündeki engellerin kalkması yönünde öneriler mecliste Demokrat Partili delegeler tarafından teklif edilmiştir. Dönemin milletvekillerinden Hüseyin Nalban da “İslamiyet’in devlet dini olarak kabul edilmesini” önermiştir Vatan Gazetesinde Ahmet Emin Yalman, 12 Mart 1951 tarihli yazısında delegelerin bazı irtica içerikli isteklerini ele almıştır: “Şapkanın yerine fes giyilmesi, kadınların çarşafınlmaları ve eve kapanmaları, heykellerin kaldırılması, Arap harflerinin iadesi, medeni kanunun yerine şeriatın geçirilmesi ve erkeğin birden fazla kadın alması...”.CHP bu söylemlere karşı suskun kalmış, Cumhuriyet Gazetesi de bu suskunluğu 14 Mayıs 1950 yenilgisinin sebeplerinden biri olarak değerlendirmiştir (Tatlı, 2008: 52-53).Bazı dernek ve gazeteler bu dini uygulamalara karşı mücadele vermiştir ki özellikle Cumhuriyet Gazetesinde bu ve buna yönelik girişimler şiddetle eleştirilmiştir (Said: 1952: 5).Türk Kadınlar Birliği derneğinin de bu uygulamalara sessiz kalmadığı göze çarpmaktadır.

1951 yılı Nisan ayında toplanan Uzunköprü DP Merkez İlçe Kongresi'nde de iki delege dini söylem tarzında ancak kadınları ilgilendiren şu sözleri sarf etmişlerdir: “Erkekler dörde kadar evlenebilmelidir. Bunda dinen bir mahzur yoktur. Evvelce çıkarılan kanun kaldırılmalı, her erkek dört karı alabilmelidir. Boşanmalarda şeriat usulüne göre olmalı, mahkemelere gitmeğe lüzum kalmamalıdır.” Oldukça önemli olan Uzunköprü'deki bu konuşmalara hiçbir şekilde itiraz edilmemiş olması daha da mühim görülmelidir. Herhangi bir itirazın yaşanmadığı bu konu, belki de bundan alınan güçle sonrasındaki süreçte de gündeme getirilmiştir (Tatlı, 2008:53-54). Bu söylemlerin daha çok geleneksel sistemi meşru kılarak halkın desteğini almak amacıyla yapılmış olduğu muhtemeldir.

Dört kadınla evlilik bahsi ile ilgili tartışmaların altında yatan dayanak olarak Nisa Suresinde erkeklerin dört kadınla evlenebilmelerine izni verilmesi ve bunun belirli şartlar dâhilinde olması gösterilmiştir. 15 Ekim 1951 yılında toplanan DP III. Parti Kongresi'nde talep edilen tebliğlerde nikâhın hocalar tarafından kısılanması yer almış, fakat kadın vekiller tarafından bu talebe şiddetle karşı çıkmıştır. 1952 yılı Eylül ayında toplanan Ankara İl Kongresi'nde ise “ihtiyacı olanlar dışında kadın memur çalıştırılmaması” isteği de sunulmuştur. Ankara milletvekili Ömer Bilen'in her pazar Hacı Bayram Camisi'nde vaazların radyo ile yayınlanması, köy okullarına din derslerinin konması, Ayasofya'nın cami haline getirilmesi istekleri de söz konusudur. 1953'te Ocak ayında toplanan DP Maraş İl Kongresi'nde, kadın memurların çıkartılması, içkili mekanların ortadan kaldırılması, evlenme ve boşanma kanunlarının tekrar gözden geçirilmesi, 19 Mayıs törenlerinde bayanların açık kıyafetler ile teşhir edilmemesi, güzellik yarışmalarının ortadan kaldırılması, liselerde din derslerinin okutulması yönünde talepler olmuştur. 8 Şubat 1953 tarihli DP Kongresi'nde Başbakan Adnan Menderes, farklı düşüncedeki insanların DP'de gizli faaliyetlerde buldukları, laikliğin din karşıtlığı anlamına gelmediği, fakat kanun yaparken dini düşünceleri siyasete karıştırmadıklarını anlatmıştır (Tatlı,2008:55-56)

Dünya Gazetesinde Bedi Faik “Türk Kadını” başlığı altında Türkiye'deki kadın memurların DP kongreleri sonrasında yaşadığı zorlukları belki de hiçbir dönem yaşamadığını yazmıştır: “Kadın memurlar temizlensin, yerlerine erkekler alınsın” söylentisi kongrelerin temel düsturu haline gelmiştir. Faik bu dönemde doğruca Türk

kadınının hedefte olduğunu belirtmiş, “...Anadolu kısa kollu ve etekli kadın öğretmenlerle doluydu. Üç yıldır aynı öğretmenleri çarşafa sokmak için yapılmadık şey bırakılmamıştır! Bu mu Türk kadını anlamak” diye tepkisini dile getirmiştir (Tatlı, 2008: 56). Belki de buna benzer bir tepki olarak değerlendirebileceğimiz bir tavır, Diyanet İşleri Başkanlığının bir evrakında karşımıza çıkmaktadır. Buna göre cami ve mescitlerde kadın ve erkeklerin birlikte namaz kılmaya başladıkları belirtilerek buna yönelik tedbir alınması istenmiştir (CA [28.06.1954], Dosya: 51.0.0.0 Yer: 4.32.4).

2. 1. 3. Demokrat Parti Döneminde TBMM’de Kadın Milletvekilleri

1945’te Çok Partili Hayata geçilmiş; 1950-1960 yılları arasında iktidarda kalan DP döneminde de demokrasi adına adımlar atılmıştır. Buna rağmen bu durum kadın hak ve inkılapları açısından yeterli olamamıştır. Kadın seçmenlerin sandık başındaki sayısı artarken sıra seçilmeye geldiğinde aynı artış bu alanda görülememiştir. 1950 yılında, 5545 sayılı kanun gereği Milletvekili Seçimleri tek dereceli, çoğunluk usulü ile eşit ve gizli oylama şeklinde yapılmıştır. Oy serbest ve şahsidir ilkesi temel alınmıştır. Bu demokratik gelişmelere rağmen 1950 yılında yapılan seçimlerde 487’ye yükselen vekil sayısına karşın Mecliste kadın vekil sayısı yine yok denilecek kadar az bir oranda kalmıştır. Bu dönemde % 0,6’lık temsil edilme oranı ile üç kadın vekil Meclis’e girmiştir (Sümer, 1999: 79). DP’nin iktidarda olduğu on yıllık süre zarfında mecliste yer alan kadın vekil sayısı da oldukça düşüktür.

1950-1954 yılları arasında üç, 1954-1957 arasında dört ve 1957-1960 arasında ise sekiz olmak üzere toplamda 15 milletvekili DP döneminde Mecliste yer almıştır. Fakat tekrar vekil seçilen Nazlı Tlabar ve Nuriye Pınar’ı çıkardığımızda sayı 12 kadın milletvekiline düşmektedir. 12 kadın milletvekilinden dokuzu DP’den, biri ise CHP’den seçilmiştir. 1950 seçimlerinde DP ve CHP listesinden Meclise giren ancak daha sonra bağımsız olan iki kadın vekil ise Halide Edip Adıvar ile Tezer Taşkiran’dır (Çolak, 2017: 115). 1954 seçimlerinde Meclis’e giren dört kadın vekil de DP’lidir. Aliye Coşkun Temuçin Ankara milletvekili, Nazlı Tlabar İstanbul milletvekili, Nuriye Pınar İzmir milletvekili, Edibe Sayar Zonguldak milletvekili olarak seçilmişlerdir. Halide Edip Adıvar bağımsız aday, Tezer Taşkiran CHP, Nazlı Tlabar ise DP’ye mensup kişilerdir.

Meclise giren kadın milletvekillerinin çoğunun yükseköğrenim görmüş insanlardan seçildiği gözlemlenmiştir.

DP Döneminde yabancı dil bilen kadın milletvekillerine baktığımızda IX. Dönemde hepsinin hem İngilizce hem de Fransızca bildiklerini görmekteyiz. Ayrıca aynı dönemde DP ve CHP'den birer milletvekili Almanca, yine DP'den bir vekil de Rumca bilmektedir. X. Dönemde ise DP'nin kadın vekillerinden bir tanesi yabancı dil bilgisine sahip değilken diğer üçü Fransızca bilmektedir; bu üç vekilden ikisi İngilizceye de hakimdir. Almanca ve Rumca bilen birer milletvekili de Meclis'te bu dönemde yer almıştır. XI. Dönemdeki kadın vekillerden ise CHP'nin tek kadın vekili Fransızca bilmekteyken DP'nin kadın vekilleri arasında bir kişinin yabancı dili bulunmamakta diğerleri ise Fransızca, İngilizce, Almanca, Rumca, İtalyanca ve Latince bilmektedir (İçke, 2014: 76).

DP Dönemindeki kadın vekillerin eğitimlerine baktığımızda ise 68 yaşındaki öğretim üyesi Halide Edip Adıvar'ı, felsefe öğretmeni Tezer Taşkiran'ı, en genç üye olup 37 yaşında Mecliste yer almış ev hanımı Nazlı Tlabar'ı görmekteyiz. Bu isimlerden Tlabar, Almanca, İngilizce, Rumca ve Fransızca olmak üzere dört yabancı dil bilmektedir. Halide Edip Adıvar Almanca ve İngilizce, Tezer Taşkiran ise Almanca, İngilizce ve Fransızca olmak üzere üç dile sahiptir. Her üç vekil de evli ve ikişer çocuk sahibidir. Tezer Taşkiran ilk kez 1943 yılında Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 1946 ve 1950 yıllarında ise Kars ilinden milletvekili olmuştur. Nazlı Tlabar, DP Beyoğlu İlçe Başkanlığı görevini yürütürken 22 Mayıs 1950'de yapılan toplantıda Başbakanlık Divanı Kâtipliğine seçilmiştir. Halide Edip Adıvar ise aktif olarak siyasette rol alamamıştır (Gökçimen, 2009: 380).

DP'nin son dönemi olan 1957 yılı seçimleri sonucunda TBMM'de kadın milletvekilleri sayısı sekize ulaşmıştır. 602 milletvekili sayısına oranla kadın vekil sayısı % 1,35 olmuştur. Übeyde Elli CHP'den seçilirken Nazlı Tlabar, Piraye Levent, Hilal Ülman, Ayşe Günel, A. Necla Tekinel, Perihan Arıburun ve Nuriye Pınar DP'den milletvekili olmuşlardır. Nazlı Tlabar ve Nuriye Pınar eski vekillerden olup diğerleri ise yeni üyelerdir ve genel olarak büyük şehirlerden seçilerek Meclis'e girmişlerdir. Ayşe Günel, Necla Tekinel ve Nazlı Tlabar İstanbul; Perihan Arıburun ve Nuriye Pınar İzmir; Übeyde Elli Ankara, Piraye Levent Aydın, Hilal Ülman ise Bursa'dan milletvekili

seçilmişlerdir. En genç üye 36 yaşındaki Necla Tekinel, en yaşlı kadın üye ise 54 yaşındaki Ayşe Günel'dir. DP döneminde büyük başarı kazanan bir diğer isim de Müfide İlhan olmuştur. Öğretmen olan Müfide İlhan, Mersin'den en çok oyu alarak Belediye Başkanı seçilmiştir. Türkiye'de bir ilki gerçekleştiren ve Mersin'i evi gibi görerek, şehir işlerine bir kadın bakış açısıyla yaklaşan Müfide İlhan'ın başkanlığı 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 89. Maddesine tevfi kan 2 Ocak 1951 yılında onanmıştır. Bu karar hükmünü de İçişleri Bakanlığı yürütmüştür. (Kararlar (1951), *T.C. Resmi Gazete*, 7707, 13 Ocak). Müfide İlhan'ın Mersin'e Belediye Başkanı seçildiği haberi, uluslararası basında da yankı yapmıştır. Özellikle ABD basını Müfide İlhan'ın Belediye Başkanı seçilmesine ilgi göstermiş; 8 Kasım 1950 tarihli *The Tipton Daily Tribune Gazetesi*, Türkiye tarihinde ilk kez bir kadının Belediye Başkanı seçildiğine dair haberi ele almıştır. Ayrıca *The Racine Journal Times Gazetesi* "Türkiye'nin kadın belediye başkanı kendinden emin" başlığıyla yer verdiği haberde Müfide İlhan'ın; "bir kadının da bir erkek gibi belediye başkanı olmasına engel bir durumun olmadığı" sözlerine yer vermiştir (Bozkurt ve Bozkurt, 2014: 64). Müfide İlhan, *Yeni İstanbul Gazetesinde* de yer alan konuşmasında "Londra'da toplanan Belediyeler Kongresine iştirak ettiğini ve İngiltere'de büyük ölçüde hüsnü kabul gördüğünü" dile getirmiştir (*Yeni İstanbul*, 13 Aralık 1950: 5).

2. 1. 3. 1. 1950 Seçimlerinde TBMM'ne Giren Kadın Milletvekilleri

1950 Genel Seçimleri, 5545 sayılı kanunun (Milletvekilleri Seçimi Kanunu (1950), *T.C. Resmi Gazete*, 5545, 21 Şubat) birinci maddesinde geçtiği üzere, "tek dereceli ve ekseriyet usulüne göre genel, eşit, gizli oyla ve serbestlik içinde" yapılmış; sayılması da "açık" bir biçimde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2012: 10). Nüfusu 150 kişinin üstünde olan köy, kasaba ve mahalle birer seçim bölgesi niteliğine sahiptir. Yeni kanunun uygulandığı 1950 Genel Seçimlerinde kadın vekillerin sayısal bakımdan düşüklüğü göze çarpmaktadır. 1950 yılında vekil sayısı 487 gibi önemli rakamlara ulaşırken kadınlar yine yok derecede azdır (Çakır Sümer, 1999: 79-85). 14 Mayıs 1950 Pazar günü saat 08.00'de başlayıp 17.00'de biten seçme işlemleri sürecinde 8.905.743 seçmenden 7.953.055'i sandık başına gitmiştir (Çolak, 2017: 115-158). Seçimlere katılan 8,5 milyon kişinin 4,5 milyonu oyunu DP'den yana kullanmış, 4 milyon oyu ise CHP almıştır. DP'nin 419, CHP'nin 67 milletvekili ile temsil edildiği Meclise MP sadece bir milletvekili

sokabilmiştir. Fakat dönemin gazetelerine bakıldığında seçim sonuçları farklı sayılarla ifade edilmiştir. Ayın Tarihinde 8.905.576 seçmenden, 7.916.091'inin seçime katıldığı, katılım yüzdesinin 88,88 olduğu belirtilmiş (Ayın Tarihi, 25 Mayıs 1950, <http://ayintarihi.iletisim.gov.tr/>); vekilliklerin 396'sının DP'ye, 68'inin CHP'ye, 1'inin MP'ye gittiği, 7 vekilin de bağımsız olarak Meclise girdiği ifade edilmiştir. Cumhuriyet'te verilen sayılara göre ise yeni dönemde Mecliste DP'nin 434, CHP'nin 52, MP'nin ise 1 milletvekilliği olacaktır (Cumhuriyet," Seçimlerin Neticesi Sabaha Karşı Belli Oldu", 17 Mayıs 1950: 1).

1950-1954 yılları arasındaki süreci içeren IX. Dönemde TBMM'de üç kadın vekil, siyasi hayatta yer almıştır. Dönemin üç siyasetçi kadınından ilki, 1913 yılında İstanbul'da doğan ve 1941'de İbrahim Muazzez Tlabar ile hayatını birleştiren, bir çocuk annesi Hatice Nazlı Tlabar'dır. Arnavutköy Kız Koleji, Kandilli Sultanisi ve çeşitli hayır kurumlarında görev almıştır. Yenişehir Bostan Mahallesi'nde çocuk bakımevi kurmuş, WCA Amerikan Cemiyeti'nde vazife almış, Hür Fikirler, Türk Turizm ve Türk-Pakistan Dostluk Cemiyeti ile çalışmıştır. Avusturya "Wiener Illstrierte" Dergisinin Türkiye mümessilliği ve muhabirliğinde de görev almıştır. DP'nin kurulması ile bu partiye girerek çeşitli kademelerinde hizmette bulunmuştur. (Çolak, 2017: 115-158).

Son sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'nın ve Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın torunu olan ve Almanya'da özel olarak felsefe eğitimi alan Nazlı Tlabar, DP'nin kuruluşunda çeşitli vazifelerde bulunmuştur. Parti kâtipliği yapmış olan Tlabar, İstanbul ili Yayın ve Propaganda Bürosu Başkanlığı ve DP Beyoğlu İlçe Başkanlığı görevlerini yerine getirmiştir. IX, X ve XI. Dönemlerde İstanbul'dan art arda vekil seçilmiştir. 22 Mayıs 1950 Pazartesi günü ilk toplantısını yapan DP, Nazlı Tlabar'ı İstanbul'dan 377 oyla Meclis Divan Kâtipliğine seçmiştir. O dönemde partilerin kadın aday göstermekte çekimser kalmasına rağmen kadınların kuvvetli desteğini alan DP, Tlabar'ı Divan Kâtipliğine seçmiş, parti böylece kadınlara bir nevi minnet borcunu ödemiştir (Tatlı,2008:58-59). 1715 sicil numarası ile IX. Dönem İstanbul Milletvekili olan Tlabar sonraki iki dönemde de Meclisteki yerini muhafaza etmiş, X ve XI. Dönemlerde de İstanbul milletvekilliğinde bulunmuştur (Akis, 5 Haziran 1954: 20). Siyasi hayatı içinde Hariciye Encümeni'nde de görev almış olan Tlabar, 22 Nisan 1971'de hayata gözlerini

yummuş olup cenazesi Edirnekapı'daki aile mezarlığında toprağa verilmiştir (Arslan ve Tarakçı, 2011: 135).

IX. Dönem kadın vekillerimizden bir diğer isim ise Halide Edip Adıvar'dır. 1882 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Halide Edip, Selanikli Mehmed Edip Bey'in kızıdır (Harnuboğlu, 2014: 27). Amerikan Kız Koleji'ni bitiren Adıvar, İngilizce ve Fransızcaya hâkim olup öğretmenlik ve müfettişlikten ayrı yüksek tahsilini İngiliz Edebiyatı üzerine yapmıştır. Atatürk'ün karargâhında görev alması sebebiyle “onbaşı” rütbesine de sahip olan İngiliz Edebiyatı Profesörü Adıvar, IX. Dönem İzmir milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir (Çakır Sümer, 1999: 79-85). 1950 seçimlerinde DP listesinden bağımsız İzmir vekili olarak TBMM'ye girmiş olan Halide Edip Adıvar, parlamentoda Milli Eğitim ve Anayasa Komisyonlarında görev yapmıştır. Mecliste en fazla söz alan kadın milletvekillerinden olan Halide Edip Adıvar'ın Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanunun değiştirilmesi ile alakalı verdiği kanun teklifi ile birlikte eğitim, kültür, dil ve kadın haklarıyla ilgili sekiz konuşması bulunmaktadır. İlk konuşmasında DP'ye destek veren Adıvar, Üniversite bütçeleri, Bakanlıklar ile ilgili konuları, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Köy Kanunu, Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun ile ilgili yapılan tartışmalarda söz almıştır (TBMM Tutanak Dergisi, (2 Haziran 1950), Dönem 9, Birleşim 5, C: 1, ss. 97-100. TBMM Tutanak Dergisi, (24 Şubat 1951), Dönem 9, Birleşim 50, C: 5, ss. 730. TBMM Tutanak Dergisi, (25 Şubat 1951), Dönem 9, Birleşim 51, C: 5, ss. 758. TBMM Tutanak Dergisi, (7 Mayıs 1951), Dönem 9, Birleşim 73, C: 7, ss. 89-120. TBMM Tutanak Dergisi, (28 Kasım 1951), Dönem 9, Birleşim 10, C: 11, ss. 278-280. TBMM Tutanak Dergisi, (17 Aralık 1952), Dönem 9, Birleşim 18, C: 18, ss. 299-303. TBMM Tutanak Dergisi, (17 Şubat 1953), Dönem 9, Birleşim 45, C: 20, ss. 357-362. TBMM Tutanak Dergisi, (22 Mayıs 1953), Dönem 9, Birleşim 86, C: 22, ss. 351).

IX. Dönemdeki bir diğer kadın vekil ise Tezer Taşkıran'dır. 1903'te Bakü'de doğan Kars milletvekili Tezer Taşkıran, DP iktidarda kaldığı süreç içerisinde en fazla konuşma yapan ve söz alan kadın milletvekili olmuştur. IX. Dönem Kars milletvekili olan Taşkıran¹⁹ bu dönemde on yedi farklı konu hakkında söz almış ve daha çok dil, eğitim,

---

¹⁹ Tezer Taşkıran, VII. Dönem Kastamonu Milletvekili iken 6, VIII. Dönem Kars Milletvekili iken de 26 farklı konu hakkında söz almıştır. Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr>, [Erişim:17.08.2018].

kadın meselelerinde tartışmalara girmiştir. Kadın sorunlarıyla da daha çok alakadar olan vekil, Tezer Taşkiran'dır. 1951 yılında Meclis tartışmalarından biri olan kadın-erkek memur ücret farklılığına da karşı çıkmıştır. IX. Dönemde oy çoğunluğu ile CHP'den üçüncü kez milletvekili seçilen Taşkiran, ilk vekilliğinde Kastamonu'dan, son ikisinde ise Kars'tan seçilmiştir. 30 Aralık 1950'de CHP'den istifa ederek bağımsız milletvekili olan 1242 sicil numaralı Taşkiran, Türk fikir sahasının önemli isimlerinden Ahmet Ağaoğlu'nun kızı olmasından dolayı dönemin aydınlarını daha çocukluk yıllarında tanımıştır. Kardeşi Gültekin Ağaoğlu ablası Tezer Taşkiran'ı fevkalade mükemmel, sakin bir insan olarak tanımlamıştır. Felsefe öğretmeni olan Tezer Hanım, 30 Ağustos 1930 yılında Doktor Nimet Taşkiran ile evlenmiş; 1933-1936 yılları arasında Çapa Kız Öğretmen Okulunun ilk kadın müdürü olmuştur (<http://www.trtarsiv.com> [Erişim:17.08.2018]). "Cumhuriyetin 50. yılında Türk Kadınının Hakları" adlı kitabın da yazarı olan Taşkiran, Harika Çocuk Kanunu'nun (İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun, (1948), *T.C. Resmi Gazete*, 5245, 12 Temmuz) çıkartılmasında en çok çaba sarf eden isim olmuştur ki yetenekli çocukların yurt dışında aldıkları bu eğitim, sonraki dönemin sanat anlayışı için oldukça önemlidir. Taşkiran, siyasi çalışmalarının yanı sıra 1950'de Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği'ne üye olmuş, 1957-1960 ve 1965-1966 yılları arasında derneğin genel başkanlığını da yürütmüştür (Naymansoy, 2013: 22-23, 47).

2. 1. 3. 2. 1954 Genel Seçimlerinde TBMM'ne Giren Kadın Milletvekilleri

1954 yılında yapılan seçimler ile X. Dönemde vekil sayısının 487'den 535'e yükselmesine karşın kadın vekil sayısında yine istenilen rakamlara ulaşılmadığını görmekteyiz. X. Dönemde, bir önceki dönemden bir sayı fazla olarak dört kadın vekil Mecliste yer almıştır. Temsil edilme oranı % 0,7'dir (Çakır Sümer, 1999: 79-85). 10.262.063 kayıtlı seçmenin 9.095.617'sinin oy kullanması ile katılım oranı % 88,6 gibi yüksek oranla gerçekleşen 1954 Genel Seçimleri, çoğunluk sistemi esasına göre yapılmıştır. DP, 1950 yılı seçimlerine göre bu dönemde oylarını artırmış, CHP ise % 5 oranında oy kaybetmiştir. DP oyların %56,61'ini, CHP %34,78'ini almıştır. Sonuç olarak DP 503, CHP 31, CMP 5 ve Bağımsızlar ise iki milletvekili ile parlamentoda yer almıştır. 1954 seçimleriyle TBMM'ye gelen dört kadın vekilden birisi, önceki dönemde de

siyasette olan Nazlı Tlabar'dır. Diğer kadın vekillerimiz ise Aliye Temuçin, Edibe Sayar ve Nuriye Pınar'dır.

1952 sicil numaralı Aliye Temuçin, 176.507 oy alarak DP Ankara milletvekili seçilmiştir. 1944'de İzmir Akşam Kız Sanat Okuluna, 1949'da Manisa Kız Enstitüsü ve 1951'de Ankara Atatürk Kız Enstitüsü öğretmenliğine atanmış olan Temuçin, 1952'de tekrar Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü öğretmenliğine ve akabinde Kız Teknik Öğretmen Okulu Müdürelğine getirilmiştir. X. Dönem vekilliği görevi sonrasında mesleğine geri dönmüştür. 1958'de ise 3. sınıf müfettişlik göreviyle Teftiş Kuruluna atanmış, 1959'da Kız Teknik Öğretmen Okulu Müdürelğine getirilmiştir. X. Dönemde Mecliste Milli Eğitim Komisyonu'nda kâtiplik görevi de yapmış olan Temuçin, Emekli Sandığı Kanununun değiştirilmesi hakkındaki tasarıyla Orman ve Ziraat Öğrenimi Yapanlara Mühendis Unvanı Verilmesine dair kanun teklifi konularında kurulan geçici komisyonlarda da bulunmuştur (Gökçimen, 2009: 376).

1912 Safranbolu doğumlu olan Edibe Sayar, DP Zonguldak İl Teşkilatını kuran Maksut Çivi'nin kızıdır (Namal ve Toparlık Şahin, 2015: 91). 130.302 oy ile DP Zonguldak milletvekili seçilen Edibe Sayar'ın sicil numarası 2209'dur. Hukuk Fakültesi mezunudur (Binark, 2010: 217). Edibe Sayar, X. Dönemde Mecliste Arzuhal Encümeni'nde kâtip olarak, Milli Eğitim Komisyonu'nda ise üye olarak çalışmıştır. 1955'te TBMM Riyaset Divanı Kâtipliğine, son toplantı yılında ise Adliye Encümenliğine seçilmiştir. Bunun yanı sıra Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki 5387 sayılı Kanun'da değişiklik teklifi ve Milletvekilleri Seçimi Kanunu'na bir madde daha konulması üzerine kanunun müzakeresi için kurulan Muvakkat Encümene üye olarak getirilmiştir. Basın Kanununun 33. maddesinin değiştirilmesi, Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki 6196 Sayılı Kanunun 36 ve 37. maddelerinin değiştirilmesi, özel otomobillerden vergi alınarak gelirin de Çocuk Esirgeme Kurumu'na nakli ile alakalı yedi kanun teklifi, bir sorusu, Genel Kurul'da da dört konuşması bulunmaktadır (TBMM Tutanak Dergisi, [16 Şubat 1955], Dönem 10, Birleşim 41, C: 1, ss. 134-135). NATO Memleketleri Parlamentolar Birliği Türk Grubu İdare Heyetinde yer alan Sayar'ın ayrıca Parlamentolararası Birliği Türk Grubu'nda da üyeliği bulunmaktadır. Edibe Sayar, 18-23 Temmuz 1955 tarihleri arasında yapılan NATO Parlamenterleri Konferansı'na katılmış, 1956'da Paris'e giden NATO Grup Heyeti arasında bulunmuştur (Binark, 2010: 291-

366). 27 Mayıs 1960'tan sonra Yeni Türkiye Partisi'nde siyasi hayatını devam ettirmiştir. Aynı yıl Kadın Dayanışma Birliği'nin başkanlığına getirilen Sayar, 1970'te vefat etmiştir (Namal ve Toparlak Şahin, 2015: 91).

X. Dönem milletvekilleri arasında yer alan Nuriye Pınar Erdem, 229.799 oy ile DP İzmir vekili seçilmiş, XI. Dönemde de 217.423 oyla yine DP'nin İzmir milletvekili olarak Meclis'te yer almıştır. 1914 doğumlu olan Türkiye'nin ilk Jeoloji Profesörü Nuriye Pınar, 1932'de İstanbul Erenköy Lisesi'ni bitirdikten sonra gerçekleştirilen sınav ile Fransa'ya gitme hakkını elde etmiştir. Bordeaux Üniversitesi Kimya ve Tabii İlimler Bölümü'nü 1937'de bitirmiş, 1937'de İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enstitüsü asistanlığına getirilmiştir. 1942'de "Marmara Denizi Havzasının Sismik Jeoloji ve Meteorolojisi" adlı tez çalışması ile doktorasını yapmış, 1945'de "Ege Bölgesi'nin Tektoniği, Sıcak Su ve Madensuyu Kaynakları" isimli tez çalışması ile doçent unvanını almıştır. 1945'te yabancı bir profesörle birlikte Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Paleontoloji derslerini vermiştir. 1953'e kadar İstanbul Üniversitesi'nde Jeoloji Doçenti olarak görev aldıktan sonra 1954 Genel Seçimleriyle İzmir vekili olarak TBMM'ye seçilince üniversitedeki görevini bırakmıştır. 28 Mayıs 1954'te yapılan Genel Kurul toplantısında Parlamentolararası Birliği Türk Grubu İdare Heyetinde genel sekreterliğe getirilmiştir. 12 Mayıs 1955, 23 Mayıs 1956 ve 6 Haziran 1957'deki toplantılarda ise aynı grup için üye seçilmiştir. Türk-Ortadoğu Parlamentolararası Dostluk Grubu kurucu heyetinde yer alan Pınar, 1956'da idare heyeti başkan yardımcılığını üstlenmiştir. 43. Parlamentolararası Konferans için Viyana'ya giden heyet içinde yer almıştır. X. Dönemde TBMM'de Dışişleri ve Millî Eğitim Komisyonlarında görevlendirilmiştir. Güzel Sanatlar Akademisi statüsünün değiştirilme konusu ile Turizm Genel Müdürlüğü Teşkilâtında kurulan geçici komisyonda görev almıştır (Öztürk, 2000: 476-478. Gökçimen, 2009: 328-329. Binark, 2010: 232-379). 27 Mayıs 1960 Darbesinden sonra tutuklanarak Yassıada ve Kayseri'de iki buçuk yıl cezaevinde kalan Nuriye Pınar Eldem (Hürriyet, "Türkiye'nin İlk Kadın Jeoloğu Prof. Dr. Erdem Vefat Etti", 1 Ekim 2006: 4), 2 Ekim 2006'da vefat etmiş, cenazesi Bilecik'te aile mezarlığında toprağa verilmiştir (Arslan ve Tarakçı, 2011: 135).

2. 1. 3. 3. 1957 Seçimlerinde TBMM'ne Giren Kadın Milletvekilleri

1957 yılı seçimlerinin ardından başlayan XI. Dönemde TBMM'de toplam vekil sayısı 610'a ulaşmıştır. Bu yükselişte de kadınlar yine istenilen seviyede temsil hakkı kazanamamıştır. XI. Dönemde sekiz kadın vekil seçilerek % 1,3'lük oranla temsil edilmiştir (Çakır Sümer, 1999: 79). Seçmen yaşı yirmi iki olup nüfusun artışıyla 40.000 kişi bir vekil temsil edecek şekilde hesaplanmıştır. Çoğunluk sistem esasına göre, bir seçim bölgesinde alınan oyların salt çoğunluğu ile bir siyasi parti seçim bölgesindeki tüm milletvekilleri de kazanabilmektedir. 1957 seçimlerinde 12.078.623 seçmenden 9.250.949'u oy kullanmış olup bu oran % 76,6'dır. 610 sandalyeli Mecliste DP 424, CHP 178, CMP 4 ve HP 4 vekil ile temsil edilmiştir. Bu seçimlerde Meclise sekiz kadın vekil girebilmiştir (Çolak, 2017: 115).

1957 Genel Seçimleri ile TBMM'ye giren kadın milletvekilleri arasında yer alan Übeyde Elli, 1907 yılında İstanbul'da doğmuştur. Übeyde Elli'nin babası Asım Bey, annesi ise Rail Hanım'dır. Evli ve iki çocuk annesi olan Elli, Fransızcaya iyi derecede hâkim olup ilk, orta ve lise eğitimini Erenköy Kız Lisesi'nde yapmıştır. Türk Kadınlar Birliği, Yardım Sevenler Yurdu, Kızılay Veremle Mücadele gibi hayır kurumlarında müfettişlik, başkanlık ve murakıplık yapmıştır. Elli, CHP teşkilatının bucak, ilçe başkanlıklarında ve üyeliklerinde 19 sene görev almıştır. 1948-1949 seneleri arasında Çankaya ilçesi Maarif Encümeninde ve Belediye Takdir Kıymet Komisyonunda, aynı zamanda 1950'ye kadar iki dönem Belediye Meclisi Azalığında görev almıştır. CHP Kadın Kollarının Merkez Heyeti Başkanı ve Türk Kadınlar Birliği Genel Kurul Üyesi görevini sürdürmekteyken 1957 seçimlerine katılmıştır. Seçimlerde 178.458 oy ile milletvekili seçilmiştir. Siyasi ve sosyal çalışmalarda bulunan Übeyde Elli, 7 Ağustos 1991'de hayatını kaybetmiştir (Çakır Sümer, 1999: 79-85).

1957 yılında Aydın milletvekili olan 1915 İstanbul doğumlu Eczacı Emine Piraye Levent'in sicil numarası 2257'dir. Babası Necmi Bey ve annesi Nezihe Hanım'dır. İki çocuk annesidir. İlk ve ortaokul eğitimi sonrası lise tahsilini İstanbul Kız Lisesi'nde tamamlayan Levent, 1936 senesinde Eczacılık Fakültesinden mezun olmuştur. 1939-1943 yılları arasında Aydın Ortaokulunda fizik ve kimya öğretmenliği yapmıştır. 1952 yılında ise eczacı olarak çalışmaya başlayan, aynı zamanda DP İl İdare Heyetinde görev

alan Levent, 1957’de milletvekili seçilmiştir. 20 Nisan 1992’de aramızdan ayrılmıştır (Arslan ve Tarakçı, 2011: 180).

1918 yılı İzmit doğumlu olan Hilal Ülman’ın babası Adil Bey, annesi ise Sabiha Hanımdır. 2276 sicil numaralı Ülman, 1957’de Bursa milletvekili olmuştur. 1936 yılında Erenköy Kız Lisesini bitirip akabinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü giren Ülman 1940 yılında mezun olmuştur. Fransızca ve İngilizceyi iyi derecede bilen Hilal Ülman, Kadıköy ve Beykoz Ortaokullarında öğretmenlik yaptıktan sonra 1945’de Üsküdar Kız Lisesi ve Üsküdar Amerikan Kız Koleji Tarih Öğretmenliğine devam etmiştir. 1957 yılına kadar bu liselerde görevini sürdürdükten sonra 1957 Genel Seçimi ile milletvekili olmuştur. 1906 Selanik doğumlu olan 2341 sicil numaralı Ayşe Günel, 1957 yılında İstanbul milletvekili seçilmiştir. İstanbul Muallim Mektebi’nden mezun olduktan sonra, Çanakkale’de Fransız Mektebi’nde yaklaşık üç yıl eğitim almıştır. Türkçe öğretmenliği ve okul müdürlüğü gibi görevlerde bulunmuş, 1935 senesinde Çanakkale’de Umumi Meclis seçimlerini kazanarak daimi encümen olmuştur. 1946’da DP’ye üye olan Günel, parti teşkilatında farklı görevlerde yer almıştır (Arslan ve Tarakçı, 2011: 135).

1921 İstanbul doğumlu olan İstanbul milletvekili Necla Tekinel’in sicil numarası 2353’tür. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul İtalyan Lisesi’nde tamamlayan Tekinel, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden 1944-1945 döneminde mezun olmuştur. Avukat olan Tekinel Fransızca, İtalyanca ve Latince bilmektedir. 1946 yılında DP’ye üye olmuş, 1950 senesinde İstanbul Belediye Meclisi Azası seçilmiştir. 1953’te Sarıyer’de Encümen Azası olarak görev yapan Tekinel, 1957 Genel Seçimlerinde 315.900 oy alarak milletvekili seçilmiştir. 2359 sicil numarasıyla XI. Dönem milletvekilleri arasında yer alan Nimet Perihan Arıburun ise 1913’te İstanbul’da doğmuştur. İzmir milletvekili Arıburun’un babası, Atatürk’ün Harbiye’deki hocalarından Naci Paşa, annesi ise Makbule Hanım’dır. Arıburun, İngilizce ve Fransızcaya hâkimdir. Yükseköğrenimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde 1931 senesinde tamamlamıştır. Atatürk tarafından İngiltere’ye gönderilmiştir. Temyiz Dairesi 3. Ceza Dairesi’nde avukat olarak çalışmıştır. 1940 yılında Tekin Arıburun ile evlenmiştir. XI. Dönemde 217.655 oy alarak İzmir Milletvekili olmuştur. 27 Mayıs Darbesi sonrası Yassıada’da yargılanarak dört yıl iki ay hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Kayseri Cezaevi’nde eşi Tekin Arıburun ile iki

yıl kalmıştır. Cezaevi hayatı sonrası hayır işleriyle ilgilenmiş, Körlere Işık Derneği'nin kurucularından birisi olmuştur. Bununla beraber, Ankara Körler Ortaokulu'nda on beş yıl boyunca haftada bir gün öğrencilere kitap okuyan Arıburun, 9 Ocak 2001 tarihinde hayatını kaybetmiştir (Arslan ve Tarakçı, 2011: 136).

2. 1. 4. Demokrat Parti Döneminde Kadın Milletvekillerinin Faaliyet ve Söylemleri

DP döneminde kadın vekillerin daha çok kadınların problemleri ile alakalı teklifler yaptıkları, bu sorunları Meclis gündemine soktukları görülmüştür. Bu başlık altında kadın milletvekillerinin TBMM oturumlarındaki teklifleri ve konuşmaları incelenecektir. 1950-1960 yılı arasında Nazlı Tlabar'ın faaliyetlerine baktığımızda Mecliste aktif bir siyaset izlediği görülmektedir. 1 Kasım 1950 tarihinde Başbakanlık Divan Kâtibi üyeliğine getirilen Tlabar (Öztürk,1998:540-541), bunun yanı sıra Hariciye Komisyonu üyeliğinde de bulunmuş; IX. ve X. dönemlerde üçer kanun teklifi, IX. dönemde bir soru önergesi vermiştir. Tlabar'ın IX. Dönemde yedi ve XI. dönemde ise bir genel kurul konuşması bulunmaktadır (Çolak, 2017: 158).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi ile ilgili olarak IX. Dönem Meclis konuşmasında Nazlı Tlabar, önemli bir konuya değinerek Türkiye'deki doğum-ölüm oranlarını açıklamış ve bu oranların diğer ülkelere nazaran daha yüksek olduğunu, Batıda doğum oranının az olmasına rağmen Türkiye'de yüksek olduğunu, aynı zaman da ölüm oranının da Batı'ya kıyasla çok fazla olduğunu dile getirmiştir. Türkiye'de senede 924 bin çocuk doğarken, bunun 546 bininin öldüğünü ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [26 Şubat 1951], Dönem 9, Birleşim 52, C: 5, ss. 929). Nazlı Tlabar'ın IX. Dönemde 1951 senesi Dışişleri Bakanlığı Bütçesi ile alakalı konuşması da bulunmaktadır. Bu konuşmasında Türkiye'nin Vatikan'a bir temsilci göndermesinin gerekliliğini dile getiren Tlabar, Müslüman olsun veya olmasın birçok devletin bu ülkede temsilcisinin var olduğunu ve özellikle manevi bakımdan birçok devlet üzerinde etkisi olan Vatikan ile ilişkilerin kurulmasının ülkemizin bekası için faydalı olacağını ifade etmiştir. "Vatikan Devleti'nin insan haklarını külliye inkâr eden komünizmin has düşmanı" olduğunu, buna karşılık "komünizmin topu, tüfeği ve ordusu olmayan Vatikan'ı bir numaralı düşman" ilan etmesinin Vatikan'ın önemini gösterdiğini anlatan (TBMM Tutanak

Dergisi, [24 Şubat 1951], Dönem 9, Birleşim 50, C: 5, ss. 679) Nazlı Tlabar, Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı Bütçesi ile alakalı konuşmasında ise Türkiye'nin neler yapması gerektiği üzerinde konuşmuştur. Türkiye'nin haberler bürosunun iyi bir çalışma sergilediğini ifade eden Tlabar, Türkiye'nin üç kişilik ekibiyle büyük çaba gösterdiğini ve başarılı olduğunu dile getirmiştir. New York'ta diğer ülkeler gibi Türkiye'nin de bir tanıtım ofisinin açılması gerekliliğini ve bu ofiste ise Türkiye'ye has yiyecek, içecek, el işleri ve diğer ürünler ile tanıtımın yapılabileceğini anlatmıştır (Kurt Güveloğlu, 2016: 15):

...Bizim de öyle merkezi bir yerde vitrinimiz olmalıdır. Bir gün orada bir maden parçasını teşhir ederiz, madenimiz olduğu anlaşılır. Ertesi gün güzel bir tatlı koruz, bizim Bolu aşçılarımızın nefis yemeklerinden bahsederiz. Tütün, üzüm, fıstık koruz ve bu suretle daha canlı bir propaganda yaparız. Teferruat üzerinde durmayacağım fakat canlı propaganda zamanı gelmiştir... (TBMM Tutanak Dergisi, [24 Şubat 1952], Dönem 9, Birleşim 45, C: 13, ss. 579-580).

Nazlı Tlabar ayrıca “Millî Piyangonun 1951 Yılbaşı Keşidesi Birinci İkramesinin Göçmen Ve Mültecilere Emrine Verilmesi Hakkında Kanun” teklifinde bulunmuş (TBMM Tutanak Dergisi, [19 Ocak 1951], Dönem 9, Birleşim 32, C: 4, ss. 278), ancak bu teklifini yaklaşık beş ay sonra geri çekmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [14 Mayıs 1951], Dönem 9, Birleşim 76, C: 7, ss. 228). Tlabar'ın “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında” verdiği bir kanun teklifi de vardır (TBMM Tutanak Dergisi, [17 Ocak 1951], Dönem 9, Birleşim 31, C: 4, ss. 226). 25 Şubat 1951 tarihli 51. Birleşimde ise, BM ihtisas organlarından olan Unesco hakkında konuşması bulunmaktadır. Tlabar bu konuşmasında Unesco'dan ne derecede yararlandığımızın bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Unesco'nun varlığının bize ne kazandırdığını sorgulamasından ayrı radyonun daha çok eğlence amaçlı kullanıldığını da Tlabar'ın konuşmasından (TBMM Tutanak Dergisi, [25 Şubat 1951], Dönem 9, Birleşim 51, C: 6, ss. 764) öğrenebilmekteyiz:

Unesco sözleşmesi 16 Kasım 1945 günü Londra'da Türkiye'nin de katıldığı hazırlık konferansında imzalanmış ve bu sözleşme bilahare TBMM tarafından 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı Kanunla onaylanmıştır. Halen bu sözleşme gereğince kurulmuş 80 üyeli bir Unesco Türkiye Millî Komisyonu mevcuttur. Unesco'ya yılda 90 000 dolar aidat ödemekteyiz. Buna mukabil faydalanma cihazımız ne şekilde çalışmaktadır? Bunu bilmiyoruz. Avustralya, Brezilya, İngiltere ve diğer memleketlerde bilhassa okul çağını aşmış insanların eğitimi için çok taammüm etmiş bulunan radyo okulunun bizde de tesisi düşünülüyor mu? 1937 senesinden beri Devlet elinde idare edilen radyo, daha çok eğlendirici rol oynamıştır. Muhterem milletvekilleri; senede 90 bin dolar ödediğimiz Unesco'dan memleketimiz lehine layıkıyla faydalanıp faydalanmadığımızı öğrenmek elbette ki, hepimizi alâkadar eder.

X. Dönemde TBMM’de ikinci defa DP İstanbul vekili olarak görev alan Nazlı Tlabar’ın bu dönemde üç kanun teklifi bulunmaktadır. Dul kadınların maaşları ile alakalı bir teklifi ile beraber Emekli Sandığına iki madde eklenmesi yönünde istekleri olmuştur. 22 Mayıs 1955’te, 1931 tarihli Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki Kanunun birkaç maddesinin geçersiz sayılması hakkında bir kanun teklifi vermiştir. DP Zonguldak milletvekili Edibe Sayar ve Ankara milletvekili Aliye Temuçin ile beraber 9 Mart 1956’da 2596 sayılı “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun” hakkında değişiklik teklifinde bulunmuştur. Bu teklif ise DP genelinde destek görmemiş ve Dahiliye Encümeni’ne gönderilerek Dahiliye Nizamnamesinin 60. maddesi gereğince hükümsüz sayılmıştır (Çolak, 2017: 125. Binark, 2010: 3884). XI. Dönemde ise Hariciye Encümeni’nde yer alan Tlabar’ın bu süreç içerisinde sadece bir konuşması bulunmaktadır (Arslan, Tarakçı, 2009:485).

Halide Edip Adıvar’a baktığımızda ise; 1950 Genel Seçimlerinde DP listesinden bağımsız İzmir milletvekili olarak Meclise girmiş olup parlamentoda Milli Eğitim ve Anayasa Komisyonlarında görev aldığını görmekteyiz. Adıvar’a göre kadın vekillerin sayılarından ziyade önemli olan nitelikleridir. Kadınlarla ilgili en önemli adımlar Cumhuriyet döneminde atılmış, bununla beraber istenildiği düzeye ulaşamamıştır. Adıvar, bununla ilgili olarak biraz da kadınlarda sorumluluk aranması gerektiğini ifade etmiştir. Nüfusun yarıdan fazlasını oluşturan kadınların birleşerek kendilerini öncelikle ilgilendiren ev davası, çocuk yetiştirmek ve onların sağlığı ile ilgili ve yine belediye işlerini ilgilendiren başlıca konular hakkında beklentilerini dayatmalarının gerekliliğini anlatmıştır (Çolak, 2017: 127). Edinburg’da gerçekleşmiş olan Dünya Yazarları Kongresi’nde Türkiye’de kadın-erkek eşitliği ile ilgili konuşan Adıvar; bu konunun Türkiye’de İngiltere’ye nazaran daha fazla hayatın içerisine girdiğini ve 1950 seçimlerinde kadınların kullandıkları oyların önemli rol oynadığını dile getirmiş ve devamını da şöyle demiştir: “Türkiye’de kadınların herhangi bir mevki işgal etmesine hiçbir mâni yoktur ve Türk kadını çalışkandır” (Ulus, 20 Ağustos 1950: 1-2).

Halide Edip Adıvar’ın Mecliste yapılan ilk görüşmelerde DP programıyla alakalı bazı bilgiler verirken kendi düşüncelerini de ifade ettiği görülmektedir. Adıvar, DP programının az bir farkla liberalizmi benimsediğini belirtirken dünya iktisat politikası içerisinde liberalizmin önemi hakkında konuşmuştur. Bunun yanı sıra eğitim sisteminden

şikâyet etmiş, eğitim sistemiyle daima dama taşı gibi oynandığını dile getirmiştir. Maarif sisteminin ihmal edilmesini Milli Müdafaadan sonra bütçe ayrılması ile kanıtlayan Adıvar, sistemin A'dan Z'ye kadar değişmesi gerektiğini vurgulamıştır. 14 Mayıs'ın Demokrasi Bayramı olarak kutlanması teklifini sunan ve bu teklifin altında yatan sebebin DP'nin iktidara gelmesinden ötürü olmadığını savunan Adıvar'a göre "14 Mayıs'ta aziz milletimizin kafasının içinde demokrasi ışığını salan fikir ve iman güneşi doğmuştur" (Öztürk, 1998: 269).

İzmir Bağımsız Milletvekili Halide Edip Adıvar ve on arkadaşının, "Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanunun 4. Maddesine Bir Fıkra ve Bu Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair" kanun teklifi de Adıvar'ın tek kanun teklifidir. TBMM Tutanak Dergisi, [1 Haziran 1951-29 Haziran 1951], Dönem 9, C: 8, s. 22). Halide Edip Adıvar, Aralık 1952'de ise Anayasada dilin değiştirilmesi üzerine başlayan görüşmelerde bir konuşma yaparak dilin değiştirilmesine karşı olduğunu belirtmiş dilde sadeleştirmenin zararları olduğunu ileri sürmüştür (Kaplan, 1998: 213).

28 Kasım 1951 tarihli 10. birleşimde ise "fikir ve sanat eserleri yaratanların telif haklarının bütün dünya da kanunla korunurken Türk milleti ve Türk ferdi kadar mülkiyet hakkına hürmet eden ve tanıyan bir millet ve fert olmadığını savunarak" bu hakların kanunla korunması gerektiği yönünde konuşmaları mevcuttur. Bu hak kanunlarla korunmazsa bir nesil sonra bir şey yaratabilecek kıymetli kafaların tamamen ortadan kalkacağını düşünmektedir. Sinop Milletvekili Ali Şükrü Savlı ise Halide Edip Adıvar'ın düşüncelerini onaylamıştır fakat tıp alanında istisna yapılması gerektiğini tıp kitaplarını daha epeyce müddet Avrupa'dan, Amerika'dan tedarik etmek mecburiyetinde olduğumuzu buna sebep olarak da bu ilimin her geçen gün yeni keşiflerle geliştiğini savunmuştur. Yurt dışından tedarik edilen kitaplardan ise arasında daha çok tercih edilenlere telif hakkı verilmesi gerekliliğini savunmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, [26 Temmuz 1951], Dönem 9, Birleşim 2, Toplantı 2, C:10). Bunun yanı sıra Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu dünya klasikleri serisi içinde anlaşılması zor çeviri eserlerinin gözden geçirilerek anlaşılabilir Türkçe ile yapılması gerektiği ve uygun fiyatlarla satılmasını da istemektedir (TBMM Tutanak Dergisi, [28 Kasım 1951], Dönem 9, Birleşim 10, C: 10, ss. 278-280).

Halide Edip Adivar, Mecliste Millî Eğitim Bakanlığı'na ayrılan bütçe ile alakalı görüşmeler esnasında, bütçe açığı kavramının israf ile karıştırıldığını belirtirken Türkiye gibi bir ülkede, her açıdan ilerleme planlanıyorsa bütçe açığı kavramının gerekli yerde sarf edilmesi gerektiğini belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [25 Şubat 1951], Dönem 9, Birleşim 51, C: 5, ss. 758-760). 1951 yılı Meclis görüşmelerinde eğitim bütçesinin savunma bütçesinden sonra önem verilmesi gereken ikinci bütçe olmasının şart olduğuna vurgu yapan Adivar, “yıldan yıla arttırılması gerekir” diyerek eğitime ayrılan payın da artması gerektiğine vurgu yapmıştır. Cumhuriyet Döneminde eğitim alanında gerçekleştirilen reformlardan birisinin de ilköğretim alanında olduğu ve okulların nicelik ve niteliğinin arttırılması için çok çaba gösterildiğini belirtirken Harf İnkılabının önemine vurgu yapmış; Harf İnkılabının okuma yazma oranındaki artışı meydana getirdiğine dikkat çekmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [25 Şubat 1951], Dönem 9, Birleşim 51, C: 5, ss. 758-761):

Yalnız bina ile mektep olamayacağı için tedarik levazımı ve unsuru yetiştirmek hayli zaman alacaktır. Fakat buna sarf edilecek parayı bugününün ve istikbalin meclisleri hiçbir zaman çok görmeyeceklerdir. Mamefihi bunun sadece para ile de olmayacağını biliriz. İlk mektep hocalarının hizmetlerinin kutsiyeti derecesinde huzura ve emniyete kavuşmaları lazımdır. Bilhassa hocaları tokmak altında tutan zihniyetin yarattığı kanunlara son vermek lazımdır. Bunu yapabilecek yeni bir teşkilat tasarısını hepimiz sabırsızlıkla bekliyoruz. İlköğretimin umuma yayılması ve ümmiliğin önüne geçmesi için mekteplerin sayısını arttırmak da kifayet etmez. İlk mektep çağını atlamış haklı da okutmak için teşkilat yapmaya ve harekete geçmeye mecburuz. Sadece okumak bugün Latin harfleri sayesinde bugün çok kolaydır. Fakat asıl ümmiliğe karşı mücadelenin başka memleketlerde nasıl yapıldığını tetkik ve tatbik maarifimizden başlıca temenni ettiğimiz bir şeydir...

Halide Edip Adivar, aynı konuşmasının devamında lise ve üniversitelerden de bahsetmiş; her yerde var olmalarından ziyade var oldukları yerde kaliteli eğitim verilmesi gerekliliğine vurgu yapmış ve üniversitenin ilmi yönde araştırmalar yapan bir müessese olduğunu ve elde edilen başarının da sayısal yönde değil kafada bittiğini ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [25 Şubat 1951], Dönem 9, Birleşim 51, C: 5, ss. 758-761).

Tek Partili Dönemde de milletvekilliği yapmış olan Kars Milletvekili Tezer Taşkırان ise on senelik DP iktidarında en çok söz alan kadın vekillerden biri olmuştur. Taşkırان genel olarak eğitim, kadın, kültür ve dil konularında konuşmalara katılmıştır. Kendisinin kadın sorunları üzerine pek çok konuşması bulunmaktadır (Koçer, 2009: 82). Tezer Taşkırان, kadın ve erkek memurların ücret farklılığına karşı tepki göstererek kadın memurlara verilen düşük ücrete artık bir son verilmesini istemiş, bu tavırla kadınlara

karşı var olan negatif ayrımcılığı reddetmiş ve Mecliste kadınlar ile ilgili yapılan tartışmalarda da daha dikkatli olunması gerektiğini belirtmiştir (<http://www.trtarsiv.com>, [Erişim:18 Ağustos 2018]).

Tezer Taşkiran'ın Korunmaya Muhtaç Çocuklar ile ilgili 5387 Sayılı kanunun (Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun (1949), *T.C. Resmî Gazete*, 5387, 27 Mayıs) 4 ve 5. maddelerine birer madde eklenmesi hakkında kanun teklifinin geri gönderilmesine dair sunduğu önergeden ayrı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun 45. Maddesine ekleme yapılması (TBMM Tutanak Dergisi, [25 Mayıs 1951], Dönem 9, Birleşim 81, C: 7, ss. 455) ile ilgili bir takrir de sunmuştur. Ayrıca Emekli Sandığı Kanunlarında değişim yapılması (TBMM Tutanak Dergisi, [8 Temmuz 1953], Dönem 9, Birleşim 104, C: 24, ss. 337-339), Karılı Hasan Aydın ve Erzurumlu Kara Fatma'ya²⁰ (Ek. 2 ve Ek. 3) vatana hizmetlerinden ötürü aylık bağlanması ile ilgili kanun teklifleri de vardır (TBMM Tutanak Dergisi, [17 Şubat 1954], Dönem 9, Birleşim 44, C: 26, ss. 431. TBMM Tutanak Dergisi, [11 Mart 1954], Dönem 9, Birleşim 64, C: 29, ss. 801). Taşkiran'ın son iki teklifinin kabul edilerek yürürlüğe girdiğini belirtmek gerekir. (Erzurumlu Karafatma'ya Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, (1954), *T.C. Resmî Gazete*, 6270, 22 Şubat. Karılı Hasan Aydın'a Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkına Kanun, (1954), *T.C. Resmî Gazete*, 6386, 22 Mart). Taşkiran, Genel Kurul'da birbirinden farklı konularda on yedi konuşması ile XI. Dönem Parlamento'nun en aktif kadın vekilleri arasında yer almıştır. (<https://www.tbmm.gov.tr>, [Erişim 20 Ağustos 2018]). Emekli Sandığı Kanunu'nun birkaç maddesinin değiştirilmesiyle ilgili kanun için yaptığı konuşmada Taşkiran, 25 yıl hizmette bulunanlardan uygun görülmeyenlerin emekli edilmesi yetkisinin devlete verilmesine ve bu karara karşı itiraz edilmesi hakkının olmamasına karşı çıkmaktadır (TBMM Tutanak Dergisi, [8 Temmuz 1953], Dönem 9, Birleşim 104, C: 24, ss. 337-338). Türkiye'de gerekli kanunlardan biri olan Hemşirelik Kanunu'nun görüşmelerinde ise bu kanunu, hemşirelere geniş yetkiler sağlayan bir meslek olarak ele almış, Türk kızlarının bu meseleye davet edilmesinin önemli olduğunu belirtmekle beraber kanunun eksikleri

---

²⁰ Kara Fatma Savaşkan, 21 Haziran 1955'te Darülaceze'ye yatırılmış, 2 Temmuz 1955'te kalp yetmezliğinden vefat etmiştir. Bkz. Akşam, "Kara Fatma Dün Gece Vefat Etti", 3 Temmuz 1955, s. 1.

olduğunu belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [8 Temmuz 1953], Dönem 9, Birleşim 44, C: 28, ss. 412-429).

İlköğretimin zorunluluğu ve yaş standartlarıyla alakalı söz alan Kars Milletvekili Tezer Taşkiran bu konuyla ilgili yaptığı konuşmada şu sözleri ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [13 Haziran 1951], Dönem 9, Birleşim 89, C: 8, ss. 211):

Anayasamızın 87. maddesine göre “kadın erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek mecburiyetindedir. Zira kanunlarımıza göre 16 yaşına çocukların ilkokula devam zorunluluğu bulunmaktadır. Bundan dolayıdır ki çocuklarını çok önemli sebepler dışında okula göndermeyen velilere ceza verilmektedir. 4274 sayılı Kanununun 16. maddesinde gösterilen para cezasını ödemeyen veliler bir haftadan bir aya kadar hapis cezasına bile çarptırılabilirler. Milli Eğitim Komisyonunca verilen karara göre de «köylerde ilköğretim okul ve kurslarına devam eden öğrencilerden 14 yaşını ikmal b bulunanların velileri hakkında bu madde hükmü uygulanmayacaktır.» Buna dayanarak herhangi bir sebeple 14 yaşına kadar ilkokulu bitirmiş olan bir çocuğun velisi istediği takdirde çocuğunu okuldan alabilecek ve hakkında da herhangi bir takibat yapılmayacaktır. Bu hüküm köylerde okullara devam eden öğrencilerin dörtte biri kadarının eğitimlerini bitirmeden, okuldan ayrılmalarına sebep olabilecek niteliktedir. Fakat üçüncü sınıfa kadar alınacak eğitimin fayda sağlamayacağı bilinen bir gerçektir. Bütün veliler, çocuklarını ilkokula göndermeye mecburdurlar, fakat 14 yaşından sonra isterlerse göndermezler hükümleri nasıl yan yana gelebilir? Beni mazur görünüz, ben bunu anlayamıyorum. Bizi bu tarzda bir karar almaya sevk eden sebepler nelerdir?

Tezer Taşkiran'ın belirttiği nokta, köyde çocuklarını okula göndermek istemeyen velilerdir. Tezer 1949-1950 ders yılı itibariyle köy okullarından mezun olan öğrencilerin % 25'inin 15-16 yaşlarında olduğuna dikkat çekerek böyle bir uygulamayla öğrencilerin ilköğretimi bitirmeden okullarından ayrılacağını söylemiştir. Mecburi ilköğretim yaşının 16'dan 14'e düşürülmesi teklifi Meclis'te daha sonraki günlerde de tartışma mevzusu olmuştur. Bu sınırın 13 yaşına kadar indirilmesi yönünde teklifler de gündeme gelmiştir. Meclis'te en çok söz hakkı isteyen kadın vekillerden Tezer Taşkiran yukarıda bahsedilen görüşlerine nispeten düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [13 Haziran 1951], Dönem 9, Birleşim 89, C: 8, ss. 212):

Daha evvel arz ettiğim gibi, Türkiye'de ilkokul çağında bulunan çocuğun bir buçuk milyonu okuyabilmekte, bir milyonu okuyamamaktadır. Bunun da bir milyon yüz bini köylerde toplanmaktadır. Bunun dörtte biri 15-16 yaşındadır. Yani alacağımız karar, yüzbinlerce Türk çocuğunu alakadar eden bir karar olacaktır. Köylümüz nurlanmaya muhtaçtır ve buna her milletten fazla lâyıktır. O kadar büyük meziyetleri vardır. Onu bu kuvvetle de teşhiz ederseniz dünyanın en büyük kudreti olacaktır.

Bu sözlerinin yanı sıra köyde okul çağında olup da okul bulamayan çocuklardan, köy okullarının çalışma saatlerinin köylülerin iktisadi hayatına göre belirlenmesi gerektiğinden, bu şekilde bağda bahçede çalışmak için okula gitmeyen köy çocuklarının okula devamı sağlanıp ailelerinin de çocukları okuldan almak gibi durumları

kalmayacağından bahsetmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [13 Haziran 1951], Dönem 9, Birleşim 89, C: 8, ss. 211-212).

Tezer Taşkiran, sağır ve dilsiz çocukların okuması yönünde teşvik edilmesi zorunluluğu konusunda da görüş belirtenler arasında yer almıştır. Bu görüşmelerin ardından da “Kör, sağır ve dilsizlerin tahsil ve terbiyeleriyle ilgili olduğu veya münhasıran bu malûller tarafından kullanıldığı Millî Eğitim Bakanlığınca, kabul olunan her türlü malzeme, alet ve cihazlar Gümrük Resminden muafır” maddesi TBMM’de onanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, [18 Haziran 1951], Dönem 9, Birleşim 91, C: 8, ss. 265. Kör, Sağır Ve Dilsizlere Mahsus Bazı Alet Ve Cihanların Gümrük Resmi İle Diğer Vergi Ve Resimlerden Muafılığı Hakkında Kanun, (1951), *T.C. Resmî Gazete*, 5798, 3 Temmuz). 12 Temmuz 1950 Çarşamba günü yapılan Meclis görüşmelerinde ise Türkçenin önemi üzerinde duran Taşkiran, dilimizin Türkçe olmasının Kemalizm’in prensiplerinden olduğunu ve yoruma açık bir mesele olmadığını, dilin kendi içerisinde tutunamayan sözcükleri çıkardığını savunmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, [12 Temmuz 1951], Dönem 9, Birleşim 21, C: 1, ss. 572-582).

Tezer Taşkiran TBMM’nin 19 Şubat 1953 yılı, 47. Birleşiminde söz alarak Amerika’nın Türkiye’yi tanıtmaya gayretini her çeşit vasıta ile gerçekleştirdiğini anlatmaktadır. Bu sebepten dolayı Amerika’daki haber bürosuna 700 bin değil de mümkünse daha fazla bütçe ayrılmasının memleketimize refah kazandıracağını savunmuştur. Bu haber bürolarını New York dışında Amerika’nın diğer kalabalık eyaletlerinde de açmanın gerekli olduğunu belirtmiştir. Zira Amerikalılar Türkiye’nin nerede olduğunu, ne yaptıklarını bilmeseler dahi Kore’de büyük kahramanlıkla çarpışan bir millet olduğunu, ahdine sadık, vefakâr bir millet olduğunu çok yakından bilmektedir. Bundan dolayı Türkiye’nin orada daha geniş çaplı tanıtım yapması gerektiği hakkında şu sözleri diler getirmiştir: “Amerika’da Türkleri tanıtmak, bahsinde ne kadar masraf yapsak, bu hususa ne kadar önem versek, harcanan paralar tam yerindedir, lüzumludur, asla israf değildir” (TBMM Tutanak Dergisi, [19 Şubat 1953], Dönem 9, Birleşim 47, C: 20, ss. 491).

1952 yılında gündeme gelen Anayasanın dilinde yapılması planlanan değişiklik ile ilgili söz alan Halide Edip Adivar ise, “dilini yaşayan canlı bir varlık olduğunu, dünyanın farklı yerlerinde farklı şekillere bürünerek can bulduğunu” düşünmektedir. Buna ek olarak “her 20- 25 senede bir dil değişime uğradıkça anayasanın dilini mi değiştireceğiz” diye sormuştur (TBMM Tutanak Dergisi, [17 Aralık 1952], Dönem 9, Birleşim 18, C: 18, ss. 299-301). Anayasa dilinin değiştirilmesi konusunda endişelerini belirten Adivar, konuşmasına şöyle devam etmiştir:

...Anayasa dilini bir Meclis'in değiştirmeye hakkı yoktur. Bu hata vaktiyle 1945'te yapılmıştır. Fakat bunu aynen tekrar edersek yine aynı hataya düşer ve bir anane teşkil etmiş oluruz, fikrinde olan arkadaşlar 1340 yani 1924 senesi metnine dönelim demektedirler. Mamefih ben kendim bazı kelimelerin bugün değişmesine, bazı kelimelerin de değişmemesine taraftarım. Mesela Anayasaya o kadar bağlıyım ki bütün milletle beraber Kuran'dan sonra Anayasayı işittim. Sizden beklediğimiz aziz arkadaşlar Halk Partisi, Demokrat Parti ve öteki küçük bir iki parti bunların hepsi beraber olsunlar, el ele versinler, bizi dilin girmiş olduğu bu anarşiden kurtarsınlar. Buraya çıkıp şu kelime daha iyi, öbürü daha iyi diye münakaşalar yapmasınlar.

Dil hakkında bu tarz tartışmaların süregeldiği Mecliste kadın memurlar ile ilgili olarak Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerde çalışan kadın memurların sayısının fazla olduğundan bahsedilmiştir. Kars vekili Tezer Taşkırın TBMM'de söz alarak kadın-erkek diye bir ayrımın yapılmaması gerektiğine dikkat çekmiş ve şunları söylemiştir: “Anayasa ve bütün kanunlarımız Türkiye’de erkek ve kadına eşit haklar vermiştir. Hiçbir kanunumuzda falan falan işler erkek vatandaşlara tahsis edilmiştir ve dairelerde de kadın memurlar erkek bulunduğu zaman kullanmaz kaydı yoktur”. Tezer Taşkırın bu sözleriyle kadın erkek ayrımına karşı tepki göstermiştir. Meslek gruplarının erkek işi veya kadın işi diye ayrılmasının doğru olmadığını vurgulayan (TBMM Tutanak Dergisi, [3 Ağustos 1951], Dönem 9, Birleşim 108, C: 9, ss. 529) Tezer Taşkırın, “Devlet dili Anayasada Türkçe olarak belirtilmiştir. Dilde sadeleşme ve millileştirme şarttır” diyerek dil çalışmalarının devam etmesini savunmuştur (Kaplan, 1998: 212).

Tezer Taşkırın 2 Şubat 1953 tarihli görüşmede ise kiracılar ve kira fiyatları hakkında konuşmuştur. Taşkırın’a göre boşalan evlerin kiralalarının serbest bırakılması, boşalmayan daireler üzerinde ev sahibi tarafından kiracı aleyhine maddi ve manevi baskı söz konusu olacaktır. Dar gelirli vatandaşların ev kiralalarına yapılacak zamlar, bu vatandaşların bütçelerini sarsacaktır. Bol miktarda yapılan yeni evlerin kiralarda düşüş sağlayacağını ve böylece insanların daha kolay ev bulabileceğidir. Kiralara yapılan zamlar dar gelirli memurların maddi durumlarını sarsacaktır. Yapılan yeni binaların kira

miktarlarının serbest bırakılması yükselmeye sebep olmuştur. Ete, ekmeğe koyulan narhın yaşam için öneme sahip evlerde de uygulanmasını isteyen Taşkiran, paralarını ev inşaatına yatırmak isteyen vatandaşların dar gelirliler için ev yapmalarını kolaylaştırıcı ve cazip kılıcı kararlar alınması gerektiğini düşünmektedir (TBMM Tutanak Dergisi, [2 Şubat 1953], Dönem 9, Birleşim 36, C: 20, ss. 36-38).

Taşkiran'a göre yaşı tutmayan çocukların reşit olmasının ardından işledikleri cürmün cezasının verilmesi de yanlış bir uygulamadır. Belki de o kişi kendisini düzeltmiş, evlenmiş çoluğa çocuğa karışmış, güzel bir işe girmiş durumdayken “sen gel de önceden işlediğin suçun bedelini öde” demek de mantıksızdır. Kişi, işlediği suçu bile hatırlıdan çıkarmıştır. Aynı zamanda gençlerin, yetişkin bireyler ile aynı yerde buldukları için, zarara uğrayacaklarını düşünen Taşkiran'a göre devlet gençlerin büyük suçlular ile aynı ortama girmesine mâni olmak için elinden geleni yapmalıdır. Taşkiran, 1899'da Amerika'da başlayan çocuk mahkemeleri mevzusunun ülkemizde de faaliyete geçmesi gerektiğini hatırlatmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, [22 Şubat 1951], Dönem 9, Birleşim 48, C: 5, ss. 462-463).

Sekizinci Dönem Çorum milletvekili olan Hasene Ilgaz'ın Sağlık Sosyal Yardım Komisyonu'na sunduğu ve Bütçe Komisyonuna gönderilen ancak gündeme alınmayarak IX. Döneme kalan tasarısı da önemli bir konu olarak görülmelidir. Ilgaz, hastanelerin on iki bine yaklaşan yatak sayısına karşı hemşirelerin yetersiz kaldığını, hemşirelerin yaptıkları hizmete mukabil bir terfiye dahi tutulmadıklarını, mesleğin zorluğu da düşünülerek hastaneler ve İstanbul Üniversitesi ile yapılan görüşmeler sonrası hazırlanan kanun tasarısının TBMM Başkanlığı'na verildiğini belirtmiştir. İş saatlerinin ayarlanması ve evli olanların gece evlerine gitmeleri gibi konularda düzenlemeye gidilmediğini anlatmıştır. IX. Dönemin başlamasının üzerinden yedi ay geçmesine rağmen tasarıyla ilgili ilerleme olmadığını dile getiren Hasene Ilgaz, “Kore'ye sembolik olarak gönderilen bir tek hemşirenin yeterli olmadığını hepimiz bilmekteyiz” diyerek sorunları gündeme getirmiştir (Tatlı,2008:73). Meclis'te görüşülen bu sağlık sorunlarından dolayı Hemşirelik Kanunu ile ilgili söz alan kadın milletvekillerinden Tezer Taşkiran şunları söylemiştir:

Hemşirelik Kanunu memleketimizin en çok muhtaç olduğu kanunlardan biri bulunmaktadır. Memleketimizde sayıları günden güne artmakta olan resmi ve hususi sıhhat müesseselerinin birinci yardımcısı, sağ kolu, bel kemiği hemşiredir, denilebilir. Maalesef memleketimizin nüfusuna ve yatak sayısına göre hemşire sayısı son derece azdır. Bu yekûnun bini dahi bulmadığını biliyoruz. Bundan dolayı Hükümeti Türk kızlarını hemşireliği teşvik mahiyetinde olan, çok hayırlı adım mahiyetinde bulunan bu kanunu getirmiş bulunduğundan dolayı tebrik etmek isterim...

Bu mesleğin zorluklarına ve beraberinde getirdiği sorunlara ayrıca değinen Tezer Taşkırıan başhemşirelerin de yönetici kisvesi bulunduğundan ekstra maaş almaları gerektiğini savunmuş ve emeklilik sırasında almaları gereken tazminattan da bahsetmiştir.

Zonguldak Milletvekili Edibe Sayar ise, X. Dönemde TBMM’de Arzuhal Encümeni’nde kâtiplik ve Milli Eğitim Komisyonu’nda üye olarak çalışmıştır (Koçer, 2009: 75). 1 Kasım 1955’te TBMM Riyaset Divanı Kâtipliğine getirilen Sayar, son toplantı senesinde Adliye Encümeni’ne seçilmiştir (Çolak, 2017: 135). Bununla beraber Sayar, geçici encümenliklere de getirilmiştir (Binark, 2010: 365). Ayrıca Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki 5387 sayılı Kanun’da (Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun, (1949), T.C. Resmi Gazete, 5387, 27 Mayıs) değişim yapılmasına dair kanun ile Vekil Seçimi Kanunu’na dair madde eklenmesi hakkında kanunun görüşülmesi amacıyla kurulan Muvakkat Encümene üye de olmuştur. Basın-Yayın Kanunu’nun 33. maddesinin değiştirilmesi (TBMM Tutanak Dergisi, [6 Nisan 1955], Dönem 10, Birleşim 60, C: 6, ss. 220), Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki 6196 Sayılı Kanunun 36.ve 37. maddelerinin değiştirilmesi (TBMM Tutanak Dergisi, [1 Şubat 1956], Dönem 10, Birleşim 31, C: 10, ss. 4), Özel Otomobillerden de Vergi Alınması ve Temin Edilen Gelirin Çocuk Esirgeme Kurumu’na nakli (TBMM Tutanak Dergisi, [26 Mart 1956], Dönem 10, Birleşim 49, C: 10, ss. 1276) gibi yedi kanun teklifi, bir sözlü sorusu, Genel Kurul’da da dört konuşması bulunmaktadır.

Zonguldak Mebusu Edibe Sayar, 6334 sayılı Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Cürümler Hakkında Kanunun 1. Maddesinin 3. Fıkrasının Tadili Hakkında Kanun teklifinde bulunmuş (TBMM Tutanak Dergisi, [9 Şubat 1955], Dönem 10, Birleşim 38, C: 5, s. 37); bu teklifi 8 Nisan’da geri çekmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [11 Nisan 1955], Dönem 10, Birleşim 62, C: 6, s. 267). Teklifin mahiyeti tecavüze uğrayan kadın ve çocukların isim ve resimlerinin gazetelerde kullanılmasına karşı çıkmaktır (TBMM Tutanak Dergisi, [14 Şubat 1955], Dönem 10, Birleşim 41, C: 5, s.

134). Bu insanların suç işlemişçesine teşhir edildiğini, aksine onların çirkin bir hadisenin kurbanı olduğunu, resmedilerek hayatları ile oynamanın onları hayata atılmadan psikolojik olarak öldürdüğünü ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [16 Şubat 1955], Dönem 10, Birleşim 41, C: 5, s. 134). Geri çekme gerekçesi ise teklifin, Basın Kanununda neşir yasağı ile var olan madde kapsamında değerlendirilebilecek olması şeklinde açıklanmıştır. Edibe Sayar'ın söz aldığı bir diğer konu ise uluslararası kapsamlı bir konu olup NATO'ya dâhil olan milletler ve bu milletlerin kültürel münasebetleriyle ilgilidir. Sayar bu konuşmasında “NATO azası memleketler arasındaki bağların idamesi ve kuvvetlendirmesini” beyan etmiştir (Binark, 2010: 360).

TBMM'nin X. Dönemine denk gelen kadınlarla ilgili bir gelişme de her yıl mayıs ayının ikinci pazar gününün Anneler Günü olarak kutlanmasının başlamış olmasıdır. Edibe Sayar'ın da aralarında bulunduğu Türk Kadınlar Birliği'nin Genel Başkanı Nazlı Tlabar, 8 Mayısın “Anneler Bayramı” olarak kutlanmasına karar verildiğini izah etmiştir. Maarif Vekili Celal Yardımcı da valiliklere konuyla ilgili gönderdiği yazı (Ayın Tarihi, 3 Mayıs 1955) ile bu kutlamalara verilen desteği izah etmiştir:

Kadınlar Birliğinin bu teşebbüsü Vekâletimizce de uygun görülmüş olduğundan Maarif teşkilatımızın büyük bir terbiyevi değer taşıyan bu kutlamaya katılmasını temenni ederim. Bunun için, Çocuk Esirgeme Kurumu, okul aile birlikleri, Kızılay gibi teşekküllerin şubeleri mevcut olan yerlerde Kadınlar Birliğine yardımları sağlanarak, mahalli imkânlarına göre hazırlanacak bir programla, analara hüremet ve bağlılığı belirten küçük müsamere ve konuşmalar tertiplenebilir. Bu müsamerelerde ve konuşmalarda, Türk anasının memleket hizmetindeki emeği en büyük şükranla anılır, ayrıca aile hayatında da çocukların annelerine sevgilerini gösteren hareketlerde bulunmaları, harçlıklarından arttırarak onlara küçük bir hediye almaları, mümkün olmadığı takdirde ders yılı içinde yaptıkları bir resmi, işledikleri bir el işini yahut o gün topladıkları bir demet kır çiçeğini annelerine vermeleri kendilerine telkin olunur. Bir kısım hür dünya memleketlerinde kutlanan bu bayramın memleketimizde de bir gelenek haline getirilmesi, zaten anaya bağlılığı üstün tutan Türk çocukları ile memleketi en büyük hizmet şerefine taşıyan Türk anneleri için sevinç kaynağı olacaktır. Okullar da, bugüne takaddüm eden günler içinde ve bilhassa, Türkçe, resim-iş, müzik, hayat bilgisi derslerinde öğrencilerini bugüne hazırlayarak, annelerin hayatına ve faaliyetlerine dair resim sergileri açabilirler.

Türk Kadınlar Birliği'nin önemle üzerinde durduğu konulardan biri de okuma yazma seferberliği olmuştur. Bu sebeple Ankara merkezdeki Devrim İlköğretim Okulu'nda okuma yazma kursu açmıştır. Kursun açılmasında ise Ankara milletvekili Aliye Temuçin görevli olmuştur. Türk Kadınlar Birliği Ankara merkezinden Saadet Bektöre toplantıyı açmış ve açılıştaki konuşma yapmıştır (Tatlı,2008:75-76).

DP kadın milletvekillerinden olan Aliye Temuçin'e baktığımızda; eğitim-öğretim konularıyla alakalı Meclis'te uzun konuşma yapmış ve eğitim sisteminin prensiplerinin mutlaka belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, [23 Şubat 1955], Dönem 10, Birleşim 47, C: 5, s. 599-601):

...Biz 30 senedir büyük inkılaplar yaptık. Skolastik zihniyetten modern bir zihniyete geçivermiş bir milletiz. Bundan ötürüdür ki bunun her gün, yeni tezahürleriyle karşı karşıyayız. Bugün de yepyeni bir sistemin içindeyiz. Demokratik bir rejim. O takdirde evlatlarımızın, demin dediğim gibi ta beşikten alınarak hayatlarının sonuna kadar takip edilmesi ve bunların demokratik esaslar dâhilinde yetiştirilmesi ve her şeyin başında iyi bir insan, iyi bir vatandaş ve memleket sever, iyi bir Türk evladı olarak hazırlanmaları zarureti vardır. Milli eğitimimizin hedefini ana hatlarıyla çizdiğimiz zaman, bugün içinde bulunduğumuz durumun tezatlar etmek mecburiyeti yüklenmiş olacaktır...

Aliye Temuçin, 10. Dönem Mecliste Milli Eğitim Komisyonu'nda kâtiplik yapmıştır. Emekli Sandığı Kanunu'nun değişimi hakkında tasarı ile Orman Ve Ziraat Öğrenimi Yapanlara Mühendis Unvanı Verilmesi ile ilgili kanun teklifi için kurulan geçici komisyonda da görev almıştır. Köy Enstitülerinden Mezun Öğretmenlerin Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanunun Değiştirilmesi, Sağlık Memurlarının İntibakına Dair Mesleki ve Teknik Öğretmenlerin İntibakı ve İstimlâk Kanunu'nun değişimi için beş kanun teklifi, muhtaç çocuklara yardım fonu için kanun teklifinin geri verilmesine dair bir önerge ve Genel Kurul'da üç konuşması bulunmaktadır (<https://www.tbmm.gov.tr/>, [Erişim:24 Ağustos 2018]). 1955 yılı Bütçe Görüşmelerinde 50 lira alan memurun maaşının 75 liraya çıkarılmasına dair teklif veren Aliye Temuçin, iki çocuklu bir memur ailesinin o maaşla nasıl geçinebileceğini sorgulamıştır. Bununla beraber eğitime ayrıca önem verilmesi, öğretmenlerin eğitimi ve aynı zamanda halk eğitimine de önem verilmesinin gerekliliğini savunmuştur (Çolak, 2017: 135). Temuçin konuşmasında ayrıca şu sözleri dile getirmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [23 Şubat 1955], Dönem 10, Birleşim 47, C: 5, s. 599-601):

Halk eğitimi meselelerinin bir an evvel Meclise getirilmesini can ve gönülden arzu edenlerdenim. Halk eğitimi mevzuu Meclise getirilirken bunun, diğer vekâletlerle mutlaka koordine edilerek getirilmesine ben şahsen taraftarım. Zira sosyal hizmetleri topyekûn içine alacak, en ücra memleket köşelerine kadar varacak halk eğitimi mevzuuna, yolu girer, köprüsü girer, ziraatı girer, sağlığı girer, ebesi, doktoru girer ve bunlarla beraber okuyup yazması, kalem, kâğıdı, öğretmeni girer. Bu koordine edilecek muazzam bir davadır. Sosyal hizmetler, vatandaşların iyi vatandaş olarak yetiştirilmesi bakımından en mühim iştir. Binaenaleyh Halk eğitiminin milli eğitim mevzularında büyük bir koordinasyonla, diğer vekâletlerin iştirakleriyle, memleketin ehemmiyet verilmesi lazım gelen en büyük bir meselesi olarak bunu düşünmekteyim ve buna hükümetimizin bilhassa Maarif Vekâletimizin müzahir olmasını rica edeceğim. İktidarımızın marifetleri hizmetleri çok büyüktür. 1923'te Cumhuriyet hükümeti memleketi devraldığı zaman Osmanlı saltanatından, 4890 ilkokulumuz

vardı. 27 senede bunları 12 bine çıkardık. Bizim iktidarımız fevkalade büyük bir hamle ile bu yekûnu 16 bin küsur ilkokula çıkardı. Demek ki, 27 senede 8000; dört senede 4000. bu az bir şey değildir ve fakat tekrar etmek istiyorum ki, milli eğitim bir kemiyet işi değildir; bir keyfiyet işidir...

X. dönem İzmir Milletvekili olan Nuriye Pınar, 1957 seçimlerinde aldığı 217.423 oyla yeniden milletvekili seçilmiştir. Dönem içinde Hariciye Encümeni'nde görev almıştır (Arslan ve Tarakçı, 2011: 547). 1953 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Jeoloji Doçenti olarak görev alırken 1954 seçimleriyle birlikte İzmir milletvekili seçilmiş ve böylece Meclise girmiştir (Okay, 2016: 11). Maarif ve geçici encümenliklerde görev almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu 32. ve 33. maddelerine fıkra ilâvesi ve değişikliği hakkında kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, [23 Ocak 1956], Dönem 10, Birleşim 27, C: 9, ss. 223). Aynı zamanda Üniversiteler Kanununun 24. maddesinin yenilenmesi hakkında kanun teklifi vermiştir (TBMM Zabıt Ceridesi [11 Ocak 1956], Dönem 10, Birleşim 22, C: 9, ss. 28). Nuriye Pınar, Mesken Umum Müdürlükleri ve Yapı Malzemesi Umum Müdürlükleri kadrolarında gösterilen uzmanların “Jeolog” diye tashihi hakkında da teklif vermiştir (TBMM Zabıt Ceridesi [7 Mayıs 1958], Dönem 11, Birleşim 65, C: 4, ss. 49). Ayrıca Türkiye’de depremleri incelemiş, çeşitli ülkelerde jeoloji konferanslarına katılmış ve büyük başarılar elde etmiştir (Çakır Sümer, 1999: 81).

TBMM'nin X. döneminde DP'li üç kadın vekil Aliye Temuçin, Nazlı Tlabar ve Edibe Sayar çarşafın yasaklanmasıyla ilgili kanun teklifinde bulunmuşlar; kıyafet kanununda değişim istemişlerdir. Nuriye Pınar bu kanunu liderlerin onayı olmadan imzalamaktan geri durmuş ve desteklememiştir. Türk Kadınlar Birliği İzmir Kongresi'nde ise çarşafın yasaklanmasına dair teklifi onaylamamıştır (Tatlı, 2008: 82).

XI. Dönem kadın vekillerden olan Übeyde Elli, Türk Kadınlar Birliği Genel Kurul Üyesi ve CHP Kadın Kolları Başkanı olarak görev alırken 1957 Genel Seçimlerine katılarak CHP Ankara milletvekili olarak seçilmiştir. Milli Eğitim Komisyonunda görev almış ve bu dönem içerisindeki faaliyeti üç arkadaşı ile beraber 5545 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun maddelerinin yenilenmesi için bir önergesi, 14 arkadaşı ile beraber 1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun 6478 numaralı kanunla değiştirilen 1. maddesine eklemeler yapılmasına dair bir teklif ve Genel Kurul görüşmelerinde Çalışma Vekâleti'nin 1960 Bütçesiyle alakalı bir sözlü konuşması bulunmaktadır. Elli bu

konusmasında kadın-erkek eşitliğine vurgu yapmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi [5 Şubat 1960], Dönem 11, Birleşim 33, C: 11, ss. 540):

Milletler arası çalışma sözleşmeleri gereğince kadın ve erkek arasındaki ücret ve müddet gibi birtakım farkların kalmış bulunması lazım gelirken, bu eşitliği henüz tesis etmemiş iş yerlerinin bulunduğunu, memleket endüstrisinde çalışan işçilerin yarısını kadınlar oluşturduğu halde müfettişler arasında neden hala kadın müfettişlerin bulundurulmadığını soruyorum.

Übeyde Elli, bu sözlerinden ayrı olarak kanun hükmüne rağmen 100 kadın işçinin bulunduğu yerlerde olması gereken çocuk kreşlerinin ve süt odalarının hala yapılmadığını anlatmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi [27 Şubat 1960], Dönem 11, Birleşim 49, C: 12, ss. 906). Ankara Milletvekili Übeyde Elli'nin TRT Arşivinde, kadının siyasete atılması, milletvekili seçilmesi, kadınların seçme ve seçilme hakkı, sosyal hayattaki konumu ile kadın erkek eşitliği hakkındaki düşüncelerini ise Sevinç Düşünel ile yaptığı röportajında (TRT ARŞİVİ, Kapılar Açılınca 4.Bölüm, <http://www.trtarsiv.com>, [20 Eylül 2018]) bulmaktayız:

Çocukluğum ailevi hayatının politik atmosferi içinde geçmiştir. Göreve katılmam kendi arzumuyla oldu yetişme hayatım etkili oldu. Ocak başkanı olarak çalışan arkadaşlarımla birlikte vatanseverliğin ölçüsüz şevki içinde çalışıyorduk. O zaman üniversite öğrencileriyle memleket idarecilerini karşı karşıya getiriyorduk.1939 senesinde siyasal yaşamla beraber vatansever Türk kadınları olarak millete hayırlı olma yolunda hazırlıyorduk. Tarih boyunca kadın erkekle birlikte eşit hakla yaşamış idi. Millî mücadele müteakip Büyük Atatürk'ün ele aldığı inkılaplar arasında Türk kadını adına memleket içinde şükran ve minnetle anarım. Türk kadın rençperi sırtına bağladığı bebesiyle beraber köy işlerinin üçte ikisini yüklenmişti. Kadının ev dışında bulunması ev işlerini aksatacağı kanısında değilim. Memleketimiz de erkek kadın eşit gibi görünüyor olsa da itiraf etmek lazım ki bunu engelleyici hukuku pürüzler bertaraf edilmemiştir Kadın politik hayatta göremiyorum. Bunu kadının tarihi ihtiyatlarına bağlıyorum. Kadının üzerine düşen vazifesinde erkekten daha vazifeshinastır. Kadının ev dışında sosyal hayatının genişlemesi kadının görgüsünü geliştirir şahsiyetini olgunlaştırır, bilgisi artar, daha yetiştirici bir kadın olur. Makul, mazbut kadını örnek olarak konuşuyorum bunu.

Übeyde Elli'nin vekillerin ödeneğinin indirilmesi için yaptığı kanun teklifi ise milletvekilleri ödemelerinin devlet maaş sıralamasında en yüksek derecesi olarak 150 lira asli maaş olarak uygulanması hakkındadır. Elli, milletvekili ödenek ve yolluklarının aylık ödemesinin 2800 lira olduğu ve bunun 2000 lirasının ödenek, geri kalanının yolluk olduğunu ifade etmiştir (Tatlı,2008:83).

Aydın milletvekili Piraye Levent, 1957 seçimlerinde aldığı 109.839 oyla milletvekili seçilmiştir. Dönem içinde Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni ve Sanayi

Encümeni'nde görev almıştır (Arslan ve Tarakçı, 2011: 180). Bunun yanı sıra serbest eczacılık da yapmıştır (Çakır, 1999: 83). 1957'de DP listesinden meclise Aydın'ın ilk kadın milletvekili olarak giren Piraye Levent, 27 Mayıs Darbesi sonrasında Yassıada'da yargılanan yedi kadın vekilden biri olmuştur. Levent, TBMM'de eczacılık mesleğine uygun olarak Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği yapmıştır. Komisyon üyeliği dışında Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti ise bulunmamaktadır (Çolak, 2017: 138).

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunu olan Hilal Ülman, 1957 yılına kadar tarih öğretmenliği yaparken aynı yıl Bursa milletvekili seçilmesiyle görevinden ayrılmıştır. Ülman 1957 seçimlerinin ardından, XI. Dönemde TBMM'de, eğitimci olması sebebiyle Milli Eğitim ve Çalışma Komisyonluğunda üyelik yapmış ve eğitim ile ilgili konularda çalışmalarda bulunmuştur. 1958'de Meclis'teki Maarif Bütçesi görüşmelerindeki konuşmasında eğitim konusunu farklı siyasi düşüncelerin üzerinde ve günlük siyasi çekişmelerin dışında, maddesinin yedi numaralı bendinin tadili hakkındaki kanun teklifi, teklif sahiplerinin talebi üzerine geri verilmiştir. Yüksek İslam Enstitüsü'nün kurulması teklifini destekleyen Hilal Hanım, yıllardır ihmal edilmiş bu konunun bir an önce sonuçlanmasını istemiştir. İmam-Hatip Lisesi mezunlarına daha yüksek bir din kültürü eğitimi alma fırsatının verilerek memleketin ihtiyacı olan bilgili din adamlarının yetiştirilebileceği inanmaktadır. Hilal Ülman ayrıca iki arkadaşı ile birlikte 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun (Milletvekilleri Seçimi Kanunu, (1950), *T.C. Resmi Gazete*, 5545, 21 Şubat) 40. ve 41. maddelerinin değiştirilmesine dair, 5423 sayılı Esnaf Vergi Kanunu'nun kaldırılması (Esnaf Vergisi Kanunu, (1949), *T.C. Resmi Gazete*, 5423, 10 Haziran) ile ilgili ve 5421 sayılı kanunun (Gelir Vergisi Kanunu, (1949), *T.C. Resmi Gazete*, 5421, 9 Haziran) bazı maddelerinin tadiliyle alakalı teklif vermiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, [23 Mayıs 1960], Dönem 11, Birleşim 68, C: 13, ss. 489).

Hilal Ülman ilkokul öğretmenlerine müfettiş olmayı sağlayacak olan kanun teklifi hakkında konuşmak üzere söz aldığı anda partinin ana prensiplerinden birinin de kültür seviyesinin yükselmesini sağlamak olduğunu ve bu alanda öğretmenlerin önemi büyük olduğundan maddi ve manevi karşılığını aldığı takdirde istikbali hazırlayan nesil için çok

faydalı olacağını söylemiştir. İlkokulların 21 bin civarındayken öğretmen sayısının 50 bin küsur olduğunu anlatan Ülman, buna mukabil 340 müfettişin olduğunu ve her yıl artan öğrenci ve öğretmen sayısı karşısında müfettiş sayısının yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Ülman bundan dolayı müfettiş sayısının artırılması gerektiğini savunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, [25 Haziran 1958], Dönem 11, Birleşim 85, C: 4, ss. 662-663). Bursa Mebusu Hilâl Ülman ve iki arkadaşı, 5545 sayılı Milletvekillileri Seçimi Kanununun 40 ve 41. maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi de sunmuşlardır (TBMM Zabıt Ceridesi, [25 Mayıs 1960], Dönem 11, Birleşim 69, C: 13, ss. 568). Ayrıca Türkiye’de hiçbir öğretmenin öğrencileri ikmale bırakıp onun üzerinden kâr sağlayacak kadar düşmediğini anlatmak için de söz almıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, [12 Aralık 1958], Dönem 11, Birleşim 14, C: 6, ss. 160). Tokat Milletvekili Şahap Kitapçı ise Ülman’a cevaben (TBMM Zabıt Ceridesi, [12 Aralık 1958], Dönem 11, Birleşim 14, C: 6, ss. 160) şunları söylemiştir:

Hilâl Ülman arkadaşımızın hakkında söyledikleri yerinde değildir. Ben Türkiye’de öğretmenler talebeden menfaat temin etmek için onu ikmale bırakıyor, sonra ona ders veriyor demedim. Fiili vaziyet, ikmale kalmış olan çocuklara Türkiye’nin en uzak yerlerinde dahi üzüntü ile müşahede ettiğimiz, şekilde hususi dershanelerde ders veriliyor dedim. Öğretmen kasten talebesini ikmale bırakıyor ve birisine tavsiye ettirerek ders veriyor diye bir şey söylemedim. Bunu tavzih etmek isterim. Maarif mensuplarına, öğretmenlere olan sevgim, hürmetim her zaman bakidir. Bunu da bilhassa belirtmek isterim.

DP vekillerinden olan 1903 Selanik doğumlu Ayşe Günel ise İstanbul Öğretmen Okulu’ndan mezun olmuştur ve Fransızcaya hâkimdir (Tatlı, 2008: 64). İstanbul vekillerinden olan Günel, Gümrük ve Tekel Bakanlığı yapmış olan Emin Kalafat’ın ablasıdır. 1935’de Çanakkale Umumi Meclis ve Daimi Encümen Üyeliği’nde bulunmuştur ve İstanbul Tütün Bank Meclis Azası, İstanbul Belediye Meclis Azası görevlerinin yanı sıra çocuk yuvaları, Kızılay gibi sosyal kurumlarda da görev almıştır. TBMM’de Maarif Komisyonu üyesi de olan Günel, Mecliste aktif bir çalışma yürütmemiştir. Üç yıllık parlamento hayatında dahi sadece bir kez Meclis kürsüne çıkmıştır (Çolak, 2017: 141). DP Barbaros Dispanseri Başkanlığı’na seçilmiş, 1949’da Beşiktaş İlçe Meclisine üye olmuştur. 1946’da Demokrat Parti’ye katılan Günel, 1957 seçimlerinde 315.602 oy alarak vekil seçilmiştir. Bunun yanı sıra Maarif Encümeni’nde de görev almıştır (Arslan ve Tarakçı, 2011: 502).

1945 yılı itibariyle serbest avukatlık yapan A. Necla Tekinel, 1946 yılında DP'ye katılmış; 1950'de İstanbul Belediye Meclisi Azası seçilmiş ve 1953'te de Sarıyer'de Encümen Azası olmuştur. 1957 seçimlerinde aldığı 315.900 oyla milletvekilliğine getirilmiştir. Dönem içinde Adliye Encümeni'nde görev almış, XVII. Dönemde de Milliyetçi Demokrasi Partisi'nden milletvekili seçilmiştir. (Arslan ve Tarakçı, 2011:483) . Tekinel, hukukçu olduğu için XI. TBMM'de Adliye Encümeni'nde görev yapmıştır. Adliye Bakanlığı'nın 1960 Bütçesi ile ilgili olarak Meclis kürsüsünde bir kez konuşma yapan Tekinel, adalet kavramının önemine vurgu yaparak CHP'nin 1950'den bu yana iktidar partisi olarak kendilerine haksız ithamlarda bulunduğu dikkat çekmiş, bundaki amaçlarının “bir memleketin bekası için lüzumlu mefhumlardan en önemlisi olan adalet mefhumu üzerinde, şüpheler yaratmak ve bilahare, memleketin hayrına olmasa dahi bundan istifade etmek” olduğunu ifade etmiştir. DP'nin adaletin iyi işleyebilmesi için hem gerekli tedbirleri almakta olduğu hem de vatandaşların aralarındaki ihtilafı kolayca halledebilmeleri için yeni mahkemeler kurduğunu ve hukuk mensuplarının rahatça yaşayabilmeleri için Ödenek Kanunu'nu çıkardığını anlatan Tekinel, muhalefetin bütün bu gelişmeleri engelleyici bir tutum içerisinde olduğunu söylemiştir (TBMM Tutanak Dergisi, [24 Şubat 1960], Dönem 11, Birleşim 46, C: 12, s. 394-395).

Perihan Arıburun'un Meclisteki faaliyetlerine baktığımızda XI. Dönem TBMM'de Maarif Encümeni'nde görev yaptığını görmekteyiz. Parlamento döneminde kanun teklifi ya da önergesi olmayan Perihan Arıburun'un Genel Kurul görüşmelerinde iki sözlü konuşması vardır (Arslan, c. 3, 2009: 562). Arıburun'un Genel Kurul'da Meclis kürsüsündeki ilk konuşması 8 Haziran 1959'da olup 5434 sayılı T.C Emekli Sandığı Kanunu'nun 40. maddesine bir fıkrası eklenmesine dairdir. Söz konusu madde “Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisinin yaş haddi vazifesinde kalması lüzumlu ve faydalı görüldüğü takdirde İcra Vekilleri Heyeti kararı ile birer senelik fasıllarla üç sene uzatılmasıdır”. Perihan Arıburun, 1960'da NATO Askeri Komitesi Başkanlığı'nın Türkiye'ye verilmesinin söz konusu olduğunu ve görev süresi dolacak olan Orgeneral Rüşdü Erdelhun'un bu görevi yerine getirecek liyakate sahip olduğunu, görev süresinin uzatılabilmesi gerekliliği için de bu teklifin kabul edilmesini istemiştir (Çolak, 2017: 144).

2. 2. MUHALİF PARTİLERİN GÖZÜNDE KADIN VE MUHALİF KADINLAR

2. 2. 1. CHP'nin Kadın Politikası ve DP Döneminde Gösterdiği Tepkiler

Kadınlara yönelik inkılaplara önem vermiş olan Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in ilanından yaklaşık üç yıl sonra; 17 Şubat 1926'da kabul edilen Medeni Kanun ile Türk kadını ailede ve toplum hayatında erkekle eşit haklara kavuşturmuş, evlilikte de tek eşlilik kanunlaşmış, evlilik hevesi konusundan uzaklaşmış, kız evlada ve erkek kardeşe eşit miras hakkı doğmuş, evlenme yaşı belirlenmiş (Taşkiran,1973:115), boşanma yalnızca erkeğin isteği doğrultusunda olmayıp kadına da bu hususta hak tanınmıştır (İnan, 1968:124). Atatürk; Türk kadınlığının davasının yanında o tarihlerde haklarına kavuşmamış dünya kadınlarının dava savunucusu ve lideri olmuştur. Atatürk'ün amacı Türk kadınına eşit fırsatlar vererek yeteneklerini geliştirmesi ve kamu hayatında yer alması, çağdaş uygarlık düzeyinde toplumda erkekler ile eşit yer elde etmesidir. Malatya milletvekili İsmet İnönü; 191 milletvekili arkadaşıyla birlikte 1934 yılında Türkiye'de Türk kadınları açısından önemli bir yere sahip olan Anayasanın 10. ve 11. maddeleri ile Milletvekili Seçim Kanunu'nun maddelerinin değiştirilmesi için TBMM'ye kanun teklifinde bulunmuşlardır. Bu kanun teklifi ile artık Türk kadını kendisini idare edenleri seçebilecek ve kendisi de seçilebilecektir (Taşkiran,1973:135). Atatürk'ün manevi kızı olan Afet İnan bu teklifin verilmesine dair anısında Atatürk kendisinden İnönü'nün elini öpmesini istediğini ve nedenini sorduğunda kadınlara mebus seçimi için rey hakkını meclise teklif edeceğini anlatmıştır (İnan, 1968:139, Sümer,1999: 63). Kanun teklifinin gerekçesi şöyle sunulmuştur:

Türk tarihinin her sahasında ve her safhasında erkeği ile yan yana her fedakârlığı yapan, ulus ve yurt işlerinde büyük feragatle her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan, ulusun, yurdun felaket ve saadetlerine aynı hisle katılan büyük kalpli ve yüksek erdemli Türk kadını, müşterek eseri olan bu Cumhuriyet'te elbette ve elbette kendi evinin, kendi beldesinin işlerinde olduğu gibi, yasama işlerinde de temiz ve ciddi mevkiini alacaktır. İstibdat ve cehalet devirlerinden arta kalan kötü ve sakat düşüncelerin, Cumhuriyet ve İnkılabın temiz ve erdemli muhitinde yeri yoktur. İşte bu düşüncelerle, yüksek Türk kadınına milletvekili seçmek ve milletvekili seçilmek yolunda da erkeği erkeğin yanında mevkiini vermeyi ve bu suretle yurdun bütün işlerinde onun temiz duygulu çalışmalarından istifade etmeyi temin etmek için, bu kanun teklif edilmiştir. (Taşkiran, 1973: 136).

Başbakan İsmet İnönü konuyla ilgili olarak şu sözleri dile getirmiştir (Tatlı, 2008: 118):

Yüce saygınlıklar, kadınların saygınlık seçmek ve saygınlık seçilmek hakkına sahip olmaları için, yüce katınıza teklif sunuyoruz. Kadınlarımızın Türk tarihindeki haklı yerleri, erkekle beraber daima, memleketin ve milletin mukadderatı üzerinde söz ve tesir sahibi olmalarıdır. Türk kadını tarihte ne vakit haklı ve itibarlı yerini bulmuşsa, erkeklerle beraber karışık ve güç yurt işlerinde el ele çalışabilmişse, işte o zaman büyük Türk Ulusu, kudretiyle, medeniyetiyle, bütün dünyayı kaplamıştır... İnkılapçılar, yüce heyetiniz bunu yurdun ve ulusun menfaati ve iyiliği namına, anlayışlarımızın yeni bir belgesi olarak gösterip övünebiliriz. Ancak, arkadaşlar, yeni teklifimizle Türk kadınına bu hakkı bir lütf olarak veriyoruz kanaatinde asla değiliz ve kimse bu kanaatte olamaz. Bizim kanaatimiz, bizim ananemiz, Türk kadını için böyle vazifelere girmek, esasen hakkı olduğu ve yanlış olarak, çoktan beri geri bırakıldığı merkezindedir...(Taşkiran,1973:136-137)

Bu sözleri ile kadınlar tarafından takdir kazanırken Atatürk de bu hakların kadınlara lütf olarak verilmediği, Kurtuluş Savaşında göstermiş olduğu mücadele ile zaten bu haklara layık olduğunu (Konan,2011:168), hiçbir milletin kadınının ülkesini zafere götürmek için Anadolu kadınından daha fazla çalışmadığını ifade etmiştir (Kurnaz,1991:125).

1930 yılı kadınların seçim hakları açısından başlangıç niteliğine sahiptir denilebilir. 3 Nisan 1930'da Belediye ve 5 Aralık 1934 yılında ise mebus seçme ve seçilme kanunları çerçevesinde Türk kadını erkek ile eşit duruma gelmiştir (İnan, 1968:127). TBMM'de 1 Mart 1935 günü, ilk kez vatana ve Cumhuriyete sadık kalacaklarının yeminini eden 18 kadın milletvekili yerini almıştır. Bu dönemde eğitim anlayışına bakıldığında; CHP'nin kırsal alanda kızlarını okula göndermeyen ailelerin para cezasına çarptırılmasıyla cehaletle mücadele ettiği gerçeği göze çarpar. DP'li Piraye Bigat Cerrahoğlu anılarını yazmış olduğu kitabında para cezasıyla ilgili şunları belirtmiştir:

Yakın köylerimizden birinde, on yedi yaşındaki evli ve yeni doğmuş çocuğu olan kızı okula gitmediği için para cezasına çarptırılmaktan yakınan babanın derdini yine bir dilekçe ile çözüncü, DP'liler kadın politikacıları ile övündüler ama CHP'liler kız çocuklarının okumamasını teşvik ettiğim gerekçesiyle kaymakamlığa beni şikâyet ettiler (Tatlı,2008:119).

Köy Enstitüleri ile köylerde okuyan öğrenciler eğitimden geçirilerek köye öğretmen olarak atanması vasıtasıyla köylerde var olan öğretmen ihtiyacının karşılanması planlanmıştır. Tonguç, Köy Enstitülerinin amacını şu şekilde aktarmıştır:

Atatürk'ün Halkçılık ilkesine uygun olarak, geniş halk kitlelerinin eğitim düzeyini yükseltmek, böylece reformların yerleşmesi için gerekli koşulları yaratmak, halkın, politik, ekonomik ve kültürel yaşama aktif olarak katılmasını sağlamak ve aynı zamanda kendi hakları konusunda bilinçlendirmek (Tatlı, 2008:120).

Köy Enstitüsü mezunları, köydeki cehalet, yoksulluk, din taassubu ve köhne geleneklere karşı gerçekleştirilen savaşta kendilerini sancak taşıyıcı olarak görmüşlerdir. Nitekim enstitü mezunu kızlar, gönderildikleri köyün öğretmeni, ebesi olmuş, köy hayatının vazgeçilemeyen bir parçası haline gelmiştir. CHP içindeki sağ kanat da daha güçlenmiş, başından beri Köy Enstitüleri projesine destek veren İnönü de eski gücünü partide bulamamış ve enstitülerin kapatılması konusunda tek başına kalmıştır (Tatlı,2008:120). İsmet İnönü, İstanbul İl merkezinde ziyarete gelen gençlere, yeni Türk alfabesinin öneminden bahsetmiş ve korunması isteğinde bulunmasıyla beraber kadın haklarına saygı gösterilmesi ve korunması gerektiğini belirtmiştir. Kadın haklarının daha iyi bir noktaya gelmesinin toplumu çağdaş uygarlığa götüren mutlak bir şart olduğunu ifade etmiştir (Tatlı,2008:121). Medeni haklara sahip olan Türk kadınının sosyal ve siyasi hayat içerisinde olmaları gerektiğini savunan CHP'nin programını Türk kadınlarına yaymak ve partide var olan kadın üyelerini de arttırmak için Partili Kadınlar Kolu kurulması elzem olmuştur.²¹

Ana prensiplerini yaymak adına çalışmalarda bulunan CHP Kadın Kolları Teşkilatının faaliyetlerinden birini Milliyet Gazetesi 8 Mayıs 1950 sayılı haberinde ele almıştır:

CHP'li Kadınların Maksim Toplantısında kalabalığın temini için otobüs ve taksiciler saatlerce dinleyici taşıdılar. Saat 16.00'da yapılan toplantıda Safiye Hüseyin Elbi, Meliha Avni Sözen, Burhan Felek, Atıf Ödül, Ekrem Özden, Sadi Irmak konuşmuşlardır. Meliha Avni ve diğer hatipler CHP'nin Türk kadınına çarşaf ve peçeden kurtarıp elindeki zinciri kırdığını, haklarını tanıdığını söylemişler, 16 Mayıs'ta reylerin CHP'ye verilmesini tembihlemişlerdir (Milliyet, 8 Mayıs 1950: 1).

---

²¹ Metin Toker, o günleri "İktidar Türkiye'de ilk kez böyle bir barış havası içinde el değiştirdi. İsmet Paşa o akşam eşine "Hanımefendi; on yaş genç olmayı isterdim" dedi diyerek anlatmaktadır. Metin Toker, Demokrasinin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Demokrat Parti'nin Altın Yılları 1950-1954, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1991,s.16

2. 2. 2. Türk Kadınlar Birliği'nin Siyasetteki Yeri ve Etkisi

1935 yılında kendini fesh eden Türk Kadınlar Birliği on dört senelik bir aradan sonra Türk kadını temsil edebilme adına 1949 yılında tekrar açılmıştır (Dişbudak,2008:73) 12-16 Nisan 1954'de yapılan olağanüstü kongre ile birliğin amaçları değiştirilmiştir (Dişbudak,2008:78).1954-1955 yıllarında sekiz şube olan Türk Kadınlar Birliği İstanbul Merkezi'nin yıllık kongresi 1955 yılının Mart ayında yapılmış ve ağırlıklı olarak İstanbul kadınlarının sorunları üzerinde durulmuştur. Bu görüşmeler esnasında gündeme gelen konular arasında çalışan kadınların en önemli probleminin çocuklarını gönül rahatlığıyla bırakabilecekleri kreşlerin bulunmaması olduğu görölmektedir. Türk Kadınlar Birliği'nin bu önemli konu üzerinde çalışmaları olmuştur. İşçi, memur ve öğretmenler Türk Kadınlar Birliği'ne bu sorunlarını iletmışlerdir. Özel fabrikaların kreş açma konusu, TBMM'de 1951 yılı Bütçe görüşmeleri esnasında Nazlı Tıabar tarafından ele alınmıştır. O tarihte Çalışma Bakanlığı'nın bu tezin mevcut kanunlarda yer alması için çalışmaların yapılacağına dair söz verdiği belirtilmiştir. Ancak Kadın Gazetesi'nde yer alan habere göre, o tarihten itibaren dört yıl gibi bir süre geçmesine rağmen kanunlarımızda henüz böyle bir hükmün bulunmadığı ifade edilmiştir. Türk Kadınlar Birliği, tüm kadın milletvekillerinden bu konu üzerinde ısrarlı bir şekilde durulmasını rica etmiştir (Tatlı,2008:102)

Türk Kadınlar Birliği İstanbul merkezinin 1956 yılı kongresi ise 8 Nisan 1956'da Kızılay Şubesi'nde gerçekleştirilmiştir. Sekiz ilçeyi temsilen toplam 30 delege bu toplantıya katılmıştır. Kongrede ana konu çarşafı mücadele olmuştur. Konuyla ilgili raporun okunmasının ardından seçimler yapılmış ve dileklerde bulunulmuştur. Türk Kadınlar Birliği İstanbul Başkanı ve Kadın Gazetesi başyazarı İffet Halim Oruz söz almış ve çarşaf konusunda otuz yıldan beri sürdürölen birliğin çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. Kadınların hiçbir zaman çarşaf giymeyi istemediklerini anlatarak şöyle demiştir:

Bazı aydınlarımız, böyle bir kanun teklifini antidemokratik bulmaktadırlar. Fakat nüfusun yarısından fazlasını teşkil eden kadınlar, çarşafı istemiyorlar. Milletvekilleri bizi temsil ettiklerine göre, bu çoğunluğun isteğini yerine getirmeleri gerekir. Böyle bir hareketin anti demokrasi neresinde, sayın kongre üyelerinden sorarım? (Tatlı,2008:103)

Nitekim 10 Temmuz 1952 yılı Cumhuriyet Gazetesi yazısında birliğin kadınları çarşafılamaya çalışan cereyanlarla mücadele ettiği ele alınırken (Cumhuriyet, ” Çarşaf ve Peçe ile Mücadele”, 10 Temmuz 1952:1-5) yıl 1956’ya gelindiğinde gündem yine değişmemiş yine mesele çarşaf ve peçe olmuştur. Bu söylemlerin ardından 1956 Kongresinde çarşafın kaldırılması kararına varılmıştır. Yine Türk Kadınlar Birliği İzmir Kongresi’nde çarşaf hakkında TBMM’ne kanun teklifinde bulunan üç kadın milletvekiline karşı bu teklife imza atmayan İzmir milletvekili Nuriye Pınar’a teessüf telgrafı çekilmiştir. Türk Kadınlar Birliği Erzurum şehrinde açılan şubelerinin çalışmalarını takip edebilmek üzere bu şehre bağlı köylere geziler düzenlemiştir. Burada vatandaşların bazı ciddi problemleri bulunduğu gözlemlenmiştir. Örneğin bazı köylerde askerlik çağına geldikleri halde nüfus kaydı yaptırmamış vatandaşların olması, ölen vatandaşların nüfustan kaydının silinmemesi, resmi nikâhsız evliliklerin gerçekleştirilmesi göze ilk çarpan problemler olarak kaydedilmiştir (Tatlı, 2008:103-104)

Türk Kadınlar Birliği İstanbul Başkanı olan İffet Halim Oruz başyazarlığını yapmış olduğu gazetede ki köşesinde nisan ayı içerisindeki sosyal kurumların kongreleri hakkında bilgi de vermiştir. Yardım Sevenler Derneği, Kadınlar Birliği, Türk Kültür Ocakları ve Çocuk Dostları Derneği gibi kuruluşların çalışmalarını yakından takip ettiğini söyleyen Oruz, her birinin kendi alanında epey yol aldıklarını belirtmiştir. 1957 Genel Seçimlerinde birliğe üye pek çok kadının değişik partilerden milletvekilliklerine adaylıklarını koydukları dikkat çekmektedir. Dernek tüzüğü nün üçüncü maddesindeki “Türk Kadınlar Birliği siyasetle meşgul olmaz, muhtelif siyasi partilere mensup kadınlar birliğe üye olabilirler. Ancak “birlik, partiler siyasetine alet edilemez” ibaresi ile siyasetteki kadınların birlik içinde yer alabilirken birlikteki kadınların siyasete giremeyecek olması bir problem yaratmamış ve seçim sürecine çoğu üye dahil olmuştur. 1957 yılı genel seçimlerinde Türk Kadınlar Birliği’nden Mevrure Aksoley ve Ubeyde Elli CHP’den aday olurken, Nazlı Tıbar, Ayşe Günel, Perihan Arıburun, Adile Ayla, Halide Nusret Zorlutuna DP’den aday olup seçimleri kazanmışlardır (Gökçimen, 2008: 45). 1952 yılında birlik başkanı Mualla Anıl son zamanlarda çalışmalarına tamamen siyasi mahiyet verildiği iddialarının doğru olmadığını, meselenin Kadınlar Birliği üyelerini bir hayli üzdüğünden bahsetmişken (Cumhuriyet, ” Kadınlar Birliğinin Siyasi Faaliyetlerde Bulunduğu İddiaları”, 21 Ekim 1952:5) 1957’ye gelindiğinde birlikten kadın milletvekilleri çıkmıştır. Dernek kendi içerisinde de çelişki yaşamış olup hem siyasetle

alakaları olmadıklarını vurgularken bir yandan da kuruluşunda yer alan temel maddeler arasında yer alan demokrasinin geliştirilmesi kendi içinde ki çelişkiyi yansıtmaktadır (Dişbudak,2008:77). Zira her geçen gün yönetim kuruluna DP'den daha fazla kadın girmiş ve bu birlik üzerinde partinin ağırlığı artmıştır (Dişbudak,2008:87)

İstanbul'da farklı kadın derneklerinin kadınların siyasal hayattaki konumuna dair farklı yaklaşımları olmuştur. Örneğin Kadınları Koruma Derneği "kadınlar partisi" kurma yolunda girişimlerde bulunmuş, bunun için bir davet de vermişlerdir. Bu davete katılmış olan Türk Kadınlar Birliği İstanbul şubasının 1956-1957 yılı faaliyet raporunda bu konu hakkında bilgi verilmiştir. Raporda:

Siyasetle hiçbir ilgisi olmayan Birliğimiz, Kadınlar Partisi adı altında bir parti kurmak tasavvurunda olan Kadınları Koruma Derneği Başkanı'nun vaki davetine icabet etmiş, İnkılaplarımızla Türk kadınına verilen seçme ve seçilme hakları karşısında böyle bir partinin kurulması gayesinin memleketimiz için mevzubahis olamayacağı fikri müdafaa edilmiş ve Türk Kadınlar Birliği İstanbul merkezi olarak böyle bir partinin kurulmasına muhalefet etmiştir (Ediz, 1994: 53)

denilmektedir. Türk Kadınlar Birliği içindeki ihtilaf, sonraki yıllarda da devam etmiş ve "küçük ihtiraslara kurban edilen bu büyük dava böyle anlaşmazlıklar içinde asla yürütülemez" başlıklı haber gündemde yer almıştır. Ardından Türk Kadınlar Birliği Genel Haysiyet Divanı üyelerinin hep birlikte istifa süreci yaşanmıştır. Türk Kadınlar Birliği içindeki bu anlaşmazlık genel idare heyetine etki etmiş ve genel başkan Nazlı Tlabar ile başkan vekili Mualla Akarca'nın anlaşmazlıkları nedeniyle Akarca ikinci başkanlıktan istifa etmiştir. Ayrıca İffet Halim Oruz ve Mükerrer Kamil Su'nun istifalarından sonra genel idare kurulundan da iki üye, Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy ve Refik Koraltan'ın kızı Ayhan Timurtaş istifa etmişlerdir (Tatlı, 2008:105).

Türk Kadınlar Birliği içerisinde bu gibi ihtilaflar yaşanırken Genel Merkezi İkinci Başkanı Müfide İlhan, birlik içerisinde ki anlaşmazlıklar için Kadın Gazetesi'nde yer alan haberde şunları söylemiştir:

Söz konusu hadiselerle bugünkü genel merkez idare heyeti üyelerinin hiçbir alakası yoktur. İdare heyeti sekizinci kongre umumi heyetinin reyi ve kararı ile iş başındadır... Vazife başına geldiğimizden bugüne kadar muhtelif zamanlarda ve normal sebeplerle vaki olan ve her cemiyette tabii bulunan bu gibi istifaları, menfi bir ışık altında mütalaa edip, izam ederek ortaya koymak ise hüsniyetsizliğin tek delilidir. Nilüfer Gürsoy ve Ayhan Timurtaş arkadaşlarımız da istifa etmemişlerdir (Tatlı,2008:105).

Türk Kadınlar Birliği içerisinde 1958 yılı ve 1960 yıllarına gelindiğinde ise yapılan kongrelerde Nazlı Tlabar üst üste iki kez genel başkanlığa seçilmiştir. Bir DP milletvekilinin ardı ardına birlik genel başkanlığına seçilmiş olması parti-dernek bütünüleşmesini gittikçe kuvvetlendirmiştir. Bu nedenle de 27 Mayıs 1960 Darbesi ile genel merkez başta olmak üzere İstanbul ve diğer pek çok şubenin yönetim kurullarına işten el ektirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ÇALIŞMA HAYATI İÇİNDE KADIN

3. 1. CUMHURİYETTEN DEMOKRAT PARTİ'YE KADAR İŞ HAYATI İÇİNDE KADIN

Dünyadaki nüfusun yaklaşık yarısını oluşturan kadınlar tarihin her döneminde ekonomik ve toplumsal hayatın yarısını da şekillendiren kesimdir. Ancak ilk dönemlerden itibaren ekonomik hayatın içinde aktif olarak yer almış olsalar da kadınların toplumdaki görev ve sorumlulukları ev dışında çalışmalarını engellemektedir (Ereş, 2006: 45). Kadınların iş hayatına yeterince katılmamasının altında pek çok etken bulunmaktadır ve kadın-erkek çalışma oranları karşılaştırıldığında kadınların ekonomik yaşamdaki yeri erkeklere nazaran oldukça azdır (Makal, 2001: 121). Ataerkil toplum yapısına sahip olunması, kadınların eğitim içerisindeki yerinin kısıtlı olması, kadın ve erkeğin fiziksel farklılıklar taşıması, yasaların yetersizlikleri bu durumun başlıca etkenlerindedir. Bununla beraber “kadının yeri evidir” anlayışı da bulunmaktadır. Taşındığı öncelikli rol “eş ve anne” olup bunun sonucunda “ev kadını” olarak görülmesi de kadını çalışma yaşamından geriye itmektedir. Ücretsiz aile işçiliği, yani ev kadınlığı ya da ev hanımlığı; belirli bir meslek dalına girmese dahi bütün kadınlarımızın içinde bulunduğu çalışma yeridir (Ünal, 2010: 31). Aktif olarak çalışan kadınlar ise erkeklerle aynı işi yapmasına rağmen daha düşük ücret almakta veya çalışan olarak tercih edilmemektedirler. Bu

olumsuzluklara rağmen çalışma yaşamına katılan ilk Türk kadını, 1913 ile 1914 yılları arasında telefon şirketinde görev almıştır (Arıkoğlu Ündücü ve Türk, 2012: 41).

Türk kadınının ekonomik hayata dahil olacağı ilk sinyalleri, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde verilmiş ve Misak-ı İktisadi'de "Türk kadını ve hocası, çocuklarını iktisadi misaka göre yetiştirir" denilmiştir (Aydemir, C: 3, 1999: 329). 1936 senesinde ise İş Kanunuyla birlikte kadınlar, erkek ve çocuklar için çalışma şartları ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir. Çıkarılan bu kanun çerçevesinde kadının çalışma yaşamı içerisindeki yeri meşru kılınmakla beraber güçlendirilmiştir. Doğum, gebelik ve emzirme dönemlerine ait düzenlemelerden ayrı kadınların maden ocakları, tünel, kanalizasyon gibi yerlerde asla, sanayide ise gece çalışmaları yasaklanmıştır. Çocuk bakım yurtları, emzirme odaları gibi çalışan annelerin ihtiyaç duyduğu alanların işyerlerine açılmasının zorunlu hale gelmesi de yine bu kanunla sağlanmıştır (İş Kanunu, (1936), *T.C. Resmi Gazete*, 3008, 15 Haziran). Böylesi uygulamalarla kadınlar giderek daha fazla çalışma hayatında yer almaya başlamışlardır. Nitekim 1940'lar kadın istihdamının çoğaldığı yıllar olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı ve Türkiye'nin pek çok önlem aldığı bu yıllarda 18 Ocak 1940'ta kabul edilen Milli Korunma Kanunu da kadınlarla ilgili istisnai haller içermektedir. Örneğin kanunun 37. Maddesinde yer alan tarımda çalışan kişileri ikametinden 15 km.ye kadar olan uzaklıktaki tarlalarda ücreti dâhilinde çalıştırabileceği ibaresine "kadınlar ancak kendi köy, kasaba ve şehir sınırları içinde çalıştırılır" istisnası eklenmiştir (Milli Korunma Kanunu, (1940), *T.C. Resmi Gazete*, 3780, 26 Kânunusani/Ocak).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, 1945 senesinde tek partili rejimin son bulması ve 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesi ile Türkiye yeni bir döneme girmiştir. Savaşın ardından ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın 5 Haziran 1947'deki konuşmasından sonra Türkiye de dâhil 16 ülke Avrupa Kalkınma Planı hazırlamış ve bu plan çerçevesinde Türkiye ile ABD arasında 4 Temmuz 1948'de Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır (Armaoğlu, 1991: 167-168). Savaşın bitmesi, Marshall Yardımı ve ekonomik uygulamaların hafifletilmesiyle, Türkiye ekonomisi iyileşmeye başlamış, çalışan kadın sayısında da artışlar yaşandığı görülmüştür. Erkeklerin ekonomik ihtiyacı karşılama konusunda yetersiz kaldığı bu dönem içinde çalışma alanında kadın sayısı artış göstermiş, özellikle de erkeklerin çoğunun askere

alındığı Birinci ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında erkeklerin bıraktığı boşlukları kadınlar doldurmuştur (Güldal, 2006: 19). Ancak, 1945 sonrasında kadınların ekonomik yaşama daha çok katıldığı görülse de genel olarak kazançlarının az olduğu yerlerde çalıştıkları da belirtilmelidir (Afşar ve Öğrekçi, 2015: 80). Böyle olmakla birlikte, Batı toplumlarındaki kadınların savaş sonrasında çalışma yaşamından evlerine döndürülmek istenmelerine karşın Türkiye’de DP döneminde yaşanan sosyal ve ekonomik gelişmeler etkisiyle kadınların işgücüne dâhil edildiklerini ifade etmek gerekir (Koçer, 2009: 79).

Türkiye’de 1950 yılından itibaren, sanayileşmenin artmasıyla çalışan nüfus içerisindeki kadınların oranı da artış göstermiştir. XIX. yy. itibariyle endüstrinin gelişmesi neticesinde evinin ücretsiz işçisi olarak ağır yükü omzuna alan kadın, eğitim hakkı ve ev dışında ücretli çalışma olanaklarını da elde etmiştir. Eğitim düzeyi yükselen kadın, sosyal ve ekonomik haklarını genişletmek adına mücadeleye başlamıştır (Kuzgun ve Sevim, 2004: 17). Türkiye’de kadınların çalışma yaşamında aktif olarak rol alması 1950’lere denk gelmektedir. Bu dönemlerde başlayan hizmet sektörü, kadınlara yeni iş fırsatları yaratmışken bir taraftan da kadınların ev dışında çalışması tartışma konusu haline gelmiştir. Örneğin 10 Haziran 1950 tarihli Yeni Sabah Gazetesinde, ailede bir tutam tuzu olması adına kadının çalışma hayatına atılmasıyla evlerin yuvasız, evlatların anasız kaldığı ifade edilmiştir. Türk kadınının her daim çalıştığını, tarlada, dağda, bağda, tezgâh başında ve hatta savaşlarda erkeklerinin yanında bile çalıştığını anlatmıştır. Bu fedakârlıklarını belirtirken kadının en ulvi görevinin evi, erkeği ve çocukları olduğunu savunan gazete; ağır memuriyetlerde çalışan kadından bir de yuvasının ağırlığını taşımasını istemenin yanlış olduğunu, erkeksiz ailelerde çalışmasına müsamaha gösterilse de kadının yerinin evi olduğunu ve yuvayı dışı kuşun yaptığını belirtmiştir (Yeni Sabah, 10 Haziran 1950: 5).

DP’nin yayın organı Zafer Gazetesi ise Yeni Sabah’ın aksine kadının çalışma hayatında yer almasına karşı olan kesimi eleştirmiş; “kadının istihsal hayattaki rolünü kıskanan sesler yükselerek meclis kürsüsüne kadar götürmüşlerdir” diyerek “bu geri düşüncenin baştanbasa hatalı olduğunu” vurgulamıştır. Kadının çocuk yetiştirerek bir milletin ayakta durması için verdiği hizmeti, kocasına olan yardımını, toprakla pençeleşerek asırlardan beri çalıştığını anlatan Zafer Gazetesine göre fabrikalarda emek sarf eden kesimin % 40’ını oluşturan kadının erkek kadar, hatta daha fazla hizmeti vardır.

Zafer, hangi memlekette kadın geri bir unsur olarak mahkûm edilmişse orada sefalet ve perişanlığın olduğunu, hayatın çalıştıkça geliştiğini ve bu sebepten kadının da çalışmadığı takdirde tembellik içine gireceğini, ahlaklı bir toplumun kadına baskı, eve kapama, tehdit ile sağlanamayacağını tam aksine kadının kafes arkasında olduğu dönemlerde sadece aşk hikâyelerinin olduğunu savunmuştur. Ayrıca kadının çalışma hayatına dahil olmasıyla evliliğin azaldığını savunanlara ise Zafer'in cevabı evlenme azlığının sebebinin kadının çalışmasında değil, iktisadi bozulmada aranması gerektiği olmuştur (Karadeniz, 1950: 4).

1950'li yıllarda çalışma hayatı içerisindeki 15-64 yaşları arasında bulunan kadın nüfus, gelişmekte olan ülkelerdeki nüfusun % 50'sini, gelişmiş ülkelerde nüfusun % 47'sini oluşturmaktadır. Fakat gelişmekte olan ülkelerde aktif olarak çalışan kadınların % 87'si tarım sektöründeyken gelişmiş ülkelerde ise % 47'si tarım sektöründe yer almıştır. Gelişmiş ülkelerde 1950 yılı içerisinde çalışan kadınların oranı % 36,7 iken 1975'te % 40,6; 1985 yılına gelindiğinde ise % 41,4'e ulaşmıştır (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 198). Yine 1950'li yıllarda çalışan kadın nüfus, erkek nüfusa göre daha hızlı artış göstermiştir. Özellikle bankacılık, imalat sanayi, ticaret ve sigortacılık sektöründe iki ile üç kata kadar artış yaşanmıştır. 1954 yılında sanayi sektöründe toplamda 5453 kadın çalışmakta iken 1955 senesi İş ve İşçi Bulma Kurumu kayıtlarına göre ise 169.794 kadın işe girmiştir. Bu rakamlar 1956 yılında 226.722; 1957 yılında 246.444; 1958 yılında, 224.563; 1959 yılında 233.513'dür. 1955 yılı içerisinde çalışan kadın nüfusun oranı % 43; 1960 yılında ise % 40'tır. Ancak bu oran ve rakamlar daha sonraki senelerde düşüşe geçmiştir. Aktif olarak çalışan kadınlar daha çok tarım alanındayken fabrikada, devlet dairelerinde ve hizmet sektöründe çalışan kadınların oranı ise azımsanamayacak niceliğe ulaşmıştır (Koçer, 2009: 79-80). Diğer taraftan hizmet sektöründe çalışan kadın nüfusunun fazla olması sanayi sektöründeki artışı önlemiş; bu da elde edilen gelirin az olmasına sebep teşkil etmiştir (Afşar ve Öğrekçi, 2015: 81). 1955 yılında faal kadın sayısı 5 milyon 261 bin 709 kişidir (Berber ve Eser, 2008: 4). Türkiye'de çalışan kadın nüfusunda en büyük gelişme kamu ve hizmet alanında alt ve orta kademelerde gerçekleşmiştir. 1938 yılında 12.716 olan kadın memur sayısı 1978'de 277.622'ye yükselmiştir. Sayısal olarak artışlar yaşansa da kadınların iş hayatındaki oranının istenilen düzeye çıkamadığı da bir gerçektir. Bunun altında yatan en büyük etkenlerden biri ise geleneksel anlayışlardan kurtulamamış olunmasıdır. Türk toplumunda hâkim olan anlayışa göre kadının yeri evidir ve en ulvi vazifesi ev işi yaparak kocasına ve çocuklarına

bakmaktır. Bundan ötürü kadının ev dışında çalışması bu anlayışa karşı niteliktedir ve özellikle geleneksel ailelerde kadın büyük oranda evdedir. 1950'lerden bu yana gelişen endüstri ile birlikte yaşam standartları da yükselmiş bu sebepten aile içerisinde sadece erkeğin çalışması yetersiz kalmıştır. Sonuç itibariyle de kadın da gelir getiren bir işe girmek mecburiyetine düşmüştür. Ama kadının çalışma yaşamına dahil olmasında yatan neden elbette sadece zorunlulukla açıklanamaz. Eraydın ve Erendil'in yaptığı araştırmaların neticesine göre, konfeksiyon sektöründe çalışan kadınların % 19,9'u zorunluluktan; % 46,9'u ise yeteneklerini geliştirme adına çalışmaktadır. Türkiye'de tarım sektörü dışında diğer alanlarda çalışan kadın ise çok azdır ve onlar da sorumluluklarını yerine getirebilecekleri işleri tercih etmişlerdir. Zira erkeklerin gözünde başarılı kadın, ev işlerini aksatmayan kadındır. Öyle ki yönetici olarak çalışan kadınların hedefleri doğrultusunda yükselmeyi amaçlamalarıyla sorumluluklarının ağırlığından dolayı ev işlerini aksatması sonucu eşleri rahatsız olmaktadır. Ev işlerine zaman ayıramadıklarından eve bir diğer kadını gündelikçi olarak tutmaktadırlar. Kadınlar bu sebepten eşleri ve işleri arasında tercih yapmak zorunda kalmışlardır (Kuzgun ve Sevim, 2004: 18). Zaten düşük ücretlerle çalıştırılan kadınlar çoğunlukla sömürülmüştür ki 1950'li yıllar sonrasında kadın güzelliği ve bedeni ile öne çıkmıştır (Kula Demir ve Yiğit, 2013: 468).

1951 yılında, İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay, kadınlar çalışsın lakin güzelliklerini bozabilecek ağır işlerde çalışmasınlar derken 1952 yılında bir köyde konuşma yapan DP delegesinin "... çocuk yapmayan memur kadınlardan ayda 200 TL vergi alınsın ve kadın memurlar derhal vazifelerinden alınsın!" söylemleri halk tarafından alkış yağmuruna tutulmuştur. DP'nin 1952 yılı Eylül ayında yapılan Ankara İl Kongresi'nde dile getirilen "ihtiyacı olanlar dışında kadın memur çalıştırılmaması" sözleri esasında siyasetin kadına karşı tutumunu da ortaya koymaktadır. O dönemin dergi ve gazetelerinde dahi aile içerisindeki iş bölümü bile kadına yönelik işler ve erkek işleri ayrımı ile anlatılmıştır (Karabulut, 2015: 95).

Tablo 10: Kadınların İş Gücüne Katılma Ve İşgücü İçindeki Oranları Verilmiştir.

Yıl	Kadınların işgücüne katılma oranı			Kadınların iş gücü içerisindeki oranı		
	1955	1960	1965	1955	1960	1965
Türkiye geneli	72.01	65.35	56.62	43.11	40.76	37.89
10.000 ve daha az nüfuslu yerler	87.74	85.66	77.29	49.43	48.72	46.54
10.000 ve daha fazla nüfuslu yerler	18.07	9.16	9.09	13.76	7.80	8.18

Kaynak: Ahmet Makal, Türkiye’de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emegine İlişkin Gelişmeler, Ankara Üniversitesi, SBS Dergisi, s.122.

1950’lerden sonra hala çocuklara daha çok baba mesleği soruları yöneltilmesi hali devam edegelmiştir. Bu doğrultuda annenin yeri evi anlayışıyla annenin mesleğinin henüz merak uyandırmaya başlamadığını söyleyebiliriz. Okul kitaplarında müdürlerin tamamen erkek olarak gösterilmesi de kadınlardan iyi bir yönetici olamayacağı kanısı uyandırmıştır (Dilaveroğlu, 2013: 5). Çalışma sahasında kadınların yeterliliklerinin sorgulanması bu dönem zarfında kadın haklarında gerileme olduğu yönündeki düşünceleri doğurmuştur. 1949 yılında üniversitelerde gerçekleştirilen tartışmalardaki konulardan biri “kadından hâkim olabilir mi”, bir diğeri ise “kadın doktor olabilir mi” olmuştur. Bu da gösteriyor ki meslek grupları kadın ve erkek işi olarak ayrılmıştır (Dilaveroğlu, 2013: 55).

Belki de bu durumun etkisiyle 1952 yılında bile Türkiye’deki 5366 doktorun sadece % 9,5’i kadındır. 1950 senesinde Türkiye’de yalnızca iki tıp fakültesi vardır ve İkinci Dünya Savaşı’nın akabinde tıp mesleğine giren kadın sayısında artış yaşanmıştır. 1945-1950 yılları arasında kadın mezun sayısı 276 (% 11, 66), 1950-1955’te 300 (% 11,21) ve 1955-1960 yıllarında 389 (% 15,89)’dur (Koçer,2009: 81). Kadınların iş hayatı içerisindeki oranları da sonraki senelerde artarak devam etmemiştir. Örneğin 1950’lerde kadınların % 80’leri bulan iş hayatına katılım oranı, 1980 sonlarında % 33’e kadar düşmüştür (Koray, 1992: 99). Kadınların iş gücü içerisindeki oranlarının düşmesi üzerindeki etkenlerde tarım ve tarım dışı kesimlerde meydana gelen değişimler başta gelmektedir.

Tablo 11: Türkiye Nüfusunun Sektörel Dağılımı (1945-1950)

Yıllar	1945		1950	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Teknik Eleman, Serbest Meslek	81.000	16.000	92.000	21.000
Müteşebbis, İdareci ve Büro İşleri ile İlgili Meslekler	556.000	12.000	367.000	25.000
Satıcılar ve Satışla İlgili Meslekler	264.000	11.000	83.000	4.000
Tarımla İlgili Meslekler	3.302.000	4.058.000	4.390.000	4.581.000
Nakliyat ve Muhaberatla İlgili Meslekler	134.000	3.000	106.000	1.000
Maden ve Taş Çıkarma İle İlgili Meslekler	49.000	1.000	29.000	—
Bu Sanatkârlar, İmalat ve Tamirat İşleri	489.000	68.000	560.000	92.000
Kalifiye Olmayan İşçiler	24.000	6.000	185.000	27.000
Hizmetle İlgili Meslekler	34.000	14.000	144.000	16.000
Meslek İtibariyle Tasnif Edilemeyenler	592.000	1.653.000	377.000	1.829.000
Toplam	5.526.000	5.842.000	6.333.000	6.595.000

Kaynak: Sabit Dokuyan, 1945-1950 Yılları Arasında Türkiye, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.102

Tablo 11den de anlaşılacağı üzere nüfus içerisindeki kadın oranlarında çalışan kadın sayısının büyük çoğunluğunun tarım sektöründe olduğu ve hatta bu sektörde kadınların erkek nüfusunun çok daha üzerinde bir sayıya ulaştıkları görülmektedir. Aşağıda verilen Tablo 12’de ise iktisadi yönden aktif nüfus içinde kadının yeri gösterilmektedir. Fakat tablodaki 1950’ye ait verilerin, özellikle de tarım kısmına ait

olanların, nüfusun 5000 ve daha fazla olduğu yerleri gösterdiği için, oldukça eksik olduğu belirtilmelidir.

Tablo 12: Türkiye Nüfusunun Sektörel Dağılımı (1950-1955)

Yıl	1950			1955		
	K	E	T	K	E	T
Tarım	133.353	256.584	389.937	5.032.823	4.413.279	9.446.102
İstihraç (Madencilik, Ormancılık)	240	27.855	28.095	1185	61.460	62.645
İmalat	42.011	308.084	350.095	119.871	606.651	726.522
İnşaat	312	45.517	45.829	1804	198.400	202.204
Elektrik Gaz Su	158	5237	5395	415	15.656	16.071
Ticaret Bankacılık Sigorta	7374	160.541	167.915	14.972	326.025	340.997
Ulaştırma Haberleşme	2226	69.175	71.401	4456	185.310	189.766
Hizmetler	35.959	343.734	379.693	59.219	437.062	496.281
Bilinmeyen	68.936	189.966	258.902	26.964	699.720	726.684
Toplam	290.569	1.406.693	1.697.262	5.261.709	6.943.563	12.205.272

Kaynak: Füsün Tayanç, Tunç Tayanç, Dünyada ve Türkiye’de Tarih Boyunca Kadın, Tan Kitap Yayın, Ankara 1981, s.116-118.

İşçi sınıfı içerisinde de kadın nüfusunun beş sene içinde 4,5 kat artış gösterdiği göze çarpmaktadır. İşçiler ve çalışma hayatının iyileştirilmesi adına yapılan bir adım ise 27 Haziran 1945 tarihinde İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu’nun çıkartılması olmuştur. Bu kanun sadece 3008 sayılı İş Kanununa tabi işyerlerinde görev alan sigortalı işçileri kapsamıştır ve 7 Temmuz 1945 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık

Sigortaları Kanunu, [1945], T.C. Resmi Gazete, 4772, 7 Temmuz). Bu kanunun kapsamına girmeyen durumlarda yapılacak yardımlarla sigortalı kadınlar ve sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşine yapılacak diğer yardımlar ise 4 Ocak 1950’de karara bağlanmıştır. Buna göre 4772 sayılı kanuna girmeyen sağlık yardımlarının yapılması, ortopedi tedavisi ve ağız protezleri hariç protez araç ve gereçlerinin sağlanması, takılması ve yenilenmesi, geçici iş göremezlik süresince günlük ödeneklerin verilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca sigortalı kadının ve sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşinin analığı haline gebelik muayenesinin yaptırılması, doğumda gerekli sağlık yardımlarının sağlanması, emzirme yardım parası verilmesi, sigortalı kadının doğumdan evvel ve sonra işinden kaldığı günler için ödenek verilmesi 5502 sayılı kanunla kabul edilmiştir (Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu, [1950], T.C. Resmî Gazete, 5502, 10 Ocak). 1950 Genel Seçimleri öncesinde alınan bu kararların oy kaygısı taşıdığı kanısı bulunmakla birlikte savaş dönemindeki sıkıntıların giderilmesi ve Batı dünyasındaki uygulamaların yansımaları olarak da değerlendirmek yerinde olacaktır.

3. 1. 1. Özel Sektörde Kadın

Birinci Dünya Savaşının ardından kamusal alanda istihdam eden Türk kadını, silah ve gıda sanayisinde çalışarak Türkiye’de kadın işçi sınıfının genişlemesine katkıda sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Ticaret Bakanlığı “Kadın Amele Ordusu” kurulması için bir tasarı planı hazırlamıştır. Yine bu dönemde kadınlar hastane, banka ve postane gibi devlet kurumlarında çalışmıştır (Unat, 1982: 351). 1872-1907 yılları arasında Osmanlı Devleti’nde örgütlenen 50 grevin 9’u kadınların çalıştığı iş alanlarında gerçekleşmiştir. Dönemin en önemli grevlerinden biri olan Feshane Grevinde 50 kadın işçi, grevin örgütleyicisi ve yürütücüsü rolünü almıştır. Çalışma hayatında içerisinde rol alan ilk Türk kadını ise 1913-1914 yılları arasında bir telefon şirketinde görev almıştır (Acuner ve Sallan, 1993: 81). 1915 yılında Enver Paşa’nın eşi Emine Naciye Sultan, sanayinin pek çok alanında kadınların istihdamını sağlamak için bir dernek kurmuştur. Yine aynı sene çıkarılan bir fermanla çarşafın devlet dairelerinde iş saatleri boyunca çıkarılmasına izin verilmiştir (Unat, 1982: 11). Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden itibaren kadınlara çalışma hayatında içerisinde bazı temel haklar tanımış buna karşın Türk kadını kamu alanında çalışma hürriyetini ancak Cumhuriyet sonrası 3

Mart 1924 tarihinde kazanmıştır. Kamu sektöründe çalışan kadınların sayısı 1938-1988 yılları arasındaki dönemde 34,5 kat artış göstermiştir (Acuner ve Sallan, 1993: 81).

Cumhuriyet döneminde başlayan kadının konumunun yükseltilmesi çalışmaları, daha Cumhuriyetin ilanından önce, İzmir İktisat Kongresinde ele alınmıştır. Çalışan kadınları temsilen Hayriye, Elif, Emine, Şefika, Münire ve Nigar Hanımlar kadın işçilere doğum öncesi ve sonrasında olmak üzere 8 hafta ve ayda 3 gün ücretli izin verilmesi yolunda yasa çıkarılması konusunda kongreye önerge sunmuşlardır (Tayanç ve Tayanç, 1977: 34. Aydın, 1999: 74. Ökçün, 1971: 74). 24 Nisan 1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile gebe işçilerin doğum öncesinde 3 aylık süre zarfında çocuğunun ve kendisinin sağlığına zarar verecek ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları yasaklanmıştır. Doğum öncesi ve sonrası olmak üzere üçer hafta fabrika, genel ve özel tüm kuruluşlarda imalathane çalıştırılmamaları, işe başlamasının ardından 6 ay boyunca çalışma süreleri zarfında kendilerine yarımşar saat ile iki emzirme izni verilmesi hükmü getirilmiştir (Tulukçu, 2000: 11).

Kadınların çalışma düzeni ile ilgili hak ve özgürlükleri esas itibariyle ilk olarak 1936 yılında 3008 sayılı İş Kanunu ile getirilmiştir. 1936 Kanununda olduğu gibi 1971 ve 2003 Kanunlarında da aynı şekilde ücretli izin verilen kadın işçiye hekim raporuyla sağlığına uygun hafif işlerde de çalıştırılabilir ve bu gibi durumlarda ücretinde herhangi bir indirim yapılmaz. Hamile kadınların saatlerce ayakta kalarak çalışması veya saatlerce oturarak çalışması, ıslak ve nemli yerlerde çalıştırılması yasaklanmıştır. Bu kadınlara doğuma kadar geçen süre içerisinde ve doğum akabinde 6 ay süre ile “gece postalarında” çalıştırılması da yasaklanmıştır. Hamile kadının 16 veya çoğul doğum halinde 18 haftalık iznini kullanması sonrasında altı aya kadar da “çocuk bakım izni” vermek zorundadır. Bununla beraber, kadın işçilere bebeklerini bir yaşına kadar emzirmeleri için verilen günde toplam 1,5 saatlik “süt izinleri” çalışma süresinden sayıldığı için ücretlidir. Kaldı ki, 1936 İş Kanunu’na göre çıkarılan Nizamname gibi, 1971 ve 2003 Kanunlarına göre çıkarılan Gebe veya Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarına Dair Yönetmelik maddelerine göre de yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun, 100 veya 150 kadın işçi çalıştırılan işyerlerinde, iş yerine en çok 250 metre uzaklıkta bir emzirme odası kurulması zorunludur. Fakat sağlıklı ve bakımlı bireyler yetiştirmek için konulan bu hükümler, kamu kurumları dışında uygulama alanı bulamamaktadır (Talas, 1967: 148).

1936 Kanununa göre Ağır ve Tehlikeli İşler Nizamnamesinde Fiziksel sakıncalardan dolayı Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerinde kadınlara çinko, kurşun, sülfat ve üstübeç, çimento fabrikaları ile taş ocaklarında yapılan işler, seramik, ateş tuğlası pişirme işleri, fayans, çini, kiremit, sondaj, arama, metalürji ve yapı işleri ile demir çelik alaşımlarının şekillendirilmesi işleri kadınlara yasaklanmıştır. Bununla beraber iplik ve dokuma işleri, kimya, yağ, kauçuk, lastik, plastik, kadınların çalıştırılabileceği ağır ve tehlikeli işlerdendir. 1936 yılında olduğu gibi 2013 yılında da kabul edilen İş Kanunlarında da kanalizasyon ve tünel inşaatı, maden ocakları ile kablo döşemesi gibi yer altında veya su altında çalışması gereken işlerde 18 yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadınların çalıştırılması yasaktır. 1936 tarihli İş Kanunu'nda sanayi kurumlarında 18 yaşını doldurmamış çocuklar ile her yaştaki kadının gece vardiyası yasaktır. 18 yaşını doldurmuş kadın işçilerin gece postalarında çalıştırılabilmeleri için doktor raporu gerekir ve bu altı ayda bir tekrarlanır. Yine kadını koruyan maddelerden ikisi de kadının gece vardiyası yapacağı takdirde servisli taşıma yapılma şartı ve sekiz saati geçmeyecek şekilde saat düzenlemesi esası bulunmaktadır. 1945 ve 1950 tarihinde çıkarılan “Analık Sigortası”, 1967 yılında çıkartılan “Sosyal Sigortalar Kanunu” bugünkü şeklini almıştır. 1936 İş kanunu kapsamında kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uyum göstermeyen işlerde çalıştırılmaz. Küçükler, kadınlar, bedensel engeli olanlar özel kanunlarla korunmaktadır. 1967 ve 1971 tarihli İş Kanunu ile doğum öncesi ve sonrasında 6'şar haftadan 12 haftaya çıkarılan izinler 2003 yılında yürürlüğe giren kanun kapsamında 8 haftadan 16 haftaya çıkarılmıştır. Kadın işçiler doktor onayı ile doğuma 3 haftaya kadar çalışabilir bu süre de doğum sonrası süreye eklenir. Kadın işçilerin işten çıkarılma nedenlerinde cinsiyet, aile yükümlülükleri, medeni hal, hamilelik ve doğum gibi nedenlerle kadının sözleşmesinin feshi geçersiz sayılır, kadının annelik ve doğum sebebiyle işe gidemediği takdirde iş sözleşmesinin feshi de geçersiz sayılır. 16 veya 18 haftalık doğum izinleri ve 6 aylık çocuk bakım izinleri sırasında kadınlar işten çıkarılamazlar. Verilen süreye rağmen işe başlamağı takdirde kıdem tazminatı verilerek işten çıkartılabilirler. Evlenen bayanlarda evlilik akdinin senesi dolmadan kendi beyanıyla dahi işten ayrılrsa kıdem tazminatı alma hakkı bulunmaktadır (Talas, 1967: 148). Sağlık alanında çıkarılan sigorta ve kanunlar arasında 1951 yılında 5502 sayılı kanunla “Hastalık ve Analık Sigortası”, 1957 yılında 6900 sayılı kanunla

“Malûliyet (sakatlık), İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları” da yer almaktadır (Akis, 11 Ocak 1958: 3).

Demokrat Parti İzmir Milletvekili Abidin Tekön işçiler ile ilgili konuşmasında ihtiyarlık sigortasının işçiler açısından gereksiz olduğunu ve fayda sağlamayacağını ifade ettiği şu sözlerinde kadın işçilerden de bahsetmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, [3 Temmuz 1950], Dönem 9, Birleşim 16, C: 1, ss.334):

Muhterem arkadaşlarım, 5417 sayılı ihtiyarlık Sigortası Kanunu işçiye fayda sağlayan sosyal bir kanun değil, o gün insafsız bir patron mevkiinde olan Halk Partisinin Türk işçisine yüklediği ağır bir vergi kanunundan başka bir şey değildi. Bugünkü hayat şartları içinde günlük nafakasını güçlkle temin eden ve çocuklarına yalnız kuru ekmeğe yediren ve gayriresmi yerlerde ne müsait şartlar içinde çalışan işçilerimizin, kanunda gösterildiği gibi 60 yaşından sonra istikballerinin korunacağını söylemek dahi ıstırap çocukları olan işçilerle istihza eylemek demektir. Bilhassa bu kanun kadın işçilerimiz için bir faciadır. Çünkü 13 yaşında fabrikalara çalışmaya ve ekmeğini kazanmaya giden bir kız çocuğu, 60 yaşına kadar fabrika köşelerinde sürünmeye mahkûmdur ve bir aile yuvası kurup evinde oturmaktan mahrum edilmektedir. Çünkü 20 sene, 30 sene hatta 40 sene mütemadiyen sigorta primi ödemeye mecbur edilen kadın ve erkek işçi 60 yaşını doldurmadan işinden ayrıldığı takdirde istihkakından 30-40 seneden beri kesilen paralardan bir kuruş dahi almadan ayrılmak mecburiyetindedir. Sayın arkadaşlar; 25 senelik işçilik hayatımda tecrübelerime dayanarak salâhiyetle söyleyebilirim ki, memleketimizde 60 yaşına kadar çalışan erkek işçiler ancak %5'tir; kadın işçilere gelince; bu miktar % 1'e düşmektedir. Görülüyor ki kanundaki yaş haddi isabetsizdir. Bu yaş haddinin 50 seneye indirilmesinin daha doğru ve daha âdilâne olacağına şahsan kaniim. Kanundaki prim ödeme bahsine gelince; takdir buyurursunuz ki, memleketimizin de dâhil olduğu Garp demokrasisi camiasında bulunan memleketler içinde maalesef en az ücretle çalıştırılan işçiler Türk işçileridir. Buna mukabil en ağır vergi mükellefiyeti de yine Türk işçilerinin sırtına yükletilmiştir. Bu vergiler yetmiyormuş gibi ihtiyarlık sigortası primi diye % 4 gibi ağır bir vergi daha yükletilmiştir. Arkadaşlar, işçilerimiz prim ödemededen ihtiyarlıklarının sigorta edilmesini iddia etmiyorlar, yalnız ödemekte oldukları % 4 primin hiç olmazsa yarısına Hükümetin iştirak etmesini istiyorlar. Ve diyorlar ki, mademki bu sigorta Devlet tarafından bize mecburen tatbik ediliyor. O halde primlerimize de iştirak etsin ve yahut bu sigorta ihtiyarı olsun ve prim ödemeye takati olanlar iştirak etsin.

Çalışma ve iş kavramının kadının hayatına girmesiyle birlikte büyük oranda genç kuşakların bu yönde eğilimleri artmıştır. Uzunca bir süre yaptıkları bazı işleri çalışmak olarak değerlendirmeyen kadın; ev temizliği, dikiş-nakış, çamaşır-bulaşık, ev hizmetçiliği temel görevi olarak görmüştür. Bunların her biri aslında eskiden beri süre gelen, aileler için ek bir gelir kapısıdır. 1950'li yıllarda çalışmaya mecbur durumda olan kadınlar orta ve üst düzey sınıftan ailelerin evlerine gündelikçi olarak gitmiştir. Kentli, üst ve orta sınıf kadınların meslek yaşamlarında yer almalarıyla düşük gelire sahip ailelerde kadın gündelikçi olarak çalışsa da emeğini düşük ücretle almıştır (Kaynar,2015:644). Bu dönemde ev işlerinde çalışan kadınlara verilen aylık ücret tablo 13'te gösterilmiştir.

Gençlerin büyük çoğunluğu da memurluk ve sekreterlik gibi sektörlere yoğunlaşmıştır. Kız Akşam Teknik Okullarında da kadınlara biçki, dikiş, nakış ve iç çamaşırı dikimi, çiçek yapımı, konularında eğitim verilmiştir. Amaçlanan kadınların eğer bir gün paraya sıkışırsa dikiş ve nakış ile hayatını kazanabileceğini göstermektir (Unat,1982:353).

Tablo 13: Ev İşlerinde Çalışan Kadınlara Verilen Ücretin 1950’li Yıllar İçin Ortalaması

İşçinin Vasfı		Aylık Ücreti (lira)	Sağlanan diğer menfaatler
Vasıfsız ev hizmet işçisi	Orta yaşta	150-200	Bir öğün yemek
	18’den küçük	100-150	Bir öğün yemek
	Yaşlı	125-150	Bir öğün yemek
Ütü yapabilen ev hizmet işçisi		200-250	
Mürebbiye		250-350	
Yabancı dil bilen ev İşçisi		300-400	
Gece kalan vasıfsız ev işçisi		175-225	İaşe ve ibate
Gece kalabilen ve ütü yapabilen ev hizmet işçisi		250-300	İaşe ve ibate

Kaynak: CA (04.10.1960), Dosya: 10.9.0.0. Yer: 287.879.2.

Serpil Sancar, 1950’li yıllarda kadınların yürüyüş, grev, protestolara katılımıyla ilgili haberlerin çoğaldığını ifade etmiştir (Afşar ve Öğrekçi, 2015: 80). 22 Mayıs 1959 tarihinde İstanbul’da yünlü dokuma fabrikasından 52 kadın işçi grevlere katılmıştır. (Kaynar,2015:651) Cahit Talas’a göre 1950’li yıllarda kadın işçilerin ücretlerinin düşük olma sebeplerinden bir tanesi de kadınların erkeklere nazaran daha çok sendika dışında kalmaları ve pazarlık güçlerinin az olmasıdır. 1947 yılında İzmir’de 17’si kadın işçi olan 28 kişi düşük ücret almasından dolayı işi bırakmış ve bu sebepten o kişilere dava

açılmıştır. Makal’ın ifade ettiğine göre 1950 yılında İş Kanunu’nda yapılan değişimlere rağmen cinsiyet farkından dolayı verilen farklı ücretler yasaklansa da 1950’li yıllarda iyileşme sağlanamamıştır (Kaynar, 2015: 651). Bu durumun da etkisiyle olsa gerek 1953’te Afet İnan, Nimet Özgüç, Vedide Pars ve Hamide Topçu gibi kadın akademisyenler tarafından Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu kurulmuştur. Bu kurum, orta sınıf kadınlara, işçi kadınlara, ev içi emeğe yönelik çalışmalara yönelik çalışmalar yapmıştır. Özellikle hukukçu Hamide Topçuoğlu²², kadın sorunlarının üzerinde durarak eşit iş eşit ücret ilkesini, ev içi emeğin ekonomik değerinin verilmesini, bakım ve ev hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını savunmuştur (Bora, 2017: 767).

Hamide Topçuoğlu, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu’nun faaliyetleri kapsamında “Kadınların Çalışma Saikleri ve Kadın Kazancının Aile Bütçesindeki Rolü” isimli bir kitap da yayınlamıştır. Kitap, Ankara’da 776 çalışan kadınla anket çalışması yaparak Türkiye’de ve dünyada kadının iş alanındaki gelişimini incelemiştir. Anketlere kapalı zarflarda cevap veren 776 kadının % 80’i kazancını olduğu gibi aile bütçesine ayırırken geri kalanların çoğu dörtte birlik kısmını kendilerine harcamaktadır (Akis, “Faydalı Bir Anket” 16 Şubat 1957: 26-27). Anket çalışmalarının 1955’te başladığını Afet İnan’ın 4 Mart 1955’te yaptığı toplantıdan öğrenmekteyiz. Anket çalışmasından ayrı Türkiye’deki ilk kız okulları, çalışan kadınların eğitimleri, kadın yazarlar bibliyografyası gibi çalışmaları yürüten kurumun eğitim, güzel sanatlar, iktisat ve hukuk ile örf ve adetler komisyonlarının olduğu da yine İnan’ın konuşmasındaki ayrıntılardır (Cumhuriyet, “Kadınlarımız ve Sosyal Hayat”, 5 Mart 1955: 7).

Bu dönem içerisinde sanayileşme çabaları ile çalışanların sayısında sürekli ve ciddi artışlar yaşanmıştır. İş Kanunu kapsamına dahil olan işçi sayısı da yükselmiştir. Bu kapsama giren işçi sayısı 1947 yılından 1960’a kadar olan dönemde % 165, 1965’e kadar da % 224 artış göstermiştir. Çocuk iş gücünde ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir düşüş yaşanmıştır. Sanayileşme ve makineleşmenin gelişme göstermesi ile kadın işçi istihdamını erkek işçi istihdamına göre daha çok ve olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü kadın iş gücü eğitimi ve niteliği itibarıyla erkeklere kıyasla daha düşük düzeydedir. Türkiye’de de İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişim, kadın istihdamını

---

²² Tanıl Bora’nın kitabında Hamide Topçu olarak geçmektedir. Bkz. Tanıl Bora, Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 3. Baskı, s. 767

azaltmış, kadınlar daha çok niteliksiz iş gücü gerektiren ve gelişme hızı yavaş olan dokuma faaliyeti kollarında toplanmışlardır. 1957 yılı Ücret Anketi sonuçlarına göre toplam 64.327 kadın işçiden 31.960'ı tütün, 23.563'ü ise mensucat sanayilerinde çalışmaktadır. TKİ'de çalışan kadın işçi sayısı 55.523 olup, toplam kadın işçilerin % 86'sına ulaşmaktadır. 4.049 kadın işçi çalıştıran gıda sanayi de ilave edilirse, üç sanayi kolunda çalışan kadınların oranı % 92,61'e varmaktadır. Bunlar, kadın emeğinin yoğun bir şekilde kullanıldığı faaliyet alanlarıdır ve yüksek teknik bilgi ve beceri gerektirmemektedir. Dolayısıyla niteliği düşük olan kadınların buralarda istihdam edilmesi doğal bir durumdur. Kadınların yoğun bir biçimde çalıştığı tütün ve mensucat sanayilerinde kuruluşlar büyük ölçekli sanayi kuruluşlarıdır ve kadınların bu sanayilerde çalışıyor olmaları, aynı zamanda büyük ölçekli kuruluşlarda çalışıyor olmaları anlamına da gelmektedir (Makal, 2001: 135-136).

Mensucat sanayii içinde ise kadınların çalışabileceği kısımlar da resmi olarak belirlenmiştir. DP'nin kadın işçilerle ilgili hukuki son uygulaması da bununla ilgilidir. 7 Mayıs 1960'ta yayınlanan Kararname, "16-18 yaş arasındaki kız ve erkek işçilerle 18 yaşını doldurmuş kadın işçilerin bazı şartlarla gece postalarında çalıştırılmalarına izin verilmesi hakkında" düzenlenmiştir. Buna göre "18 yaşını doldurmuş kadın işçilerin Mensucat Sanayinin ağır ve tehlikeli işler kapsamında kalan kısımları dışındaki işlerde gece postalarında da 8 saati aşmamak şartıyla çalıştırılmasına, Milli Korunma Kanununun 19. maddesinin 2 numaralı fıkrasına istinaden izin verilmiştir" (Kararnameler, [1960], *T.C. Resmi Gazete*, 12856, 7 Mayıs. CA, [2 Nisan 1960], Dosya 30.18.1.2. Yer: 154.85.9).

3. 1. 2. Tarımda Kadın

DP döneminin ilk yarısında ülke ekonomisinde büyük bir gelişme yaşanmıştır (Caporal, 1990: 544). Bu dönemde çoğunlukla tarım ve tarıma dayalı sanayileşme alanında büyük artış gözlemlenmiştir. Tarımda makineleşme başlamıştır ki bunun altında ABD tarafından 1948 yılı sonlarında hazırlanan Marshall Planı yatmaktadır. Marshall yardımıyla elde edilen traktörler ise kredi olanağı ile çiftçilere dağıtılmıştır. 1950 yılında 16.585 olan traktör sayısı, 1951 yılında 24.000'e, 1952'de ise 31.415'e, 1960 yılında 42.136'ya ulaşmıştır. 1950-1960 yılları arasında tarımsal makineleşme ile on yıllık süre

zarfında ülkedeki traktör sayısı üç kat artmıştır. Giderek artan traktör ithalatıyla 1950 yılında 16 bin olan traktör sayısı, 1955'te 40 bine kadar çıkmıştır. Kimyevi gübre kullanımında 1948-1965 yılları arasında 58,81 kat artış yaşanmıştır. Zirai mücadele ilaçlarında 1952-1965 yılları arasında yaklaşık 13,79 kat artış yaşanmıştır (Makal, 1995: 110-111). Yaşanan bu gelişmeler ile tarımda büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Ekili dikili arazide 14,5 hektardan 18,8 milyon hektara yükselmiş ve alınan üretimde bir kat daha artış yaşanmıştır. Tarımsal krediler arttırılmış ve makineleşme ile tarım alanları genişlemiş, devlet kendi arazilerini çiftçiye dağıtmış, tarımsal vergilerde düşüş yaşanmıştır (Kaya, Sevinç, Asoğlu ve Sevinç, 2015: 92). Tarım ürünlerinin daha iyi saklanabilmesi için olanaklar geliştirilmiş ve fiyatları da yükseltilmiştir. Kore Savaşı devam ettiği için dünyadaki tahıl ihtiyacı artmış ve fiyatlar yükselmiştir. Bundan dolayı DP'nin ilk yarısında Türkiye'de tarımsal gelişim sağlanmıştır (Topuz, 2007: 387). Tarımda makine kullanılmasıyla birlikte köy kadınlarının evi ve çocuklarıyla daha çok ilgilenmesi sağlanmış böylece çocuk ölümlerinde azalma yaşanmıştır (Yurtoğlu, 2014: 122).

Tüm bu gelişmelere rağmen 1954 yılında, Türkiye ABD'den 300.000 ton civarında buğday ithal etmek zorunda kalmıştır. DP Erzurum Milletvekili Rıfki Salim Burçak anılarında 1955 yılı sonlarında döviz yokluğu sebebiyle buhranın çıktığını söylemiştir. İnşaat malzemesi, traktör, otomobil lastiği, en basit çivi, yedek parça, kalay, ilaç, hatta mısır, cam bile bulma noktasında problem yaşanmıştır (Koçer, 2009: 67). Tarımda makineleşme sağlansa da döviz sıkıntısından yedek parça alımları dahi yapılamamış ve arızalar onarılamayınca 1958 yılında traktörlerin % 80'i kullanılamaz hale gelmiştir. Tarımda yaşanan bu problemler neticesinde devlet sanayiye yatırım yapmaya başlamıştır. DP döneminde tarım bu noktadayken kadının durumuna baktığımızda kırsal kesimdeki kadın evde, tarlada, çiftlikte, avluda, ahırda, pazarda toplama bakıldığında günde 16 saat çalışırken 8 saat dinlenmektedir. Tarımda kadın işçi oranı % 51,8 iken erkek işçi oranı ise % 48,2'dir. Bu oranlar da gösteriyor ki kadınlar erkeklere nazaran tarlada daha fazla çalışmaktadır. Fakat evinde, tarlasında, ahırda çalışan kadınların geneli ücretsiz işçi durumundadır (Arıkan, 1988: 5). Gelişmiş ülkelerde genel olarak hizmet sektöründe daha fazla kadın çalışan gözlenirken Türkiye'de kadın işgücü tarım sektöründe yoğunlaşmıştır (Berber ve Yılmaz Eser, 2008: 10).

Tarım sektörünün yoğun gözlemlendiği kırsalda söz hakkına sahip olanlar sıralamasında yaş ve cinsiyet değişkenleri ön planda tutulduğunda yaşlı erkeklerden başlayan hiyerarşi genç kadınlarla son bulmaktadır. Sıralamanın en altında yer alan ve fazla söz hakkı bulunmayan genç kadınların sosyal güvenlikten de yoksun olmaları ayrıca zor şartlar altında çalışmalarının temelinde yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya maruz kalma, bunun da altında kadının eğitimden yoksun kalması hali yatmaktadır. Çalışma süresi gün boyu olup bedene ve güce dayandığından yıpratıcı olan tarım sektöründe ücretsiz olarak çalışan köylü kadının durumu erkeklere göre daha vahimdir. Nitekim bütün işler kadının omzunda olup dinlenmeksizin mutfaktan samanlığa ya da ahıra, tarladan ev işlerine, çocuklardan hayvanlara sürekli koşturmaktadır (Caporal, 1990: 583). Cefakar ve çalışkan sabah güneşi üzerine vurmada yatağından kalkıp akşamın geç saatlerine kadar çalışan, senenin her mevsiminde iş başında olan, 24 saati baştan başa yıpranma olan, şehirden misafiri gelince kileri önüne seren, hiçbir işten kaçınmayan, ikramı, samimiyeti eşsiz olan ve bu maharetlerine rağmen asla övünmeyen köylü kadındır (Zafer, 25 Şubat 1950, “Köylü Kadınların Hayat Şartları”, s.4)

Erkekler sınırlı da olsa bir eğitimden geçen vasıflı çalışan olarak nitelendirilirken kadının vasıfsız çalışan olarak değerlendirilmesi, tarımda çalışan kadına yapılan büyük haksızlıktır. Tarımsal istihdam içerisinde erkekten daha fazla yere sahip olan kadın adeta görünmez durumdadır (Gülçubuk, 1999: 36). Aileye ait toprakların geniş olması durumunda ise kadın genel olarak ev hanımı olup tarımda istihdam edilen grupta da yer almamaktadır. Bundan ayrı 1950’li yıllarda sanayileşme artarken bu dönüşüm sürecinde tarım sektöründen ayrılan kadın işgücü sanayi sektörüne dahil olamamıştır (Özer ve Biçerli, 2003-2004: 55).

Kırdan kente göç eden kadın nüfusu da eğitim seviyesinin düşük olmasından dolayı iş gücüne uyum sağlayamamış ve genellikle vasıfsız işçi olarak kendine bir yer bulmuştur (Namık, 2006: 19). Öte yandan tarım kesiminde mevsimlik işlerde çalışan kadın, çocuklarını da çalıştırmak üzere götürerek geçimine katkı sağlamaya çalışmıştır. Çalışma Bakanlığı’nın 1940 yılı öncesinde yaptığı anketlere bakıldığında, 1940’lı yıllarda Türkiye’de tarım sektöründe işçilerin yaklaşık % 19’unun ücretli olarak çalıştığı ve bunlardan % 60’sının erkek, % 26’sının kadın ve geri kalanının ise çocuk olduğu görülmektedir. % 26’lık bir oranının sürekli tarımda çalışan kadını ifade ettiği ve geçici

olarak çalışan tarım işçileri arasındaki kadın oranının bunu aştığı bilinmektedir. Geçici olarak çalışan nüfus da eklendiği takdirde oranların daha iyi çıkması beklenir. 1950 yılı tarım sayımı sonuçlarına göre geçici olarak çalışan tarım işçilerinin sayısı 741.400'dür ve % 26 oranı üzerinden yapılan hesaba göre kadın işçilerin sayısının 200.000'e yaklaşması beklenmiştir. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun 1953 yılı verilerinde 100.291 kişiden 56.193'ü kadın iken kurumun 1958'de Çukurova'da tarım alanında işe yerleştirdiği 120.619 işçiden 48.157'si kadındır ve bu sayı genelin % 39,92'sini ifade etmektedir. Buna diğer kurumlar tarafından yerleştirilen kadınların sayısı da eklendiğinde sadece Çukurova'da mevsimlik işçi olarak çalışan kadınların sayısının Genel Nüfus Sayımı ve Tarım Sayımı rakamlarının üzerine çıktığı görülmektedir. Buna diğer bölgelerde çalışan kadınlar eklendiğinde rakam daha da büyümektedir (Makal,1995:119).

Tablo 14: Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Tarım Kesimindeki Ücretlilerin Cinsiyete Göre Dağılımı (1955-1965)

Yıl	Toplam İşçi Sayısı	Erkek İşçi Sayısı	Erkek İşçi Oranı	Kadın İşçi Sayısı	Kadın İşçi Oranı
1955	244 235	182839	74.86	61396	25.14
1960	676791	582479	86.06	94312	13.94
1965	376866	293236	77.81	83630	22.19

Kaynak: Ahmet Makal, Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emegine İlişkin Gelişmeler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. s.130

Kırsal kesim içerisinde dahi kadın istihdamında bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar bulunmaktadır. Gelişmiş yerlerde hizmet sektörüne ağırlık verilirken az gelişmiş yerlerde tarım sektöründe yoğunlaşma fazladır (Berber ve Eser, 2008: 11). Bir diğer ifadeyle kırsalda daha çok, statüsü düşük olan sektörlerde kadınlar vardır. Bu duruma sebebiyet veren unsurlar arasında kırsalda kadınlara yönelik mesleki eğitimin yetersiz olması ve meslek edinebileceği kursların az olması, tarım dışı çalışma sektörlerinin yetersiz kalması, ataerkil yapılanma sebebiyle oluşan toplum baskısının yoğunluğu başta gelmektedir (Ecevit, 1994: 97). Öte yandan tarım sektöründe aile bazlı çalışmanın olması kadınları da bu sahaya dahil etmektedir. Bu doğrultuda toplam köylü ailelerinin sayısı 2.732.391 ve 1950 tarım sayımına göre Türkiye'de 2.322.391 aile toprakla uğraşmaktadır (Yurtoğlu, 2014: 45).

Geçmişte ve günümüzde kadın ve erkek eşitsizliği siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda hala farklılığını sürdürmektedir. Bu farklılaşma gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde kendini daha fazla gösterir. Bundan dolayı istihdam politikalarında ve kanunlarda yeniden düzenleme yapılması gerekmektedir (Asan ve Fazlıoğlu, 2012: 6). Zira kadın istihdamı ekonomik kalkınma için önem arz etmekte, hane halkının gelir seviyesini yükseltmekte ve üretim sahasında artışı getirmektedir. Bundan dolayı kadının çalışma hayatı içerisinde yer alması aslında bir zorunluluk taşımaktadır. Özellikle eğitilmiş kadınların işgücü içerisinde tarım dışı alanlarda daha fazla yer edinmesi, kentlerde yaygın olan kadın işsizliğini azaltacaktır. Kadın erkek eşitsizliğini ortadan kaldırmak için de sosyal politikalar geliştirilmeli, iş güvencesizliğinin ve yoksulluğun azaltılması için yeniden düzenlenmeler yapılmalıdır. Erkeklere verilen ücret ve sosyal güvencenin fırsat eşitliği adına kadın onuruna yaraşır şekilde verilmelidir (Kocacık ve Gökaya, 2005:206) Bu doğrultuda 1950’li yıllarda köylü ve işçi kadınların aydınlatılmasına yönelik özellikle kadın derneklerinin faaliyet gösterdikleri bilinmektedir. Sosyal yaşantılarında sıkıntı yaşayan kadınlara yönelik söylem ve hareketlilik bu dönemde artış göstermiştir (Bora, 2017: 767).

Devlet eliyle, zirai alanda verilen eğitim de Cumhuriyet’in ilk yıllarında olduğu gibi 1950’lerde de desteklenmiştir. DP döneminde Bölge Ziraat Okulları, Teknik Ziraat ve Teknik Bahçivanlık Okulları ve Ziraat Makinistlik Okulları olarak üç grupta toplayabileceğimiz ve Tarım Bakanlığı’na bağlı olarak eğitim veren zirai okullar vardır. Bu okullara öğrenci alımında kız erkek ayrımına gidilmemiştir. Ancak erkek öğrencilerin daha fazla olduğu bilinmektedir. Teknik Ziraat ve Teknik Bahçivanlık Okullarında kurulduğu günden 1958’e kadar 5651 erkek öğrenci mezun olurken mezun olan kız öğrenci sayısı ise 433’te kalmıştır. Bazı okullarda kız ve erkek öğrencilere farklı dersler verildiği de görülmüştür. Örneğin Çayırova Teknik Bahçivanlık Okulunda erkekler tarım makineleriyle eğitim görürken kızlar ev idaresi, biçki dikiş, sağlık bilgisi, çocuk bakımı gibi dersleri almışlardır. 1958’de bu okulun öğrenci sayısı 162 erkek, 139 kız olarak kayıtlara geçmiştir. Alata Teknik Bahçivanlık Okulu’nda ise aynı sene içinde 145 erkek, 140 kız öğrenci eğitim almıştır. Kuruluşundan 1958 yılına kadar bahçivanlık okullarında 5.651 erkek ve 433 kız olmak üzere toplam 6.084 öğrenci mezun olmuştur. Üniversite bazlı eğitime baktığımızda ise Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi’nden 1934’ten 1958’e kadar mezun olan 1609 öğrenciden sadece 131’inin kız olduğunu görmekteyiz (Yurtoğlu,

2017: 57-59-70). Bu durum, tarım sektöründe kadının ve hatta erkeğin de eğitim almadan da çalışılabileceği yanlış kanısının neticesi olarak değerlendirilebilir.

3. 1. 3. Bürokratik Hayatın İçinde Kadın

Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından çıkartılan yasalar çerçevesinde kadınlara verilen haklar, diğer devletlerle kurulan iyi ilişkiler, kadınların modern hayatı tanıyıp yakından takip etmesini sağlamıştır. Böylelikle Cumhuriyet'in aydın kadını, meslek hayatındaki konumunu yüksek mertebelere kadar taşımıştır. Atatürk'ün "Türk kadınlarını işimize, çalışmamıza ortak ederek hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına ilmî, ahlaki, sosyal, ekonomik hayatta şeriki muavin ve muzahiri yapmak yoludur" sözleri Türk kadınının çalışma hayatı içerisinde kazanacağı yeri göstermesi yönünden mühim görülmelidir (Ünal, 2010: 29).

Kadının çalışma hayatı içerisinde kamu sektörünün önemli bir payı bulunmaktadır. Kadınlara kamu hizmetine girme hakkı yasal olarak 1926'da tanınmış ve anayasal güvenceye kavuşması 1934 yılında mümkün olabilmıştır (Aslan, 2006: 117). 31 Mart 1926'da çıkarılan 788 sayılı Me'mûrîn Kanunu'nun 6. maddesinde "kadınların memur ve müstahdem olmaları caizdir. Ne gibi memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilecekleri, her vekâletin memurlarına ait kanunlarında tespit olunur" denilmektedir (Me'mûrîn Kanunu, [1926], *T.C. Resmi Gazete*, 788, 31 Mart). Bu kanunla devlet dairelerinde kadın elemanların çalışması yasal dayanağa sahip olmuştur (Alican, 2007: 88).

1926-1965 arasında kamuda çalışan kadınlarda sayısal artışa rağmen çalışma şartlarını düzenlemeye yönelik herhangi bir girişim gözlemlenmemiştir. 1946-1963 yılları arası artış miktarı rakam olarak 42.656, oran olarak % 142'dir. Fakat artışa rağmen kadınların toplam memurlar içerisindeki oranları yine düşük kalmıştır. Kadınların kamu kurumlarında oranı farklı olup en büyük pay genel bütçeli kuruluşlara, en düşük pay ise belediyelere aittir. 1946 yılında kadınların % 42'sinin Genel Bütçeye ait kuruluşlarda çalıştığı görülmektedir. İlk sırayı 6177 kadın ile Milli Eğitim Bakanlığı almaktadır. Bu sıralamayı 1624 kadınla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, 1180 kadın ile Maliye

Bakanlığı ve 1129 kadınla Adalet Bakanlığı takip etmektedir. Bu bakanlıklar Genel Bütçeye dâhil kadınların % 80,41'ini ve tüm kadınların % 33,6'sını istihdam etmektedir. Diğer bütçeler arasında ise 3831 kadının 1861'ini yani % 48,58'ini istihdam eden PTT başta gelmektedir. Bu beş kuruluş, tüm kadınların % 39,84'ünün istihdamını sağlamıştır (Makal, 2001: 139). İstihdam edilen kadınların özellikle anne olmasıyla birlikte başlayan sıkıntıların giderilmesi için de zamanla düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin 1965 yılında kabul edilen 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda "kadın memura doğum yapmasından 3 hafta önce ve doğurduğu tarihten itibaren 6 hafta müddetle izin verilir" denilmiştir. Aynı kanununun 188/a maddesi gereğince devlet memurlarına annelik durumunda sosyal sigortadan yardım sağlanacağı, 207. maddesi ile de memurlardan çocuğu olanlara doğum yardımı ödeneği verileceği şartlandırılmıştır (Abadan Unat, 1982: 223).

Türk kadını, kamu alanına yoğun olarak Birinci Dünya Savaşı ile birlikte girmeye başlamıştır. Çünkü devlet kadrolarında erkeklerin bıraktığı boşlukları kadınların doldurması zorunluğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda da kadınlar özellikle bankalar, hastaneler, PTT, merkezi ve yerel kamu yönetiminde çalışmaya başlamışlardır. 1938-1978 yılları arasında kamuda kadın çalışanların sayısı sürekli artış gösterirken yönetimde yeterli bir paya sahip olamamışlardır. 1938'de 12.716 olan kadın memur sayısı 1978'de 277.622'ye çıkmıştır (Kuzgun ve Sevim, 2004: 15). Üst ve orta düzeyde yönetici olarak çalışan kadınların % 75,9'u şef kadrosunda, % 18'i şube müdürü, % 5,8'i daire başkanı ve % 1,5'i de genel müdür yardımcısı konumunda görev almıştır (Alican, 2007: 89). Kamuda istihdam edilen kadınların sendikalı olanları da oldukça azdır. Düşük ücretli birimlerde çalıştırılmakta olan kadınlar aynı zamanda terfi ve atamalarda cinsiyet ayrımcılığı da yaşamışlardır. Kadınların kamu yönetiminde liderlik pozisyonlarına yükselmeleri toplumda cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara yerleştirilmesi açısından oldukça önemlidir. Kadınların bilgi, beceri ve duyarlılıklarının yönetimde yansıtılmaması toplumsal kalkınmayı engelleyen bir unsur olmuştur (Alican, 2007: 90).

Türkiye'de 1950'li yıllarda kamu çalışanları ile ilgili alınan kararlara yabancı raporlar kaynaklık etmiştir. 1951 yılında hazırlanan Martin-Cush Raporu'nda tüm kamu görevlilerini kapsayan bir sınıflandırma yapılmış ve tek adil maaş ile merkezi personel idaresinin kurulması gerekliliği, aynı zamanda görevlerinin sınıflandırılarak kıdem

durumlarından ziyade yeterliliklerine ağırlık verilmesi önerilmiştir. 1950 yılı öncesinde memurlar otuz hizmet yılını doldurduktan sonra emekli olabilirken Yargıtay, Danıştay, Sayıştay üyeleri ile profesörler ise altmış beş yaşından önce emekli olamıyorlardı. 1954 seçimleri ile beraber bu ayrımcılık kaldırılmıştır. Bu kanunla emeklilik için gereken belirli süre hizmet yılı şartı kaldırılırken kamu görevlilerinin çalışma sürelerine bakılmaksızın işten çıkarılabileceği, tek hafifletici unsurun ise uzaklaştırılan kamu personeline altı aylık süre zarfında maaşının bir kısmının kendisine ödeneceğidir. Eğer bu süre zarfında bağlı bulunduğu kurum o kişiyi yeni bir göreve tayin etmezse bu memur için emeklilik işlemi uygulanacak ve bu işleme yargı yolu kapatılacaktır. 1953’de ise kamu çalışanlarına yönelik dar kapsamlı kurslar açılmıştır (Kaynar, 2015: 524).

Yukarıdaki emeklilik ilk ilgili politikaların da etkisiyle DP Döneminde bürokrasinin etkinliğinde tek parti dönemine nazaran hızlı bir azalma yaşanmıştır. Tek parti döneminde bürokratların sahip olduğu siyasal seçkinlerle olan bağları zayıflamış; nüfuzlarını, statülerini, güvenlerini ve gelirlerini de büyük çapta kaybetmişlerdir. DP, seçim meydanlarında ve parti programlarında belirttiği üzere bürokratların ülke genelindeki etkinliğini kırarak şekilde kanuni düzenlemelere girmiştir. Danıştay yolunu kapatma, bakanlık emrine alma, re’sen emekliye sevk etme gibi yasal önlemler esas itibariyle iktidarla bütünleşmiş yüksek mevkideki bürokratlara karşı alınan önlemlerdir. Bu dönemde bürokrasi yönetimdeki ağırlığını iyice kaybetmiştir (www.yunus.hacettepe.edu.tr [Erişim: 20 Kasım 2018]).

Bununla beraber 1950’lerde bürokrat ve politikacı tartışmaları yaşanmış, kazanan ise hep politikacılar olmuştur. DP döneminde bürokrasi açısından gelişmeler geleneksel bürokrasi ve teknik-ekonomik hizmet veren bürokrasi arasında farklılaşmanın yaşanması olarak ifade edilebilir. Devletteki alt yapı yatırımları ve KİT’lerdeki artış sebebiyle tekniker, mühendis, iktisatçı istihdam edilmeye başlanmıştır. Bu kesimdekiler, uzmanlıkları sayesinde hükümet politikaları üzerinde etkinliklerini arttırırken geleneksel bürokrasiye göre ayrıcalıklı konuma gelmişlerdir. Sonuç olarak bu gibi bürokratlara ücret ve statü olarak farklılıklar tanınmaya başlanılmıştır (Göküş, 2003: 43).

Tüm bu gelişmeler içinde DP Döneminde Türkiye bürokrasisinde yer alan kadınlara baktığımızda Feriha Sanerk ile karşılaşmaktayız. 1945 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi’ne girdiğinde okulun tek kız öğrencisi olan Feriha

Sanerk, 1951’de kaymakamlığı kazanmış olmasına rağmen İçişleri Bakanlığı’nın başka bir birimine, Emniyet Genel Müdürlüğü emrine komiser muavini olarak atanmıştır. 6037 sicil numarasıyla emniyet teşkilatına girmiş olan Sanerk 1953 yılında emniyet müdürlüğü rütbesine yükselmiştir. Aynı yıl Mülkiyeliler Birliği’nin yönetim kuruluna da seçilen Sanerk, emniyet müdürlüğü ataması yapılmadığı için açtığı davayı kazanarak 1954’te bu göreve gelmiştir. İlk kadın emniyet müdürü olan Şerife Feriha Sanerk 1974’te emekli olmuştur (<http://www.hurriyet.com.tr>, [Erişim: 26 Eylül 2018]).

1942’de Erzurum Şeker Fabrikası’ndaki işinden ayrılan Afife İpek ise 1952 senesinde zabıta olarak görev almış ve Türkiye’nin ilk kadın zabıtası olarak da tarihe adını yazdırmıştır. Küçükugurlu, Afife İpek’e değindiği “Erzurum Belediyesi Tarihi” kitabında Afife Hanımın emekli olduktan sonra kendisiyle yapılan bir röportajını ele almış, “yanıma belediye ebesini de alıp kadın hamamlarını bir bir gezer, pis ve çok kalabalık bulduğum hamamlar cezayı bastırırdım. Doğrusu hiç acımadım" dediği bilgisini vermiştir (<http://www.erkurumajans.com>, [Erişim: 17 Eylül 2018]).

Cumhuriyet döneminde ilk kadın dışişleri memuru ise Adile Ayda Hanım’dır. Hukukçu ve devlet adamı Sadri Maksudi Arsal’ın da kızı olan Adile Ayda, 1912-1992 yılları arasında yaşamını sürdürmüş, Adile Ayda 1932’de ilk kadın dışişleri memuru olmuş, 1944 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Edebiyatı doçentliği kadrosuna atanmıştır. 1958’de öğretim üyeliğinden ayrılarak Dışişleri Bakanlığı’nda görev alan Adile Ayda, 1976’da Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından kontenjan senatörlüğüne seçilmiştir. Edebi eleştirileri ve anıları 1946-1949 yılları arasında Cumhuriyet Gazetesinde, 1975-1976’da Hisar Dergisi’nde yayınlanmıştır. Adile Ayda Hanım Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kadın diplomatıdır. Ayda, Roma’daki Türk Büyükelçiliği’nde Elçi-Müsteşar görevinde bulunduğu senelerde Etrüskler konusunda araştırma yapmış ve Fransızca, Türkçe olarak yazdığı eserlerde Etrüsklerin Türk olduğu görüşünü savunmuştur (Soydan, 2011: 95).

Türkiye’deki ilk kadın bürokratların büyük çoğunluğunun ellili yıllarda üniversite öğrencisi olduğu görülmektedir. Örneğin ilk Türk kadın büyükelçisi olan Filiz Dinçmen 1950’lerin sonlarında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisidir. 1960’ta Mülkiye’den mezun olan Dinçmen, aynı yıl Dışişleri Bakanlığında çalışmaya başladığında beşten fazla kadın çalışanın olmadığını belirtmiştir (Ergin, 1982: 8). 1961’de

Dışişleri Bakanlığı BM Dairesi 3. kâtabi olarak görev alan Dinçmen, 1982'de Hollanda'nın Lahey şehrine büyükelçi olarak tayin edilerek Türkiye'nin ilk kadın büyükelçisi olmuştur. Daha sonraki senelerde Dışişleri Bakanlığı bünyesinde ilk kadın müsteşar yardımcısı olarak da görev alan Filiz Dinçmen'e göre kadın katkısı olmadan bir ülke kalkınamaz. Kadınların Türkiye'de tüm haklara ulaşması ve toplumun kalkınmasına yardımcı olmaları adına bu yolda sorumluluk almaları bir zorunluluktur. 1991 yılında görevleri arasına bakan sözcülüğünü de ekleyen Dinçmen, çalışma hayatı boyunca kadınların bütün haklarına ulaşması için uğraşmıştır (Yenilmez İnce, 2014: 2). DP Döneminde üniversite eğitimini alan Füzuan İkinciöglu ise ilk kadın Danıştay Başkanımızdır. 1933 doğumlu olan İkinciöglu, 1957'de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1977'de Danıştay üyesi olan İkinciöglu, 1994'te ise Danıştay başkanlığına seçilmiştir ve bu göreve getirilen ilk kadın hukukçudur. 1998 yılında yaş haddi dolayısıyla emekliye ayrılmıştır (Bütün, 2012: 80).

Türkiye'nin ilk kadın banka müdürü ise İclal Ersin'dir. 1915 doğumlu İclal Ersin, Atatürk'ün desteğiyle gittiği yurtdışında eğitimini tamamladıktan sonra 1941'de Türkiye'nin ilk kadın ekonomi doktoru unvanını almıştır. 1943'te ise Nişantaşı İş Bankası şubesinde görev alarak Türkiye'deki ilk kadın banka müdürü olmuştur (Bütün, 2012: 20). İclal Ersin, İş Bankası'nın kurucusu Celal Bayar tarafından Atatürk'e ilk kadın muhasebeci olarak da tanıtılan İclal Ersin, görevine başladığında İş Bankası Nişantaşı Şubesi'nde bir tören düzenlenmiştir. 1929 yılında Cenevre'ye gönderilerek Türkiye'de meslek gelirlerinin vergilendirilmesi isimli tezini Fransızca hazırlayarak doktorasını bitirmiş ve dönüşünden sonra İş Bankası'nda çalışmaya başlamıştır (Topçuoğlu, 1984: 109).

3. 1. 4. Akademik Camiada Kadın

Türkiye'de kadınların profesyonel olarak akademide yer alması üç aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşama Cumhuriyetin ilk yıllarından 1930'lara kadar olan kadınların akademik camiaya giriş süreci, ikinci aşama ise 1940'lardan 1980'lere kadar geçen sürede kadın akademisyen sayılarının giderek arttığı dönem ve üçüncü aşama ise 1990'larda üniversite sayısının çok hızlı artış yaşadığı ve vakıf üniversitelerinin kurulma

sürecini içine alan dönemdir. Akademi de yer alan kadınlar içerisinde unvan yükselmeye başladıkça kadın sayısında düşüş görülmüştür. Üniversitelerin yönetim kadrolarındaki kadın akademisyenlerin azlığı ve bölgesel farklılıklar dikkat çekmektedir (Özdemirkıran ve Öner, 2017: 94).

Türkiye’de Cumhuriyet rejimiyle birlikte 31 Mayıs 1933 tarihinde kabul edilen ve 6 Haziran’da yürürlüğe giren 2252 Sayılı, 14 Maddelik kanun ile İstanbul Darülfünunu ilga edilmiş ve “İstanbul Üniversitesi” adı altında şekillenmiştir. (İstanbul Darülfünununun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun, [1933], *T.C. Resmi Gazete*, 2252, 6 Haziran). 10 Haziran 1933’de kabul edilen kanun (Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Kanunu, [1933], *T.C. Resmi Gazete*, 2291, 20 Haziran) ile kurulan Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü’nü ise üniversite statüsünde, “tabii ilimler, ziraat, baytar ve ziraat sanatları” adıyla dört fakülteden oluşan akademik bir müessese olarak görebiliriz. Enstitünün bünyesinde Rektör, Divan, Tedris Heyeti, Enstitü Büyük Meclis, Fakülte Meclisi ve Dekanları bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Atatürk, “Üniversite tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi maarifte ve kurulan Üniversitede de radikal tedbirlerle yürümek katî kararımızdır” sözleriyle (TBMM Zabıt Ceridesi, (1 Kasım 1933), Dönem 4, Birleşim 1, C: 18, ss.3) ifade ettiği üzere üniversite konusuna oldukça önem verilmiş ve pek çok yeni karar alınmıştır. Atatürk’ün dört sene sonra yaptığı konuşmasında (TBMM Zabıt Ceridesi, [1 Kasım 1937], Dönem 5, Birleşim 1, C: 20, ss.7) geçen şu sözleri de oldukça mühimdir:

İşaret ettiğim umdeleri, Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin suurunda daima canlı bir halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksekokullarımıza düşen başlıca vazifedir. Bunun için, memleketi şimdilik üç büyük kültür bölgesi halinde mütalaa ederek; Garp bölgesi için İstanbul Üniversitesi’nde başlanmış olan ıslahat programını daha radikal bir tarzda tatbik ederek Cumhuriyete cidden modern bir üniversite kazandırmak; merkez bölgesi için, Ankara Üniversitesi’ni az zamanda kurmak lazımdır ve Doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde, her şubeden ilkokulları ile ve nihayet üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda şimdiden fiiliyata geçilmelidir.

1 Kasım 1941’de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de Meclis açış konuşmasında (TBMM Zabıt Ceridesi, [1 Kasım 1941], Dönem 6, Birleşim 1, C: 21, ss.7) üniversite konusuna değinerek üniversite öğretim unsurlarının mesleki ve şahsi hükümlerini kurmak istediklerini, fakülte ve yüksekokulların ihtiyaçlarını gözettiklerini ve çalışmalarını desteklediklerini ifade etmiştir. Bu minvalde 13 Haziran 1946 yılında 4936 sayılı

“Üniversiteler Kanunu” kabul edilmiştir. 98 maddeden oluşan bu kanun kapsamında genel özerkliği olan üniversitelerin görevleri şu şekilde belirtilmiştir (Üniversiteler Kanunu, [1946], *T.C. Resmi Gazete*, 4936, 18 Haziran):

Öğrencilerini, bilim anlayışı kuvvetli, sağlam düşünceli aydınlar ve yükseköğrenime dayanan mesleklere türlü bilim ve uzmanlık kolları için iyi hazırlanmış bilgi ve deney sahibi elemanlar, Türk devriminin ülkülerine bağlı ve milli karakter sahibi vatandaşlar olarak yetiştirmek. Memleketi ilgilendirenler başta olmak üzere bütün bilim ve teknik meseleleri çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalar yapmak, bu çalışmalarda ilgili milli bilim ve araştırma kurumları ile ve yabancı veya uluslararası benzer kurumlarla işbirliği etmek. Memleketin türlü yönden ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün meseleleri Hükümetle ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve inceleme konusu yaparak sorumlularını umumun faydalanmasına sunmak ve Hükümetçe Milli Eğitim Bakanı vasıtasıyla istenecek incelemeleri yaparak düşüncelerini bildirmek. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve teknolojinin ilerlemesini sağlayan her türlü yayımları yapmak, yardımcılara, doktora adaylarına ve öğrencilerine yaptırmak. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözlü ve yazılı ile halka yaymak.

DP iktidarında ise bu görüş ve niyetler devam ettirilmiş, nitekim Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın 1 Kasım 1950’de yaptığı Meclis açış konuşmasında Atatürk’ün 13 yıl önceki söylevindeki “büyük davamız en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir” sözlerine gönderme yapmış ve doğuda bir üniversite kurulmasına dair isteğinin gerçekleştirileceğini söylemiştir. Ayrıca İstanbul Üniversitesi’ne yardımın devam ettirilmesinin, Ankara Üniversitesi’nin ikmaline çalışılmasının gerektiğini ifade eden Bayar, “memleketin umumi sıhhat durumunun icap ettirdiği adet ve liyakatte doktor yetiştirmek için ayrıca tıp fakültelerimize imkân temin olunmalıdır” sözleriyle sağlık eğitimine ağırlık verilmesinin gerektiğinden bahsetmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, [1 Kasım 1950], Dönem 9, Birleşim 1, C: 2, ss.5).

Atatürk’ün doğuda bir üniversite kurulmasına dair isteği doğrultusunda 25 Şubat 1953’te çalışmalar başlamıştır (Doğu Üniversitesi Kuruluş Hazırlıkları Hakkında Kanun, (1953), *T.C. Resmi Gazete*, 6059, 28 Şubat). Yaklaşık bir sene sonra ise üniversitenin “Atatürk” adıyla kurulması kararlaştırılmıştır (Doğu Vilâyetlerimizde Kurulacak (Atatürk Üniversitesi) İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Sâri Taahhütlere Girişilmesi Hakkında Kanun, [1954], *T.C. Resmi Gazete*, 6373, 20 Mart). Nihayetinde Atatürk Üniversitesi Erzurum’da kurulmuştur (Atatürk Üniversitesi Kanunu, [1957], *T.C. Resmi Gazete*, 6990, 7 Haziran). DP Döneminde Atatürk Üniversitesi’nin haricinde kurulmuş üniversiteler de vardır. Örneğin 20 Mayıs 1955’te Karadeniz Teknik Üniversitesi (Karadeniz Teknik

Üniversitesi Adıyla Trabzon'da Bir Üniversite Kurulması Hakkında Kanun, [1955], *T.C. Resmi Gazete*, 6594, 27 Mayıs) ve Ege Üniversitesi'nin (Ege Üniversitesi Adıyla İzmir'de Bir Üniversite Kurulması Hakkında Kanun, [1955], *T.C. Resmi Gazete*, 6595, 27 Mayıs) kurulmasına karar verilmiştir. 27 Mayıs 1959'da ise Ortadoğu Teknik Üniversitesi kurulmuştur (Orta-Doğu Teknik Üniversitesi Kanunu, [1959], *T.C. Resmi Gazete*, 7307, 4 Haziran). Üniversitelerin artış gösterdiği DP iktidarında İstanbul ve Ankara'dan ayrı Doğu Anadolu, Karadeniz ve Ege Bölgelerinde de üniversite hayatının başlaması gerek öğrenci gerekse akademisyen yönünden kadınların sayısında da artışa neden olmuştur.

Üniversitelerde 1932-1933 yılında itibaren öğretim kadrosuna girmeye başlayan kadınlar bu sektörde de üzerine düşen görevlerini başarılı bir şekilde yerine getirmişlerdir. Akademik kariyere atılan kadınlara baktığımızda ilk olarak Afet İnan adı ile karşı karşıya gelmekteyiz. Atatürk'ün manevi kızı olan İnan, Türk tarihi ve kadın haklarıyla ilgili bilimsel eserler vermiştir (Öztoprak, 1999: 88). Cenevre Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Bilimler Fakültesi'nde Yakınçağ ve Modern Tarih Bölümü'nde eğitim gören İnan, 1942'de doçent, 1950'de ise profesör olmuştur (Cumhuriyet Dergisi, 2 Kasım 1997: ss.5). 1977'de Türkiye Cumhuriyeti Devrim Tarihi Kürsü Başkanlığı görevini sürdürürken kendi isteğiyle emekli olmuştur. İlk doçentlik unvanını kullanan kadınlarımız ise 1943'de Müfide Küley ile Afife Cenani olmuştur. Afife Cenani'nin sınıf arkadaşı Dr. Kamile Şevki Mutlu ise 1945'te Türkiye'nin ilk kadın profesörü olmuştur. Fakültenin 1934'te mezun olan Perihan Çambel yurt dışında profesörlük unvanını almışken 1944'te Fizyoloji Bilim Dalı'nda ilk kez Prof. Meliha Terzioğlu kariyer yapmıştır. 1923 yılında Fen Fakültesi'ni, 1936'da ise İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitiren Dr. Hatice Bodur, 1940-1943 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi KBB Kürsüsünde Sağlık Bakanlığı'nın asistanı olarak çalışmış ve 1943 yılında ihtisas sınavını geçerek Türkiye'nin ilk kadın KBB uzmanı olmuştur. Bodur, 1951 yılında Biyokimya alanında Türkiye'nin ilk kadın öğretim üyesi olarak doçent kadrosuna atanmıştır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Ortopedi ve Travmatoloji bölümünde ilk kadın öğretim üyesi Prof. Dr. Fethiye Ayrıl, ilk kadın patoloji öğretim üyesi ise Prof. Dr. Münevver Yenerman'dır. Ankara Tıp Fakültesi mezunlarından olan Prof. Dr. İlhan Kerse Histoloji ve Embriyoloji alanında kariyer yapmış ve Hacettepe Tıp Fakültesinde dekanlığa yükselen ilk kadın olmuştur. Türkiye'nin ilk kadın plastik cerrahı Prof. Dr. Güler Gürsu, ilk kadın beyin cerrahı ise Dr. Aysima Altınok'dur. Fatma Müfide, Prof. Dr.

Nejet Ömer'in kliniğinde iç hastalıkları uzmanı olmuştur. 1943'te doçent unvanı ile üniversiteye girmiş ve 1953'te de profesör olmuştur (Öner, 2012: 17).

Darülfünunda Kimya şubesine yazıldığı sırada üç kadından biri olan Remziye Hisar, Sorbonne Üniversitesi'nde kimya eğitimi almıştır (Toros, 1995: 23). Sorbonne'da doktora yapan ilk Türk kadını olan Remziye Hisar (Naymansoy, 2012: 31) doktora eğitimi sonrası yurda döndüğünde İstanbul Üniversitesi'nde 1933'ten 1936'ya kadar geçen süre zarfında genel kimya ve fiziko kimya doçentliği yapmıştır. 1947 yılında İTÜ Makine ve Kimya Fakültelerinde Kimya Doçentliği yapmış olan Remziye Hisar, 1959'da profesör olmuş ve 1973'de emekliye ayrılmıştır (Oralalp, 1995: 57. Hürriyet, "Madam Curie'nin Tek Türk Öğrencisi Remziye Hisar", 29 Ekim 2014: 12). Hisar, sadece 1950'li yıllarda hepsi yabancı dergilerde olan 14 makale yayınlamıştır. Yedi akademik kitabının bir tanesi 1957'de yayınlanan "Analitik Kimya Laboratuvarı" olmuştur. 1955'te Fransa'nın "Officiel d'Academie" nişanına layık görülmüştür. Bu nişan, Türk bilim kadınlarının yurt dışından aldığı ilk ödüller arasında yer almaktadır (Naymansoy, 2012: 23-27). İlk Kadın Rektörümüz olan Ayşe Saffet Alpar, İstanbul Üniversitesi Kimya Enstitüsü mezunu olup yine İstanbul Üniversitesi'nde Doçent ve Profesör olmuştur. KTÜ'de Kimya Profesörü olarak ders vermiş ve 1972 ile 1974 yılları arasında bu üniversitenin Rektörü olmuştur (Yenilmez İnce, 2014:2). İlk Kadın Profesörümüz olan Fazıla Şevket Giz ise Amerika Mount Hoylobe Üniversitesi Biyoloji bölümü mezunudur. 1933 yılındaki Üniversite Reformu ile İstanbul Üniversitesi'nde Doçent olarak görevine başlamış ve 1944 yılında Profesör olmuştur. 1949-1950 Yılı İnönü Armağanlarından 3 bin lira kazanan İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Profesörlerinden Fazıla Şevket Giz, 1950 yılının başında kendisiyle gerçekleştirilen röportajda kan yuvarlarının yapısını anlayabilmek için yaptığı araştırmalardan bahsetmiştir (Yeni Sabah, "Keşif Yapan Mükafat Alan Kadın Prof.", 13 Ocak 1950: 6).

Türkiye'de ilk kadın dekan Hatice Nüzhet Gökdoğan ise Fransa'da eğitim almış ve yurda döndüğünde 1936 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Astronomi Enstitüsü'nde ilk kadın doçent olarak göreve başlamıştır. 1948'de profesörlüğe yükselen Gökdoğan, 1954-1956 yıllarında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde dekanlık yapmıştır. 1956'da ise bölüm başkanı olmuştur. 1978'de tekrar dekan olup akabinde görevinden ayrılmıştır. 1910-2003 yılları arasında yaşayan Hatice Nüzhet Gökdoğan ise

29 Eylül 1934 tarihinde İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Astronomi Bölümüne ilk Türk Doçenti olarak atanmıştır. 23 Haziran 1954'te İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanı olarak göreve başlayan ve Türkiye'nin ilk kadın dekanı olan Gökdoğan, 1958 itibariyle 22 sene Astronomi Kürsüsü Başkanlığı yapmıştır. TÜBİTAK Ulusal Gözlemevi'nin kurulması için ilk girişimleri başlatan Gökdoğan olmuştur. 2003'te 93 yaşında yaşama veda eden Gökdoğan kendini şu şekilde ifade etmiştir: “Rasat yaparken dürbünün önündesiniz, hiç kimse yok, yalnız gökyüzü ve siz. Ezici bir duygu. Bir nokta olduğunuzu hissediyorsunuz. Kâinatta bir küçük şeysiniz. Olağanüstü bir duygudur kâinatı gözlemek. Çok büyük bir şeydir o.” (Ergun Turgut, 1998: 270. Özdemir, 2018: 64-65. Unat, <http://www.bilimtarihi.org> [23 Eylül 2018]).

İlk Türk kadın matematik profesörü Selma Soysal ise 1945 yılında İTÜ'nün önde gelen matematikçilerinden Cahit Arf'ın asistanlığını yapmış olup 47 yıl İTÜ'de çalışmıştır (Bütün, 2012: 114). 1951'de Paris'teki Henri Poincaré Enstitüsü'nde ve Londra'da ile ABD'deki Massachusetts Institute of Technology'de çalışan Soysal'ın 1949-1967 yıllarında MathSciNet'te fonksiyonel analiz ve operatör teorisi konularında yayınlanan dört tane makalesi bulunmaktadır (Yıldız ve Hacısalıhoğlu Karadeniz, 2017: 308). İstanbul Üniversitesi Yüksek Matematik ve Astronomi Bölümü mezunu olan Dilhan Eryurt ise lisansüstü eğitimine Michigan Üniversitesi'nde başlamış, 1953'te Ankara Üniversitesi Astrofizik Anabilim Dalı'nda doktorasını ve doçentlik çalışmalarını tamamlamıştır. 30 yaşında profesör olan Eryurt, 1959'da Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın verdiği bursla iki seneliğine Kanada'ya gitmiştir. Ardından araştırmacı olarak Indiana Üniversitesi'ne, daha sonra da görevli olarak NASA'ya bağlı Goddard Uzay Araştırma Enstitüsü'ne gitmiştir. O süreçte NASA'da görevli tek kadın astronom Dilhan Eryurt'tur. Ay'a ilk iniş için çalışan ekpte yer alan Eryurt, 1969'da Apollo Başarı Ödülü almıştır. 2012'de vefat eden Eryurt, 1968'de ODTÜ'de bir sene çalışmış, 1969-1973'te tekrara NASA'da görev almış, 1973'te ODTÜ Fizik Bölümü'nde çalışırken Astrofizik Anabilim Dalı'nı kurmuştur (Özdemir, 2018: 33,35).

Mektebi-i Mülkiye'nin ilk kadın asistan ve doçenti olan Nermin Abadan Unat ise 1944'de Ulus'tan aldığı teklifle 1944-1947 yıllarında bu gazetenin ilk kadın yazarı olmuştur. Ankara Üniversitesi'nde lisansüstü eğitimi aldıktan sonra Fulbright bursuyla Amerika'ya Minnesota Üniversitesine gitmiştir. Doçentlik tezinde “Bürokrasi”yi işleyen

Abadan Unat, Mülkiye’deki ilk kadın asistan ve ardından ilk kadın doçent unvanını kazanmıştır. 1965 yılında ise profesör olan Nermin Abadan Unat, 1981’de kadın araştırmaları üzerine eğilmiştir. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ten kontenjan senatörlüğü teklifi almış ve darbeye kadar senatör olarak çalışmıştır. Mübeccel Kıray, 1944 yılında Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirmiş; doktorasını da burada tamamladıktan sonra 1950’de Northwestern Universty’de Antropoloji üzerine ikinci doktorasını yapmıştır. Komünistlik suçlamasıyla yargılanmışsa da²³ suçlama ispatlanamadığı için 1954’te beraat etmiştir. 1960 yılında doçentlik unvanını alarak ODTÜ’de ders vermeye başlayan Kıray, 1968-1969 yılları arasında konuk profesör olarak London School Of Economics and Political Science’da ders vermiştir. 1974 sonrası İTÜ’de ve 1978’den sonra Sosyoloji Kürsüsü Başkanı olarak İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi’nde görev almıştır (Ergun Turgut, 1998: 197).

1915 İstanbul doğumlu Mina Urgan ise Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisini bitirip aynı okulda İngiliz Filolojisi Bölümü’nde doktorasını tamamlamıştır. “Elizabeth Devri Tiyatrosunda Soytarılar” çalışmasıyla 1949 yılında doçent, 1960 yılında da profesör olmuştur. 1977’deki emekliliğine kadar İngiliz Edebiyatı profesörü olarak öğretim üyeliği yapmıştır (Davaz ve Öztürk, 2017: 38). Türkiye’nin ilk seramik profesörü Jale Yılmabaşar’ın hayatına baktığımızda ise 1957’de ABD’ye giderek sanat eğitimi almasından sonra Türkiye’ye dönüp Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’nun seramik bölümünden mezun olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte ressam olan Jale Yılmabaşar 1985 yılında Türkiye’nin ilk kadın seramik profesörü olmuştur. Dış basında lakabı “Ateşin Ustası” olan Yılbaşar, 1980’de “Seramik Yöntemleri” isimli kitap yazmıştır. İTÜ Mimarlık Fakültesi’nin ilk kadın dekanı olan Hande Suher ise 1929 yılında doğmuş, Türkiye’de şehir planlamacılığı üzerine çalışan en önemli isimlerden biridir. Anılarını “İnsanlar Anıldıkça Yaşar” isimli kitabında toplamıştır. İlk Türk Kadın tıp profesörü Kâmile Şevki Mutlu 1906-1987 yılları arasında yaşamış; İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni

---

²³ 1951-1955 yılları arasında süren TKP davasında yargılanan kadınlardan Dr. Sevim Tarı, Sıdıka Umut, piyanist Selçuk Uraz, Nuran Ertan ve Behice Boran vardır. Bkz. Altan Öymen, Öfkeli Yıllar, Doğan Kitap, 2014, 11 Baskı, s. 313-318.

bitirmesinin ardından Ankara'da ilk patoloji laboratuvarını kurarak Türkiye'nin ilk kadın tıp profesörü olmuştur (Bütün, 2012: 116).

1915-2007 yılları arasında yaşayan Türkan Rado ise 1956'da İstanbul Üniversitesi'nde Türkiye'nin ilk kadın hukuk profesörü olmuştur. 1943'te gazeteci Şevket Rado ile evlenen Türkan Rado, dünyada ve Türkiye'de Roma Hukuku alanındaki ilk kadın profesördür (Bütün, 2012: 118. Ergun Turgut, 1998: 80). 1953 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde ilk kadın öğretim üyesi olan Bahriye Üçok, 1971'de senatör olarak aktif siyasi kariyerine başlamıştır. 1977'de CHP'ye katılmış, 1984 yılında bu partiden Ordu Milletvekili olarak Meclise girmiştir. 1989'da televizyon kanalında İslamiyet'te örtünmenin zorunlu olmadığını açıklamasının ardından yoğun tehditler almaya başlamış ve uğradığı suikast sonucu öldürülmüştür. (Ergun Turgut, 1998: 60). Balkan Savaşı'nda İşkodra Kalesinin savunması sırasında 30-31 Ocak 1913'te şehit olan Müşir Hasan Rıza Paşa'nın kızı olan Saffet Rıza Alpar, Türkiye'nin ilk kadın rektörüdür. Saffet Rıza, 1933'te Üniversite Reformunda İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Enstitüsü'nde kimya ders muavini olmuştur (İnce Yenilmez, 2014: 2). Aynı yerde 1950 yılında profesör olan ve KTÜ Temel Bilimler Fakültesi'nde dekanlık görevini üstlenen Saffet Rıza Alpar, daha sonra rektörlük de yapmıştır (Giskad, 2015: 34). 1914-2006 yılları arasında yaşamını sürdüren Nuriye Pınar Erdem, Fransa'daki Bordeaux Üniversitesi'nde lisans eğitimi aldıktan sonra 1937'de İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Enstitüsü'nde akademik kariyerine başlamıştır. Türkiye'nin ilk kadın jeoloğu olan Nuriye Pınar Erdem, DP milletvekiliyken 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında 2,5 sene cezaevinde yatmıştır. 1967'de çıkarılan afa birlikte akademik kariyerine geri dönmüştür (Bütün, 2012: 78).

Türkiye'nin ilk kadın arkeologlarından olan Jale İnan ise programlı kazılarla Perge ve Side antik kentlerinin gün yüzüne çıkarılmasında önemli paya sahip olmuş; çıkarılan eserlerin sergilenmesi için de Antalya ve Side müzelerinin kurulmasını sağlamıştır. Tarihi eser kaçakçılığına karşı da çeşitli kurtarma kazıları başlatmıştır. Türkiye'nin ilk arkeologlarından olan Aziz Ogan'ın kızı, önde gelen bilim insanlarından Mustafa İnan'ın eşidir. 1935-1943 yılları arasında Berlin ve Münih Üniversitelerinde arkeoloji öğrenimi almış, 1943'te doktorasını tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönmüştür. İnan, 1953 yılında doçent, 1963 yılında ise profesör olmuştur. (Acar, 2014,

<http://www.cumhuriyet.com.tr/>, [Erişim: 20 Haziran 2018]). Atatürk'ün yakın arkadaşlarından biri olan Hasan Cemil ambel'in kızı Halet ambel de ilk kadın arkeologlarımızdandır. Ailesiyle İsviçre ve Avusturya'da yaşadıktan sonra sekiz yaşlarındayken Türkiye'ye gelmiştir. Eskrim dalında 1936 Yaz Olimpiyatlarında Türkiye'yi temsil etmiş ve Suat Fetgeri Aşeni ile beraber olimpiyatlara katılan ilk Türk kadın sporcu olmuştur. Sorbonne Üniversitesi'nde arkeoloji okuyup 1940'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde asistan olan Halet ambel, doktorasını da bu üniversitede yapmıştır (<http://www.cumhuriyet.com.tr/>, Erişim: 18 Eylül 2018). Doktora alışması için 1943 yılında TTK adına Kırşehir Hashöyük'te kontrol kazısı gerçekleştirerek ölkemizin ilk kadın arkeoloğu olarak tarihe geçmiştir. (Ergun Turgut, 1998:101).

1957-1960 yılları arasında, Karatepe-Aslantaş modeliyle arkeolojide 'yerinde koruma' modelini gerçekleştiren ilk kadın arkeolog olmuştur. "1950'lerin başlarında hükümet Karatepe'deki eserleri yerinden kaldırıp, bir müzeye taşımak istediği zaman buna karşı ıktım. İki tonluk bir heykelin, yol olmayan bir yerde nakli nasıl yapılırsın? Yerinde Korumanın önemini yetkililere anlatmaya başladım" demiştir (<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/>, [Erişim: 21 Eylül 2018]). Bir diğer isim ise 14 Nisan 1950'de yaş haddinden emekli olan Seniha Boral'dır. İlk kadın arkeologlarımızdan olan Boral, İstanbul Arkeoloji Müzeleri uzmanlarındandır (Cumhuriyet, "İlk Kadın Arkeoloğumuz Yaş Haddini Doldurdu", 14 Nisan 1950: 2).

3. 2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BASINDA KADIN

14 Mayıs 1950 seçimleri sonrasında DP'nin iktidara geçmesinden 27 Mayıs 1960'a kadar geçen süre zarfında iktidar ve basın arasındaki ilişkiler ayrı bir önem arz etmektedir. 1946 yılına kadar iktidar, basının çok partili yönetim isteklerine karşı yasaklar koymuş, muhalif basına karşı iktidar taraftarları saldırgan tutum sergilemişlerdir. 4 Aralık 1945'de Tan olayları ile Sertel ailesinin Sovyet Rusya yanlısı olan Tan Gazetesi basılarak tahrip edilmiştir (Sertel, 2008: 78). DP iktidarının ilk icraatlarından biri, muhalefetteyken vadettiği gibi, hukuk ve basın uzmanlarının da katkıları ile karşılaştırmalı hukuk bakımından dünyanın en özgürlükçü ve demokrat yasalarından

olduğu ileri sürülen bir metni Meclis'ten geçirmek olmuştur. Bu nedenle DP'nin ilk iktidar dönemi için en önemli sayılan ve basına geniş özgürlükler getiren uygulaması Basın Kanunu'dur.²⁴ DP iktidarı süresince basına yönelik liberal eğilimin somut göstergesi 5680 Sayılı Basın Kanunu ile 5953 sayılı basın çalışanlarına yönelik kanun olmuştur. 1950 yasınının getirdiği özgür ortam DP'nin iktidarınının başlarında basın için oldukça memnuniyet vericidir. 1950 yılından itibaren yayınlanan dergi ve gazetelerin sayısında büyük bir artış olduğu görülmektedir. Maarif Vekaleti Basma Yazı ve Eserleri Derleme Müdürlüğü'nün istatistiklerine göre 1950 yılında yayınlanan günlük gazete sayısı 131 iken, 1953'te 333'e çıkmıştır. Basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün 1960 yılı yayınına göre 31 Aralık 1959 tarihi itibariyle Türkiye'de 855 gazete yayınlanmaktadır. Günlük gazete sayısı ise 478, dergi sayısı 656'dır. Dergilerin 415'i İstanbul'da çıkmaktadır. Ayrıca yabancı dilde 15 adet günlük gazete ve 51 dergi yayınlanmaktadır (Koçer,2009: 86). Hükümetle basın arasında yakın ilişkiler kurulmuş, önceleri CHP'yi destekleyen gazeteciler de Menderes'le yakınlaşmış ve Hükümeti desteklemeye başlamışlardır. Fakat zamanla DP ve basın ilişkileri gerilmeye de başlamıştır. Demokrat Parti Hükümeti'nin 10 yıllık iktidar döneminde basına karşı sert tutumunun ilk sinyallerini 1954 yılında bir kanun tasarısı ile kendini göstermiştir (Seven, 2015: 16). “Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun” 9 Mart 1954'de kabul edilir ve bu yasa özgürlükleri önemli ölçüde sınırlamaktadır. Buna göre namus, şeref veya haysiyete, tecavüz, itibar kırıcı yayınlar, aile durumunun rızasız teşhiri 6 aydan 3 yıla kadar hapis ve 1000 liradan 10 bin liraya kadar para cezası verilmektedir. Bununla beraber suçlanan gazeteciye kendini savunma hakkı da verilmemiştir (Yıldız, 1996:488).

---

²⁴ Zafer Gazetesi 25 Şubat 1950 tarihli A. R. İncealemdaroğlu'nun köşe yazısında mer'i bulunan kanunun değiştirilmesinin zorunlu olduğunu, Türk basınının var olan ağır şartlar altında demokrasiye hizmet edemeyeceği, mevcut Basın Kanununun değiştirilmesine yönelik gereklilikleri ele almıştır (Zafer,” Muhtaç Olduğumuz Basın Kanunu”, 25 Şubat 1950, s.4)

3. 2. 1. Kadın Gazeteciler ve Kadınlar İçin Dergiler

Kadın dergileri tarihe önemli kaynak teşkil eden ve o dönemdeki kadınların sesine yer veren eserlerdir. Harf İnkılabının ardından 1950’li yıllara kadar geçen süre zarfında toplamda 30 kadın süreli yayını olduğu bilinmektedir. 1940 ve 1950 yılları arasında çıkartılan dergilere baktığımızda Kadınlar Âlemi (1940), Kadın Dünyası (1940), Sesimiz (1940), Ev-Kadın (1943), Türk Kadını (1944), Asrın Kadını (1944), Ev Kadını (1945), Hanımeli (1947), Aile (1947), Yeni Moda (1948), Familya (1949), Büyük Moda Mecmuası (1949), Dişi Kuş (1949), Resimli Romans (1951-1952) dergileriyle karşılaşırız. 1950’li yıllarda ise DP dönemi ile beraber yaşanan değişimden dönemin gazete ve dergileri de etkilenmiştir. Kadın dergileri, yalnızca kadın içerikli başlıkları değil, tüm aile bireylerini ele alan yazılar yazmaya başlamışlardır. Önceden yayına başlayıp DP Döneminde yayınlanmaya devam eden dergiler arasında Ev-İş (1937-1952), Aile (1947-1952), Hanımeli (1948-1953), Familya (1949-1954), Şule (Mayıs 1950-Haziran 1950) vardır. DP iktidarında yayınlanan kadın gazete ve dergilerinin sayısı ise 22’dir. Bunlardan bir kısmı Hemşireler Dergisi (1950-1967), Resimli Romans (Aralık 1951-Eylül 1952), Resimli Hayat (Mayıs 1952-Temmuz 1955), Yelpaze (Haziran 1952-Mart 1967), Kadın Dünyası (Mayıs 1958- Mart 1959), Evim (Mayıs 1955-Ekim 1955), Modern Türk Kadını (Mart 1950-Nisan 1950), Yeni Familya, Burda Moda (Temmuz 1951-Mart 1954), Kadın Güzelliği (Şubat 1951-Mayıs 1951), Kadın Dünyası (Mayıs 1952-Şubat 1953), Misafir (Mart 1952-Eylül 1952), Cennet (Ağustos 1953-Nisan 1954), Demokrat Kadın (1954), İkimiz (Kasım 1954-Şubat 1955), Anahtar (1955-1957), Gazete Magazin (Aralık 1956), Sekreter Daktilograf (Mart 1956-Temmuz 1960), Sim (1958), Kadın Sesi (1957-1976)’dir. Kadın Gazetesi, Aile Kadın gibi yayınlar 1950 öncesinde yayım hayatına girmiş ve 1950’li yıllarda yayınlanmaya devam etmiştir. Bu dönemde yayımlanmış dergilerin yarısı matbaa sahipleri tarafından çıkartılmıştır (Koçer, 2009: 98-99. <http://www.milliyet.com.tr/>, [Erişim:3 Aralık 2018]).

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde yayınlanan kadın dergi ve gazetelerde, kadınlara yönelik önemli bilgiler yer almaktadır. İş hayatında yer alan kadınlar, ev işleri ile ilgili öneriler, kadınların güzellik sırları ve gençleşme kürleri gibi konular ele alınmıştır. Bunun yanı sıra yurt içi ve yurtdışındaki gelişmeleri yansıtmışlardır. Sanat,

moda, kültür, sosyal hayat, siyasi hayat, edebiyat, çocuk eğitimi ve terbiyesi, sağlık, karı-koca ilişkileri, aile hayatı, ilim, felsefe, şiir, yurt dışından sosyal, kültürel ve moda haberleri, örnek sanatçılar ve hayatları, kadın-erkek eşitliği, kadın hareketleri ve cemiyetleri basında yer bulan konulardır. Bu yayınlarda amaç, kadınları aydınlatarak onlardan doğacak olan yeni neslin daha ileri seviyede olmasını sağlamaktır. Bu dönemde kadınların haklarını savunan, her türlü ihtiyacını gözetilen tek gazete ise Kadın Gazetesi'dir (Terkan, 1999: 123).

1950'lerde yayınlanan kadın dergileri içinde Hanımeli başta gelmektedir. 1948'de yayına başlayan Hanımeli dergisinin içeriği, Türkiye koşullarına uyarlanmış; çalışma hayatında erkek ile yan yana çalışan kadın, modern kadın imgeleri dergide işlenmiştir. Aile ile ilgili sabit yargılar incelenirken erkeğin konumuna da yer verilmiştir (Çatalcalı, <https://aysesoyer.wordpress.com/>, [Erişim: 24 Haziran 2018]). 40 büyük sayfadan oluşan dergi 50 kuruşa satılmıştır (Yeni Sabah, "Hanımeli Türkiye'nin En büyük Kadın Mecmuası", 4 Ağustos 1950: 3). Pek çok gazetede tanıtımı yapılmıştır. Örneğin Yeni Sabah'ta dergi şu şekilde tanıtılmıştır: "Bütün kadınların sevdiği mecmua size Temmuz sayısını taktim eder. Memleketin her kitapçısında arayınız" (Yeni Sabah, "Hanımeli", 2 Temmuz 1950: 5).

Vedat Nedim Tör tarafından yönetilen "Aile" isimli derginin sahibi ise Halil Lütfi Dördüncü'dür ve 1947 yılında yayınlanmaya başlamış olup üç ayda bir çıkarılmıştır. Dergide edebiyat, aile yaşamı, sağlık çocuk ve çocuk bakımı, sanat konularına ağırlık verilmiştir (Çoğun Karabulut, 2003: 31). 1923 yılında yayın hayatına giren "Süs" dergisinin sahibi Mehmet Rauf'tur. Başlangıçta haftalık olarak yayınlanan dergi daha sonra aylık olarak çıkmıştır. Peyami Safa ve Abdülhak Hamit gibi önemli yazar ve şairlerin eserleri dergide yer almıştır. Mizah, kadınların güzellik ve bakımı, romantik şiir konuları arasında olmuştur (Özen, 1990: 35). Talat Mithat ve Sedad tarafından çıkartılan "Yıldız" 1924'te yayın hayatına başlamıştır. Resimli aile dergisi olan Yıldız, aylık olarak çıkartılmış olup geniş perspektifte konu silsilesine sahiptir. (Pınarcı (2013), Kadın Dergileri, Atılım Üniversitesi Kütüphane Ve Dokümantasyon Müdürlüğü E-Bülten, Sayı 29, <http://e-bulten.library.atilim.edu.tr>, [Erişim Tarihi: 02 Eylül 2018]).

Kadın Gazetesi ise 1 Mart 1947 tarihinde gazete olarak yayınlanmaya başlanmış olup kurucusu İffet Halim Oruz'dur. Kadın Gazetesi'nin ilk kurucuları arasında yer alan

diğer isimler ise Nimet Selen, Fûruzan Eksat, Emel Gürler ve Münevver Ayaşlı'dır. 2 Ocak 1950 tarihli sayısında gazetenin sahipleri Feyhan Elbi, İsmet Oruz, Halide Nusret Zorlutuna, Müjgan Ağaoğlu, Nuriye Selen, Şükûfe Nihal ve Zübeyde Mengüç olarak ifade edilmiştir (Ünal, 2010: 40). Bu gazete kadının sosyal ve siyasi hayatta etkinliğinin azalmaya başladığı sıralarda bu duruma tepki niteliğinde yayına girmiştir (Karabulut, 2003: 89). 1958 yılı sonrasında ise Kadın Dergisi şeklinde çıkmıştır. 1979 yılına kadar 33 yıl boyunca yayına devam etmiştir. Bu yıla kadar toplamda 1125 sayı çıkartılmıştır. Altı ay boyunca cumartesi günleri yayınlanırken 18 Ağustos 1947 tarihi sonrasında pazartesi günleri yayınlanmaya başlamıştır. Kadın Gazetesi, diğer kadın gazete ve dergilere kıyaslandığında yalnızca moda-magazin ağırlıklı bir yayın olmamış siyasi ve sosyal konulara daha çok yer verilmiştir. Bu gazete de amaçlanan kadını toplum içerisinde daha aktif kılmaktır. Bundan dolayı kadınların sosyal hayattaki etkinlikleri geniş yer kaplamıştır. Kadın hak ve özgürlüklerini savunurken aynı zamanda ülkenin durumu, günlük siyasi gelişmeler hakkında bilgiler verilmiştir. DP izlemiş olduğu yönetim sistemi ve politikaları o dönemde yer alan siyasi ve sosyal çalkantılardan bahsedilmiştir (Karabulut, 2011: 90). Gazetenin çıkış amaçlarını kurucusu İffet Halim Oruz, 1 Mart 1947 tarihli gazetenin ilk sayısında (Ünal, 2010: 122) şöyle açıklamıştır:

Cumhuriyet inkılâbı kadınlarımıza ileri dünya kadınlığı arasındaki yerini vermiş bulunuyor. Türk kadınındaki kan ve ruh vasıfları bu hamlenin hem hızla hem de başarı ile vücut bulmasını desteklemiştir. Bundan dolayı 'Kadın Gazetesi' Türk kadınlığının geçmişteki mevzularıyla ilgilenmek istemeyecek, kısaca kadın-erkek eşitlik davası üzerinde fikir yürütmek lüzumunu duymayacaktır. Cemiyet içinde kadınla ilgili cinsel ve sosyal mevzular, 'Kadın Gazetesi'nin de mevzuunu teşkil eder. Memlekete ve aileye yararlı görülen ve kadınlığımızın tekâmülüne yardım edecek, ilim, sanat, fikir hareketlerine ve kadınla ilgili, görüş, duyuş, düşünceleri için 'Kadın Gazetesi'nin sayfalarını kendisine daima açık bulacaktır. En tanınmış kadın yazarlarımız, kadın doktorlarımız, hukukçularımız ve terbiyecilerimizin fikir ve sanat hareketlerine sayfalarımızı vermiş bulunuyoruz. Okuyucu, kadınlığımızın her türlü içtimai, edebi kabiliyetlerini ve sanat, fikir hareketlerini, ayrıca dünya kadınlık âleminde edinilecek bilgileri, derli toplu olarak 'Kadın Gazetesi'nde bulacaktır. Cemiyetin en büyük varlığını teşkil eden kadın tahassüs(hassaslığı) ve şefkatinin kaynağı ve kucağı olmak amacımızdır. Yuvayı dışı kuş yapar. Yurdun içtimai, iktisadi ve kültürel davaları kadın elinin çevikliğine ve kadın yüreğinin hassaslığına daima muhtaçtır. Böylece kadınlığımızın düşünce, görüş, duyuş ve isteklerine hizmet için çıkıyoruz

“Doğrudan doğruya kadının korunması, kalkınması yolundan ilk ana amacıyla yayınlanan” Kadın Gazetesinin başyazarları arasında İffet Halim Oruz, Münevver Ayaşlı, Halide Nusret Zorlutuna, Hasene Ilgaz, Perihan Çambel, Pakize İzzet Tarzi, Mualla Anıl, Afet İnan Makbule Diblan, Süreyya Ağaoğlu vardır (Ünal, 2010: 59). Ayrıca Ali Ekrem,

Ali Genceli, Arslan Tufan, Ayten Mengüç, Bedia Küçükaksoy, Belkıs Baykar, Berkhan İnal, Emel Gürlü, Emine Nezahat Fahiran, İpek Fahriye Arsal, Ragıp Tuncar, Füzuran Eksat, Girizan Tunara, Gülsüm Basman, Gülsüm N. Dalibar, Günay Başar, Gündoğdu Turay, Güzin Tugay, Handan Baykal, Hüviyet Bekir Örs, İsmail Habib Sevük, Kamiran Çelebi, Kazım Nami Duru, Lale Ezmen, Lamia Hüsrev Gerede, Lamia Onat, M. Enes M. Füzuran Gülpınar, Mebrure Aksoley, Mebuse Sürmeli, Mediha Canbay, Melahat Arsal, Melahat Faik Gökmen, Melek Erbilen, Meliha Alım, Mesrur Onur, Muvaffak Sami Onat, Naşide Duru Güneydi, Nebahat Akyüzalp, Necdet Rüştü Efe, Necla Dersan, Necla Engin, Necla Seyhun, Neriman Akbay, Nerime Doğrul, Neşe Artuç, Nevin Arıcan, Nezahat Somar, Nigar Ataberk, Nimet Borovalı, Nuran Oflazer, Nuriye Selen, Nurullah Tilgen, Oğuz Baykal, Razi Maner, Reşat Beyatlı, Rukiye Özen, S.Ergelen, Saada S. Adil, Sacide Aybar, Saim Sağlık, Saliha Tuncer, Seza Göksel, Şehbal Erdeniz, Vehbi Belgil, Zekai Tahir Burak ve Zübeyde Mengüç vardır.

25 kuruşa satılmaya başlayan Kadın Gazetesi, 1950 yılında yıllık aboneliği 12 lira, altı aylığı 6 lira, yabancı memleketlerde satış fiyatı ise 24 liradır. Genel olarak dört veya sekiz sayfa olarak çıkartılmıştır. 1949 itibariyle iki sayfa da İngilizce yayın yapılmaya başlayan gazetenin ilk sayfalarında tanıtıcı ve dikkat çekici fotoğraflara yer verilmiş; bayram günlerinde özel sayılar çıkartılmıştır. Kız öğrencilerin şiir ve yazılarına gazetede yer verilmiştir. Bununla beraber tanınmış kadın yazarların yazıları da yer edinmiştir. Türk kadınının Atatürk inkılapları ile Avrupa kadınlarının önünde bir seviyeye ulaştığını ele almıştır. Yine gazetede sosyal yardımları arttırmak amaçlı ikinci sayfasında hayır köşesi adıyla Yardımseverler Derneği'nin faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Kadın memurların üzerine gelinmesinin yanlış olduğu ve fabrikada gece vardiyalarında kadınların çalıştırılmasının sakıncası; çocuk eğitimi ve bakımı gibi konular gazetede işlenmiştir. Bu yazılar sayesinde Çocuk Dostları Derneği kurulmuştur (Ünal, 2010: 37).

Kadınların çalışma hayatına katılmasıyla toplumda düzenin bozulduğu, ahlaki açıdan geriye gidildiği, analık vazifelerinin ihmaline sebebiyet verdikleri ve hatta çocuklarının ölümüne neden olduklarına kadar gazete ve dergilerde yazılar kaleme alınmıştır. Yine bu dönemdeki görüşlerden biri de kadınların zevk ve lüks ihtiyaçlarını karşılamak adına çalıştığı ve lüks yaşama düşkün olan kadınların topluma kötü örnek teşkil ettiğidir. 1950'li yıllarda kadının çalışmasını destekleyen kesim, onların sorunlarına

değirmiştir. 1948'de İffet Halim Oruz, Kadın Gazetesi'nde kadının çalışmasına karşı olan kesimin toplumun menfaatine de karşı olduğunu savunmuştur. Şükufe Nihal de kadınların kendi ayaklarının üzerinde durması gerektiğini savunurken kadının ekonomik bağımsızlığının önemine dikkat çekmiştir. Çalışan kadınların ideal kadının dışına atılırken kadın hareketleri de bunu önlemek için çalışan kadınların keyfiyetten dolayı değil de mecburiyetten çalıştığını ortaya koymuşlardır. CHP milletvekilleri Tezer Taşkırın ve Hasene Ilgaz ise memur kadınların kocalarının yüklerini azaltmak ve onlara yardım etmek amacıyla çalışan fedakâr kadınlar olduğunu Meclis'te ifade etmişlerdir. Kadın Gazetesi'nde Hitler'in dahi kadını eve kapatarak işsizliğe çözüm getirmeyip bilakis fuhuşun artmasına sebebiyet verdiğinden, çalışan kadının ise evini de işini de ihmal etmediğinden bahsedilmiştir. Erkeğin olmadığı bir evde kadınların çalışmasına mâni olunursa fuhuşun önüne nasıl geçileceği konusu tartışılmıştır. Bununla beraber "hariciyelerin kapılarının neden kadınlara kapalı olduğu", "ormancılık alanında neden kadın mühendis olmadığı" gibi başlıklarla erkeklere ait görülen mesleklerde kadın hakkı savunulmuştur. Ayrıca 1950'lerdeki sayılarda çalışan kadına ahlaki öğütler verildiğini görmekteyiz. Bu dönemde iş yerlerinde erkeklerle zaman geçirmeleri doğal karşılanırken iş yerinde açık giyinmeleri ve iş çıkışı erkeklerle gezmeleri ayıplanmıştır. Kadın Gazetesi topluma örnek teşkil etmesi için sık sık ilk kadınları gündeme alarak yazılar paylaşmıştır. Yine 1950'li yıllarda kadın hareketlerine katılanların çoğunlukla meslek sahibi kadınlar olması dikkat çekmektedir. 1953'te çalışan kadına gebelik hakkı, kreş, emzirme odaları, emzikli kadınların çalışma şartları hakkında nizamname çıkartılmıştır. Kadın Gazetesi'nin yazarlarından Nevin Arıcan 1953 yılında, kadınların çifte mesai dolayısıyla meslek hayatlarını sonlandırdıklarını dile getirerek ev içi sorumlulukların ise erkeklerle paylaşılması gerektiğini savunmuştur. 1954-1960 yılları arasında basın sektöründe 169 kadın, yayın yönetmeni ve teknik sekreter olarak çalıştığını görmekteyiz (CA [05.08.1953], Dosya: 30.18.1.2. Yer: 133.64.11. Caporal, 1982: 628).

Dönemin başında kadın gazeteciler arasında, DP'nin kurulması sürecinde ismini sıkça duyduğumuz Tan Gazetesinin sahiplerinden olan Sabiha Sertel yer almaktadır. Zekeriya Sertel ve eşi Sabiha Sertel tarafından Bayar, Köprülü ve Menderes gibi muhaliflerin kendilerini ifade etmeleri için 1945 yılı sonunda Görüşler isimli dergi yayına başlatılmıştır. Ancak 4 Aralık'ta yaşanan Tan Olayı ile Zekeriya ve Sabiha Sertel'in yayın organları kapatılmış kendileri de tutuklanmışlardır. Üç aylık tutukluluk döneminin

ardından serbest kalsalar da 1951’de yurt dışına çıkmışlardır. Sabiha Sertel 1968’de Bakü’de hayatını kaybetmiştir (Sertel, 2015: 235-260). Bu dönemin önemli kadın gazetecilerinden biri de Hürriyet Gazetesi muhabirlerinden Semiha Es’tir. 15 Ekim 1950’de Hürriyet tarafından Kore’ye, savaş muhabiri olarak gönderilen Semiha Es, kadın olduğunu gizleyerek görevini yapmıştır (Özdemir, 2018: 113-114).Es’in muhabirliğiyle ilgili şu ifadeleri (<http://www.istanbulkadınmuzesi.org/>,[27 Kasım 2018]) oldukça kıymetlidir:

Hollywood’dan Afrika kabilelerine, Kore ve Vietnam savaşlarından Ruanda’daki olaylara kadar fotoğraf çektim. (...) Hayat dergisinde Malatya, Kongo, Hollywood yıldızları. Kadın gözü ile Tahran gibi foto röportajlarım çıktı. Daha sonra Kore savaşının başlaması ile Hürriyet Gazetesi, beni savaşı görüntülemem için görevlendirdi ve eşimle birlikte Hürriyet adına çalışmaya başladık... Savaşta yaşadıklarım ve gördüklerim, özellikle insani açıdan çok derinden etkiledi beni. Siyasilerin çıkar çatışmaları arasındaki o savaşta, sivillerin düştüğü durumu ve zulmü görmek çok zor ve acı bir tecrübeydi benim için. Yarım yüzyıl fotoğraf makinesini elimden hiç düşürmedim.

Yeni Sabah’ın kadın gazetecilerinden olan Müşerref Hekimoğlu ise 1950’lerin sonunda Akşam Gazetesine transfer olmuştur (Topuz, 2010: 85). 27 Mayıs yaşandığında hala Akşam’da yazan Hekimoğlu, bir gün sonrasında “Ne Mutlu Sana Atam”, 31 Mayıs’ta “Aklın Yolu Bir”, 2 Haziran’da “Vaktimiz Yok” başlıklarıyla kaleme aldığı yazılarında DP iktidarına getirdiği eleştirileriyle dikkat çekmektedir (Söğüt, 2010: 24-88). Nilüfer Yalçın ise bu yıllarda on beş günde bir çıkan Forum Dergisinin yazı işleri müdürlüğünü üstlenmiştir. Sonrasında Dünya Gazetesinde de çalışmaya başlayan Nilüfer Yalçın’ın 1955’in başında Dünya’dan 350 lira maaş aldığı bilmektedir (Ekşi, 2017: 90-93). Haber Gazetesinde yazan Nimet Arzık ise güçlü kalemiyle 1950’lerde dikkat çeken kadın gazeteciler arasında yer almıştır. Nimet Arzık, AA’nın Genel Müdürü Şerif Arzık’ın eşidir (Çetiner, 2006: 213). Nimet Arzık, 1950’lerden bahsettiği kitabının sonunu Şadan Aydemir’in²⁵ şahsına ama aslında kadınlara yaptığı şu eleştiriyi bitirmiştir (Arzık, 1966: 199-200):

Nasil olur da ‘ben nizam yapıyorum, ben nizam yıkıyorum’ diyen enayilerin karşısına bütün insanlığıyla, bütün kadınlığıyla, bütün dişiliğiyle dikilmez? Dikilse, toplumların mayası ne özlü kabardı!.. Sen kadınlık değerlerinden nasıl bunca soyunursun? Sen muhabbetin bekçisi olacağına nasıl kozmetiğin bekçisi olursun?

²⁵ Şadan Aydemir, Talat Aydemir’in eşidir. Albay Talat Aydemir, Harp Okulu kumandanıyken 22 Şubat Hadisesi sonrasında 1962’de emekli edilmiş, 21 Mayıs 1963’tek darbe girişiminden sonra 5 Temmuz 1963’te idam edilmiştir. Bkz. Talat Aydemir’in Hatıraları, Kitapçılık Ticaret Ltd. Şirketi Yayınları, İstanbul 1968, s. V.

Sebep ne?.. Hayatta birtakım kolaylıklardır seni ezici felaketlerin gelişine kör, önlenmesine sakat kılan!.. Ve bütün dünyadaki kadın hareketleri sahtedir sahte... Hiçbir şeyi derininden almazlar kadınlar... Köpüğünden alırlar, köpük biriktirirler. Yarım saat sonra bakarlar ki köpük erimiş, problemler olduğu gibi kalmış!.. Ve muhabbet bekçiliğinin yerine kozmetiğinkini seçmeseydi kadın her devirde bunca gözyaşı dökmezdi!.. Onun için de her devirde kadınlar ağlar, her devirde kadınlar ağlayacaktır!..

Dönemin önemli gazetecilerinden Sinan Korle'nin eşi ise Vatan Gazetesinde yazan Sara Korle'dir. Sultan Abdülmecid'in torununun torunu olan Sara Ertuğrul Korle'nin AA'nın Atina Muhabiri olması için Adnan Menderes tarafından emir verilmiştir (Çetiner, 2006: 269). 2004'te vefat ettiğinde mirasının 70 bin doları Boğaziçi Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezine bağışlanmıştır (<http://www.mafm.boun.edu.tr>, Erişim: 27 Kasım 2018]). Vatan'da muhabirlik yapan Esin Talu ise Recaziade Mahmut Ekrem'in torunlarından olup Ercüment Ekrem Talu'nun kızıdır. Yabancı dil bilgisinin olması Esin Talu'ya Beyoğlu muhabirliği kapılarını açmıştır (Çetiner, 2006: 63). İstanbul'un ilk kadın gazetecileri arasında yer alan Azize Bergin ise 1955'te yazdığı Şehir Gazetesinde tanıklık ettiği 6-7 Eylül Hadiselerini ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır (Öymen, 2014: 582-583). Vatan Gazetesinin sahibi ve başyazarı olan Ahmet Emin Yalman'ın eşi Rezzan Yalman da aynı gazetenin ve dönemin önemli gazetecilerindendir (Öymen, 2014: 346).

Radyoya verilen öneme baktığımız da ise; tek partili hayatın son bulmasına dek radyonun üzerinde durulmamış, daha çok eğlence aracı olarak kullanılmıştır. 1936'ya kadar radyoculuğumuz, dünya dev adımlarıyla ilerleye dursun gerek tesis ve gerek zihniyet bakımından kurulduğu günlerin şartlarından öteye gidememiştir. 1927-1933 yılları arasında radyoculuk alanında ciddi hamleler olmayışı muasır radyolarla aramızdaki farkı arttırmıştır. 1933'de yeni Ankara radyosunun temelleri atılırken 1949'da hizmete giren 150 kilovatlık İstanbul radyosu onu takip etmiş ve 1950'ye geldiğimizde Ankara radyosu dünyanın en kuvvetli postlarından biri olur. Yine aynı sene İzmir, Adana ve Erzurum'da kurulacak radyoların ihaleleri Fransız firmasına verilmiştir (20. Asır, 24 Mayıs 1956: 28). DP üyeleri, radyo konusunu gündeme getirmiş ve iktidara gelmeleri ile icraatlarına başlamışlardır. 1953 yılının ilkbaharında Ankara Radyosu'nun yayınları yurdun bazı bölgeleri için yetersiz kalınca İstanbul'a bir verici kazandırılması düşünülmüş, Beyoğlu Postanesi'ne yapılan ufak bir donatıyla stüdyo sağlanmıştır. Küçük güçte bir verici yayınlara başlamış, açılışı Ankara Radyosu müdürü Vedat Nedim

Tör yapmıştır. Tör'ün yanında spiker Emel Gazimihal de bulunmaktadır (Yener, 1999: 99).

Türkiye'nin ilk kadın spikeri olan Emel Gazimihal, 1937'de BBC'de aldığı eğitimin ardından 1938 itibariyle 15 sene Ankara Radyosu'nda, 10 yıl da İstanbul Radyosu'nda spikerlik yapmıştır. Gazimihal 1962'de emekliye ayrılmış, 1998'de ise aramızdan ayrılmıştır (Özdemir, 2018: 37). Mekşufe Minisker (Ekeman) da İstanbul Radyosunun önemli spikerlerinden olup İngilizcesi, İstanbul Türkçesi ve iş disiplini ile kendisini fark ettiren isimlerden birisi olmuştur. Neriman Hızır ise Türkiye Radyolarında döneminin en sevilen isimlerinden olmuş, Çocuk Kulübü'nü kurarak Nedim Otyam'ın çalıştırdığı koro ile güzel bir program yapmıştır (Yener, 1999: 64,106). Profesör Nusret Hızır'ın eşi olan Neriman Hızır'ın Ayşe Abla adıyla çocuklarla hazırladığı Radyo Çocuk Saati, küçük yaştakileri radyo başına getiren bir program olmuştur (Okay, 2002: 144).

3. 3. HUKUK SAHASINDA KADIN

Ülkemizde kadınların çalışma hayatı içerisinde katılımlarında yaşanan köklü değişimlerin en önemli nedenleri arasında Balkan Savaşları (1912) ve Birinci Dünya Savaşı (1914) vardır (Cemile ve Türk, 2012: 31). Dünya genelinde de kadınların avukat olarak görev almaları esas itibariyle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış bir gerçektir. Türkiye'de baroya kayıtlı ilk kadın avukatın kayıt tarihi ise 1936'dır. 1960'lı yıllarda kadın avukat sayısı üyelerin tamamının % 10'unu temsil eder hale gelmiş ve daha çok bu dönemde kadın avukatlar yaygınlaşmıştır (Caporal, 1982: 628). Türkiye'de çalışan kadın sayısının, Batı toplumunda çalışan kadınlara oranla düşük olmakla birlikte, uzman mesleklerdeki bu sayının Batı'dakiyle eş düzeyde olduğu saptanmaktadır (Koçer, 2009: 80).

Böyle olmakla birlikte kadınların erkeklere nazaran daha az kazanması ve daha az düzeyde çalışıyor olmaları durumu, kendini hukuk sahasında da göstermiştir. Hukuk mesleği hiyerarşisinde de üst noktalarda ağırlıklı olarak erkekler yer almaktadır. Avukatlık, hakimlik ve savcılık mesleklerinde de kadınların üst düzey makamlarda kadın varlıklarının son derece sınırlı olduğu bilinmektedir. Kadınlara verilen toplumsal rollerin mesleklerin vermiş olduğu talepleri karşısında sıkıntı çıkarmasından dolayı hukuk

mesleği içerisinde belirli alanlarda görünürlüklerinin az olduğu da bir gerçektir. Türkiye’de zorunlu görevin yanı sıra günün her saatinde ve her türlü yerde soruşturma yapabilmeyi, ifade almayı gerektiren savcılık mesleği kadınlar tarafından oldukça az tercih edilmektedir (Kalem Berk, 2013: 88). Ancak tüm zorluklarına rağmen hukuk alanında pek çok kadın da aktif rol almıştır. Örneğin 1950 senesinde Bilecik Sulh Yargıçlığında Fahrünnisa Erginarslan’ı, Mardin Yargıç Yardımcılığında Seniye Erdem’i, Silifke Yargıç Yardımcılığında Nevvare Özalp’i, Akseki Yargıç Yardımcılığında Refia Yağcıoğlu’nu, Samsun Yargıç Yardımcılığında Emine Nevin Erözenç’i, Trabzon Yargıç Yardımcılığında Meliha Karlıkaya’yı ve Tokat Yargıç Yardımcılığında Nuriye Özar’ı görebilmekteyiz (İlanlar, [1950], *T.C. Resmi Gazete*, 17 Nisan).

DP’nin iktidara geldiği süreçte Anadolu’nun pek çok yerinde adli makamlarda görev olan kadınlar olmuştur. Örneğin Yargıtay Raportörleri Sabiha Taşçıoğlu ve Rabia Şeref, Ceza İşleri Umul Müdürlüğü Başyardımcısı Reyhan Gökmenoğlu, İstanbul Sulh Yargıcı Ayşe Lütfiye Tanberk, Uşak Sulh Yargıcı Saliha Durusoy, Kırklareli Sulh Yargıcı Nihal Doğu, Suşehri Sorgu Yargıcı Fevziye Özkurt, Hendek Hukuk Yargıcı Samiye Sağnak, Bergama Yargıç Yardımcısı Muazzez Erkorol bu dönemdeki kadın hukukçular arasında yer almaktadırlar (İlanlar, [1950], *T.C. Resmî Gazete*, 16 Mayıs). Yine bu süreçte görevli bulunan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı Yardımcıları arasında Süreyya Betil, Mebrure Esin, Hayrünnisa Hazar, Mukadder Soysal vardır (İlanlar, [1950], *T.C. Resmi Gazete*, 16 Mayıs). 1952’de Erzurum Sorgu Yargıçlığına Hatice Çınar atanmıştır (Kararlar, [1952], *T.C. Resmi Gazete*, 6 Şubat).

1952’de görev yapan yargıç yardımcıları arasında Zehra Çanga, Nadide Tercan, Zehra Naciye Kızıltan yer almaktadır (İlanlar, [1952], *T.C. Resmi Gazete*, 7 Şubat). 1954’te hukuk alanında Belkıs Uysal Kocaeli Sulh Hâkimi, Temyiz Mahkemesi Raportörü Lamia Karkazan (İlanlar, [1954], *T.C. Resmî Gazete*, 9 Ocak), İstanbul Sulh Hâkimi Muazzez Ercan, Ordu Hâkim Muavini Meliha Yalazan, Isparta Hâkim Muavini Meliha Münire Gürçam, Ankara Hâkim Muavini Güllü Ayhan Toker, Erzurum Sorgu Hâkimi Hatice Çınar ismi karşımıza çıkmaktadır (İlanlar, [1954], *T.C. Resmî Gazete*, 8 Temmuz). Hukuk alanında sayıları hayli fazla olan kadınlarımızdan 1958’de Temyiz Mahkemesi Raportörü Nuriye Taner Ankara Hakimliğine atanırken Temyiz Mahkemesi Raportörlüğüne Adapazarı Sulh Hâkimi Samime Barış, Diyarbakır Sulh Hâkimi Emine

Nadide Tercan da Araklı Hakimliğine getirilmiştir. Samiye Sağnak İstanbul Sulh Hâkimi olmuş, Eskişehir Sulh Hâkimi Fahriye Genç ise Vezirköprü Sorgu Hakimliğine tayin edilmiştir. Bu sene içinde görev yapan diğer hukukçular arasında Temyiz Mahkemesi Raportörü Sabriye Arıtan, Banaz Hâkimi Nurhan Akısü, Torbalı Ceza Hâkimi Zübeyde Nimet Yeğin de yer almıştır (Kararname, [1958], *T.C. Resmî Gazete*, 4 Nisan).

Hukukçuların 1950'lerin sonunda aldıkları maaşları ise 1959 yılı üzerinden şöyle gösterilebilir: 1959'da Manisa Ağır ceza Mahkemesi Azası Seniha Fatma Özkan, Üsküdar Sorgu Hâkimi Naciye Kızıltan, Temyiz Mahkemesi Raportörü Neyyire Tuğsavı 80 lira, Ankara Sulh Hâkimi Güllü Ayhan Akçakayalıoğlu 70 lira maaş almaktadırlar. Isparta Ağır Ceza Mahkemesi Azası Meliha Münire Gürçam, Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi Azası Lemanisar Avcı, İzmir Ağır Ceza Mahkemesi Azası Meliha Yalazan da 70 lira aylıkla çalışmışlardır. Ankara Sulh Hâkimi Handan Ülker Yükseler, Erzurum Sulh Hâkimi Hatice Güney 50 lira maaş alırken Gümüşhane Ağır Ceza Mahkemesi Aza Muavini Ayşe Atifet Özinan'ın aylığı 35 liradır. Avanos C. Müddeiumumi (Savcı) Muavini Aynur Ekren Gündoğ ise 40 lira almaktadır (İlanlar, [1959], *T.C. Resmî Gazete*, 14 Ocak).

1950'lerin kadın hukukçuları arasında belki de en fazla bilinen isim Süreyya Ağaoğlu'dur. Atatürk'ü yakından tanıma şerefine nail olmuş Türkiye'nin ilk kadın avukatı olan Süreyya Ağaoğlu, Ankara Barosuna 28 ya da 32 sicil numarası ile 12 Kânunuevvel 1927 tarihinde kayıt olmuştur. Azerbaycan'ın Şuşa şehrinde doğan Ağaoğlu'nun babası düşünür, yazar, gazeteci ve siyaset adamı Prof. Dr. Ahmet Ağaoğlu, annesi Sitare Hanım'dır. Milletvekili Tezer Taşkıran'ın (Ağaoğlu), hukukçu Samet Ağaoğlu'nun, elektrik yüksek mühendisi ve iş adamı Abdurrahman Ağaoğlu'nun, doktor Gültekin Ağaoğlu'nun ablasıdır. (Alper ve Yıldırım, 2013: 53-54). Hukuk Fakültesi'nin kız öğrencilere kapalı olduğu 1921 yılında Süreyya Ağaoğlu ve arkadaşları Melahat (Tüzel) Ruacan, Bedia Onar ve Saime fakültenin kız öğrencilere de açılmasını sağlamıştır. Süreyya Ağaoğlu 5 Aralık 1927 senesinde Ankara Barosuna kaydolmuş, 1928'de avukatlık ruhsatını alarak "Türkiye'nin ilk kadın avukatı" unvanıyla mesleğine Ankara Barosunda başlamıştır. 1936'da İstanbul Barosuna kaydını aldırarak Ağaoğlu, 1946'da İstanbul Barosunun Uluslararası Barolar Birliği'ne üye olmasını sağlamıştır. 1946-1960 arasında bu birliğin tek kadın üyesi olan Süreyya Ağaoğlu, 1952'de

Milletlerarası Kadın Hukukçular Birliği'ne üye, 1960'ta Kadın Hukukçular Birliğinin BM Cenevre Teşkilatı temsilcisi olmuştur. 1980-1982 arasında Hukukçu Kadınlar Federasyonunun ikinci başkanlığına getirilmiştir. 1950'li yılların başında Alman hukukçu Werner Taschenbreker ile gerçekleştirdiği evliliği 1960'larda sona ermiş, 27 Mayıs'tan sonra kardeşi Samet Ağaoğlu'nun avukatlığını üstlenmiş, Yeni Türkiye Partisi'nin İstanbul İl Başkanı olmuştur. Türk Hukukçu Kadınlar Derneği başta olmak üzere Üniversiteli Kadınlar Derneği, Hür Fikirleri Yayma Derneği, Soroptimistler İstanbul Kulübü, Türk Amerikan Üniversiteliler Derneği'nin oluşumunda ve faaliyetlerinde aktif rol oynayan Süreyya Ağaoğlu, 1948'de Çocuk Dostları Derneği'ni kurmuştur (Alper ve Yıldırım, 2013: 55-57). Ayrıca 10 Temmuz 1952'de İstanbul'da gerçekleştirilen Uluslararası Kadın Hukukçuları Federasyonu toplantısının hazırlıklarını da Ağaoğlu üstlenmiştir. Toplantının tutanağında şu ifadeler yer verilmiştir (CA, [10 Temmuz 1952], Dosya: 30.10.0.0. Yer: 229.542.15):

Programın muvaffakiyetle hazırlanması ve bu güzel şehirde azalarımızın ağırlanması hususunda deruhte ettiği fevkalade hazırlıklar dolayısıyla Bayan (Av.) Süreyya Ağaoğlu'na ve zekaları, anlayışları ve güzellikleriyle fikri çalışmalarımızda büyük yardımları dokunan bütün Türk kadın hukukçulara teşekkür edilmesine karar verilmiştir.

Ankara Barosunun ilk kadın avukatı olan Behice Ağmal ise 30 Kasım 1933 tarihinde 56 sicil numarasıyla baroya kaydolmuştur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olarak 1933'de avukatlık ruhsatını almıştır. İstanbul Sultanahmet Sulh Hukuk Mahkemesi Zabıt Kâtipliği yapmış, baroya kaydolan ilk avukat olmuştur. İçişleri Bakanlığına memur olarak tayin olması nedeniyle 7 Nisan 1937'de barodaki kaydı silinmiş 4 Ekim 1938'de kaydı tekrar yenilenmiştir. 38 yıldan beri bağlı olduğu Ankara Barosu'ndan ailevi ve sıhhi ve ikamet mecburiyetinde bulunuyor olması hasebiyle talebi doğrultusunda, 19 Ekim 1972 tarihinde barodan adı silinmiştir. (Alper ve Yıldırım, 2013: 54). 1900 Selanik doğumlu Güzide Alpar, 1926 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş ve avukatlık mesleğine İstanbul'da başlamıştır. 29 Aralık 1938 tarihinde baroya kaydolarak Ankara Maliye Vekâletinde müşavir avukat olarak görev yapmıştır. 15 Temmuz 1949-10 Ocak 1958 tarihleri arasında Yenişehir Atatürk Bulvarı No: 221 Safiye Soysal İş Hanı 2. Kat 19 numarada bulunan serbest avukatlık bürosunda görev yapmıştır <http://www.ankarabarusu.org.tr/> , [Erişim: 18 Ağustos 2018]).

Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olan Şükran Kirişçioğlu Esmerer, 1933-1936 yılları arasında PTT memurluğu, 1936-1938 yılları arasında Ankara Defterdarlığı Muhakemat Müdürlüğü memurluğu, 1938-1941 yıllarında ise Maliye Vekâleti Hukuk Müşavirliği II. Müeyyiz namzetliği gibi görevlerde yer almıştır. 15 Mayıs 1941 tarihinde baroya kaydolmuşsa da 1957’de Devlet Şurası azalığına seçilmesinden ötürü kaydını sildirmiştir. 20 Ekim 1960’da yine baroya kayıt yaptırmıştır. DP Çanakkale milletvekili olan kardeşi Nusret Kirişçioğlu’nun Yassıada’daki duruşmalarında avukatlığını yapmıştır. Türkiye’nin ilk kadın Danıştay üyelerinden biri olan Kirişçioğlu’nun 8 Haziran 1967 tarihinde Yönetim Kurulu kararı ile barodaki kaydı silinmiştir. İstanbul Hukuk fakültesini bitiren Bihterin Berkin, hakimlik stajı yaptıktan sonra Çamlıca Kız Lisesinde Fransızca öğretmenliği de yapmıştır. 1950’li yıllarda Deniz ve Hava Hukuku kürsüsünde olan Prof. Mazhar Nedim Göknil’in asistanı olmuştur (www.hukukcukadınlar.org , [Erişim:5 Ocak 2017]). 1956 yılında Venedik’te yapılmış olan Milletlerarası Kadın Hukukçular Federasyonu toplantısına katılan ilk Türk kadın hukukçu olan Berkin, Federasyona konsey üyesi olarak seçilmiştir. Türkiye’ye döndüğünde Türk Hukukçu Kadınlar Derneği’ni kurma çabasına giren Berkin’in bu çabası 1968 yılında sonuç vermiştir (Koçer, 2009: 74). İstanbul Hukuk Fakültesi’nden 1935 yılında mezun olan Nadire Dinçay Zaim, bir dönem devlet memurluğu da yapmıştır. 1935-1936 yılları arasında İstanbul Mahkemesi Hâkim Namzetliği 1936-1937 yılları arasında Kütahya İcra Memurluğu, 1937-1939’da Kocaeli Hâkim Muavinliği, 1939-1940 yılları arasında Gelibolu Hâkim Muavinliği, 1940-1942 yılları arası Ankara Asliye Mahkemesi Başkatipliği görevlerinde bulunmuştur. 1959 yılında kaza geçirmiş ve görevi bırakmış bunun üzerine yönetim kurulu kararı ile 9 Mart 1961 tarihinde barodan kaydı silinmiştir (www.cumhuriyetarsivi.com, [Erişim:15 Nisan 2018]).

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olan Nimet Selma Yücel bir dönem devlet memurluğu yapmış; Rize Mahkemesi azalığı görevi de almıştır. 8 Mart 1944 tarihinde Ankara Barosu siciline kaydolan Yücel, hazine avukatı olarak görev yapmış; 1960 yılında İstanbul Barosu’na nakil olmuştur. Nadide Kurtoğlu Miras, 17 Şubat 1937 tarihinde baroya kayıt yaptıran ikinci kadın avukattır. Uzun süre Devlet Karayolları Genel Müdürlüğü’nün müşavir avukatlığı görevini üstlenmiştir. Nadide Kurtoğlu 19 Mayıs 1973 tarihinde vefat etmiştir (<http://www.ankarabarosu.org.tr>, [Erişim:10 Temmuz 2018]).

Sicil numarası 5590 olan Nezahat Görelî, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Sırasıyla yaptığı görevler 1927-1928 yıllarında İstanbul Hukuk Dairesi II. Sınıf kâtipliği, 1928-1929 İstanbul Hukuk Dairesi III. Sınıf kâtipliği, 1929-1930 Ankara Hukuk Mahkemesi Zabıt Kâtipliği, 1930-1936 yılları arasında Ankara Aza Mülazımlığı, 1936-1945'de Ankara Sulh Hâkimliği, 1945-1950 yıllarında Ankara Yargıçlığı, 1951-1954'de Ankara Asliye Hukuk Hâkimliği, 1954-1959 yıllarında Yargıtay Hukuk Dairesi Üyeliği, 1960-1966'da Yargıtay II. Hukuk Dairesi Üyeliği, 1967-1970 yıllarında Yargıtay III. Hukuk Dairesi Üyeliği görevlerinde yer almıştır. 1954 yılında Helsinki Milletlerarası Kadın Hukukçular Kongresi'nde Türkiye'yi temsil etmiş ve 13 Temmuz 1970 tarihinde yaş haddinden dolayı emekliye ayrılmıştır. Türk Hukukçu Kadınlar Derneği'nin kurucu üyesi olan Malîke Bayülken, on beş sene serbest avukatlık yapmış ve daha sonra mesleki hayatına noter olarak devam etmiştir. 1960'ta Eyüp Noteri olmuş, Türk Hukukçu Kadınlar Derneğinin I. Dönem Genel Sekreterliği, 1984-1986 yılları arasında ise Türk Hukukçu Kadınlar Derneğinin 9. Dönem Başkanlığını da yapmıştır Bir diğeri isim olan Fatma Beyhan Nil Tipi'dir. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu olan Nil Tipi avukatlık ve hakimlik görevlerinde bulunmuştur (<http://www.ankarabarosu.org.tr>, [Erişim: 8 Mart 2018]).

Bir diğeri hukukçu isim de Hukuk Müşaviri Mevhibe Akyollu'dur. Resmi Gazetede yer alan haberde Mevhibe Akyollu'nun ne kadar ücretle atandığı ortaya koyulmaktadır (Kararnameler, [1959], *T.C. Resmi Gazete*, 6 Ocak):

İstanbul Sanayi Bölge Müdürlüğünde çalıştırılmak üzere üst dereceden (Yüz yirmi beş) lira aylıkla, (Yetmiş) lira aylıklı 4 üncü Hukuk Müşaviri Mevhibe Akyollu'nun Küçük Sanatlar Dairesi Reisliğinde açık bulunan (Seksen) lira aylıklı Uzmanlığa, Terfian tayinleri tensip edilmiştir.

1957 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Fûruzan İkinciogulları ise 1977'de Danıştay üyesi olmuş, 1994'te Danıştay başkanlığına seçilmiş ve bu göreve getirilen ilk kadın hukukçu olmuştur (Bütün, 2012: 80). Bu dönemin kadın hakimlerinden biri de Sabriye Arıtan'dır. Celal Bayar'ın tahliyesine müteakip Yüksek Adalet Divanı ile ilgili olarak söylediği sözlerde Ankara savcılığında suç unsuru görülmüş ve Sulh Ceza Mahkemesine gıyabi tevkifi istenmiştir. Ancak Sulh Ceza Mahkemesi Hâkimi Ali Mazhar sorgunun yapılmamış olması gerekçesiyle savcılığın talebini kabul görmemiş, bunun üzerine Asliye Ceza Mahkemesine yapılan itiraz ile yine

aynı gerekçeyle dinlenmeyen şahitlerin bulunması ve Bayar'ın ikametgâhının belli olduğu ileri sürülerek reddedilmiştir. Bunlara benzer bir olay ise Adalet Partisi Genel Merkezinin aranması ile ilgili ortaya çıkmış, Sulh Ceza Mahkemesi Nöbetçi Hâkimi Sabriye Arıtan arama kararını vermemiştir (Akis, 11 Nisan 1963: 10).

Hukuk alanında diğer isimler ise Danıştay'ın ilk kadın Üyeleri Nezahat Martı ve Şükran Esmerer (1957), ilk Türk kadın Yargıtay üyesi olan Melahat Ruacan (1954), ilk kadın Sayıştay üyesi Fahrünnisa Yetmen, ilk Türk kadın savcılar Işıl Tüzünkan Koçhisaroğlu ve N. Meliha Sanu, ilk kadın hakimlerimiz ise Nezahat Güreli ve Beyhan Hanım'dır (Berk, 2013: 84). Melahat Ruacan, 13 Haziran 1956'da, Adalet Bakanı Hüseyin Avni Göktürk tarafından, Yargıtay Birinci Başkanı Bedri Köker, Yargıtay İkinci Başkanlarından Haydar Naci Yücekök, üyeler Kamil Coşkunoglu ve İlhan Dizdaroğlu ile birlikte, "görülen lüzum üzerine" emekliye sevk edilmişlerdir (Ekşi, 2017: 152).

1901 doğumlu Suat Berk ilk hukuk diploması alan üç Türk hanımdan bir tanesidir. Yalnızca Türkiye'nin değil aynı zamanda dünyanın ilk kadın sulh hakimidir. O tarihlerde dünyada sayılı ülkelerde kadınlar çocuk mahkemelerine bakabiliyorlardı. Hâkim olarak göreve başladığı sıralarda tarihte dünya basınında büyük yankı yapmıştır. Dünyada ilk defa Türkiye'de Atatürk'ün önderliğinde bir kadına, kalem kırma yetkisi verilmiştir. Hakimlik yaptıktan sonra Türkiye'de İş Bankası'nın avukatı olarak devam etmiş, 2002 yılında Bodrum'da vefat etmiştir (Giskad, 2015: 33).

3. 3. 1. Suç İçerisinde Kadın ve Hukuksal Mücadelesi

Suç, toplum içerisinde yaşamını idame ettirebilme adına, toplumsal düzeni sağlayan norm ve kurallara dayalı hukuk düzenine karşı uygunsuz davranışlar neticesinde ortaya çıkar (Öğün, 2009: 21). Öğrenim durumu, yaş, medeni hal, gelir dağılımı, ırk, işsizlik, kültür gibi suça sebep olabilecek unsurlardan ayrı cinsiyet noktasından incelendiğinde kadınların suç işleme oranlarının erkeklerden düşük olduğu görülmektedir. Kadınların çalışma hayatına dahil olmasıyla yavaş yavaş evle olan bağları zayıflamış, ev dışındaki yaşamda sorunlarla yüz yüze gelmesine sebep olmuştur. Kadınların iş hayatındaki sayılarının artması, kendi ayaklarının üzerinde durması ile

duruşlarının değişmesi, omuzlarına düşen sorumluluklarının artması kadınların toplumdaki sosyal konumlarını güçlendirirken diğer taraftan onları suç işlemeye de bir adım yaklaştırmaktadır (Gürtuna, 2009: 25). Suç üzerine çalışan kriminologlar, 1950’li yıllarda, suç işlemedeki cinsiyet farklılığını sosyalizasyon süreciyle açıklamaya çalışmışlardır. Buna istinaden kız çocukların kibar, eve bağlı, rekabetten uzak olmasına karşın erkek çocukları bunun tam aksine sert ve güçlü bir şekilde toplum önüne çıkarılmışlardır. Lombrosso’ya göre kadınların tabiatları gereği erkeklere nazaran sosyal düzeni bozucu her konuda daha tutucu olmaları kendileri için dezavantajlı bir durum oluştursa da sosyal düzeni kabul etmelerine yardım etmektedir (Öğün, 2009: 21).

Kadınların suç işlemesinin altında yatan etkenleri incelediğimizde ise; bu faktörlerden bir tanesi de medeni durumdur. Kadın suçlulara bakıldığında pek çoğunun boşanmış ya da eşinin ölmüş olduğu ortaya çıkar. Boşanmış kadınların evli ve bekâr kadınlara göre suça daha yakın olduğunu söylemek doğru olacaktır. Suç ve yaş arasındaki ilişkiler üzerinden yapılan araştırmalarda ortaya çıkan veriler ise kadınların ilk suçlarını erkeklerden daha ileriki yaşlarda işlediğini göstermektedir (Gürtuna, 2009: 26). Eğitimin suç üzerinde büyük etkisi vardır. Eğitim yükseldikçe kadını suça iten etmenlerle mücadele ederek suçtan kısmen de olsa uzak kalabilmektedir (Küçükşengül Özkan, 1990, 42). Eğitim durumu, yaş, medeni hal, meslek grubu, ekonomik durum ve ekonomik/siyasi kriz dönemleri, cinsiyet gibi suçun işleniş biçimi üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Kadın suçlu oranının erkek suçlu oranlarından daha düşük olduğu bilinmektedir. Ancak kadın suçluluk oranları ile ilgili istatistiklerde az yer alıyor olması kadınların suç işlemediği ile değil, sadece kadınların suç oranlarının erkeklerin suç oranlarına göre çok küçük oranda olması ile açıklanabilir. Cezaevleri de erkeklere daha uygun şekilde yapılmıştır. Cezaevlerinin kadınlar için de bir mekân olduğu sürekli göz ardı edilmiştir. Arap sözüne göre “cezaevleri gerçek erkekler içindir”. Zabıt tutanaklarında DP Antalya Milletvekili Enver Karan 24 Şubat 1956 tarihli konuşmasında kadın cezaevlerinin durumunu şu şekilde anlatmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, [24 Şubat 1956], Dönem 10, C: 10, s. 643):

Kadın koşulları daha bakımsızdır. Kadın olmaları sebebiyle daha temiz tutuyorlar, fakat sıkışık, yerlerde ve sefil bir haldedirler. Kabil olursa merkezî bir yerde, birkaç yüz yataklı, hiç olmazsa elli yataklı, hapishaneler ihdas etmek, kadın koşulları tesis etmek çok yerinde olur. Mahkûmlar, hapishaneye girerken basil dö koh çıkarırlarsa hapishanelere alınmazlar. Hapishanedeysen basil dö koh çıkarmaya

başlarsa bunlar gene tedavi edilmelidir. Geçen sene de rica ettiğim gibi, mahkûmlar için elli yüz yataklı bir dispanser veya hastane, olursa infaz geri kalmaz, bir taraftan tedavi yapılır, diğer taraftan da mahkûmiyet müddetlerini bu suretle bitirirler, hem de etrafı telvis etmezler.

Dünya genelinde cezaevinde yer alan kadınların oranı % 2 ile % 8 arasında oynamış ve kadın hükümlü ve tutukluların az yer alması cezaevi sistemlerinin temelde erkek ihtiyaçlarına göre inşa edilmesine sebep olmuştur. Kadınlara özel hapisaneler yokken mahkûmların cezaları çoğunlukla gardiyan olarak tayin edilen kadınların nezaretinde iki ya da bir odalı evlerde, sürekli zabıta kontrolünde mahkûm evlerinde çektirilmiştir. Kadın cezaevi sayısının yeterli olmamasından ötürü, ailesinden mekânsal ve fiziksel anlamda daha da fazla kopararak başka bir şehirdeki cezaevine gönderilerek cezalarının biraz daha ağırlaştırılmasına sebep olmaktadır. Kadın hükümlülerin başka şehirlerdeki cezaevlerine gönderilmeleri ailelerinin görüş saatlerine gelememeleri, çocuklarını daha az ya da hiç görememelerinden dolayı aile ve sosyal çevre ilişkilerinin zayıflamasına sebep olmuştur. Kadının cezaevine girmesiyle ebeveyn, kardeş, eş ya da sosyal çevresi tarafından desteklerinin üzerlerinden çekmeleri ile aldığı cezanın daha da fazlasını çekmek durumuyla karşı karşıya kalmışlardır (Gürtuna, 2009: 45). Kadınlar ayrıca suç işleme oranları açısından erkeklere mukabil düşük olduğu için pek çok kadın ilk defa cezaevine girmenin yarattığı sarsıntıyı yaşamaktadırlar. Bu psikolojiyi, cezayı bitirmek ve çekmek zorunda olduklarını düşünerek atlatan yükümlüler olduğu gibi bu durumu aşamarak intihara kadar götüren yükümlüler de vardır. Bununla beraber kadınlardan cezalarının birkaç senesini çocuklarıyla birlikte geçirenlere karşı ayrıca bir hassasiyet olduğu ve bu gibi durumlarda farklı düzenlemeler yapıldığı bir gerçektir. Annesinin cezası süresinde doğan bebeklerin anneleriyle belirli bir süre cezaevinde kalmalarına izin verilirken kimi ülkelerde bu durum söz konusu bile olamaz (Gürtuna, 2009: 288).

1950 yılı kadın suç eğilimini ile ilgili olarak dönemin basınına baktığımızda Ulus Gazetesinde yedi çocuk anası bir kadının hapse atıldığı haberi dikkat çekmektedir. Uşak'ta üç Demokrat tarafından Cumhurbaşkanına hakaret ve jandarma karakol komutanına ve yanındaki erlere saldırdığı iddiasıyla tevkif edilen Karahanlı nahiyesinden 7 çocuk anası olup en küçük yavrusuyla Uşak cezaevindeki duruşmada karakol komutanı ve erler dinlenmiştir. Bu şahitler Emine Çakal'ın başka kadınlarla kavga ettiğini ve kendilerine karşı hakaret etmediğini belirtmişlerdir. Duruşma müdafaa şahitlerinin

dinlenmesi için ertelenmiş ve Emine Çakal kundaktaki evladiyla cezaevine gönderilmiştir (Ulus, “7 Çocuk Anası Bir Kadın Hapse Atıldı”, 12 Kasım 1950: 5).

Ulus Gazetesi 25 Ağustos 1950 tarihli haberde ise Mediha isminde bir kadının eski kocası Arif’i tabanca ile ağır surette yaraladığından bahsetmiştir. Beş sene önce Arif ile evlenen kadın daha öncesinden sabıkası olan kocasının yeni bir suçla yine mahkûm olmasından ötürü kadın kocasından ayrılıp bir şoför ile evlenmiştir. Eski kocası hapisten çıktıktan sonra Mediha’yı rahatsız etmeye başlamış ve tekrar evlenme talebini reddetmiştir. Eski koca alkollü bir şekilde Mediha’nın evinin önüne tabanca ile gelince kadın eski kocasının kendisini öldüreceği düşüncesiyle hazır bulundurduğu silahı çıkarıp gelişi güzel bir şekilde ateş etmiştir. Çıkan kurşunların dördü Arif’e isabet etmiş, yaralı hastaneye kaldırılırken Mediha hakkında kovuşturma başlatılmıştır (Ulus, “Bir Kadın Eski Kocasını Ağır Yaraladı”, 25 Ağustos 1950: 4).

3. 3. 2. Kadına Yönelik Şiddet

Günümüzün en önemli problemlerinden biri olarak öne çıkan kadına karşı şiddet, değişik boyutlarla tarih boyunca yüz yüze olduğumuz bir gerçektir. Kadınların kapalı kapılar arkasında bazen de alenen aile içi şiddet, dayak, tehdit, tecavüz ve hatta sistematik işkenceye maruz kaldığı bilinmektedir. Şiddeti uygulayan taraf, bazen öfkeli bir eş, bir aile ferdi, bazen bir tanıdık ve bazen de erkek arkadaş olmaktadır. Şiddetin kim tarafından uygulandığı ikinci planda kalsa da doğurduğu sonuçları arasında fiziksel ve ruhsal sağlığının bozulması, uzun vadeli sağlık problemleri, istenmeyen gebelikler, cinsel yollarla bulaşan hastalıklar kötü sonuçlarından bir kısmıdır. Şiddet, kısa veya uzun vadede kadını olumsuz yönde etkilediği gibi çocuklara da büyük ölçüde tesir etmektedir. Şiddete tanık olan çocukların davranış bozuklukları yaşadıkları, şiddete meyilli bireyler olarak büyüdükleri bilinmektedir. Kadına şiddetin arkasında yatan temel nokta hayatın tüm alanlarında erkek hegemonyası ile kadın varlığını bir anlamda reddeden cinsiyet ayrımcılığı yatar (Kara, Karataş ve Uçak, 2018: 24).

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna göre (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun,

[2012], *T.C. Resmî Gazete*, 6284, 20 Mart) kadına yönelik şiddet, “kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranışı” ifade etmektedir. Kadına yönelik şiddet, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından dörde ayrılmıştır. Bunlardan ilki

İtip kakmak, tokatlamak, tartaklamak, tekmelemek, kesici ve vurucu aletlerle ya da yakıcı maddelerle bedene zarar vermek, sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur bırakmak, sağlık hizmetlerinden yararlanmasına engel olmak suretiyle bedensel zarara uğratmak

şeklinde tanımlanan fiziksel şiddettir. Bir diğeri psikolojik şiddettir. Bu şiddetin içine şunlar girmektedir:

Kadına bağırarak, aşağılamak, hakaret etmek, kadının nasıl giyineceğine, nereye gideceğine, kimlerle görüşeceğine kendisi karar vermek, başka kadınlarla kıyaslamak, korkutmak, çocuklara zarar vermekle veya öldürmekle tehdit etmek, diğer insanlarla ilişkilerini kısıtlamak, kendini geliştirmesine engel olmak, yaşadığı şiddetin sorumlusu olarak görmek, kültürel farklılıklarını reddetmek, bastırmaya çalışmak veya bu gerekçeyle kötü muamelede bulunmak.

“Kadını istemediği yerde, istemediği zaman ve istemediği şekilde cinsel ilişkiye zorlamak, çocuk doğurmaya zorlamak, fuhşa zorlamak kürtaja zorlamak, cinsel organlarına zarar vermek, cinsel özellikleri bakımından başka kadınlarla kıyaslamak” ise cinsel şiddetin kapsamında yer almaktadır. Dördüncü tip ise ekonomik şiddettir. Bu şiddetin içinde

Kadının çalışmasına izin vermemek, istemediği işte zorla çalıştırmak, az para vererek çok şey beklemek, kadının para harcamasının kısıtlamak, aileyi ilgilendiren ekonomik konulardaki kararları kadının fikrini sormadan tek başına karar almak, kadının parasını ve şahsi mallarını elinden almak, kadının terfi etmesini engelleyecek kısıtlamalarda bulunmak (iş gezilerine, toplantılara, kurslara katılmasına engel olmak), kadının iş bulmasını kolaylaştırıcı becerileri kazanmasını engellemek, iş yerinde olay yaratmak suretiyle kadının işten atılmasına neden olmak vardır (Kara, Karataş ve Uçak, 2018: 25).

1950-1960 yılları arasında yaşanan kadın şiddetinin örneklerine baktığımızda ise genel olarak kadınların hayat arkadaşları tarafından maruz bırakıldıkları durumlarla karşılaşmaktayız. Örneğin 1950'nin Şubat ayında İzmir Basmane'de 17 yaşındaki Rahime, kocası Ali tarafından terkedildiği ve geri dön teklifi reddedildiği için sekiz yerinden bıçaklanmıştı (Ulus, “Karısını Sekiz Yerinden Yaraladı”, 2 Şubat 1950: 3). Antalya Akseki'de 16 yaşındaki kızı kaçırmak isteyen Süleyman'a mani olmak isteyen

beş çocuk anası Ayşe ağaca bağlanıp taşla başına vurularak öldürülmüştür (20. Asır, “Bir Kadın Ağaca Bağlanarak Taşla Öldürüldü”, 21 Nisan 1955: 4). Rumelihisarı’nda Fikriye, metresi olduğu Burhan’dan yediği dayaktan dolayı karnındaki çocuğunu düşürmüş, üç gün sonra da kendisi hayatını kaybetmiştir (Yeni Sabah, “Kadını Döverecek Öldüren Adam”, 13 Ekim 1950: 7).

Bir diğer hadise de kadına yapılan hem psikolojik hem fiziksel şiddete örnek teşkil etmektedir. Haymana’nın bir köyünde 60 yaşındaki Fatma’ya tecavüz eden 25 yaşındaki Bayram, iki buçuk sene hapis cezasına çarptırılmıştır (Ulus, “60 Yaşında Kadına Tecavüz Eden Adam”, 19 Mart 1950: 2). 17 Ekim 1950’de Ulus’ta bir tecavüz olayı daha manşet olmuştur. İstanbul’da 14 yaşındaki Hayriye’ye sekiz kişi tecavüz etmiştir (Ulus, “Sekiz Kişi Bir Kıza Zorla Tecavüz Etti”, 17 Ekim 1950: 5). 1950 Temmuzunda Tokat’ta, kayınpeder aynı zamanda yeğeni olan gelinine tecavüz etmiştir (Yeni Sabah, “Öz Yeğenine Saldıran Canavar”, 25 Temmuz 1950: 3). 1952’de Çankırı’da, jandarma erlerinden Hasan ve Ali tarafından karakola götürme bahanesi ile köy okulunun bodrumuna kapatılan Gülcan tecavüze uğramıştır (Yeni Sabah, “Bir Kadına Tecavüz Eden Jandarmalar”, 18 Ekim 1950: 3). Kocasını ölen Nuriye, kayınbiraderi Rahmi’nin kendisiyle evlenme isteğini reddettiği için 1950’nin Temmuz ayında on bir yerinden bıçaklanarak hayatını yitirmiştir (Ulus, “Evlenme Teklifi Yüzünden Cinayet”, 6 Temmuz 1950: 4).

Yaşanan böylesi olaylar karşısında DP döneminde görüşmeler yapıldığını görmekteyiz. Buna göre 8 Haziran 1953’te başlayan TCK’nın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazılarının da yeni maddeler eklenmesi mevzuundaki tartışmalar 10 Temmuz’daki değişikliklerin kabulüne kadar devam etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, (8 Haziran 1953), Dönem IX, Birleşim 93, C: 23. TBMM Tutanak Dergisi, (10 Haziran 1953), Dönem IX, Birleşim 94, C: 23. TBMM Tutanak Dergisi, (22 Haziran 1953), Dönem IX, Birleşim 95, C: 23. TBMM Tutanak Dergisi, (24 Haziran 1953), Dönem IX, Birleşim 96, C: 23. TBMM Tutanak Dergisi, (26 Haziran 1953), Dönem IX, Birleşim 97, C: 23. TBMM Tutanak Dergisi, (29 Haziran 1953), Dönem IX, Birleşim 98, C: 23. TBMM Tutanak Dergisi, (1 Temmuz 1953), Dönem IX, Birleşim 99, C: 24. TBMM Tutanak Dergisi, (2 Temmuz 1953), Dönem IX, Birleşim 100, C: 24. TBMM Tutanak Dergisi, (9 Temmuz 1953), Dönem IX, Birleşim 105, C: 24). Yapılan değişikliklerle konu

dahilinde 414, 415, 416, 418, 419, 421, 429, 430, 431, 439, 440, 441, 442, 456, 457, 462 ve 468. Maddelerin yeni hali Resmi Gazetede (Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, (1953), *T.C. Resmi Gazete*, 6123, 15 Temmuz) yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu maddeler tezin sonunda, ekler kısmında verilmiştir.

SONUÇ

Cumhuriyet döneminde 1923'ten Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950'ye kadar olan süreçte, Türk kadını birçok alanda söz sahibi olmaya başlamıştır. Kadınlara tanınan bu hak ve özgürlükler, kurumsal olarak da yerleşmiş olduğundan her geçen gün artarak devam etmiştir. Modernleşmenin getirdiği yeniliklerle Türk ailesinin temel özelliklerinden olan “ataerki” yapının Modern Batı zihniyetine uygun hale getirilmesi, toplumun bir anda kabul edebileceği bir durum değildir. Devlet, her ne kadar modernleşme yolunda hızlı adımlar atmışsa da toplumun aynı hızda değişmesi beklenemeyeceği için DP döneminde de bu şartlar göz önünde bulundurularak 1950'lerde Türkiye'de kadının sosyal statüsü değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kadınların toplum içerisinde birçok alanda yer almaya başlamasıyla hem kendine hem de topluma olan katkılarıyla birlikte bu yeni hayat tarzının getirmiş olduğu sorunların, verilerle ortaya konularak daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Kadının konumu geçmişten günümüze değin kemikleşen bir tartışma konusu olmuş ve yeni yasalar neticesinde geleneksel sistemin tabuları yıkılmaya çalışılmıştır. Kadın geleneksel dönemde daha çok anne ve eş olarak kabul görmüş ve bunlar onun en önemli vazifeleri sayılmıştır. Toplumsal hayat içerisinde kadın; eğitim seviyesi düşük, siyasetteki yeri olabildiğince sığ, çalışma hayatında payı az olan sınıfı temsil etmiştir. Bu kapsamda kadınlar haklarını elde etmek ve seslerini duyurabilmek için topyekûn mücadele vermişlerdir. Bu mücadelede derneklerle kadınlara öncülük eden gruplar, kadınların konumlarını iyileştirme adına savaşmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla özellikle siyasi yönde isteklerini daha sesli şekilde duyurmuş ve 1923'te Nezihe Muhittin'in öncülüğünde Kadınlar Halk Fırkası etrafında toplanmışlardır. Fakat bu birlik onay almadığından, maddeleri değiştirilerek Türk Kadınlar Birliği adıyla 1924'te faal hale gelmiştir. Türk Kadınlar Birliği dönemin açılan ilk derneği olma özelliğine sahiptir. Bu ve buna benzer pek çok dernek ve cemiyet açılarak kadınlar adına çabalamışlardır. 14 Mayıs 1950 seçimleriyle DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte derneklerde canlanma yaşanmış, kadın derneklerinin sayısı gün geçtikçe artmıştır. ABD ile II. Dünya Savaşı sonrası başlayan diplomatik yakınlaşmalar 1950'li yıllarda artmış olup bu ülkeyle dayanışmayı arttırma adına DP Döneminde Türk-Amerikan dernekleri açılmıştır.

Marshall Yardımı ve Truman Doktrini çerçevesinde Amerika ile olan diplomatik ilişkiler gelişmiş, ABD etkisi her alanda kendini hissettirmiştir. Eğitim için getirilen ve çoğu Amerikalı olan uzmanların eğitim modeli esas alınmış, dayanışma adına iki ülke arası dernekler açılmış, Amerika'nın film tekniği dahi kullanılmış, pek çok tarım aracı Amerika'dan getirilmiş, gazete sayfalarında daha çok Amerikalı kadınlar örnek gösterilerek nasıl onlar gibi olunabilir sorusu yöneltilmiştir.

1950-1960 yılları arasında Türkiye'de her alanda değişim ve dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu dönemde iyi yönde gelişmeler yaşandığı gibi baskıcı ve sert tutumlar da göze çarpmaktadır. Tezde amaçlanan tarafsız bir şekilde, veriler dahilinde bu değişim ve dönüşümü ortaya koymaktır. DP iktidarının ilk dönemlerinde kadına yönelik uyguladığı politika oldukça başarı kazanmıştır. Eğitim alanında reformlar yapılmış ve eğitim seviyesinin yükselmesi adına okulların sayısı arttırılmıştır. Kız çocuklarını okula göndermeyen velilere para ve hapis cezası getirilerek velilere caydırıcı bir yaptırım uygulanmıştır. Fakat bir yandan da iktidar kendi siyasetine yönelik eğitim sistemi ortaya koymuştur. Dini eğitim zorunlu hale getirilmiş, imam hatip okulları giderek artarken imam olamayacağı halde bu okullara kız öğrenciler alınmıştır. Köy Enstitüleri bölücü kişiler yetiştirdiği gerekçesiyle kapatılarak öğretmen okullarına çevrilmiştir. Diğer taraftan kızlara mesleki ve teknik eğitim, kız sanat okullarında verilmiş olup gezici ve sabit kurslar aracılığıyla kızların paraya ihtiyaçları olduğunda bu şekilde gelir sağlayabileceği öğretilmiştir.

DP döneminde basında spor haberleri ve sayfaları arttırılmış, buralarda kadın sporculara yer verilerek kadınların spora özendirilmesi amaçlanmıştır. Öte yandan dünyada kadın sporcular boks, futbol ve güreş gibi ağır sporlarla ilgilenirken ülkemizde bazı basın yayın organları bu spor dallarıyla kadının zarafetinden olacağını ele almıştır. Yapılan bu çalışmada DP döneminde sporda önem kazanan kadınlara ayrıca yer verilmiş ve şaşırtıcı bir şekilde gerek nicelik gerekse nitelik yönünden kadınların spor konusunda azımsanmayacak düzeyde olduğu ortaya konulmuştur. Giyim kuşama gelindiğinde 1950'lerde çarşaf meselesi tekrar gündeme gelmiş olup çarşafli kadın kurtarılması gereken kadın olarak görülmüş, çarşafli mücadele dernekleri kurularak çarşaf yerine kullanılması için ücretsiz manto dağıtılmıştır. Gazete ve dergi köşelerinde moda anlayışı üzerine örnekler ve tavsiyeler sunulmuş kadınların dönemin modası yansıtılmıştır.

Bununla beraber kadınlara güzellik sıraları sunulmuş bu da güzellik yarışmaları ile taçlandırılmıştır. Türk kadının dünyanın en güzel kadını olup ideal vücuda sahip olduğu ifade edilmiştir.

Sosyo-kültürel alanda gerçekleştirmiş olduğu çarpıcı ilerlemeyi kadın, siyasette aynı şekilde gösterememiştir. Siyasette kadının arka planda kalmasının ardında cinsiyetin yüklediği misyon ile birlikte eğitimsizlik, siyasete karşı ilgi eksikliği, ekonomik yönden yetersizlik, erkek egemen toplum, kadına bakış, siyasetin erkeklere ait olduğu inancı, öz güven eksikliği, kadınların ağır sorumlulukları kendini politikada göstermesine mâni olmuştur. Kadınlara yasalar ile siyasi haklar tanınmış olsa da bu alanda kadınlar her daim bir adım geride kalmıştır. 1935 seçimlerinde 399 milletvekilinden 18'i kadinken 1950'ye gelindiğinde siyasi tarihimizin en az kadın milletvekili çıkarılmıştır. DP döneminde 472 milletvekilinden sadece 3'ü, 1954'de 535 vekilden 4'ü, 1957 seçimlerinde 587 vekilden 8'i kadındır. Bu dönemde mecliste kadınların giderek azalmasında çok partili sisteme geçişin ve tek dereceli seçim sisteminin katkısı büyük olup bu düşüş partilerin meclisteki sandalye rekabetinde kadınların zorlanmasından ve siyasete yabancı olmalarından da kaynaklanmaktadır. Meclise girebilen kadın vekiller ise oturumlarda daha çok kadın problemleri ile alakalı tekliflerde bulunarak sorunlarını gündeme getirmişlerdir. DP döneminde seçimlerde kadınların oy kullanma oranları yüksek olmasına rağmen kadın vekillerin az çıkması kadının o dönemde seçilme hakkından çok seçme hakkını kullandığını gözler önüne sermektedir.

DP döneminde dini uygulamalarla ilgili politika artarken şeriat yanlısı gruplarda da artış gözlemlenmiştir. Delegation tarafından Medeni Kanun'un kaldırılarak şeriatın getirilmesi, Arapça yazıya dönülmesi, fes, peçe ve çarşafın tekrar hayata sokulması, çok eşliliğin önündeki engelin kaldırılması, nikahın hocalar tarafından kısılanması, kadın memurların çalıştırılmaması ve kadınların eve kapatılması, güzellik yarışmalarının ortadan kaldırılması gibi teklifler meclise taşınmıştır. Başbakan Adnan Menderes, kanun yaparken dini düşünceyi siyasete dahil etmediklerini dile getirmiş olsa da bu tekliflerin meclise taşınması düşündürücüdür. Fakat DP döneminde tamamen laikliğe karşı bir tutum sergilendiği yönünde eleştiriler de topyekûn kabul edilemez.

Dünyada nüfusun yaklaşık olarak yarısını oluşturan kadınların ekonomik yaşamda yerine baktığımızda kadınların tarihin her döneminde ekonomik yaşamda var olsa da iş

hayatına katılmasında pek çok şeyin kendisine engel teşkil ettiği görülmüştür. Savaşlar sonrası erkeklerin bıraktığı boşluğu dolduran kadınlar çalışma hayatı içerisinde 1950'lerde aktif olarak kendini göstermiştir. Tezde kadınların aktif çalışma oranları DP öncesi ve sonrası için verilmiş olup kadının ekonomiye katılımını gözler önüne sermektedir. Kadının bir taraftan çalışma hayatındaki imkanları artarken diğer taraftan kadının çalışması tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Bu dönemde tarım, özel sektör, bürokrasi, basın, akademi ve hukuk sahalarında çalışan kadınlara örnekler verilerek DP döneminde çalışma hayatı içerisindeki kadına açıklık getirilmeye, Batı Bloğunda yer alan Türkiye'de kadının Batılılaşma içinde katettiği mesafe ortaya konmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

RESMİ YAYINLAR:

BCA (24 Aralık 1947), Başbakanlık Kararlar Müdürlüğü, Dosya: 030.18.01 Yer: 115-77-3.

BCA, (10 Temmuz 1952], Muamelat Genel Müdürlüğü, Dosya: 30.10.0.0. Yer: 229.542.15.

BCA (5 Ağustos 1953), Kararlar Daire Başkanlığı, Dosya: 30.18.1.2. Yer: 133.64.11.

BCA (11 Eylül 1953), Başvekalet Kararlar Müdürlüğü, Dosya: 030.18.01. Yer: 133.71.15.

BCA (28 Haziran 1954), Diyanet İşleri Reisliği, Dosya: 51.0.0.0 Yer: 4.32.4.

BCA (14 Eylül 1956), Başvekalet Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, Dosya: 030.18.01.02 Yer: 144.78.09.

BCA (2 Nisan 1960), Kararlar Daire Başkanlığı, Dosya: 30.18.1.2. Yer: 154.85.9.

BCA (4 Ekim 1960), Yassıada Mahkemesi Kararları, Dosya: 10.9.0.0. Yer: 287.879.2.

TBMM Zabıt Ceridesi (1 Mart 1338), Devre I, İçtima 1, C: 18, s. 8.

TBMM Zabıt Ceridesi (Nisan 1930), Devre 3, İçtima 3, C: 17, ss.3-10.

TBMM Zabıt Ceridesi (1 Kasım 1933), Dönem 4, Birleşim 1, C: 18, ss.3.

TBMM Tutanak Dergisi (5 Aralık 1934), Dönem 4, Birleşim 12, C: 25, ss. 82-85.

TBMM Tutanak Dergisi (7 Mart 1935), Dönem 5, Birleşim 2, C: 1, ss.32.

TBMM Zabıt Ceridesi (1 Kasım 1937), Dönem 5, Birleşim 1, C: 20, ss.7.

TBMM Zabıt Ceridesi (1 Kasım 1941), Dönem 6, Birleşim 1, C: 21, ss.7.

TBMM Zabıt Ceridesi (3 Temmuz 1950) Dönem 9, Birleşim 16, C: 1, ss.334

TBMM Zabıt Ceridesi (1 Kasım 1950), Dönem 9, Birleşim 1, C: 2, ss.5.

TBMM Tutanak Dergisi (2 Haziran 1950), Dönem 9, Birleşim 5, C: 1, ss. 97-100.

TBMM Tutanak Dergisi (17 Ocak 1951), Dönem 9, Birleşim 31, C: 4, ss. 226.

TBMM Tutanak Dergisi (19 Ocak 1951), Dönem 9, Birleşim 32, C: 4, ss. 278.

TBMM Tutanak Dergisi (22 Şubat 1951), Dönem 9, Birleşim 48, C: 5, ss. 462-463.

TBMM Tutanak Dergisi (24 Şubat 1951), Dönem 9, Birleşim 50, C: 5, ss. 730.

TBMM Tutanak Dergisi (25 Şubat 1951), Dönem 9, Birleşim 51, C: 5, ss. 758-764.

TBMM Tutanak Dergisi (26 Şubat 1951), Dönem 9, Birleşim 52, C: 5, ss. 929.

TBMM Tutanak Dergisi (7 Mayıs 1951), Dönem 9, Birleşim 73, C: 7, ss. 89-120.

TBMM Tutanak Dergisi (14 Mayıs 1951), Dönem 9, Birleşim 76, C: 7, ss. 228.

TBMM Tutanak Dergisi (25 Mayıs 1951), Dönem 9, Birleşim 81, C: 7, ss. 455.

TBMM Tutanak Dergisi (1 Haziran 1951-29 Haziran 1951), Dönem 9, C: 8, s. 22.

TBMM Tutanak Dergisi (13 Haziran 1951), Dönem 9, Birleşim 89, C: 8, ss. 211.

TBMM Tutanak Dergisi (18 Haziran 1951), Dönem 9, Birleşim 91, C: 8, ss. 265.

TBMM Tutanak Dergisi (12 Temmuz 1951), Dönem 9, Birleşim 21, C: 1, ss. 572-582.

TBMM Tutanak Dergisi (26 Temmuz 1951), Dönem: 9, Birleşim 2, C: 10 Toplantı: 2.

TBMM Tutanak Dergisi (3 Ağustos 1951), Dönem 9, Birleşim 108, C: 9, ss. 529.

TBMM Tutanak Dergisi (28 Kasım 1951), Dönem 9, Birleşim 10, C: 11, ss. 278-280.

TBMM Tutanak Dergisi (24 Şubat 1952), Dönem 9, Birleşim 45, C: 13, ss. 579-580.

TBMM Tutanak Dergisi (17 Aralık 1952), Dönem 9, Birleşim 18, C: 18, ss. 299-303.

TBMM Tutanak Dergisi (2 Şubat 1953), Dönem 9, Birleşim 36, C: 20, ss. 36-38.

TBMM Tutanak Dergisi (17 Şubat 1953), Dönem 9, Birleşim 45, C: 20, ss. 357-362.

TBMM Tutanak Dergisi (19 Şubat 1953), Dönem 9, Birleşim 47, C: 20, ss. 491.

TBMM Tutanak Dergisi (22 Mayıs 1953), Dönem 9, Birleşim 86, C: 22, ss. 351.

TBMM Tutanak Dergisi (8 Haziran 1953), Dönem 9, Birleşim 93, C: 23.

TBMM Tutanak Dergisi (10 Haziran 1953), Dönem 9, Birleşim 94, C: 23.

TBMM Tutanak Dergisi (22 Haziran 1953), Dönem 9, Birleşim 95, C: 23.

TBMM Tutanak Dergisi (24 Haziran 1953), Dönem 9, Birleşim 96, C: 23.

TBMM Tutanak Dergisi (26 Haziran 1953), Dönem 9, Birleşim 97, C: 23.

TBMM Tutanak Dergisi (29 Haziran 1953), Dönem 9, Birleşim 98, C: 23.

TBMM Tutanak Dergisi (1 Temmuz 1953), Dönem 9, Birleşim 99, C: 24.

TBMM Tutanak Dergisi (2 Temmuz 1953), Dönem 9, Birleşim 100, C: 24.

TBMM Tutanak Dergisi (9 Temmuz 1953), Dönem 9, Birleşim 105, C: 24, ss. 437-444.

TBMM Tutanak Dergisi (8 Temmuz 1953), Dönem 9, Birleşim 104, C: 24, ss. 337-339.

TBMM Tutanak Dergisi (17 Şubat 1954), Dönem 9, Birleşim 44, C: 26, ss. 431.

TBMM Tutanak Dergisi (11 Mart 1954), Dönem 9, Birleşim 64, C: 29, ss. 801.

TBMM Tutanak Dergisi (9 Şubat 1955), Dönem 10, Birleşim 38, C: 5, ss. 37.

TBMM Tutanak Dergisi (14 Şubat 1955), Dönem 10, Birleşim 41, C: 5, ss. 134.

TBMM Tutanak Dergisi (16 Şubat 1955), Dönem 10, Birleşim 41, C: 1, ss. 134-135.

TBMM Tutanak Dergisi (23 Şubat 1955), Dönem 10, Birleşim 47, C: 5, ss. 599-601.

TBMM Tutanak Dergisi (6 Nisan 1955), Dönem 10, Birleşim 60, C: 6, ss. 220.

TBMM Tutanak Dergisi (11 Nisan 1955), Dönem 10, Birleşim 62, C: 6, ss. 267.

TBMM Zabıt Ceridesi (11 Ocak 1956), Dönem 10, Birleşim 22, C: 9, ss. 28.

TBMM Zabıt Ceridesi (23 Ocak 1956), Dönem 10, Birleşim 27, C: 9, ss. 223.

TBMM Tutanak Dergisi (1 Şubat 1956), Dönem 10, Birleşim 31, C: 10, ss. 4.

TBMM Zabıt Ceridesi (24 Şubat 1956], Dönem 10, Birleşim 2 , C: 10, ss.643.

TBMM Tutanak Dergisi (26 Mart 1956), Dönem 10, Birleşim 49, C: 10, ss. 1276.

TBMM Zabıt Ceridesi (7 Mayıs 1958), Dönem 11, Birleşim 65, C: 4, ss. 49.

TBMM Zabıt Ceridesi (25 Haziran 1958), Dönem 11, Birleşim 85, C: 4, ss. 662-663.

TBMM Zabıt Ceridesi (12 Aralık 1958), Dönem 11, Birleşim 14, C: 6, ss. 160.

TBMM Zabıt Ceridesi (5 Şubat 1960), Dönem 11, Birleşim 33, C: 11, ss. 540.

TBMM Tutanak Dergisi (24 Şubat 1960), Dönem 11, Birleşim 46, C: 12, ss. 394-395.

TBMM Zabıt Ceridesi (27 Şubat 1960), Dönem 11, Birleşim 49, C: 12, ss. 906.

TBMM Zabıt Ceridesi (23 Mayıs 1960), Dönem 11, Birleşim 68, C: 13, ss. 489.

TBMM Zabıt Ceridesi (25 Mayıs 1960), Dönem 11, Birleşim 69, C: 13, ss. 568.

TBMM (2010), TBMM Albümü, C: 1 (1920-1950), 2. Baskı, TBMM Yayınları: Ankara.

TBMM (2003), TBMM Albümü, 1920-1991, TBMM Yayınları: Ankara.

- T.C. Resmî Gazete, *Şapka İktisası Hakkında Kanun*, 28 Kasım 1925, Sayı: 671, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Me'mûrîn Kanunu*, 31 Mart 1926, Sayı: 788, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İstanbul Darülfünununun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun*, 6 Haziran 1933, Sayı: 2252, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Kanunu*, 20 Haziran 1933, Sayı: 2291, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10 ve 11 inci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun*, 11 Aralık 1934, Sayı: 2599, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Cemiyetler Kanunu*, 14 Temmuz 1938, Sayı: 3512, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Milli Korunma Kanunu*, 26 Ocak 1940, Sayı: 3780, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Köy Enstitüleri Kanunu*, 22 Nisan 1940, Sayı: 3803, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu*, 25 Haziran 1942, Sayı: 4274, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu*, 7 Temmuz 1945, Sayı: 4772, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Haziran 1946 tarihinde kanunun Cemiyetler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun*, 10 Haziran 1946, Sayı: 4919, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Kararlar*, 13 Ocak 1951, Sayı: 7707, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun*, 27 Mayıs 1949, Sayı: 5387, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Milletvekilleri Seçimi Kanunu*, 6 Haziran 1946, Sayı: 4918, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Üniversiteler Kanunu*, 18 Haziran 1946, Sayı: 4936, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun*, 12 Temmuz 1948, Sayı: 5245, Başbakanlık Basımevi: Ankara.

- T.C. Resmî Gazete, *Gelir Vergisi Kanunu*, 9 Haziran 1949, Sayı: 5421, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Esnaf Vergisi Kanunu*, 10 Haziran 1949, Sayı: 5423, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu*, 10 Ocak 1950, Sayı: 5502, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Hastalık ve Analık sigortası Kanunu*, 4 Ocak 1950, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İlanlar*, 17 Nisan 1950, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İlanlar*, 16 Mayıs 1950, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İlanlar*, 13 Şubat 1950, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Milletvekilleri Seçimi Kanunu*, 21 Şubat 1950, Sayı: 5545, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Milletvekilleri Seçimi Kanunu*, 21 Şubat 1950, Sayı: 5545, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun*, 9 Temmuz 1948, Sayı: 6955, s. 714, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Kör, Sağır Ve Dilsizlere Mahsus Bazı Alet Ve Cihanların Gümrük Resmî İle Diğer Vergi Ve Resimlerden Muafılığı Hakkında Kanun*, 3 Temmuz 1951, Sayı: 5798, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *5210 Sayılı Kanun'un 1'inci Maddesinin Değiştirilmesi ve 5, 6 ve 7'nci Maddelerinin Kaldırılması Hakkında Kanun*, 11 Ağustos 1951, Sayı: 5828, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Kararlar*, 6 Şubat 1952, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İlanlar*, 7 Şubat 1952, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Doğu Üniversitesi Kuruluş Hazırlıkları Hakkında Kanun*, 28 Şubat 1953, Sayı: 6059, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Sağlık Yardımı*, 2 Temmuz 1953, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Türk Ceza Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun*, 15 Temmuz 1953, Sayı: 6123, Başbakanlık Basımevi: Ankara.

- T.C. Resmî Gazete, *Doğu Vilâyetlerimizde Kurulacak Atatürk Üniversitesi İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Sâri Taahhütlere Girişilmesi Hakkında Kanun*, 20 Mart 1954, Sayı: 6373, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Karslı Hasan Aydın'a Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun*, 22 Şubat 1954, Sayı: 6270, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İlanlar*, 9 Ocak 1954, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Türk Kadınlar Birliğinin Umumi Menfaatlere Hadim Cemiyetlerden Sayılmasının Tasdiki Hakkında Kararname*, 7 Mayıs 1954, Sayı: 2734, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun*, 4 Şubat 1954, Sayı: 6234, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İlanlar*, 22 Şubat 1954, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İlanlar*, 8 Temmuz 1954, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Adıyla Trabzon'da Bir Üniversite Kurulması Hakkında Kanun*, 27 Mayıs 1955, Sayı: 6594, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Aslında Vakıf Olan Tarihi Ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun*, 13 Eylül 1957, Sayı: 7044, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Kararname*, 4 Nisan 1958, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *İlanlar*, 14 Ocak 1959, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Kararnameler*, 6 Ocak 1959, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Ege Üniversitesi Adıyla İzmir'de Bir Üniversite Kurulması Hakkında Kanun*, 27 Mayıs 1955, Sayı: 6595, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Orta-Doğu Teknik Üniversitesi Kanunu*, 4 Haziran 1959, Sayı: 7307, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Kararnameler*, 7 Mayıs 1960, Sayı: 12856, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Erzurumlu Karafatma'ya Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun*, 22 Şubat 1954, Sayı: 6270, Başbakanlık Basımevi: Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, *Atatürk Üniversitesi Kanunu*, 7 Haziran 1957, Sayı: 6990, Başbakanlık Basımevi: Ankara.

T.C. Resmî Gazete, *Kararnameler*, 14 Ekim 1976, Sayı: 12445, Başbakanlık Basımevi: Ankara.

T.C. Resmî Gazete, *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*, 20 Mart 2012, Sayı: 6284, Başbakanlık Basımevi: Ankara

SÜRELİ YAYINLAR:

“1950 Kış Modası”, (11 Ekim 1950), *Yeni Sabah*: ss.5.

“1950 Defilesi”, (29 Mayıs 1950), *Yeni İstanbul*, ss.2.

“1950 Senesinde Güzellik Mefhumu”, (16 Ocak 1950), *Yeni Sabah*, ss.4.

“1957’ye Girerken”, (12 Ocak 1957), *Akis*, ss.25.

“60 Yaşında Kadına Tecavüz Eden Adam”, (19 Mart 1950), *Ulus*, ss.2.

“7 Çocuk Anası Bir Kadın Hapse Atıldı”, (12 Kasım 1950), *Ulus*, ss.5.

“Ankara Kadınlarının Büyük Toplantısı”, (10 Mayıs 1950), *Ulus*, ss.4.

“Ankara’da Türk Amerikan Kadınlar Derneği Kuruldu”, (3 Ocak 1950), *Hür Söz*, S: 1065, ss.1.

“Atatürk’ün İsteği”, (15 Mart 1987), *Milliyet*, ss.4.

“Azra İnal, Fethi Karakaş Sergisi”, (18 Haziran 1950), *Yeni İstanbul*, ss.6.

“Ankara’daki Amerikalı Kadınlarla Üç Mühim Mülakat”, (3 Ocak 1950), *Zafer*, ss.4.

“Beynelmillel Kadın Saçları Müsabakası”, (29 Eylül 1950), *Yeni İstanbul*, ss.3.

“Bir Kadın Ağaca Bağlanarak Taşla Öldürüldü”, (21 Nisan 1955), *20.Asır Resimli Haftalık Mecmua*, S:140, C:6, ss. 4, Nebioğlu Yayınevi: İstanbul.

“Bir Kadın Eski Kocasını Ağır Yaraladı”, (25 Ağustos 1950), *Ulus*, ss.4.

“Bir Kadına Tecavüz Eden Jandarmalar”, (18 Ekim 1950), *Yeni Sabah*, ss.3.

“Bir Yaz Gecesi Rüyası”, (29 Mayıs 1954), *Akis*, ss.28.

“Bir Zamanların Ünlü Sesi Halk Jürisiydi”, (4 Kasım 1973), *Milliyet*, ss.7.

“Büyük Yıldız”, (7 Mart 1959), *Akis*, ss.28.

“Cağaloğlu Enstitü ve Kız Sanat Okulu Sergisi”, (3 Haziran 1950), *Yeni İstanbul*, ss.2.

“Cemiyet”, (24 Ocak 1959), *Akis*, ss.28.

- “Cemiyet”, (4 Ocak 1958), *Akis*, ss.24.
- “Cumhurbaşkanı Doğuya Gidiyor”, (1 Ekim 1950), *Zafer*, ss.1.
- “Cemiyet”, (25 Ocak 1958), *Akis*, ss. 29.
- “Çarşaf ve Peçe İle Mücadele”, (10 Temmuz 1952), *Cumhuriyet*, ss.1-5.
- “Çinicilik”, (22 Mayıs 1954), *Akis*, ss.29.
- “Dişi Kuş Yuvasında Gerek”, (10 Haziran 1950), *Yeni Sabah*, ss.5.
- “Evlenme Teklifi Yüzünden Cinayet”, (6 Temmuz 1950), *Ulus*, ss.4.
- “Evli Kadınlar Çalışmalı mıdır?”, (13 Temmuz 1950), *Yeni Sabah*, ss.4.
- “Faydalı Bir Anket”, (16 Şubat 1957), *Akis*, ss.26-27.
- “Festivalin Fiyaskosu”, (22 Mayıs 1954), *Akis*, ss.28.
- “Fotojenik Kadın Müsabakası”, (31 Temmuz 1950), *Yeni Sabah*, ss.4.
- “Füreyâ Kılıç'ın Kokteyli”, (19 Haziran 1954), *Akis*, ss.30.
- “Günün Resimleri”, (5 Ocak 1950), *Yeni Sabah*, ss.3.
- “Güzellik Kraliçemiz İtalya Seyahatine Hazırlanıyor”, (30 Ağustos 1950), *Cumhuriyet*, ss.1.
- “Güzellik Kraliçesi Dün Hareket Etti”, (4 Eylül 1950), *Yeni İstanbul*, ss. 1.
- “Güzellik Kraliçesine Tebrik Telgraf Ve Mektubu Yağıyor”, (31 Ağustos 1950), *Cumhuriyet*, ss.1.
- “Günün Resimleri”, (30 Temmuz 1950), *Yeni Sabah*, ss.3.
- “Halide Edip'in Konuşması”, (20 Ağustos 1950), *Ulus*, ss.1-2.
- “Hanımeli Türkiye'nin En Büyük Kadın Mecmuası”, (4 Ağustos 1950), *Yeni Sabah*, ss.3.
- “Hanımeli”, (2 Temmuz 1950), *Yeni Sabah*, ss.5.
- “Her Akşam Maksim Büyük Programını Kıvançla Sunar”, (9 Ocak 1969), *Milliyet*, ss.6.
- “Hemşire Okulu”, (31 Temmuz 1950), *Zafer*, ss.1.
- “Her Yerde Kadın”, (17 Ocak 1959), *Akis*, ss.25.
- “İlk Kadın Arkeoloğumuz Yaş Haddini Doldurdu”, (14 Nisan 1950), *Cumhuriyet*, ss.2.
- “İlk Kadın Belediye Reisi”, 13 Aralık 1950, *Yeni İstanbul*, ss. 4.

- “İstanbul Şehir Galerisi”, (15 Mayıs 1954), *Akis*, ss.27.
- “Jinekolog-Operatör”, (11 Ağustos 1959), *Akis*, ss.26.
- “Kadıköy Kız Enstitüsünün 1950 Yılı Defilesi”, (29 Mayıs 1950), *Yeni İstanbul*, ss.2.
- “Kadın Mebuslar”, (22 Mayıs 1954), *Akis*, ss. 8.
- “Kadın ve Moda”, (2 Ocak 1950), *Yeni Sabah*, ss.5.
- “Kadın ve Psikoanaliz”, (16 Kasım 1950), *Yeni İstanbul*, ss.5.
- “Kadın ve Siyaset”, (15 Mayıs 1954), *Akis*, ss.5.
- “Kadını Döverek Öldüren Adam”, (13 Ekim 1950), *Yeni Sabah*, ss.7.
- “Kadınlar Arasında”, (5 Haziran 1954), *Akis*, ss. 20.
- “Kadınlar Birliği Birçok Şehrimizde Şube Açtı”, (23 Ağustos 1952), *Cumhuriyet*, ss. 3.
- “Kadınlar Birliği Kongresi Dava ile Sona Erdi”, (27 Nisan 1953), *Vatan*, ss.1.
- “Kadınlar Birliği Kongresinde Gürültü”, (26 Nisan 1953), *Vatan*, ss.5.
- “Kadınlar Birliği Napoli’ye Gitti”, (6 Eylül 1952), *Cumhuriyet*, ss.5.
- “Kadınlar Birliği”, (10 Aralık 1950), *Zafer*, ss.1.
- “Kadınlar Birliği”, (8 Mayıs 1950), *Milliyet*, ss.5.
- “Kadınlar Birliğinin Dünkü Çay Toplantısı”, (12 Aralık 1950), *Ulus*, ss. 3
- “Kadınlar Birliğinin Siyasi Faaliyetlerde Bulunduğu İddiaları”, (21 Ekim 1952), *Cumhuriyet*, ss.5.
- “Kadınlar Birliğinin Toplantısı”, (14 Nisan 1951), *Ulus*, ss.4.
- “Kadınlar Birliği”, (16 Eylül 1952), *Akşam*, ss.5.
- “Kadınlara Oy Hakkını Hangi Memleketler Tanımış Hangileri Tanımamış”, (5 Nisan 1950), *Ulus*, ss.4.
- “Kadınları Koruma Derneği Üyeleri Fahri Zabıta Belgesi Almak İçin Müracaat Etiler”, (22 Ocak 1951), *Cumhuriyet*, ss. 1-5.
- “Kadınlarımız ve Sosyal Hayat”, (5 Mart 1955), *Cumhuriyet*, ss. 7.
- “Kadınların Seçilme Hakkı”, (10 Mayıs 1950), *Ulus*, ss.2.
- “Kara Fatma Dün Gece Vefat Etti”, (3 Temmuz 1955), *Akşam*, ss. 1.

- “Karısını Sekiz Yerinden Yaraladı”, (2 Şubat 1950), *Ulus*, ss.3.
- “Kasap ve Ressam”, (29 Mayıs 1954), *Akis*, ss.29.
- “Keşif Yapan Mükafat Alan Kadın Prof.” (13 Ocak 1950), *Yeni Sabah*, ss.6.
- “Koalisyonun Dertleri”, (11 Nisan 1963), *Akis*, ss. 10.
- “Konserler”, (7 Mart 1959), *Akis*, ss. 29.
- “Köylü Kadınların Hayat Şartları”, (25 Şubat 1950), *Zafer*, ss.4.
- “Kraliçe 99 Hakemden 70’inin Onayını Aldı”, (29 Ağustos 1950), *Cumhuriyet*, ss.1.
- “Mantolar”, (27 Kasım 1950), *Yeni İstanbul*, ss.6.
- “Mendili Kaldı Yadigâr”, (15 Temmuz 2007), *Milliyet*, ss.10.
- “Moda”, (15 Mayıs 1950), *Yeni İstanbul*, ss.6.
- “Musiki”, (1 Şubat 1958), *Akis*, ss.29.
- “Muhtaç Olduğumuz Basın Kanunu”, (25 Şubat 1950), *Zafer*, ss.4.
- “Nazlı Tlabar Erkeklerden Fazla Rey Alan Kadın Mebus”, (5 Haziran 1954), *Akis*, Kapak Resmi.
- “Opera”, (14 Şubat 1959), *Akis*, ss.32.
- “Öz Yeğenine Saldıran Canavar”, (25 Temmuz 1950), *Yeni Sabah*, ss.3.
- “Pencereden Yarı Beline Kadar Sarkan Kadınlar”, (13 Aralık 1950), *Akşam*, ss.3.
- “Piye Dö Pul Çok Moda”, (7 Mart 1950), *Yeni Sabah*, ss.4.
- “Ressamlar”, (30 Aralık 1959), *Akis*, ss.33.
- “Reklam”, (28 Ekim 1950), *Cumhuriyet*, ss.6.
- “Sanat Dünyası”, (5 Haziran 1954), *Akis*, ss.3019ocak 1957
- “Sanatçılar”, (20 Eylül 1958), *Akis*, ss.33.
- “Sağlık”, 11 Ocak 1958, *Akis*, ss.26.
- “Sekiz Kişi Bir Kıza Zorla Tecavüz Etti”, (17 Ekim 1950), *Ulus*, ss.5.
- “Sevim Madra’nın Sergisi”, (14 Mayıs 1950), *Yeni İstanbul*, ss.6.
- ” Seçimlerin Neticesi Sabaha Karşı Belli Oldu”, 17 Mayıs 1950, *Cumhuriyet*, ss. 1.

- “Seçim Komisyonu Mesaisini Bitirdi”, (29 Ocak 1950), *Yeni Sabah*, ss.1.
- “Soğuk Havalarda Güzel Olabilmek İçin”, (7 Şubat 1950), *Yeni Sabah*, ss.4.
- “Sorulara Cevaplar”, (25 Ekim 1950), *Yeni Sabah*, ss.5.
- “Spor”, (19 Şubat 1950), *Zafer*, ss.6.
- “Sürprizli Bir Öğle Yemeği”, (19 Ocak 1957), *Akis*, ss.24.
- “Tenis”, (20 Eylül 1958), *Akis*, ss.34.
- “Türk Amerikan Kadınları Derneği Kuruldu”, (7 Ocak 1950), *Ulus*, ss.4.
- “Türk Amerikan Kadınları Gezi Kolu Doğumevini Ziyaret Etti”, (19 Şubat 1950), *Ulus*, ss.3.
- “Türk Amerikan Kadınları Grup Çalışmaları”, (1 Şubat 1950), *Ulus*, ss.5.
- “Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği Üçüncü Toplantısı”, (16 Şubat 1950), *Ulus*, ss.4.
- “Türk Amerikan Kültür Derneğinin İkinci Aylık Toplantısı”, (11 Ocak 1950), *Zafer*, ss.5.
- “Türkiye Güzeli Bugün Seçiliyor”, (28 Ağustos 1950), *Cumhuriyet*, ss.1.
- “Türkiye Güzeli İçin İlk Eleme Dün Yapıldı”, (26 Ağustos 1950), *Cumhuriyet*, ss.1.
- “Türkiye Güzellik Kraliçesi Dün Seçildi”, (29 Ağustos 1950), *Cumhuriyet*, ss.1.
- “Türkiye Öğretmen Derneği Milli Birliğinden”, (17 Eylül 1950), *Zafer*, ss. 6.
- “Türkü Ana Vefat Etti”, (30 Haziran 2007), *Milliyet*, ss.4.
- “Türkü Anaya Bakan Desteği”, (19 Ocak 2007), *Milliyet*, ss.2.
- “Türkülerin Anası Zehra Biliri Kaybettik”, *Vizyon*, S: 6, Eylül-Ekim, ss.4.
- “Türkiye’nin İlk Kadın Jeoloğu Prof. Dr. Erdem Vefat Etti”, (1 Ekim 2006), *Hürriyet*, ss. 4.
- “Vaktinden Önce Doğan Çocukların Bakımı”, (5 Eylül 1952), *Akşam*, ss.4.
- “Vefat İlanı”, *Hürriyet*, 8 Ocak 2016.
- “Yaz Günleri İçin Kadınlara Tavsiyeler”, (29 Haziran 1950), *Yeni Sabah*, ss.4.
- “Zehra Bilir Amerika’ da Konser Verecek”, (3 Ocak 1950), *Hür Söz*, S: 1065, ss.1.
- “Zehra Bilir’e Göre”, (17 Ekim 1950), *Ulus*, ss.4.

”40 Yıl Önceki Gece Hayatımız”, (12 Ocak 1993), *Milliyet*, ss.15.

20. *Asır Haftalık Resimli Mecmua*, S: 140, C: 6, 21 Nisan 1955: Nebioğlu Yayınevi: İstanbul.

<http://ayintarihi.iletisim.gov.tr/turkce/date/1950-05-06>;(Aynı Tarihi, 25 Mayıs 1950, Aynı Tarihi, 14 Şubat 1950, Aynı Tarihi,8 Şubat 1950, Aynı Tarihi, 3 Mayıs 1955, Aynı Tarihi: 18 Mart 1957. Aynı Tarihi,9 Mart 1957

TETKİK ESERLER:

Atasayar Soydan, Asuman (2011), *Zirvede Gül Yağmuru-Kahraman Ve Öncü Kadınlarımız*, Göl Kitap Yayıncılık: İstanbul.

Alper, Soner, Yıldırım, Gülşah (2013), “Türkiye Cumhuriyeti’nin ve Ankara Barosunun İlk Kadın Avukatı Süreyya Ağaoğlu”, *Hukuk Gündemi*, Atatürk Özel Sayısı, ss.52-58.

Ağaç, Saliha, Çivitçi, Şule, Boğday Saygılı, Başak (2007), “Cumhuriyet’ten Günümüze Kadın Giyim Kültüründeki Değişimler Üzerine Bir Araştırma”, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri 10-15 Eylül 2007, ss. 1-20.

Afşar, Bilge, Öğrekçi, Süleyman (2015), “Tarihsel Süreçte Kadının Gelişimi ve Ekonomideki Rolü: Toplayıcı Kadından Günümüz Kadınına Dönüşüm”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, C:17 S:1, ss.65-86.

Acuner, Selma, Sallan, Songül (1993), “Türk Kamu Yönetiminde Yönetici Kadınlar”, *Amme İdaresi Dergisi*, C:26, S:3, ss.77-92.

Acun, Fatma (2007),” Görsel Verilerde Kadın İmajı (1923-1960)”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, S:16, ss. 91-112.

Acil, Şengül (2017), “Sanatta Toplumsal Cinsiyet Rollerine Ve Kadın İmgesine Genel Bir Bakış”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, S:18, ss.672-685.

Aydemir, Talat (1968), Talat Aydemir’in Hatıraları, Kitapçılık Ticaret Ltd. Şirketi Yayınları: İstanbul

And, Metin (1978), *Sanatta Kadın*, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesi Yayınları: Ankara.

Arzık, Nimet (1966), *Menderes’i İpe Götürenler*, Kurtuluş Matbaası: Ankara.

Aydın, M.O. (1999), “Yasal Açından Kadın İşgücü”, *Türkiye’de Kadın İşgücü Seminerleri*, TİSK Yayınları, ss.73-74.

- Arıkan, Gülay (1988), “Kırsal Kesimde Kadın Olmak”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Aralık, C:5, S:2, ss.1-17.
- Armaoğlu, Fahir (1991), *Belgelerle Türk- Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- Akın, Ayşe (2008), *Kadının Statüsü Ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: Ankara.
- Aslan, Onur Ender (2006),” Cumhuriyet ve Kadın Memurlar”, *Amme İdaresi Dergisi*, Aralık, C:39, S:4, ss.117-149.
- As, Efdal (2017), İktidar-Spor Kurumları İlişkileri Bağlamında İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin Katıldığı Olimpiyatlar (1924 Paris, 1928 Amsterdam, 1936 Berlin), *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S: 24, ss.156-204.
- Alican, Ayşe (2007), *Kamu Memur Sendikalarında Çalışan Yönetici Kadınlar*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Alper Soner, Mutlu, Hande, Yaprak, Özlem Nur (2012), “Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları”, *Hukuk Gündemi*, S: 1, ss. 11-16.
- Altunya, Niyazi, “Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış, 12 Mart 2012, Tarih ve Siyaset, [Erişim: 5 Eylül 2018], www.serenti.org.
- Arslan, Zühtü (2010), *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM-X. Dönem (1954-1957), C:2, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları: Ankara.
- Arslan, Zühtü, Tarakçı, Selma (2009), *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM-XI. Dönem (1957-1960), C:3, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları: Ankara.
- Aydemir, Olcay (2015), “Bir Vakıf Mimarı: Cahide Aksel Tamer”, *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, S: 11, ss. 36-43.
- Aysal, Necdet (2005), “Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Mayıs, S:35-36, ss. 267-282.
- Baykal, Osman Gazi (2016) “Gökyüzündeki İlk Kadınlarımız”, *Kokpitten Bakış*, Ocak-Mart, S: 36, ss. 40-45.
- Bakacak, Ayşe Gelgeç (2009) “Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Deneme”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 44, s.627-638.
- Bayav, Deniz (2011), “19.yy. Sonu ve 20.yy. Başında Kadın Ressamlarımız”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan, S:29, ss.15-28.

- Bahadır, Ziyet (2002),” Köy Enstitüleri”, *İslam Ansiklopedisi*, C.26, ss.284, Türkiye Diyanet Vakfı: İstanbul.
- Berber, Metin, Yılmaz Eser, Burçin (2008), “Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz”, “İş, Güç”, *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Nisan, C:10 S:2, ss.1-16.
- Berk, Seda Kalem (2013), “Toplumsal Cinsiyet ve Profesyonelleşme: Hukuk Mesleğinde Kadın Örneği”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Bahar, S:1, C: 16, ss. 74-103.
- Bütün, Ali Rıza (2012), *Dünyada ve Türklerde İlk Kadınlar*, Crea Yayıncılık: İstanbul.
- Boran, Tunç (2012), *Anıtkabir’in İnşası (1938-1953)*, AFT Yayınları: Ankara.
- Bora, Tanıl (2017), *Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Bulat, Mustafa, Bulat, Serap, Yağmur, Önder ve Aydın, Barış (2014),” Modern Türk Heykel Sanatının Doğuşu”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Haziran, S: 2, ss. 363-374.
- Bozkurt, Birgül, Bozkurt, İbrahim (2014), “Türkiye’nin İlk Kadın İl Belediye Başkanı ‘Müfide İlhan’ ve Mersin’deki Çalışmaları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Bahar, C: 10, S: 19, ss.51-75.
- Binark, İsmet (2010), *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM-X. Dönem, C: IV, Ankara.
- Binark, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM-X. DÖNEM, C.1, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları: Ankara.
- Binol, Özkan (1992), *1950 Sonrasında Türk Sinemasında Kadın ve Toplumsal Değişim*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ceylan, Süleyman (2008), *Demokrat Parti iktidarı Döneminde Üniversite Eğitimi (1950–1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Caporal, Bernard (1982-1990-2000), *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.
- Can, Gökçen Şahmaran (2016),” Tanzimat’tan Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Öne Çıkan Kadın Sanatçılar”, *İdil Dergisi*, C:5, S:23, ss.1017-1036.
- Çadır, Mustafa (2011), *Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği)*, Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: Ankara.

- Çatalcalı, Ayşe (2005), “Kültürlerarası İletişim Sürecinde Kadın Dergileri: Batılı Kadın Kimliğinin Türk Hanımeli Dergisinde İnşası (1948-1951)”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergi*, S. 14, ss. 115-135.
- Çataltepe, Sevil (2004), *Yüksek Öğretimdeki Reformlar*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Çetiner, Yılmaz (2006), *Nefes Nefese Bir Ömür*, Epsilon Yayıncılık: İstanbul.
- Çetin, Filiz (2003) “Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitimi”, *Milli Eğitim Dergisi*, Güz, S:160. [Erişim: 1 Ekim 2017], https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/cetin.htm].
- Çelikel, Aysel (1993), “Aile Hukukunda Kadının Konumu”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S:1, ss.77-84.
- Çağlar, Nedret (2011), “Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları”, *SDÜ Vizyoner Dergisi*, C:3, S:4, ss.56-79.
- Çaha, Havva, Sare, E. ve Aydın, Ömer Çaha (2014), *Değişen Türkiye’de Kadın*, Piya Matbaa: İstanbul.
- Çolak, Filiz (2017),” Demokrat Parti Dönemi’nde TBMM’deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)”, *Tarih Okulu Dergisi*, Aralık 2017, S: XXXII, ss.115-158.
- Davaz, Aslı, Öztürk, Selvi Başak (2017), *Kadın Hayatlarını Yazmak Oto/Biyografi Yaşam Anlatıları*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 2017 Ajandası Vakıf Yayını: İstanbul.
- Demir, Nesrin Kula, Yiğit, Zehra (2013), “Reklam Fotoğraflarında Kadın Bedeninin Değişimi”, *Turkish Studies*, Bahar, 8/6, ss.459-472.
- Deniz, Şadiye (2007), “Kadın Parlamenterlerin Bakış Açısıyla Türkiye’de Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili”, *Balıkesir Üniversitesi Akademik Fener Dergisi*, ss.4-7.
- Dilaveroğlu, Merve (2013), *Kadın Yazarların Gözünden Türkiye’de Kadın Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- Dilipak, Abdurrahman (1990), *Menderes Dönemi*, Beyan Yayınları: İstanbul.
- Dokuyan, Sabit (2013), *1945-1950 Yılları Arasında Türkiye*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık: İstanbul.
- Doğançay, Melahat (1999), *Cumhuriyet ve Kadın*, Kadınlar Derneği Yayınları: Balıkesir.
- Dişbudak, Müge (2008), *Türk Kadınlar Birliği*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: İzmir.

- Erenci, Deniz (2011), *Nezihe Meriç'in Eserlerinde Kadın Kimlikleri ve 1950'lerin Kadın Sorunları*, ABD Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE Kadın Çalışmaları: Ankara.
- Ediz, Zerrin (1994), *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki Kadın Örgütlenmeleri (Kadın Hakları Açısından İnceleme 1923-1993)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: İstanbul.
- Ergun, A. Yavuz (2017), *CHP'li Menderes 1931-1945*, Boyut Yayıncılık: İstanbul.
- Ekşi, Oktay (2017), *Gazetecilikte Geçen O Yıllar*, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- Ekal, Berna, Taylı, Ülfet (2016), *Feminist Dayanışma ile 25 Yıl*, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı: İstanbul.
- Ereş, Figen (2006), "Türkiye'de Kadının Statüsü ve Yansımaları", *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, C: 19, S: 5, ss.40-52.
- Ergin, Sedat (1 Eylül 1982). "Türkiye'nin İlk Kadın Büyükelçisi Filiz Dinçmen ile Konuşma", *Cumhuriyet*, ss. 8.
- Ecevit, Mehmet (1994), "Tarımda Kadının Toplumsal Konumu: Bazı Kavramsal İlişkiler", *Amme İdaresi Dergisi*, S:2, C:27, ss.89-106.
- Feyzioğlu Turhan (1986), "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C: 2, S: 6, ss.585-601.
- Ferit, Ahmet, Ferit Tek, Müfide (1962), Türkiye Soroptimist Kulüpleri Birliği, Taha Toros Arşivi, İstanbul Şehir Üniversitesi E Arşivi, Dosya No:761962.
- GİSKAD (2015), S: 4, s.4
- Gençkaya, Ömer Faruk (2010), "Kadın Milletvekillerinin Yasama ve Denetim Faaliyetleri ve Rollerini (1935-2007)", *Yasama Dergisi*, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, S:16, ss. 5-34.
- Girişimci İş Kadınları Derneği Dergisi (GİŞKAD)*, Güven Ofset LTD.ŞTİ, Ocak 2015, S:3, ss.33-34.
- Gürtuna, Okşan (2009), *Cezaevinde Kadın Olmak ve Cezaevinin Kadın Bakış Açısıyla Sosyolojik Değerlendirmesi: Ankara Sincan Kadın Kapalı Cezaevi Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Gülaçtı, Nurettin, "Sanatsal Bir Obje Olarak Kadın Ve Bazı Toplumlarda Kadına Bakış", *İdil Dergisi*, , ss.76-91.
- Güveloğlu, Gülşah Kurt (2016), "Demokrat Parti'nin Kadın Milletvekillerinden Nazlı Tlabar (1950-1960)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Ağustos, C: 2, S:2, ss. 9-35.

- Güldal, Duygu (2006), *Kadın Yöneticileri Motive ve Demotive Eden Faktörlerin Tespitine Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Gökçimen, Semra (2008), “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”, *Yasama Dergisi*, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, S:10, 2008, ss. 19-40.
- Göküş, Mehmet (2003), “Demokrat Parti Döneminde Türk Kamu Bürokrasisinin Genel Görünümü”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S.5, ss.41-62.
- Göksel, Burhan (1998), “Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XIV, S.41, ss. 405-416.
- Gülçubuk, Bülent (1999), “Tarımsal Üretimde ve Kırsal Kalkınmadaki Kadının Yeri ve Önemi”, *T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarım ve Köy Dergisi*, S: 125, ss.36-41.
- Gül, Saliha Nesli (2016), “Aliye Berger Gravürlerinde İstanbul’un İzleri”, *Uluslararası Baskı Resim Etkinlikleri Bildiri Kitabı*, ss. 156-163.
- Güngör, Esra (2017), “1950’ler Türkiye’inde Modernleşme ve Gündelik Hayat Değişimlerine Sinema Üzerinden Bakmak: İstanbul Geceleri Filmi”, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C:2, S:3, ss. 94-112.
- Genç Acar, Derya (2007), *Aydın Tarihinde Kadın*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Hosseinnehadmoghammad, Roya (2016), *Kadının Toplumsal ve Kültürel Boyutlarına Sanatsal Yaklaşımlar*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü: Ankara.
- Harnuboğlu, Manolya (2014), “Mekân ve Mekânın Algılanış Biçimleri: Halide Edib Adıvar’ın Otobiyografisi Mor Salkımlı Ev Üzerine Bir İnceleme”, *Fe Dergi* 6, S: 2, ss. 25-43.
- Işıksoy, Serap (2009), *Türkiye’de Bilim ve Kadın Kongresi Bildirileri*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- İğüs, Esmâ, “Erken Cumhuriyet Türkiye’inde Modern Kadın Kimliği Heykeltıraş Zerrin Bölükbaşı Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C: 7, S: 34, ss.500.
- İnan, Afet (1968), *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- İnan, Afet (1968), *Atatürk ve Kadın Haklarının Kazanılması, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, Devlet Kitapları Müdürlüğü: İstanbul

İçke, Ayşen (2014), *Türkiye’de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1935-1991)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları: Ankara.

İnançlı Bir Cumhuriyet Kadını (2 Kasım 1997), *Cumhuriyet Dergisi*, S: 606, ss.5.

Kaplan, Leyla (1998), *Cemiyetlerde ve Siyasal Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi: Ankara.

Kaynar, Mete Kaan (2015), *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, İletişim Yayınları: İstanbul.

Kartal, Sadık (2008), “Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Haziran, C:4, S: 1, ss.23-36.

Karabulut, Sezen Çoğun (2003), *Türk Basınında Kadın Gazetesi (1947- 1962)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü: İzmir.

Karadağ, Esen (2008), *Cumhuriyet Dönemi Kadın Sanatçıların Resim Öğretimindeki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Samsun.

Karakök, Tunay (2013), “Menderes Dönemi’nde (1950-1960) Türkiye’de Eğitim”, *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, C:1, S:2, ss.89-97.

Kadın Eserleri Kütüphanesi Ve Bilgi Merkezi Vakfı Ajandası (1990), *Kadın ve Spor*, No. 18, Vakıf Yayını: İstanbul.

Kaya, Kasım, Sevinç, Gönül, Asoğlu, Veysel ve Sevinç, Reşit (2015), “Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Tarım Sektöründe Gelişmelerin Günümüz Kırsal Kalkınma Anlayışı ile Karşılaştırılması”, *İş Hukuk ve İktisat Dergisi*, C:14, S:1, ss.63-98.

Kapsız (1955),” Güzeller Çalışıyor”, *Resimli Hayat*, ss.58.

“Kadın ve Otomobil”, *Yedigün* (1934), Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, No:44, ss.5

Kasalı, Başak Katrancı (2015),” Menderes Dönemi Hükümet Programlarında Sanatın Yeri: 1950-60 Arası Kısa Dönem Analizi”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Ekim, S: XXIV, ss.161-174.

Karadeniz, Zeria (21 Temmuz 1950),” Kadın ve İstihsal Hayatı”, *Zafer*, ss.4.

Keskin, Nurcan (2016), *İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kadın İmgesi: Ev-İş Dergisi (1945-1952)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

- Kasımoğlu, Kemalettin Şenocak (1958), “İçtimai Hastalıklarımızdan Güzellik Müsabakaları Ve Ecnebilerle Evlenmeler”, *İslam Dergisi*, Ocak, S:13, C:2, s.14-15.
- Keleş, Vedat (2003)”, *Modern Müzecilik Ve Türk Müzeciliği*”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:1-2, ss.1-17.
- Küçükşengül Özkan, Şebnem (1990), *Kadın ve Suç*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.
- Koçer, Dilara Nergishan (2009), *Demokrat Parti Döneminde Kadın: (1950-1960) Arası Kadın Dergilerinde Kadın İmajı*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Koçer, Ayla (2010), *Türk Heykel Tarihinde, Rudolf Belling Kuşağı Heykeltıraşların Eserleri Arasında Anıtkabir Heykellerinin Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kayseri.
- Koç, Duygu (2016), *Türk Kadın Hareketini Kadınlar Dünyası Ve Türk Kadın Yolu Dergileri Üzerinden Okumak*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Komsuoğlu, Ayşegül (2008), *Türkiye’de Siyasal Muhalefet (1923-1980)*, Bengi Yayınları: İstanbul.
- Konan, Belkıs (2011),” Türk Kadınının Siyasi Haklarını Kazanma Süreci”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S:1, C: 60, ss.157-174.
- Kocacık, Faruk, Gökkaya, Vedat (2005), “Türkiye’de Çalışan Kadınlar Ve Sorunları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C:6, S:1, ss.195-219.
- Köksal, Ayşe H. (2012), “Soyut Üzerine Uzun Soluklu Tartışmalar”, *Genç Sanat*, Aralık, S:11, ss. 2-3.
- Köktener, Aysun (2013), *Spor Gazeteciliği Örneğinde İnternet Gazeteciliğinin Geleneksel Gazeteciliğe Etkisi*, c.8, Sayı:1, ss. 233-250.
- Kuzgun, Yıldız, Sevim, Seher A. (2004),” Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C: 37, S:1, ss.14-27.
- Koray, Meryem (1992), “Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri”, *Amme İdaresi Dergisi*, Mart, C:25, S:1, ss. 93-122.
- Kurnaz, Şefika (1991), *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, T.C Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Kırkpınar, Leyla (1999), *Türkiye’de Toplumsal Değişme*, Zeus Kitapevi Yayınları: İzmir.

- Limon, Birsen (2008), *Çağdaş Türk Resminde Örgütlü Sanat Hareketlerinin Türk Toplumunda Sanat Alt Kültürünün Oluşmasına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Makal, Ahmet (1995), Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Tarım Kesiminde İş Gücü ve Ücretli Emeye İlişkin Gelişmeler, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:56 S:3, ss. 103-140.
- Makal, Ahmet (2001), "Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emegin İlişkin Gelişmeler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:56, S:2, ss. 117-155.
- Maman, Kamil (2013), *Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar, DP'nin Kurucusu Anlatıyor Refik Koraltan*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- Minibaş, Türkel (1996), *Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu*, Say Yayınları: İstanbul.
- Namal, Yücel, Şahin, Toparlak Melek (2014), "Zonguldak'ın İlk Kadın Vekili Edibe Sayar", TMMOB Zonguldak 2. Kent Sempozyumu 21-22 Mayıs 2015, ss. 89-100.
- Namık, Ata (2006), "Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılma Oranı Hakkında Bir Not", *İşveren Dergisi*, Ocak, C:44, S:4, ss. 18-21.
- Naymansoy, Günseli (2009), *Türkiye'de Bilim ve Kadın Kongresi Bildirileri*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Okay, Nilgün, "İTÜ Maden Fakültesi ve Kadın", *Mimoza*, Haziran 2016, S: 4, ss. 5-16.
- Oralalp, Füsun (1995), "Bir Çalığışu Öyküsü İlk Kadın Kimyacımız Remziye Hisar", *Bilim ve Teknik Dergisi*, Ağustos, ss. 56-63.
- Okay, M. Orhan (2002), *Bir Başka İstanbul*, Kubbealtı: İstanbul.
- Öner, Pernur (2012), "Dünyada ve Türkiyede Öncü İlk Kadın Hekimler", *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Bülteni*, ss.16-18.
- Öymen, Altan (2014), *Öfkeli Yıllar*, Doğan Kitap: İstanbul, 11 Baskı.
- Öztürk, Neslihan (2013), *1950 Sonrası Türk Resminde Masalsı Anlatım*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Ötken, Nihal (2010), "Geleneksel Ve Yeni Uygulamalar Üzerinden Kadın Bedeninin Halk Oyunlarında Sunumu", *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S:4, ss.49-55.
- Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM-X. Dönem (1954–1957), C: II, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları: Ankara.

- Öztürk, Kazım (1998), *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM- IX. DONEM (1950-1954), TBMM Vakfı Yayınları No:19, C:1, Ankara
- Özdemirkıran, Merve, Öner, Selcen (2017), Türkiye’de Kadın Uluslararası İlişkiler Akademisyenlerinin Profili: Marmara Bölgesi. *Fe Dergi*, C: 9, S:1, ss. 92-112.
- Özer, Sevilay (2013), *Demokrat Parti’nin Köy Ve Köylü Politikaları (1946-1960)*, Berikan Yayınevi: Ankara.
- Özer, İlbeyi (2015), *Demokrat Parti Dönemi Siyasi ve Sosyal Hayat*, İskenderiye Kitap: İstanbul.
- Özdemir, Özlem (2018), *İlham Veren Cumhuriyet Kahramanları Öncü Kadınlar*, Kırmızı Kedi Yayınevi: İstanbul.
- Özer, Mustafa, Biçerli, Kemal (2003-2004), “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss.55-86.
- Özen, Hatice (1990), *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri (1868- 1990)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul
- Ökçün, Ahmet Gündüz (1971), *Türkiye İktisat Kongresi*, AÜSBF Yayınları: Ankara.
- Öğün, Aslıhan (2009), *Kadın Suçluluğun Sosyo-Kültürel Konumla ve Bu Konumdaki Değişmelerle İlişkisi: Sivas Yarıaçık Cezaevinde Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Öztoprak, Suna (1999), *Atatürk Dönemi Kadın Eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Özsoy, Selami (2011), “Spor Basınının Tarihi ve Türkiye’de 1950’den Günümüze Yaşanan Değişim”, *Marmara İletişim Fakültesi Dergisi*, Ocak, S: 18, ss. 208-216-223.
- Pınarcı, Gülden A. (2013), Kadın Dergileri, Atılım Üniversitesi Kütüphane Ve Dokümantasyon Müdürlüğü E-Bülten, Sayı 29, <http://ebulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2013-03/okuma.html>, [Erişim Tarihi: 02 Eylül 2018].
- Parmaksız Esmâ İğüs, Koç, Pınar Bolel “Arşiv, Kadın, Kimlik: MSGSÜ Resim Heykel Müzesi Arşivinden Leyla Turgut Terekesi”, “Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu” Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Sempozyumu, 17-19 Nisan 2009, ss. 147-151.
- Persentili, Nurşen (2013), *Türk Kadınlar Birliği (1923-2013) Doksan Yıllık Örgütlü Mücadele*, Karınca Yayınları: Ankara.

- Pektaş, Hafize, Moda ve Küreselleşme, Çatışma ve İşbirliği Kaynağı Olarak Küreselleşme Sempozyumu, Girne Amerikan Üniversitesi, 13-16 Mayıs 2008, ss. 1-12.
- Sancar, Serpil Üşür (2004), “Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi”, Doğu-Batı İdeolojiler II, S: 29, ss. 1-15.
- Sancar, Serpil (2014), *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Sarısamam, Sadık (1998) “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Kıyafeti Meselesi”, *Ankara Üniversitesi TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, C: 6; S: 21, ss.97-106.
- Sezer, Ayten (1998), “Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C: 14, S: 42, 889-905.
- Sertel, Yıldız (2008), *Nazım Hikmet ve Serteller*, Everest Yayınları: İstanbul.
- Sezginsoy, Burcu, Güven, Elif (2010), “Piyano ve Keman Alanındaki Harika Çocuk: İdil Biret-Suna Kan”, *İlköğretim Online*, C: 9, S: 1, ss. 128-135.
- Sertel, Zekeriya (2015), *Hatırladıklarım*, Can Yayınları: İstanbul.
- Sulubulut, Mustafa Eğitim (2014), *Alanında Türkiye’ye Davet Edilen Yabancı Uzmanlar (1923-1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kırşehir.
- Sucuoğlu, Elif (2018), *Demokrat Parti Döneminde Sanat (Müzik-Tiyatro-Sinema)*, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bilecik.
- Sümer, Gülizar Çakır (1999), *Türkiye’de Kadın Milletvekilleri 1935- 1991*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya.
- Söğüt, Mine (2010), *Darbeleri Kalemler*, GETTO Basın Yayın: İstanbul.
- Şeyhanlıoğlu, Hüseyin (2011), *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, Kadim Yayınları: Ankara.
- Şener, Sevda (2014), “Cumhuriyet Dönemi Kadın Oyun Yazarları”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, C:4, S: 4, ss.31-44.
- Şimşek, Leyla (2004),” Tarih, Toplum, Siyaset, ... ve Kadın Olmak”, *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi*, S:4, ss.3-18.
- Taşkıran, Tezer (1973), *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları: Başbakanlık Basımevi: Ankara.

- Taşkın Lale (2007), *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği Kitabı*, Sistem Ofset Matbaacılık: Ankara.
- Tatlı, Canan (2008), *Demokrat Parti Döneminde Toplumsal Ve Siyasal Hayatta Kadın*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: İstanbul.
- Tayanç, Füsün, Tayanç, Tunç (1981), *Dünyada ve Türkiye’de Tarih Boyunca Kadın*, Tan Kitap Yayın: Ankara.
- Talimciler, Ahmet (2012), *Din ve Hayat*, TDV Yayınları: Ankara.
- Tiryaki, Salih (2014), “Kadın Sporcu Fotoğraflarıyla Bedenin Pazarlanması”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, C:8, S:2, ss.218-237.
- Talas, Cahit (1967), *Sosyal Politika*, Sevinç Matbaası: Ankara.
- Taşdöven, Zehra (2013), *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Terkan, Banu (1999), *Kadının Toplumsallaşmasında Yazılı Basının Rolü ve Yazılı Basında Kadın İmajı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Toprak, Zafer (1994), “Türkiye’de Siyaset ve Kadın (Kadınlar Halk Fırkasından Kadınlar Birliği Kongresine 1923-1935)”, *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1994, S: 2, s. 5-13.
- Tekeli, Şirin (1996), *Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü*, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları: İstanbul.
- Toker, Metin (1991), *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973*, Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Toker, Metin (1998), *Demokrasinin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*, Bilgi Yayınları: Ankara.
- Topuz, Hüseyin (2007), “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950)” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: 12, S: 3, ss. 367-380.
- Topuz, Hıfzı (2010), *Gülümseyen Anılar*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Toprak, Zafer (1998), “Tesettürden Telebbüse ya da Çarşaf veya Elbise Milli Moda ve Çarşaf”, *Tombak*, S:19, ss. 52-63.
- Topçuoğlu, Orhan (1984), *Cumhuriyet Döneminde Olaylarda ve Mesleklerde Basınımızda Yer Alan İlk Kadınlar*, Demircioğlu Matbaacılık: Ankara.
- Toros, T. (1995), *Tarih ve Toplum Dergisi*, Aralık, S:156, ss.23.

- TRT Arşiv (1993), Hey Gidi Günler Programında 2. Bölümünde Bilgi Tamer'in Avni Özbenli ve Zehra Bilir ile Sohbeti.
- TRT Arşiv (1993), Hey Gidi Günler 3. Bölümünde Bilgi Tamer'in Neriman Altındağ Tüfekçi ve Nida Tüfekçi ile Sohbeti.
- TRT Arşiv (1994), Cumhuriyete Kanat Gerenler Programı 41.Bölümünde Mengü Ertel'in Vedat Nedim Tör ve Tezer Taşkiran ile Sohbeti. [Erişim: 17.08.2018].
- Turgut, Perihan Ergun (1998), *Cumhuriyet Aydınlanmasında Öncü Kadınlarımız*, Tekin Yayınevi: İstanbul.
- Tulukçu, N. Binnur (2000), *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Gebe ve Anne İşçilerin Korunması*, Türkiye Haber-İş Yayınları: Ankara.
- Türker, Burak Alper, Barışık, Barış (2018), "Tarihe İmza Atan Türk Kadınları", *Hukuk Gündemi*, 8 Mart Kadın Özel Sayısı, ss. 68-74.
- Tuncer, Erol (2006), *Siyasette Kadın*, Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları: Ankara.
- TÜSİAD (2000), *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş; Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş: İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2010), *İstatistik Göstergeler 1923-2009*.
- Unat, Nermin Abadan (1982), *Türk Toplumunda Kadın*, Araştırma, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, Eğitim, Ekin Yayınları Ticaret A.Ş.: İstanbul.
- Uzun, Ayşe (2014), *1950 Sonrası Toplumsal Olayların Sanata Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- Ünal, Birsen (2010), *Türk Kadınlığı için Çağdaş Bir Adım: Kadın Gazetesi (1947-1951)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Ündücü, Cemile Arıkoğlu, Türk, Fahri (2012), "Kamu Hayatında Türk Kadını", *Tübar-XXXI-/2012-Bahar*, ss. 31-53.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet (1990), *Atatürk İlkeleri ve Türk Kadınının Çilesi*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı: İstanbul.
- Yarar, Betül (2014), "Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçiş Süreci Ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Modern Sporun Kuruluşu", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (21), ss.301-317.
- Yapıcı, Gülçin ve diğerleri (2010), Mersin'de Çalışan Kadın Hekimlerin Eğitim ve Meslek Yaşamlarında Ayrımcılık Deneyimleri, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi 3 (1), ss.27.
- Yaşar, Okan (2007), Türkiye'de Kadın Eğitimi, Kadınlara Ait Diğer Göstergeler Ve Çanakkale İli Örneği, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C: 4, S: 1, ss. 1-35.

- Yener, Faruk (1999), *Radyo Televizyon Günleri (Olaylar, İnsanlar, Anılar)*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Yenilmez, Meltem İnce (2014),” İklere İmza Atan Kadınlarımız”, *Bakış Dergisi*, ss.2
- Yıldız, Cemalettin, Hacısalihoğlu Karadeniz, Mihriban, Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Öne Çıkan Kadın Matematikçileri Tanıtmaya Yönelik Etkinlik Geliştirme Çalışması, 24 Aralık 2017, KSBD, Sonbahar 2017, Y: 9, C: 9, Kadın Özel Sayısı, ss.308.
- Yıldız, Muhammet (2012), *Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü: Erzurum.
- Yıldız, Nuran (1996), “Demokrat Parti İktidarı ve Basın (1950-1960)”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C: 51, S: 1, ss.481-505.
- Yılmaz, Hadiye (2016), 1923 Yılı Mizah Basınında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı ve Kadınlar Halk Fırkası, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* S: 59, Güz, ss.263-296.
- Yılmaz, Seda (2015), *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadın Öğretmen Kimliği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Yurtoğlu, Nadir (2014), *Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri (1950-1960)*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: Ankara.
- Yüce, Caner (2008), *Demokrat Partinin Eğitim Politikası ve Cumhuriyet Halk Partisinin Muhalefeti*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Afyon.

İNTERNET KAYNAKLARI:

- “Adalet Cimcoz”. [Erişim:8 Kasım 2018, <http://www.istanbulkadinmuzesi.org/>].
- “Adalet Cimcoz”. [Erişim:22 Eylül 2018, <http://www.chronicledergisi.com/moradan/modaya-cimcozlar>].
- Anayasa Mahkemesi, <http://www.anayasa.gov.tr>, [Erişim: 10.08.2018].

Acar, Özgen “İlk Türk Kadın Arkeolog”. [Erişim: 20 Haziran 2018, http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/35693/ilk_Turk_Kadin_Arkeolog.html].

Asan Aşkın, Can Mustafa, Aygül Fazlıoğlu, “Kırsal Alanda Yoksulluğun Gerçek Yüzü: Kadınlar”, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları. [Erişim: 24 Ağustos 2018, <http://sgb.aile.gov.tr/upload/mce/2012/>].

Canerhan Tipi,” O Oğullar O Kızlar”. [Erişim: 18 Ekim 2018. www.youtube.com]

CumhuriyetGazetesiArşivi,<http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1982/21/10.xhtml>, [Erişim: 11 Ağustos 2018].

Cumhuriyet Gazete Arşivi,www.cumhuriyetarsivi.com, 3 Aralık 1936 ,[Erişim:15 Nisan 2018].

Çaytaş, Cezayir, “Toplumsal Cinsiyet ve Kadınların Toplumsal Hayatta Karşılaştıkları Zorluklar ve Çözüm Önerileri”, 1.Uluslararası Çukurova Kadın Çalışmaları Kongresi. [Erişim: 18 Temmuz 2018, <http://dekaum.deu.edu.tr/1-uluslararasi-cukurova-kadin-calismalari-kongresi/>].

Dinç, Sait, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Milli Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (5-14 Şubat 1953)”. [Erişim: 21 Mart 2018, http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_V._milliegitim_surasi.pdf].

“Edibe Subaşı Kutucuoğlu”. [Erişim:9 Eylül 2018, <http://www.kokpit.aero/turkiyenin-ilk-kadin-akrobasi-pilotu>].

Erdemli, Atilla, “Kadın ve Spor”, [Erişim: 14 Nisan 2018], <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm>.

Gürlü, Aysel,” Cumhuriyet Öncesi Ve Cumhuriyet Döneminde Meslekte Öncü Kadın Doktorlar”, Ufuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Doktor Rıdvan Ege Hastanesi. [Erişim:28 Ocak 2018, www.ankaraderm.org].

- Gürsoy, Celal, “1940’lı Yıllar”. [Erişim: 26 Mart 2018, <https://galatasaraakurek.com/2013/05/01/1940li-yillar>].
- “Halet Çambel Vefat Etti”. [Erişim: 18 Eylül 2018, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/28469/Halet_Cambel_vefat_etti_Hitler_in_elini_sikmamisti.html].
- “Hürriyet, Türk Kadınlar Konseyi Rize Şubesi Açıldı”, 4 Şubat.2009. [Erişim: 10 Ekim 2018, www.hurriyet.com.tr].
- Hiçyılmaz, Ergun, “İlk Milli Yüzücümüz”. [Erişim: 23 Ağustos 2018, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/06/22/cp/hob114-20040620-102.html>].
- İpekeşen, Erdal, “Türkiye’nin İlk Kadın Subayları”. [Erişim: 10 Ekim 2018, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiyenin-ilk-kadin-subaylari-40209590>].
- “İlk Milli Yüzücümüz”. [Erişim: 23 Ağustos 2018, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/06/22/cp/hob114-20040620-102.html>].
- Koca, Emine, Koç, Fatma ve Vural, Tuba (2015), “Kültürlerarası Etkileşimde GiyimKuşam”, ss. 793-808. [Erişim: 20 Ağustos 2018, [Http://Www.Ayk.Gov.Tr/Wp-Content/Uploads/2015/01/Koca-Emine-Koç-Fatma-Vural-Tuba-Kültürlerarası-Etkileşimde-Giyim-Kuşam](http://www.Ayk.Gov.Tr/Wp-Content/Uploads/2015/01/Koca-Emine-Koç-Fatma-Vural-Tuba-Kültürlerarası-Etkileşimde-Giyim-Kuşam)].
- Kocaer, Soner,” Türkiye’nin İlk Kadın Emniyet Müdürü Öldü”, (20.10.2011), [Erişim: 26 Eylül 2018, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiyenin-ilk-kadin-emniyet-muduru-oldu-16334432>].
- Konuk, Esra (2007), “Türkiye’nin İlk Kadın İnşaat Mühendisi”, ss.49-50. [Erişim: 28 Eylül2018,http://kocaeli.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/9609dcc625b2d58_ek.pdf?dergi=660].
- “Kapılar Açılınca 3.Bölüm”, [Erişim:14 Mart 2018, www.trtarsiv.com].
- “Kapılar Açılınca 4.Bölüm”. [Erişim: 20 Eylül 2018, <http://www.trtarsiv.com/izle/125111/kapilar-acilince-4-bolum>].

- Kara, Ahmet Hamdi, Karataş, Kaya, “Kenan Uçak, Kadına Şiddet ve Ayrımcılık”, [Erişim: 23 Ocak 2018], www.giresun.meb.gov.tr
- KSGM, <http://www.ksgm.gov.tr>, [Erişim: 10.08.2018].
- “Milletvekilleri Genel Seçimleri”. [Erişim: 24 Ağustos 2018, <http://www.tuik.gov.tr/2011>].
- “Naciye Aküren”. [Erişim: 14 Temmuz 2018, <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/akuren-naciye.html>, Bursa Gazeteciler Cemiyeti, 1997].
- MithatAlamFilmMerkezi, http://www.mafm.boun.edu.tr/files/8_2004_MAFM_Faaliyet%20Raporu.pdf, [Erişim: 27 Kasım 2018].
- Özdemir, Ufuk (2003), “Türkiye’de Kadın Kıyafetinde Modernleşme Süreci ve Medyanın Etkisi”, *Köprü Dergisi*, Güz, S:84, [Erişim: 19.08.2018, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=570>].
- “Öncü Kadınlar”, 16.11.2015. [Erişim: 8 Haziran 2018, <https://m.youtube.com>].
- Özkan Demirtaş, Demokrat Parti Dönemi Türkiye’de Sosyal Politikalar, [Erişim: 20 Mart 2018, http://ozkandemirtas.com/blog/wpcontent/uploads/2015/04/DP_Donemi_Sosyal_Politikalar.pdf].
- Özer, Derya Nüket (2005), "Kubbelerde Yüksek Ökçeler: Cahide Tamer ile Röportaj". [Erişim: 13.06.2018, www.yapi.com.tr].
- “Radyoların Altın Kızı: Perihan Altındağ Sözeri”. [Erişim: 20 Kasım 2018, <http://www.turizmhaberleri.com/haberayrinti.asp?ID=22440>].
- “Sanatçı Neriman Altındağ Tüfekçi Vefat Etti”. [Erişim: 28 Haziran 2018. www.hurriyet.com.tr].
- Seven, Tuğçe (2015), “Çok Partili Rejime Geçiş ve Demokrat Parti Dönemi’nde Basın (1945-1960)”, [Erişim: 23 Temmuz 2018, www.academia.edu.tr].

“Sabiha Rıfat Gürayman”. [Erişim: 10 Temmuz 2018, <http://www.sibelkurt.net/?Lang=TR&Syf=25&video=57164>].

“Semiha Es”. [Erişim: 27 Kasım 2018, <http://www.istanbulkadinmuzesi.org/semiha-es>].

TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/>, [Erişim: 20 Ağustos 2018].

Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr>, [Erişim: 10 Ağustos 2018].

Türk Hukukçu Kadınlar Derneği, www.hukukcukadınlar.org, [Erişim: 5 Ocak 2017].

“Türkiye’nin İlk Kadın Zabıtası Erzurum’dan Çıktı”. [Erişim:17 Eylül 2018, <http://www.erzurumajans.com/afife-ipek--tarihe-gecmisti-41044h.ht>].

Tunçdemir, İlknur, "Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk opera sanatında bir öncü kadın sanatçı ve ressam: Semiha Berksoy (1910- 2004), Bildiri, Tabuları Aşmak, 26-28 Nisan 2006, 2. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları Ve Eğitim Merkezi, Gazimagusa, Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. [Erişim: 5 Kasım 2018, http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/I-Tuncdemir_5.html].

TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr>, [Erişim: 17.08.2018].

TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td> [Erişim:24.08.2018].

Taha Toros Arşivi, (İstanbul Şehir Üniversitesi) TT.583298, Dosya No:20,1984. [Erişim:21 Eylül 2018, www.earsiv.sehir.edu.tr].

Yıldız, Mete (2012), Cumhuriyet Döneminde Bürokrasi, Güz, Ders.4. [Erişim: 20 Kasım 2018, www.yunus.hacettepe.edu.tr].

Unat, Yavuz, “Atatürk’ün Kızlarından Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Kadın Astronomu, İlk Kadın Dekanı ve İlk Kadın Senatörü Nüzhet Toydemir Gökdoğan”, [Erişim: 23 Eylül 2018], <http://www.bilimtarihi.org>.

“Yılların Eskitemediği Kadın Atletler”. [Erişim: 10 Temmuz 2018, <http://www.posta.com.tr/yillar-in-eskitemedigi-kadin-atletler-haberi-271548>,71].

Yaman, Zeynep Yasa, “1950’li Yılların Sanatsal Ortamı Ve Temsil Sorunu”, İstanbul Sanat Müzesi Vakfı. [Erişim: 25 Eylül 2018, www.sanalmuze.org].

Zihnioğlu, Yaprak, “Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği”, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi. [Erişim: 22 Haziran 2018, http://www.obarsiv.com/cagdas_turkiye_seminerleri_0809/].

<http://www.sinematurk.com/kisi/2204-seyfi-havaeri/>, [Erişim: 10 Aralık 2018].

<http://adalilar.adalarmuzesi.org/kaynak/adalarda-iz-birakanlar-sergisi/item/394-ayse-azra-ve-kemal-inal>, [Erişim: 12 Aralık 2018].

<http://www.karpuzlu.bel.tr>, [Erişim: 11.08.2018]

<http://www.milliyet.com.tr/-magazin-1193617/>, [Erişim: 3 Aralık 2018].

EKLER

Ek- 1: Akis, “Kadın Mebuslar”, 22 Mayıs 1954.

Ek- 2: Kars Milletvekili Tezer Taşkıran'ın Rize Milletvekili İzzet Akçal ile birlikte Erzurumlu Karafatma'ya aylık bağlanması konusundaki kanun teklifi ve Bütçe Komisyonu Raporu. TBMM Tutanak Dergisi, (17 Şubat 1954), Dönem 9, Birleşim 44, C: 26, ss. 136.

S. SAYISI : 136

Kars Mebusu Tezer Taşkıran ve Rize Mebusu İzzet Akçal'ın, Erzurumlu Karafatma'ya vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında kanun teklifi ve Maliye ve Bütçe komisyonları raporları (2/605)

3 . II . 1954

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Milli Mücadeleye çete kumandanı olarak katılmış ve bu hizmet mukabili kendisine Milis Subay unvanı verilmiş olan Erzurum'lu Karafatma'ya vatani hizmet tertibinden maaş tahsisine ait kanun teklifi bağlı olarak sunulmuştur.

Kars Mebusu
Tezer Taşkıran

Rize Mebusu
İzzet Akçal

MUCİP SEBEPLER

Milli Mücadeleye 350 mücahit akıncı ile iştirak ederek 18 nci Fırkının 20 nci Hücum Taburu Süvari Bölüğü Kumandanlığını yapmış ve bu hizmet mukabili kendisine Milis Subayı unvanı verilmiş olan Erzurum'lu Milis Karafatma yaşının yetmiş aşması, kendisine bakacak hiç kimse bulunmaması dolayısıyla halen İstanbul'da bir kulübede yaşamakta ve büyük bir sefalet içinde kıvrınmaktadır.

Bu kahraman kadın, vatani hizmet tertibinden maaş tahsis için Büyük Millet Meclisinin atfetine sığınmıştır.

Kars Mebusu
Tezer Taşkıran

Rize Mebusu
İzzet Akçal

Bütçe Komisyonu Raporu

T. B. M. M.
Bütçe Komisyonu
Esas No : 2/605
Karar No : 108

12 . II . 1954

Yüksek Reisliğe

Kars Mebusu Tezer Taşkiran ve Rize Mebusu İzzet Akçal'ın, Erzurum'lu Karafatma'ya vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkındaki kanun teklifi Maliye Komisyonu raporiyle birlikte komisyonumuza havale edilmiş olduğundan Maliye Vekâleti mümessili hazır olduğu halde tetkik ve müzakere edildi.

Teklifi bidayeten tetkik eden Maliye Komisyonunun raporunda belirtildiği veçhile Millî Mücadelede fedakâarane hizmetlerde bulunan ve halen fakir ve muhtaç bir duruma düşmüş olan İstanbul Kasımpaşa Gülhan sokak 13 numarada ikamet eden Erzurumlu Karafatma'ya hayatta bulunduğu müddetçe (170) lira aylık verilmesine dair olan kanun teklifi komisyonumuza da yerinde mütalâa olunarak maddelerin görüşülmesine geçilmiş ve maddeler redaksiyon bakımından değiştirilerek kabul edilmiştir.

Halen 70 yaşında bulunan fedakâr Türk Kadınının bir an evvel refaha kavuşabilmesini temin maksadiyle lâyiha öncelik ve ivedilikle görüşülmesi temennisiyle Umumi Heyetin tasvibine arz edilmek üzere Yüksek Reisliğe sunulur.

Reis	Reis V.	Sözcü
Rize	İstanbul	Sivas
<i>I. Akçal</i>	<i>H. Hünman</i>	<i>H. İmre</i>
Bu rapor		
sözcüsü	Kâtip	
Ordu	Siird	Antalya
<i>R. Aksoy</i>	<i>B. Erden</i>	<i>A. Sarıoğlu</i>
Diyarbakır	Eskişehir	İstanbul
<i>M. Ekinci</i>	<i>A. Potuoğlu</i>	<i>S. Oran</i>
İstanbul	Konya	Mardin
<i>F. Sayımer</i>	<i>R. Birand</i>	<i>R. Erten</i>
Rize		Siird
<i>O. Kavrakoğlu</i>		<i>M. D. Süalp</i>

Ek-3: Kars Milletvekili Tezer Taşkiran'ın Kars milletvekilleri Milletvekili A. Çetin ve L. Aküzüm ile birlikte Karlı Hasan Aydın'a aylık bağlanması konusundaki kanun teklifi ve Maliye Encümeni Mazbatası. TBMM Tutanak Dergisi, (11 Mart 1954), Dönem 9, Birleşim 64, C: 29, ss. 219.

S. SAYISI : 219

Kars Mebusu Tezer Taşkiran ve 2 arkadaşının, Karlı Hasan Aydın'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında kanun teklifi ve Maliye ve Bütçe encümenleri mazbataları (2/622)

T. B. M. Meclisi Yüksek Başkanlığına

Kars'lı Hasan Aydın'a vatani hizmet tertibinden maaş tahsisine ait kanun teklifi bağlı olarak sunulmuştur.

Kars Mebusu
T. Taşkiran

Kars Mebusu
A. Çetin

25 . II . 1954
Kars Mebusu
L. Aküzüm

MUCİP SEBEPLER

Kars'lı Cihangiroğlu Hasan Aydın Balkan ve Birinci Cihan harplerinde gönüllü olarak hizmet etmiş, bir oğlu Ruslar tarafından kurşuna dizilmiş, diğer oğlu Ermeniler tarafından doğranmak suretiyle öldürülmüştür.

Mütareke esnasında Kars'ta merhum ağabeyi İbrahim Bey ve diğer vatanperverlerle birleşerek Cenubi Garbi Kafkasya Cumhuriyeti Hükümetini kurmuş, mütareke ahkâmına göre Ermenilere terkedilmesi icabeden yerleri on bir ay müddetle savaşarak müdafaa etmiş ve bilâhara gelen İngiliz kuvvetlerine karşı da mukavemet ettiklerinden dolayı yakalanarak ağabeyi ile beraber Malta'ya sürülmüş kıymetli bir vatan evlâdıdır.

İstiklâl Madalyası ile taltif edilenler arasındadır.

Hasan Aydın ve silesi Kars kurtuluşunda tarihi vazife görmüştür.

Halen 75 yaşında bulunan bu muhterem ihtiyar geçen yıl Kars Valiliği yoluyla Hükümete müracaat ederek kendisine vatani hizmet tertibinden maaş bağlanmasını dilemiştir.

Durumu tetkik edilerek 3 . XII . 1953 tarihli İcra Vekilleri Heyetinde kendisine münasip bir vatani hizmet maaşı bağlanması kabul edilmiş ve bu karar kendisine de bildirilmiştir.

Ancak bu muhterem ihtiyarın bir an evvel huzura kavuşması düşüncesiyle esasen Hükümetçe karara bağlanmış olan bir hususu, kanun teklifi halinde Büyük Millet Meclisine sunmayı uygun bulduk.

Hasan Aydın'ın hayatının son günlerini kimseye muhtaç olmadan geçirmesi Büyük Milletimizin kadirşinaslığı olur.

Maliye Encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Maliye Encümeni
Esas No. 2/622
Karar No. 48

27. II. 1954

Yüksek Reisliğe

Kars Mobusu Tezer Taşkıran ve iki arkadaşının, Kars'lı Hasan Aydın'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında kanun teklifi, encümenimizce, teklif sahiplerinin ve Hükümet temsilcilerinin de iştiraki ile, tetkik ve müzakere olundu.

Esbabi mucibe lâyhası ile teklif sahiplerinin encümene ibraz ettikleri vesikaların tetkikinde :

Kars'lı Hasan Aydın'ın Birinci Dünya Harbi ve İstiklâl Savaşına gönüllü olarak iştirak ettiği, b.r. oğlunun Ruslar tarafından kurşuna dizildiği, diğer oğlunun Ermeniler tarafından öldürüldüğü;

Mütareke esnasında merhum ağabeyi ve diğer arkadaşları ile Cenubi Garbi Kafkas Cumhuriyeti Hükümetini kurdukları;

Mütareke ahkâmı gereğince Ermenilere terk edilmesi icabeden yerleri 11 ay müddetle müdafaa ettiği ve İngiliz kuvvetlerine karşı mukavemet ettiğinden dolayı ağabeyi ile Malta'ya sürüldüğü ve bu yararlıklarından dolayı İstiklâl Madalyası ile taltif edildiği;

Anlaşılmıştır.

Bugün 75 yaşında ve muavenete muhtaç olan Hasan Aydın'ın Hükümete de maaş tahsisi için müracaatta bulunduğu, maaş tahsis edilmesi Vekiller Heyetince kararlaştırıl-

dığı ve evrakının Maliye ve Millî Müdafaa vekâletlerine, gereğine tevessül için verildiği, Hükümet temsilcileri ile teklif sahiplerinin izahatından öğrenilmiş ve teklifte istenilen 170 lira aylığın hayatta bulunduğu müddetçe kendisine verilmesi esası kabul edilerek maddelerin müzakeresine geçilmiştir.

Birinci madde bazı kelime değişiklikleri ile, iki ve üçüncü maddeler aynen kabul edilmiştir.

Havalesi gereğince Bütçe Encümenine tevdi olunmak üzere Yüksek Reisliğe sunulur.

Maliye Encümeni Reisi Mazbata Muharriri

Amasya	Zonguldak
H. Koray	F. Açıksöz
Çorum	Erzurum
Ş. Gürses	S. Erduman
İmzada bulunamadı	İmzada bulunamadı
Eskişehir	Kocaeli
M. Başkurt	L. Tokoğlu
İmzada bulunamadı	
Niğde	Seyhan
H. Arıbaş	Z. Akçalı
Seyhan	Siiird
R. Güçlü	C. Yardım
İmzada bulunamadı	
Yozgad	Zonguldak
F. Nizamoğlu	R. Sivişoğlu
İmzada bulunamadı	

Ek-4: Alper ve Yıldırım, 2013: 53

T. C. KIRIS PAS 74244

IST. DOS. 74244

NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI

H-1
455100
175600

455100
175600

Doğum yeri: Kafkasya

Doğum tarihi: 1319

Biri us yiz on dokuz

Soyadı	Ağaoğlu
Adı	Güreyya
Erkek mi Kadın mı	Kadın
Babasının adı	Ahmet Akif
Anasının adı	H. Litare
Doğum yeri	Kafkasya
Doğum tarihi	1319

Ek-5: Yeni Sabah, 13 Ocak 1950: 6.

Ek-6: Hürriyet,” Vefat İlanları” 8 Ocak 2016

VEFAT

Emekli Jandarma Yarbayı Besim Kâmil Minisker ve Cemile Minisker’in kızı;
Op. Dr. Mehmet Şefik Bey’in yeğeni;
eski İstanbul Başsavcılarından Esad Ekeman’ın ve Behiye Yasaman’ın gelini;
Fikret Minisker, Semiha Hakyemez ve Güner Minisker’in kardeşi; Bülent ve Bâli Ekeman’ın yengesini;
Hanzade Kalyoncu’nun kayınvalidesi; Fikret Ekeman’ın eşi;
Fatma ve Mustafa Ekeman’ın annesi; Mina Ekeman’ın babaannesi,
Üsküdar Amerikan Kız Lisesi 1943 Mezunu, İstanbul Radyosu’nun İlk Kadın Spikeri

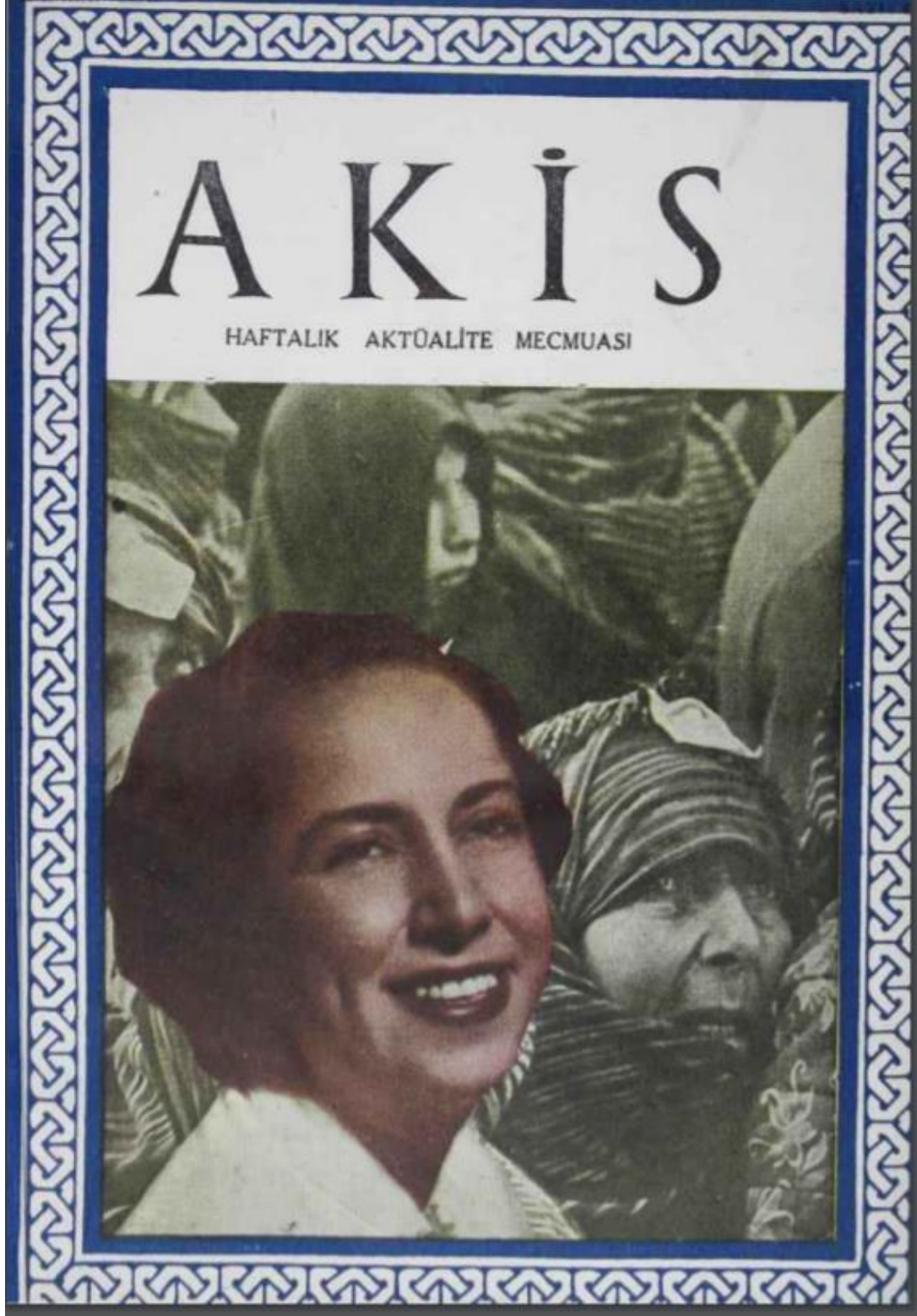
MEKŞUFE EKEMAN

Hakk’ın rahmetine kavuşmuştur.
Naaşı, 8 Ocak 2016 Cuma günü (bugün) Teşvikiye Camii’nde kılınacak öğle namazını müteakip,
Karacaahmet Mezarlığı’na defnedilecektir. Allah rahmet eylesin.

AİLESİ

Not: Çiçek gönderilmemesi rica olunur.

Ek-7: Akis, “Nazlı Tlabar Erkeklerden Fazla Rey Alan Kadın Mebus”, 5 Haziran 1954,
Kapak Resmi

Ek-8: Türk Ceza Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete*, 6123, 15 Temmuz 1953.

Madde 414: Her kim 15 yaşını bitirmeyen bir küçüğün ırzına geçerse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasına mahkûm olur. Eğer fiil cebir ve şiddet veya tehdit kullanılmak suretiyle veya akıl veya beden hastalığından veya failin fiilinden başka bir sebepten dolayı veya failin kullandığı hileli vasıtalarla fiile mukavemet edemeyecek bir halde bulunan bir küçüğe karşı işlenmiş olursa ağır hapis cezası on seneden aşağı olamaz.

Madde 415: Her kim 15 yaşını bitirmeyen bir küçüğün ırz ve namusuna tasaddiyi mutazammın bir fiil ve harekette bulunursa iki seneden dört seneye ve bu fiil ve hareket yukarıdaki maddenin ikinci fıkrasında yazılı şartlar içinde olursa üç seneden beş seneye kadar hapsolunur .

Madde 416: On beş yaşını bitiren bir kimsenin cebir ve şiddet veya tehdit kullanmak suretiyle ırzına geçen veyahut akıl veya beden hastalığından veya kendi fiilinden başka bir sebepten veya kullandığı hileli vasıtalarla dolayı fiile mukavemet edemeyecek bir halde bulunan bir kimseye karşı bu fiili işleyen kimse yedi seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Yine bu suretle ırz ve namusa tasaddiyi tazammun eden diğer bilfiil ve harekette bulunursa üç seneden beş seneye kadar hapsolunur. Reşit olmayan bir kimse ile rızasıyla cinsi münasebette bulunanlar fiil daha ağır cezayı müstelzim bulunmadığı takdirde altı aydan üç seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 418: Yukarıdaki maddelerde yazılı fiil ve hareketler mağdurun ölümünü mucip olursa faile idam cezası verilir. Eğer bu fiil ve hareketler bir marazın sirayetini veya mağdurun sıhhatine sair büyük bir nakisa irasını veya maluliyet veya mâyubiyetini müstelzim olursa cezanın yarısı ilâve edilerek hükmolunur.

Madde 419: Alenen hayasızca vaz' u harekette bulunanlar on beş günden iki aya ve o suretle cinsî münasebette bulunanlar altı aydan bir seneye kadar hapis ve bu fıkra yazılı hallerde ayrıca 100 liradan 500 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 421: Kadınlara ve genç erkeklere söz atanlar üç aydan bir seneye ve sarkıntılık edenler altı aydan ilki seneye kadar hapsolunur.

Madde 429: Her kim cebir ve şiddet veya tehdit veya hile ile şehvet hissi veya evlenme maksadıyla reşit olan veya reşit kılınan bir kadını kaçıırır veya bir yerde alıkoyarsa üç seneden on seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Kaçırılan kadın evli ise ağır hapis cezası yedi seneden aşağı olamaz.

Madde 430: Her kim cebir ve şiddet veya tehdit veya hile ile şehvet hissi veya evlenme maksadıyla reşit olmayan bir kimseyi kaçıırır veya bir yerde alıkoyarsa beş seneden on seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Eğer reşit olmayan kimse, cebir ve şiddet veya tehdit veya hile olmaksızın kendi rızası ile şehvet hissi veya evlenme maksadıyla kaçırılmış veya bir yerde alıkonulmuş ise ceza altı aydan üç seneye kadar haptir.

Madde 431: Kaçırılan kimse on iki yaşını doldurmamış ise fail, cebir ve şiddet veya tehdit veya hile kullanmamış olsa dahi cezası beş sene ağır haptisten aşağı olamaz.

Madde 439: Cebren kaçırmak sırasında veya bu yüzden kaçırılan kimse yaralanmış olursa yarasının derecesine göre ceza üçte birden bir misline kadar arttırılır ve eğer ölürse fail idam cezası ile cezalandırılır.

Madde 440: Zina eden karı hakkında altı aydan üç seneye kadar hapis cezası tertip olunur. Karının evli olduğunu bilerek bu fiilde ortak olan kimse hakkında da aynı ceza hükmolunur.

Madde 441: Karısı ile birlikte ikamet etmekte olduğu evde yahut herkesçe bilinecek surette başka yerde karı koca gibi geçinmek için başkası ile evli olmayan bir kadını tutmakta olan koca hakkında altı aydan üç seneye kadar hapis cezası hükmolunur. Erkeğin evli olduğunu bilerek bu fiilde şerik olan kadın hakkında da aynı ceza verilir.

Madde 442: Yukarıdaki maddelerde yazılı cürümlerin işlendiği sırada karı ve koca birbirinden nikah baki olduğu halde hâkimin hükmü ile ayrılmış veya biri diğerini terk etmiş ise her birinin cezası üç aydan bir seneye kadar haptir.

Madde 456: Her kim katil kastıyla olmaksızın bir kimseye cismen eza verir veya sıhhatini ihlâl e yahut akli melekelerinde teşevvüş husulüne sebep olursa altı aydan bir seneye kadar hapsolunur. Fiil, havastan veya azadan birinin devamlı zaafını yahut söz söylemekte devamlı müşkülâtı veya çehrede sabit bir eseri yahut yirmi gün ve daha ziyade akli veya bedenî hastalıklardan birini veya bu kadar müddet mutât iştigallerine devam edememesini mucip olmuş veya hayatını tehlikeye maruz kılmış veya gebe bir kadın aleyhine işlenip de vaktinden evvel çocuk doğmasını intaç etmiş ise ceza iki seneden beş seneye kadar hapidir. Fiil, kati veya muhtemel surette iyileşmesi kabil olmayacak derecede akıl veya beden hastalıklarından birini yahut havastan veya el yahut ayaklardan birinin veya söylemek kudretinin yahut çocuk yapmak kabiliyetinin ziyamı mucip olmuş veya azadan birinin tatilini yahut çehrenin daimi değişikliğini veya gebe bir kadına karşı ika olunup da çocuğun düşmesini intaç eylemiş ise ceza beş seneden on seneye kadar ağır hapidir. Eğer fiil, hiçbir hastalığı veya mutât iştigallerden mahrumiyeti mucip olmamış yahut bu haller on günden ziyade uzamamış ise takibat icrası muntazarrırın şikâyetine bağlı olmak şartıyla fail hakkında iki aydan altı aya kadar hapis veya 200 liradan 2500 liraya kadar ağır para cezası hükmolunur. Bu fiil, 457nci maddede yazılı vasıtalarla İşlenirse takibat icrası şikâyete bağlı değildir.

Madde 457: 456'ncı maddede yazılı fiillere 449'uncu maddenin birinci ve üçüncü bentlerinde yazılı hal inzımam eder yahut fiil gizli veya aşikâr bir silah ile veya aşındırıcı ecza ile işlenmiş olursa asıl ceza üçte birden yarıya kadar artırılır. Eğer fiilde 450'inci maddenin 5nci bendinde yazılı hal müstesna olmak üzere diğer bentlerindeki hallerden biri birleşirse bu birleşen fiil hakkında, 78'inci madde hükmü cari olmak şartıyla ceza yarı nispetinde çoğaltılır.

Madde 462: Yukarıda geçen iki fasılda beyan olunan fiiller, zinayı icra halinde veya gayrimeşru cinsi münasebette bulunduğu esnada meşhuden yakalanan veya zina yapmak veya gayrimeşru cinsi münasebette bulunmak üzere yahut henüz zina yapmış veya gayrimeşru cinsi münasebette bulunmuş olduğunda zevahire göre şüphe edilmeyecek surette görünen bir koca veya karı yahut kız kardeş veya fûrudan biri yahut bunların müşterek faili veya her ikisi aleyhinde karı veya koca yahut usulden biri veya erkek veya kız kardeş tarafından işlenmiş olursa fiilin muayyen olan cezası sekizde bire indirilir ve ağır hapis cezası hapis cezasına tahvil olunur. Müebbet ağır hapis cezası yerine

dört seneden sekiz seneye ve idam cezası yerine de beş seneden on seneye kadar hapis cezası verilir.

Madde 468: Bir kadının rızası olmaksızın çocuğunu düşürten kimseye yedi seneden 12 seneye kadar hapis cezası verilir. Rızası ile bir kadının çocuğunu düşürten kimseye iki seneden beş seneye kadar hapis cezası verilir. Çocuğu düşürmeye rıza gösteren kadına da aynı ceza verilir. Aşağıdaki hallerde birinci fıkra hükmü tatbik olunur:

1. Eğer kadın 14 yaşından küçükse veya her ne suretle olursa olsun irade veya idrak kabiliyetinden mahrum ise;

2. Eğer rıza şiddet veya tehdit veya telkin veyahut iğfal ile elde edilmiş olursa

Birinci fıkrada yazılı fiil kadının ölümüne sebep olmuş ise ceza on beş seneden yirmi seneye ve bedenî bir zararı mucip olmuş ise on seneden on beş seneye kadar ağır hapis cezası verilir. İkinci fıkrada yazılı fiil kadının ölümüne sebep olmuş ise beş seneden on iki seneye ve bedenî bir zararı mucip olmuş ise üç seneden sekiz seneye kadar ağır hapis cezası verilir.

Ek-9: Nuriye Pınar Erdem'in Bilecik'te Bulunan Kabri

Ek-10: Zafer Gazetesi, 19 Şubat 1950, s.4

Ek-11: Zafer Gazetesi, 31 Temmuz 1950, s.1

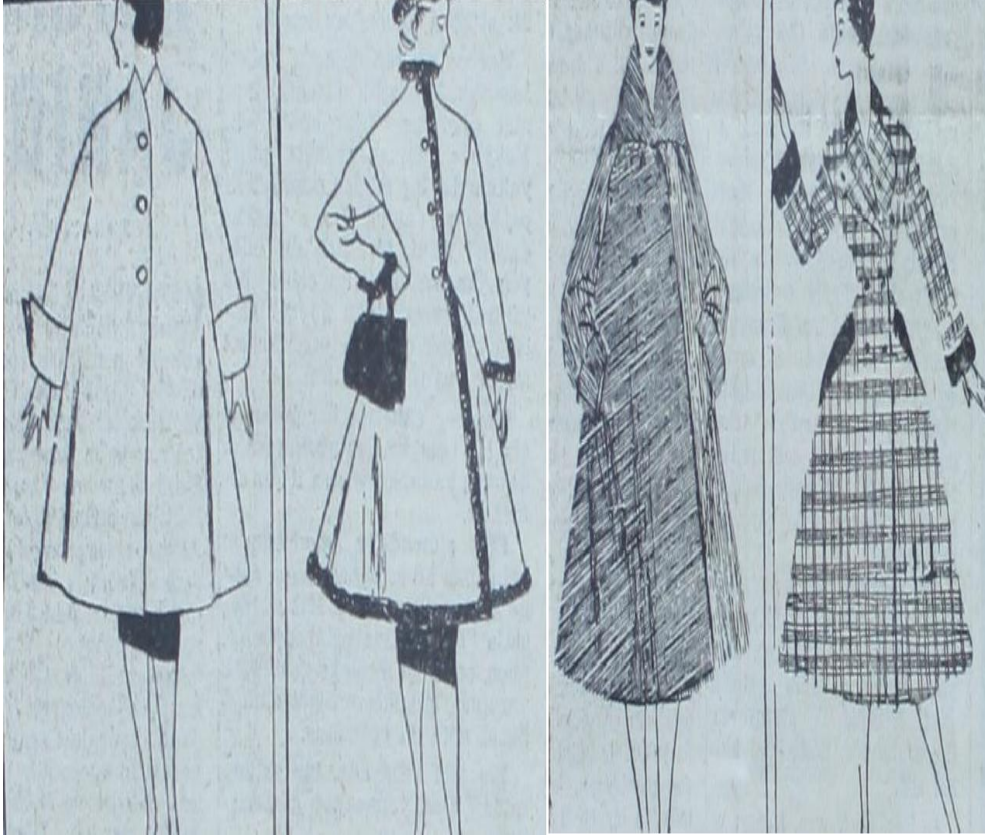
Dün saat 16 da Nümune hastahanesi toplantı salonunda, Hemşire Okulu talebelerinin ananevi kep giyme töreni yapılmıştır. İlk olarak o'cul müdürü ve hastahane başhekimini Rüştü Çapçı toplantıyı açmış onu takiben, okul arkadaşları adına talebelere Muallâ Çakmak konuşmuştur. Konuşmayı müteakki 28 talebeye kepleri giydirilmiş ve hep bir ağızdan and içildikten sonra toplantıya son verilmiştir. Resimde yeni hastahane hemşireleri görülüyor

Ek-12: Yeni Sabah, 30 Temmuz 1950,” Günün Resimleri”, s.3

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Maden Tetkik Arama Enstitüsünü ziyareti sırasında maden mühendisi bayandan izahat alırken...

Ek-13: Yeni İstanbul, 27 Kasım 1950, "Mantolar", s.6

Ek-14: Yeni İstanbul,29 Mayıs 1950, s.6

TAKSİM KRİSTAL
SALONUNDA

Bu akşamdan itibaren HER AKŞAM

Türkiyenin yegâne ve rakipsiz
Ses Sanatkarı
HAMİYET YÜCESES

Mısırın yüksek
Ses Sanatkarı
İNSAF MÜNİR

Yeniden sahnemize
İltihak eden şarkın
rakkasesi **ŞEHRAZAD**

Genç ve sevimli
sanatkar
AHMED ÜSTÜN

NECATİ TOKYAY   **SUZAN GÜVEN**   **ESMA ENGİN**   **MÜNİR AHMED**

Fasıl Heyeti: **NECATİ TOKYAY — ERCÜMEND BATANAY — FEVZİ ARSLANGİL — İSMAİL TEZELLİ — PARAŞKO — ŞEREF ÖZSOY — MAKSUD SEZER — RAHMİ COŞAR — NECDET GEZEN.** Hanendeler: **YAHYA — İBRAHİM.**

HER PAZAR saat 15 ten itibaren tam kadro ile **İÇKİSİZ AİLE MATİNESİ** ve ilâve olarak

Ek-16: Cumhuriyet, “Türkiye Güzellik Kraliçesi Dün Seçildi”, 29 Ağustos 1950, s.1

Ek-17: Akşam, “Kadınlar Birliği”,16 Eylül 1952: 5.

Kadınlar Birliği Kongresine Ankaradan İştirak eden delege-
ler: Ortada Genel Merkez Başkanı bayan Muallâ Anıl, sağ-
da: İdare Heyeti azasından bayan Zafer İnce, solda: Genel
Sekreter Esmâ Noyman.

Ek-18: Kadınlar Birliği Kongresinden Bir Görünüş. Zafer, 10 Aralık 1950, “Kadınlar Birliği”, s.1

Ek-19: Zafer, 11 Ocak 1950, "Türk Amerikan Kùltür Derneğinin İkinci Aylık Toplantısı",
s.5

Türk - Amerikan kadınları Kùltür Derneğinin ikinci aylık toplantısı da dün yapılmıştır. Yukarıdaki resim toplantıda bulunanlarla Mrs.Dorr'u konuşurken göstermektedir. — Yazısı 5 inci sayfada —

Ek-20: Kadın figürünün de yer aldığı masalsı bir resim örneği, Saz Heyeti, 1956, tuvale yağlıboya, 95 x 82,5 cm (Neslihan Öztürk, "1950 Sonrası Türk Resminde Masalsı Anlatım" Sosyal Bilimler Dergisi, S: 23, Mayıs 2018, 304-319, s.310.

Ek-21: Yeni Sabah, “Seçim Komisyonu Mesaisini Bitirdi”, 29 Ocak 1950, s.1

Minönü Halkevi Dül - Edebiyat şubesi tarafından tertib edilen «şir sergisi» dün öğleden sonra Halkevinde açılmıştır. Sergide teşhir edilen eserlerin sahipleri; Ruhsar Çetin, Abdullah Öztemiz, Fatma Afyonlu, Nejat Alper,, Abdullah Rıza, Suat Uzer, İbrahim Minnetoğlu, Sedat Umran, Sait Maden'dir.

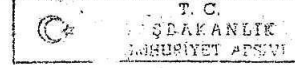

Ek-22: Yeni İstanbul, “Sevim Madra’nın Sergisi”, 14 Mayıs 1950, s.6

Sevim Madra'nın muvaffak portrelerinden Bayan Lüsiyen Abdülbak Hâmid

Ek-23: 16-18 Yaş Arasındaki Kız ve Erkek İşçilerle 18 Yaşını Doldurmuş Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılmalarına İzin Verilmesi. CA, [2 Nisan 1960], Dosya 30.18.1.2. Yer: 154.85.9).

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı

4

I2856

KARARNAME

16-18 yaş arasındaki kız ve erkek işçilerle 18 yaşını doldurmuş kadın işçilerin bazı şartlarla gece postalarında çalıştırılmalarına izin verilmesi hakkındaki ilişik K/ I273 sayılı kararın meriyete konulması; İcra Vekilleri Heyetince 2 / 4 /1960 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİS İCUMHUR

[Signature]

Eki

1

Başvekil	Devlet Vekili ve Başv. Yardımcısı	Devlet Vekili	Devlet Vekili	Devlet Vekili
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	---	---
Adliye Vekili	Millî Müdafaa Vekili	Dahiliye Vekili ve Hariciye V.V.	Hariciye Vekili	Maliye Vekili
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	---	<i>[Signature]</i>
Maarif Vekili	Nefta Vekili	Ticaret Vekili ve İmar ve İskan V.V.	Sih. ve İc. Mun. Vekili	Güm. ve İnh. Vekili
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	---	<i>[Signature]</i>
Ziraat Vekili ve Sih. ve İc. Mun. V.V.	Münakalat Vekili	Çalışma Vekili ve Bas-Y ve Turz. V.V.	Sanayi Vekili	Bak. Yayı ve Turz. Vekili
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	---
İmar ve İskan Vekili	Mohtaşyon Vekili			
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>			

Dosya No:
75-15
338

080 18 01 02 154/85/9

T. C.
KOORDINASYON HEYETİ

K. Sayısı : I273

Madde 1-

I) 16 ilâ 18 yaş arasındaki kız ve erkek işçilerin, Mensucat Sanayiinin, Ağır ve Tehlikeli İşler Nizamnamesine ek cetvelin VII nci bölümünde gösterilen işler dışında kalan işlerinde ve 18 yaşını doldurmuş kadın işçilerin aynı cetvelin 46 ncı sırasında yer alan işler hariç, Mensucat Sanayiinin diğer işlerinde gece postalarında da 8 saatı aşmamak şartıyla çalıştırılmasına , Milli Korunma Kanununun 19 uncu maddesinin 2 numaralı fıkrasına istinaden izin verilmiştir.

II) Bu suretle, gece devresinde kız ve erkek çocuk işçilerle kadın işçi çalıştırma usulünü tatbik eden işyerleri bütün işyerlerine şamil olmak veyahut minhasıran bu işçilere tatbik edilmek üzere 3 posta usulünü uygulamaya mecburdurlar.

III) Yukarıdaki esaslar dairesinde kız ve erkek çocuk işçilerle kadın işçilerin çalıştırıldığı işyerlerinin işveren veya işveren vekilleri, bu işçilerin işyeri numarası ad ve soyadlarıyla doğum tarihlerinin bir listesini postalar itibarıyla işyerinde talik etmeğe, bunların birer örneğini salâhiyetli Bölge Çalışma Müdürlüğüne tevdi etmeğe ve vaki değişikliklerde de aynı usulü tatbik mecburdurlar.

IV) Yukarıdaki usul ve şartlara riayet etmediği tesbit olunan işyerlerine, keyfiyet salâhiyetli makam tarafından bir def'aya mahsus olmak üzere tebliğ olunur, tekerrürü halinde, birinci maddedeki müsaadenin bu işyerinde tatbiki, salâhiyetli Bölge Çalışma Müdürünün teklifi üzerine işyerinin kurulu bulunduğu Vilâyet Valisi tarafından durdurulur.

Madde 2- Bu karar neşri tarihinde meriyete girer.

080 18 01 02 154 85 9

Ek-24: Cami ve Mescitlerde erkeklerin Bir Arada Namaz Kılmalarına Dair

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

92

T.C.
DIYANET İŞLERİ REİSLİĞİ
Yazı İş.ve Evrak Müdürlüğü
Sayı: 13710

Ankara: 28/6/954

Özet: Kadınlarla erkeklerin
bir arada namaz kılmamala-
rı Hk.

Miftülüğüne

Bazı cami ve mescitlerde mühezata riayet edilmediği, kadın-
larla erkeklerin bir arada namaz kıldıkları haber alınmaktadır.
Doğru olmayan bu hareketin önlenmesi hakkında Hayrat Ha-
demelerine gereken tebligatın yapılmasını tamimen rica ederim.

Yoktan

Diyanet İşleri Reisi
E.Ş. Hayrullahoğlu

No: 13-7-954
37

H-y

051	V33		4	32	4
-----	-----	--	---	----	---

Kadın ve Moda

Evli kadınlar çalışmalı mıdır?

SUNAN:
SEMRA ARSLANLI

Geçen gün, ağağı yukarı ya-
rı evli sayılabilecek bir arka-
daşından mektup aldım, kız-
cağın diyor ki:

«- Aynı ev açmaya karar
verdiğim için, evlendikten
sonra birkaç ay işimi terket-
meyip, aldığım parayla evin
eksislerini tamamlamakta ko-
cama yardım edeyim dedim.
Maşgûm doğum olduğuna bi-

liratin, kimisi de gayret ettik,
az zaman sonra güzel bir ev
dayayıp döşediğimin gibi, oto-
mobili bile aldık. Her şeyimin
tamamlanması için, gündüze
kadar bir kenara on para bile
koymamıştık. Hâliâ sarıfeliğe
ihtirasımız artıyor, sonucunu
düşünmeden har vurup har-
man savuruyoruz. Bu parala-
rın neveye gittiğini baktı ola-

rak düşünülürün. Beraberce
gezip tuzdugumuzu zannedi-
yorsan yanılıyorum. Ağsımla-
rı eve yorgun döşediğiminiz
için doğru dürüst iki kelime
bile konuşmadan uyuya kalıyo-
ruz. Bu yüzden birbirimizi hâ-
lâ tanımaya fırsat bulamadık
dersem bana inan. Ne bir mü-
terek zevkimiz ne de arkadaş-
larımız var. Aramızdaki anlaşmaz-
lık gün geçtikçe artıyor. Ha-
yatımız böyle devam ederse
ayrılaşacağımız muhtakak gi-
bi. Herde kimseye muhtaç ol-
mamak için işimi terkedemlyo-
rum. Evliliğin bana hân fay-
daları dokunmadı değil, hayati-
ta tecrübe her şeyin üstünde,
bu günkü akımlı olsaydı, emin
ol evlendikten sonra katıyan
çalışmazdım.»

bu hal yeni evliler arasında
mahşeret çok görülmektedir.
Arladığımız kocası İzdıvancın
hakiki gayesini kaybedip, yan-
lıç maksatlara tâbi olmuştur.
dır. Artık onlara evliliği bir
birlik olmaktan çıkmış, iki ya-
bancaya aynı çatı altında ya-
şamaya mecbur kılan sikiri bir

den mahrum olan çocukları iyi
yetişmelerini götürebilecekleri
şerhde büyüklükten sonra da
hissedenler.

4 - Kadın çalışmak mecbu-
riyetinde ise, evlilik hayatında
vanifelerini sekteye uğratmı-
yacak bir mesai şekli bulmalı-
dır. Ötülün mühim kısmın mes-
leki mesaisine tabiiis sorunda
kalan kadının sinirleri bozulur.
Yorgunluğun jataç ettiği aşap
gerginliği işi karı kocası arasın-
da yersiz ve ilhrumsuz müna-
kasalara sebebiyet verir.

5 - Evli kadın, hariçteki

mesaisi icabı, iltirak zorunda
kaldığı toplantılara, davetlere
mümkün meritebe kocası ile bir-
likte gitmeyi tercih etmelidir.

6 - Kadın çalışmasıyla alle
efradım daha mesut ettiği ka-
naatindeyse işine devam etme-
li, aksi takdirde vanifesini der-
hal terketmelidir.

Zira alle esadeti tehlikeye
girdikten sonra, elde edilen
münam refahın kaymeti kal-
maz. Evde idaresini bilen müf-
lik bir anne, muhtakak ki, et-
rafındakiileri daha çok mesut
eder.

Kafesli esvap

Emprime ketenden yapıp
ması olan bu esvap çok orijinal
ve güzeldir. Üst üfpaas yuvar-
lak gelen bir Amerikan yakası
var. Kolları kısa ve japonce-
dir. İki parmak enliğinde
kendiliğinden kemer, küçük bir
fiyonkünden bağlanmıştır.
Elek verer, dört parça ve
hafif klozet. Üzerinde iki yu-
varlak büyüğe cebe vardır.
Bunların üzerine uçları yuvar-
lak gelen beyaz ketenden ya-
pılmış esvap sarmal emine beyaz
kafes şeklinde dikilmiş kapak-
lar vardır.
Aynı beyaz ketenden kafes
yapılmış bir parça, mütade
gördüğün gibi keskin, onları
geçiriyord.

Ankara pastası

Malzeme:
1 3/4 bardak un
1 1/2 çay kaşığı Beyking
Pavler
1 Bardak toz şeker
2 tane yumurta
1/2 bardak süt
1/2 çay kaşığı tuz.
3/4 bardak tereyağı
Yapılışı:
Şekerli yağla iyice vurunuz.
Yumurtaları da ayrıca çarptık-
tan sonra iğine katınız. Vurma-
ya devam ederek, sütü, unu,
tuzu, beyking pavleri ilâve e-
diniz. Yağlanmış ve unlanmış
bir kalbaya dökerken fırna ko-
yunuz. Yarım saat sonra iyice
kabaracağın götüreniz fırından
alıp, soğutup kalıptan çıkarı-
nız. Limonata ve ya gayla mi-

esafirlerininin seve seve iyye-
cekleri bir pasta olur.
VIŞNE LİKÖRÜ
Şimdi vişne mevsimi sevgili
okuyucularım, bu güzel mey-
veden lilefr yapmak o kadar
kolaydır ki, çarptan almaya
değmes. Hem bir ev kadınının
kilerinde birkaç tiftik bu-
lunmalıdır, önüne yapıp mi-
esafirlerininin sunduğunuz il-
kibler ne kadar makbule ge-
yer. ....
Büyüğe bir kavanoza 1 ki-
lo vişne, yarım kilo toz şeker,
1 kilo Konyak, karantil ve tar-
çın kabukları koyup, ağsını
iyice kapayınız. Bir ay güneş-
te bırakıktan sonra içeriyi a-
lıp ince bir tülbenden süzdük-
ten sonra siveze doldurunuz.

Yaz Salataları

Salata her yemekte, ev ha-
numlarının denene bezene hazırla-
dıkları bir çres olmalıdır. Böyle
likte hem sofranın lezâleti hem
de ev halkının iştahı artar:
DOMATES SALATASI:
Dört tane tiz, sert ve kırmızı
domatesi bir iki santye kaynar
suya atıp kabuklarını soyunuz
Dilim dilim kesip çekirdeklerini
çıkarak çukura bir tabağa
yayınız. Üstüne iki üç tane taze
yeşil tiber doğrayınız.
Aynı bir kâsenin içinde mütade
rı kâfi tuz, azıcık suda eriti-

nis. Bunun üstüne ufaklık bir
soğan rendeleyiniz, bir demet
taze nane, dereotu ve maydano-
zu ince ince kıyınız. Bir kahve
fincanı koruk suyu, bir kahve
fincanı domates suyu ve yine bir
kahve fincanı zeytinyağı ilâve
ederek iyice karıştırınız, ve bu
lezzetli mahallî tabaktaki do-
matelerin üzerine dökünüz.
Sofraya getirmeden önce ha-
fiçe soğutunuz, suyu ile be-
raher seve seve yenen pek lezzet-
li bir salata olur sevgili okuyu-
cularım.

1950-51 Kışının en beğenilen şapkaları

Erminden yapılmış olan bu güzel şapkanın iki tarafından yine beyaz (parad) tüyler sarkmaktadır...

Bu şapkanın silüet, renk ve garnitür bakımından çok şık ve orijinaldir. Sağ taraf siyah topeden sol taraf koyu mavimsi mavimsidir. Yüzü maskeleyen vüalet, parlak taşlarla süslenmiştir.

Üst kısmı siyah tope, lo kısmı da resimde gördüğünüz gibi beyaz erminden olan bu güzel şapkanın kürküne, yine erminden 10 kuruş büyüklüğünde varlıklar aplike edilmiştir.

Yaşaktan yapılan bu uzun eşarp sol omuzuna güzel bir no meydana getiriyor. Şapkaya da aynı cins kürkten garnitür konmuştur...

Kalınca bej kumastan yapılmış olan bu tayyörün içine Leopar derisinden bluz giyilmiştir. Şapka da aynı cins kürktendir...

Menekşe renginde olan bu jaketin düğme, modelde gördüğünüz gibi bezen şeklinde astrakan parçaları geçirilmiştir. Kol ve yaka ayrıları yine incecik bantı şeklinde astrakanla süslenmiştir.

Siyah tayyörün içine platin vizonun bir file giyilmiş ve yaka kısmı altından, aynı kürkten bir bant, vuvuzanarak kolbe gibi geçirilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

29 Kasım 1992’de Bilecik’in Gölpaazarı ilçesinde doğan Elif ONUR, 2011 yılında başladığı Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Tarih Bölümünü 2015 yılında bitirmiştir. Aynı yıl Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında yüksek lisansa başlamıştır. Sonrasında Dr. Öğr. Üyesi Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA danışmanlığında “1950’lerde Türkiye’de Kadının Sosyal Statüsü” konulu bu tezi hazırlamıştır.